DOKTRINA TROJSTVA

Rana koju je hrišćanstvo samo sebi nanelo

Anthony F. Buzzard
Charles F. Hunting

Naslov originala:
The Doctrine of the Trinity
Christianity's Self-Inflicited Wound
Copyright © 1998 by
Anthony F. Buzzard and Charles F. Hunting

International Scholars Publications
4501 Forbes Boulevard
Suite 200
Lanham, Maryland 20706
P.O. Box 317
Oxford
ISBN: 1-57309-309-2

Original: **The Doctrine of the Trinity - Christianity's Self-Inflicited Wound**
Izdavač: Aleksandar Vuksanović, Bazel, Švajcarska
Prevod: Marija Ivković
Copyright 2019 © http://biblijski-monoteizam.com

Ova poglavlja su posvećena
sećanju na one učenike Svetih spisa
plemenitog uma
koji su nakon otkrića Boga Biblije
umrli zarad svojih ubeđenja da je On Jedan.

SADRŽAJ

PREDGOVOR xi
ZAHVALNOST xv
UVOD 1
I. BOG JEVREJA 13
II. ISUS I BOG JEVREJA 33
III. DA LI SU ISUSOVI SLEDBENICI MISLILI DA JE ON BOG? 59
IV. PAVLE I TROJSTVO 91
V. OD HEBREJSKOG SVETA BIBLIJE DO XX VEKA PREKO GRČKE FILOZOFIJE 115
VI. TROJSTVO I POLITIKA 143
VII. PRIRODA PREEGZISTENCIJE U NOVOM ZAVETU 160
VIII. JOVAN, PREEGZISTENCIJA I TROJSTVO 182
IX. SVETI DUH: TREĆA OSOBA ILI BOG NA DELU? 225
X. KONFLIKT OKO TROJSTVA U ISTORIJI CRKVE I TRENUTNA DEBATA 241
XI. IZAZOV SA KOJIM SE DANAS SUOČAVA DOKTRINA TROJSTVA 271
XII. DA LI ŽURIMO KA DRUGOME BOGU? 299
XIII. APEL ZA POVRATAK BIBLIJSKOM HRISTU 319
XIV. EPILOG: VEROVATI ISUSOVIM REČIMA 339
BIBLIOGRAFIJA 345
INDEKS CITATA 353
INDEKS AUTORA 363
INDEKS TEMA 367

„Godine 317, javila se nova tvrdnja u Egiptu sa posledicama opasne prirode. Predmet ove fatalne kontroverznosti koja je potpalila takve žalosne podele širom hrišćanskog sveta, bila je doktrina o tri Osobe u Bogu, doktrina koja je u prethodna tri veka uspešno izbegla uzaludnu radoznalost ljudskih istraživanja." [1]

„Kada se osvrnemo na dugovekovnu vladavinu Trojstva ... videćemo da je retko koja doktrina dovela do većeg čistog zla."[2]

„Hristološka doktrina nikada u praksi nije bila izvedena jednostavnim logičkim zaključivanjem čitanjem izjava u Pismu. Crkva u praksi (bez obzira na to što ona tvrdi da radi u teoriji) nije imala običaj da svoju hristologiju bazira isključivo na svedočenju Novog zaveta."[3]

Grci su iskrivili koncept Isusovo pravo na ontološki identitet, stvarajući nelogičan skup vera i doktrina kako bi prouzrokovali konfuziju i teror kasnijim generacijama hrišćana."[4]

„Ni na jednom mestu se u Novom zavetu Isus *ne identifikuje* sa Bogom."[5]

Usled toga što je Trojstvo važan deo kasnije hrišćanske doktrine, zapanjujuće je to što se taj termin ne pojavljuje u Novom zavetu. Na sličan način, oformljeni koncept od tri podjednaka partnera u Bogu

---

[1] J.L. Mosheim, Institutes of Ecclesiastical History (New York: Harper, 1839), 1:399.

[2] Andrews Norton, A Statement of Reasons for Not Believing the Doctrine of the Trinitarians Concerning the Nature of God and the Person of Christ (Hilliard, Gray & Co., 1833), 287.

[3] Maurice Wiles, The Remaking of Christian Doctrine (London: SCM Press, 1974), 54-55.

[4] Professor G. W. Buchanan, from correspondence, 1994.

[5] William Barclay, A Spiritual Autobiography (Grand Rapids: Eerdmans, 1975), 50.

pronađen u kasnijim verskim formulacijama ne može biti jasno detektovan unutar granica kanona."[6]

„Kako ćemo odrediti prirodu razlike između Boga koji je postao čovek i Boga koji nije postao čovek, a da pri tom ne uništimo jedinstvo Boga sa jedne strane ili da ne ometamo hristologiju sa druge? Ni Nikejski sabor ni Crkveni oci četvrtog veka nisu dali zadovoljavajući odgovor na ovo pitanje."[7]

„Usvajanje nebiblijske fraze u Nikeji predstavlja orijentir kada je u pitanju napredovanje dogme; Trojstvo je *istinito*, pošto Crkva - univerzalna Crkva u čije ime govore njeni Biskupi - kaže tako, iako Biblija to ne tvrdi! .. Imamo formulu, ali šta ta formula sadrži? Ni jedno dete Crkve se ne usuđuje da nađe odgovor na to pitanje"[8]

[6] "Trinity," in The Oxford Companion to the Bible (Oxford University Press, 1993), 782.

[7] I.A. Domer, The History of the Development of the Doctrine of the Person of Christ (Edinburgh: T & T Clark, 1882), Div. 1, 2:330.

[8] "Dogma, Dogmatic Theology," *Encyclopedia Britannica*, 14. Izdanje (1936), 7:501-502.

PREDGOVOR

Nisam mogao da pročitam delo pod imenom *Rana koju je hrišćanstvo samo sebi nanelo* a da ne postanem ponovo uzbuđen zbog primitivne hrišćanske (i jevrejske) doktrine da je ,,Bog Jedan". Ukoliko postoje ikakvi tragovi nikejskog okoravanja u umu i životu nekog čoveka, ova knjiga bi trebalo da ih sve ukloni.

Prijatno iskustvo je bilo pročitati jasna objašnjenja koja daju Anthony Buzzard i Charles Hunting u vezi sa ključnim pasusima Pisma koji su pre toga obično bili posmatrani kroz prizmu Trojstva. U isto vreme, uživanje je pročitati koncizne izjave koje se sa sigurnošću urezuju u um čitaoca. Primer ovoga predstavlja opis Tominog velikog priznanja u Jovanu 20:28. Toma je u uzdignutom Isusu prepoznao onog ko je određen da bude ,,Bog" doba koje predstoji, i onog ko dolazi na mesto Satane, ,,Boga" sadašnjice. Međutim, Tomine reči ,,Gospodar" i ,,Bog" jednostavno predstavljaju mesijanske nazive slične božanskom terminu koji je u Starom zavetu dat anđelu Gospodnjem kao predstavniku Boga. Apostol koji je pre toga imao sumnji nije odjednom usvojio Nikejsko i Atanazijsko verovanje i svog Gospoda posmatralo kao ,,pravog Boga od pravog Boga". Jevanđelje po Jovanu ne sme biti primorano ka konformizmu sa dosta kasnijim spekulacijama grčkih teologa.

Očigledno ni jedan pasus koji se bavi pitanjem Trojstva ili predpostojanja nije ostao neosporen. (Ovo uključuje enigmatsku rečenicu koju Isus izgovara u stihu Jevanđelja po Jovanu 8:58 koja se mora dovesti u ravan sa mnogim drugim paralelnim hristološkim izjavama u Jevanđelju po Jovanu kao i sa ostatkom Svetog pisma). Najveća poenta i osnova knjige je ta da je uverenje u Hristovo predpostojanje u obliku Boga Sina postavilo sumnju na istinu u vezi sa njegovom čovečijom prirodom, u teološkom razmišljanju koje nije bio u mogućnosti da tu sumnju iznese.

U vezi sa tim, Bazard i Hanting unapređuju najinteresantniju tezu: Jovanove poslanice predstavljaju njegov odgovor na one gnostičke jeretike koji su zloupotrebljavali njegovo Jevanđelje. Jovan njihovo ophođenje sa Jevanđeljem naziva veoma „anarhističkim"

Ali autori *Rane koju je hrišćanstvo samo sebi nanelo* se ne zadovoljavaju objašnjenjima koja pružaju razne kritike Biblije. Njih obično prate potvrdne reči istaknutih teologa iz Evrope i Severne Amerike. Njihovo poznavanje čitave oblasti teološkog mišljenja, posebno kada je Trojstvo i pitanju, je očigledno i impresivno.

Postoji prijatan element humora u ovoj knjizi koji je uzdiže iznad žanra udžbenika i toma. Profesor Bazard i Čarls Hanting ukazuju na to da je jedno od velikih čuda u istoriji hrišćanstva upravo sposobnost postbiblijskih teologa da ubede hrišćane u to da tri Osobe zapravo čine Jednog Boga. Pavle je propovedao celom saboru o Bogu (Dela apostolska 20:28). Zašto on nije objasnio Trojstvo?

Prilikom diskutovanja o upotrebi reči „jedini" od strane Isusa u Jevanđelju po Jovanu 17:3 („jedini pravi Bog"), autori pišu da bismo bili sumnjičavi u vezi bilo koga ko tvrdi da ima „samo jednu ženu" ukoliko se njegovo domaćinstvo sastoji od tri zasebne žene, a za svaku on tvrdi da je njegova *jedina* žena! Pavle je objasnio Korinćanima „da postoji samo jedan Bog i ni jedan više", definišući Jednog Boga samo kao Oca. Otišao je korak dalje i rekao „nemaju svi ovo znanje." Autori dodaju: „U iskušenju smo da posmislimo da se nije mnogo toga promenilo još od prvog veka."

Konačno, u skladu sa tim, doktrina Trojstva je stari teološki mit. Hrišćanstvo osuđuje svet zbog nametanja nedokazane teorije o evoluciji čovečanstva. Ali ortodoksnost nameće nešto podjednako problematično: Bog koji se sastoji iz više osoba.

Poznata je kritika Protestantske reformacije koja je samo išla do Nikejskog sabora. Tu se suočila sa preprekom, u ovom slučaju barikadom sagrađenom od strane politike, filozofije, bigotizma, zavisti i intrige. Autori ove knjige nisu prestrašeni takvom preprekom - Nikejskom, Halkidonskom ili nekakvom drugom.

Rana koju je hrišćanstvo samo sebi nanelo ne pokušava zanemariti rane crkvene sabore, niti pokušava da ih zaobiđe. Naprotiv, sa njima se suočava direktno, prolazi kroz njih, i stiže do u većoj meri autoritativnih „uredbi" Isusa i Apostola. Ukoliko je očigledno da Isus nije bio na strani Trojstva, zašto bi njegovi sledbenici bili?

Čitaoce će zaintrigirati naslov ove knjige. On je najprikladniji za autore ove teze. Što se tiče iskonskog jevrejskog hrišćanstva i apostola, rana skoro da je bila fatalna. Život pacijenta je bio pošteđen od strane biblijskog principa da Bog uvek ima svoju zaostavštinu.

Da se izrazimo drugačije (ilustracija je moja, a nije napravljena od strane autora), dogma Trojstva predstavlja otrov kukute koji gnostički naklonjeni teolozi namerno ispijaju, mešajući čistu paru hebrejske doktrine sa otrovom grčke filozofije. Zatim su tu mešavinu nametnuli svojim učenicima. Kazna za odbijanje bi bila večno prokletstvo.

Ukoliko postoji ključni tekst u knjizi, to je stih iz Jevanđelja po Jovanu, 17:3. „A ovo je život večni da poznaju Tebe jedinog istinitog Boga, i koga si poslao Isusa Hrista." Upravo na ovome autori zasnivaju veći deo činjenica da je Isus Sin Božiji od rođenja, a ne od večnosti (Luka 1:35). Na svet je došao kao *en sarki*, ljudsko biće, ali ne *u* ljudsko telo (vidi 1. Jovanova 4:2, 2. Jovan 7).

Trinitarijanci su dugo mogli da rade po svojoj volji i da optužuju one koji u Trojstvo ne veruju da nisu hrišćani. Atanazijska vera je poznata po svojim klauzulama proklinjanja. Autori se suprostavljaju ovoj optužbi ukazujući na to da je„večni život" (život Carstva koje dolazi) vezan za znanje o istini u vezi sa Bogom i Isusom (Jovan 17:3; 1. Timotiju 2:4,5). Upravo Trinitarci treba da budu na strani odbrane, a ne biblijski unitaristi. Istorijski zagovornici i autori iz ove poslednje navedene grupe su nam pružili veliki deo svoje slabo poznate istorije.

Knjiga predstavlja optužnicu upućenu centralnoj dogmi istorijskog i mejnstrim hrišćanstva - verziji vere koja, iako je to mnogima nepoznato, potiče od sabora i religijskih uverenja.
Hrišćanstvo još uvek leži ničice pred nisko kovanim pozlaćenim tronom Konstantina. Dogma hrišćanstva je prouzrokovala mnoge tragične i krvave trenutke tokom istorije. Nešto tu nije kako treba.

U isto vreme, međutim, poruka i svrha ove knjige pod nazivom *Rana koju je hrišćanstvo samo sebi nanelo* je pozitivna. Ona ne osuđuje već pokušava da pacijentu ukaže na ranu nanesenu njegovom crkvenom telu a zatim nudi lekoviti balzam Isusove sopstvene ujedinjujuće vere. Sam cilj ove knjige je da predloži načine verovanja koji su u većoj meri u skladu sa onim u šta je Isus verovao i o čemu je podučavao, kako o Bogu tako i o sebi. Pomolimo se da ova poruka ne prođe nezapažena.

- Sidney A. Hatch, B.A. (UCLA),
M. Div. (American Baptist Seminary of the West),
Th. M. (Dallas Theological Seminary)

ZAHVALNOST

Poseban izraz zahvalnosti upućujem Profesoru Džordžu Bjukenenz zbog dragocenih predloga; Džefu, Hariju, Marku, Lorein, Sari, Kler, Heder, Eronu, Džejsonu, Lisi, Ejmi, Vendi, Barbari, Marti i Donu, čije su veštine ostavile trag na ovom rukopisu; i mnogim drugima na entuzijastičnoj podršci.

UVOD

Nigde u Novom zavetu ne postoji tekst reč „Bog" koja se bez sumnje odnosi na Trojstvo kao celinu koja postoji u vidu tri Osobe."
-Karl Rahner

Ova knjiga se bavi jednim jedinim pitanjem. Da li Biblija podučava da je Bog jedinstvena osoba, jedini stvaralac univerzuma, ili da je Božanstvo sastavljeno od dva ili tri podjednaka partnera? Autori su se ranije pripojili preovlađujućem razumevanju da je Isus jednak i podjednako večan kao i njegov Otac. Ovo viđenje smo podučavali dvadeset godina. U potpunosti smo svesni stihova Novog zaveta koji se javljaju kako bi podržali tradicionalnu doktrinu Trojstva. Ali dugo istraživanje Svetih spisa i istorije doktrine nas je dovelo do ustanovljenog ubeđenja da slučaj Trojstva počiva na sumnjivom ophođenju sa biblijskim dokumentima. To ubeđenje ignoriše veliku količinu podataka u korist *unitarnog* monoteizma - verovanjem u Jednog Boga, kao jedne osobe, znači Oca od Isusa Hrista - i snažno se oslanja na zaključke izvedene iz nekoliko odabranih stihova. Određeni tekstovi su izolovani i zaboravlja se da je kontekst tih istih stihova upravo samo Pismo.

Biblijske doktrine moraju da budu ustanovljene jednostavnim, jasnim tekstovima koji se direktno zasnivaju na temi u pitanju. Kada se verske izjave iz Biblije uzmu u obzir na osnovu svoje nominalne vrednosti, u skladu sa običnim pravilima jezika, one predstavljaju doktrinu o Bogu koja se ne može pomiriti sa tradicionalnim sistemima verovanja. Nakon što smo ispitali pitanje vere u Bibliji, u našem istraživanju smo bili ohrabreni brojnim savremenim studijama od strane istaknutih stručnjaka za Bibliju. Mnogi učeni ljudi sada priznaju da Trojstvo ne može biti dokumentovano u Bibliji. To je pagansko izobličavanje Biblije koje potiče iz postbiblijskih vremena.

Uvod

Možda najznačajnije od svih priznanja u vezi pokušaja da se Trojstvo bazira na Bibliji dolazi od strane vodećih trijadoloških teologa ovoga veka. Leonard Hodgson nas informiše da su u debatama vođenim između Unitarijanaca i Trinitarijanaca u XVII i XVIII veku, obe strane „prihvatile to da Biblija sadrži otkrivenje dato u obliku naučne postavke." On zatim donosi zaključak da „na osnovu argumenata zajedničkog za obe strane, *Unitarijanci su imali bolje argumente."*[1] Ova tačka gledišta zaslužuje da bude pažljivo uzeta u obzir od strane svih Trinitarijanaca.

Želja nam je da čitalac otvorenim umom ispita dokaze koji su pred njega postavljeni. Shvatamo da je moguće to da dosta tražimo od nekoga ko je obučavan u skladu sa drugačijim teološkim gledištem i kome je ono duboko usađeno. Čim se verovanje prihvati kao istinito kako intelektualno tako i emotivno, bilo kakav izazov upućen tom dragocenom načelu je podložan skoro automatskom odbijanju. Sama ljudska želja svih nas da se pripojimo grupi koja nas je gajila i životni obrasci misli usvojenih od iskrenih učitelja kojima smo verovali i koje smo poštovali, imaju tendenciju da stvore granice koje nas čuvaju od prigovora i koje mogu da nas oslepe tako da ne vidimo ni najočiglednije istine. Kada nam se ta duboko čuvana uverenja dovedu do izazova, prirodno je da se osećamo ugroženi i da zauzmemo odbrambeni stav. Robert Hall, pisac 19. veka koji se bavio temom religije, mudro je zapazio da:

> Šta god da sputava duh radoznalosti podložno je grešci, a ono što taj duh podstiče, istini. Može se priznati da ništa nema veću tendenciju da sputa radoznali duh nego duh i osećanje stranke kojoj neko pripada. Pustite doktrinu, ma koliko pogrešna ona bila, da postane distinktna za jednu stranku, i ona će odjednom

[1] *Doktrina Trojstva* (Nisbet, 1943), 220, 223, dodat naglasak. Unitarijansko razumevanje prirode Boga koje predlažemo u narednim poglavljima ne bi trebalo mešati sa savremenom Unitarijalnom univerzalističkom teologijom.

> biti utvrđena u interese i priloge tako da ni najmoćnija artiljerija razuma tu doktrinu ne može izbaciti.[2]

Koncepti koji su razvijeni u narednim poglavljima, iako su uglavnom sakriveni od pogleda javnosti u ovom veku, ne predstavljaju nikakvu novost. Upravo oni su predstavljali kamen temeljac apostolske Crkve prvoga veka i (bar na početku) nesuprostavljenih verovanja te dinamične grupe koja se borila. Možda će neke iznenaditi, ali crkveni istoričari beleže da oni koji su verovali u Boga kao jednu osobu - hrišćani unitarijanci - „početkom trećeg veka su još uvek sačinjavali veliku većinu."[3]

Iako je ubrzo napadnuto od strane konkurentne grčke filozofije i rimskih političkih ambicija a naknadno zamenjeno verom u Trojstvo, verovanje u jednu osobu, Jednog Boga, nikada nije bilo u potpunosti zanemareno. Ono je bilo primorano da se uporno drži ivice hrišćanstva u vidu malog ali upornog glasa, koji dopire do svesti svakog ko je voljan da sasluša.

Veliki deo konfuzije koja sprečava jasno razmišljanje o Bogu, može dovesti do primarnog uzroka iste. Nismo razmotrili promene u značenjima reči koje su se vremanom dogodile usled toga što se jezik prenosi sa jedne kulture na drugu. Prvi primer ovog slučaja je upravo termin „Sin Božiji", koji većina danas nesvesno prevode kao „Bog Sin", što predstavlja značenje koje ovaj termin nikako nije mogao da ima u prvobitnim hrišćanskim dokumentima. „Sin Božiji" je naslov koji označava glavnog predstavnika u hrišćanskoj drami, Isusa, Mesiju. „Sin Božiji" je ime koje je u Bibliji dato predstavnicima Boga, pre svega Njegovom izabranom vladaru. Promena značenja tog termina će imati poguban efekat na naše razumevanje prvobitne vere. Istinsko hrišćanstvo mora biti oblikovano idejama i konceptima koji su cirkulisali u apostolskom okruženju prvoga veka, koga sada

---

[2] "Terms of Communion," Works, 1:352, citirani od strane Džona Vilsona u *Unitarian* Principles Confirmed by Trinitarian Testimonies (Boston: Američka unitarijanska asocijacija, 1848), 156.

[3] *Encyclopedia Britannica*, 11. izd, 23. tom, 963.

posmatramo nakon 1900 godina. Svo to vreme koje je prošlo nas udaljava od zamišljenog sveta apostolskih pisara Biblije. Drugačija slika onoga što su oni podučavali se javlja prilikom ispitivanja Svetih spisa u lingvističkom, kulturnom i religijskom kontekstu ovih istorijskih vernika iz prvog veka.

Možete biti ubeđeni, kao što smo mi bili, da konačna ironija fundamentalnog hrišćanstva ovoga veka, koje tako žestoko tvrdi da veruje u nepogrešivost Svetih spisa leži u tome da ono jednostavno ni na trenutak nije poverovalo u zaključnu Hristovu izjavu u vezi sa načinom dolaska do spasenja: „A ovo je život večni da poznaju Tebe *jedinog istinitog Boga*, i koga si poslao Isusa Hrista." (Jovan 17:3). Da li je naša generacija hrišćana postala bezosećajna kada je u pitanju upozorenje upućeno od strane Isusa kada je rekao „No zaludu me poštuju učeći naukama, zapovestima ljudskim." (Matej 15:9) Da li smo pali pod čini teoloških vođa koji su pripadali paganskom svetu iz perioda od drugog do petog veka, koje su grčki filozofski temelji doveli do toga da iskvare hebrejsku misao i teologiju koja je formirana na osnovi apostolske hrišćanske Crkve?

Prateći stope onih koji se nisu slagali sa trojedinom teologijom, naša namera je da pokažemo da ni Stari kao ni Novi zavet ne pružaju dovoljno dokaza za doktrinu Trojstva, kao što se to inače u narodu veruje. Verujemo da čitalac otvorenog uma može da ustanovi ovu činjenicu pažljivim ispitivanjem svetih dokumenata. Ne postoji ni jedan pasus u Svetim spisima koji navodi da je Bog trojstvo. Ni jedan autentični stih ne tvrdi da Jednog Boga zapravo čine tri osobe, tri duha, tri božanska, beskonačna uma niti tri bilo čega drugog. Ni jedan stih ni reč Biblije ne može biti iznet sa značenjem „Bog u tri Osobe". Bilo kakva tvrdnja da postoje tri osobe koje čine Božanstvo mora da je bazirana na zaključivanju a ne na jednostavnim izjavama. Koncept Trojstva se oslanja na sofisticiranu i često izmučenu logiku kojoj u najranijim hrišćanskim rukopisima nedostaje čvrsta podrška. Naš utisak je takav da većina Trinitarijanaca pristupa Novom zavetu kao da je to dokument pravom putu do Trijadologije. Oni zanemaruju primarnu činjenicu da se ne može ni u jednom trenutku smatrati da bilo koji od pisaca Novog zaveta pod rečju „Bog" podrazumeva „Tročlani Bog".

Zatim pretresaju dokumenta kako bi pronašli dokaz da Apostoli pružaju materijale za kasnije formiranje ove doktrine o Trojstvu. Činjenica da ni jedan od njih ne dolazi do Trijadologije, uopšte ih ne brine.

Nekada je vreme bilo takvo da je bilo potrebno da religijske vođe prihvate biblijsku činjenicu da je zemlja centar univerzuma i da ima oblik ravni. Ukoliko je neko imao drugačije mišljenje, on je bio proglašen jeretikom, uprkos Kopernikovom revolucionarnom otkriću. Sadašnja situacija koja se tiče doktrine Trojstva može da se smarta izrazito paralelnom toj situaciji.

Ukoliko verujemo da Bog sebe otkriva putem reči Biblije, svako ko se poziva na Isusovo ime mora da ispita dokaze u Svetim spisima kako bi odredio ko je Bog u Bibliji, Hrišćanin koji traži istinu je lično odgovoran za pažljivo prosejavanje različitih relevantnih tekstova, kao što su to bili entuzijastični Berijanci. Bili su hvaljeni zbog svoje osvežavajuće ali retke plemenitosti duha (Dela apostolska 17:11). Oni su se usudili da vide „ da li su stvari stvarno bile takve". Kao rezultat toga, postali su istinski vernici.

Mnogi od nas bi pomislili da je doktrina Trojstva zbunjujuća misterija koju je najbolje ostaviti razmatranju učenih teologa. Međutim, da li je bezbedno da njima prepustimo jedno takvo ključno pitanje? Čak je i mudri posmatrač Thomas Jefferson (treći predsednik SAD 1800-1809 i autor Deklaracije o nezavisnosti) zabeležio da je Trojstvo jedan „neinteligentan predlog platonskog misticizma da su tri jedno i da je jedno tri; i a ipak *jedno nije tri a tri nije jedno."* On nastavlja: „Nikada nisam imao dovoljno razuma da razumem Trojstvo, i činilo mi se da razumevanje toga mora da prethodi pristanku na isto".[4]

Međutim, često se dešava da religijske vođe insistiraju na tome da morate da verujete u Trojstvo kako biste bili hrišćani, i kako ne biste bili označeni kao jeretik. Na primer, kako biste bili član Svetskog crkvenog saveta, morate da pristanete na doktrinu Trojstva.

Parafraziranjem reči Thomasa Jeffersona, postavljamo pitanje: Kako se od nekoga može očekivati da se složi sa nečim što se ne može

[4] C.B. Sanford, *The religios life of Thomas Jefferson* (University Press, Virginia, 1987), 88.

objasniti niti razumeti? da li je fer tražiti od hrišćanske zajednice da prihvati doktrinu „o veri" - doktrinu koja nikada nije pomenuta po imenu i, kako to neki trinitarijanci priznaju, o kojoj se nikada nije diskutovalo na stranicama Novog zaveta. Zar ne bi trebalo da očekujemo da negde u Svetim spisima postoji precizna, jasna formulacija čudnog predloga da je Bog ustvari „tri u jedan"?

Ukoliko su naše sumnje dobro zasnovane, ono što danas smatramo hrišćanstvo bi moglo da nenamerno bude kontradiktorno upustvima njegovog osnivača Isusa, Mesije. Vera, onakva kakvu poznajemo, izgleda da je usvojila doktrinu o Bogu koju Isus ne bi prepoznao.

Crkvena istorija nam pokazuje da koncept čak dve jednake osobe u Božanstvu - Oca i Sina - nije dobila formalno odobrenje u hrišćanskoj zajednici sve nakon trista godina Isusovog bogosluženja, na Nikejskom saboru 325 godine ove ere, i to pod uslovima političke uzburkanosti. Ono što je bilo istinito u četvrtom i petom veku mora da je važilo i u prvom. Ukoliko je u prvom veku Isus imao status Boga, zašto je crkvi bilo potrebno toliko dugo da formalno objavi da Boga čine dve osobe, a zatim tri osobe - i to samo pod velikim političkim pritiskom? Nakon Nikejskog sabora, hiljade hrišćana je ubijeno od strane drugih hrišćana jer su iskreno verovali da je Bog jedna jedina osoba.

Trojedina dogma je jedna od velikih enigma našeg vremena. Činjenica da se protivi kako konvencionalnoj logici tako i racionalnom objašnjenju ne umanjuje trijadološku želju da po svaku cenu zaštiti svoju kompleksnu teološku formulu. Zbunjuje nas uznemirenje koje se stvara kada se pomene Trojstvo. Čini se da je ovo dokaz nedostatka pouzdanja u ono za šta se tvrdi da je neosporna partijska linija skoro svih hrišćanskih sveštenika. Uobičajeno obeležavanje svih koji se ovoj doktrini protive kao nevernika ne čini ništa da bi nas u nju uverilo.

Prihvaćenost ove religijske ideje od strane velike većine ne potvrđuje njenu istinitost. Da li je zemlja ravna? Da li predstavlja centar našeg solarnog sistema? Od čitavog hrišćanstva se nekada zahtevalo da veruje u ovo kao izraz vere a kazna je bila velika za one koji u to nisu verovali. Pored svega toga, i dalje je u pitanju lažna dogma.

Mora se postaviti sledeće pitanje: Da li je apostolska crkva sačinjena od brilijantnih, sofisticiranih teologa? Ukoliko izuzmemo

Apostola Pavla, u rukovodstvu rane Crkve vidimo presek ljudskog roda koga sačinjen od običnih radnika, biznismena i državnih službenika. Zar oni ne bi bili isto tako mistifikovani ukoliko bi im predstavili ideju da je Bog sačinjen od dve ili tri osobe, a ipak predstavlja jedno biće. Takva inovacija bi zahtevala najpažljivije i ponavljano objašnjenje muškarcima i ženama kojima je od rođenja usađivano verovanje da je Bog samo jedna osoba. Ne može se poreći to da je ideja o jedinom, jedinstvenom stvaraocu Boga predstavljala sveti princip izraelskog nacionalnog nasleđa. Njihovo kardinalno verovanje u Jednog Boga bi moglo brzo ili lako da bude odbačeno. Zapravo, verovanje u trojedinog Boga bi predstavljalo najrevolucionarniji i najeksplozivniji koncept koji je ikada potresao Crkvu prvoga veka. Međutim, o jednoj takvoj revoluciji, ukoliko se ikada dogodila, Novi zavet nam ne daje ni nagoveštaja.

Mnogi od nas ni krivi ni dužni nisu svesni toga da nerazrešena polemika oko Trojstva besni već skoro dve hiljade godina. Hiljade njih je mučeno i ubijeno usled neslaganja sa ovom doktrinom. Bez obzira na to, po cenu da budu obeleženi kao „liberalni", „jeretici", „pripadnici kulta" i primorani na to da budu izolovani iz„ustanovljene" religije, danas sve veći broj katoličkih i protestantskih teologa, koji visoko cene Svete spise i koji sve mogu da izgube napuštanjem mejnstrim hrišćanstva, postavljaju pitanje da li najfundamentalnije od svih verovanja - Trojstvo - može da bude pronađeno u Bibliji.

Teološka tradicija je podeljena na tri grupe kada se uzme u obzir način definisanja Boga. Verovanje je izraženo u trojedinom Bogu (tri osobe - Otac, Sin i Sveti duh), dvojedinom Bogu (dve osobe - Otac i Sin) i Bog koga čini samo jedna osoba, Otac, nestvoren i jedinstven u celom univerzumu (unitarijanizam).[5] Svaka doktrina koja je toliko neprijateljstva prouzrokovala među onima koji tvrde da veruju u Hrista zaslužuje pažljivu analizu.

U našem ispitivanju Trojstva kao izvore smo koristili Bibliju i zabeleženu istoriju. Ne zanimaju nas različite polemike koje se tiču toga

[5] Još jedno viđenje Boga ima Ujedinjena pentekostalska crkva. Njihova koncepcija o celini Božanstva se sastoji u tome da su Bog i Isus jedna Osoba.

da li Biblija jeste ili nije reč otkrivenja samog Boga. Ignorišemo optužbu da Biblija pripada minulom dobu i da nije relevantna u modernom društvu. Ono što je za nas primarno jeste pitanje: Šta su reči koje su Isus i Apostoli izgovorili značila onim hrišćanima koji su formirali crkvu prvog veka? Ukoliko je hrišćanska religija zasnovana na onome što Biblija kaže, onda Biblija mora biti naš izvor autentične hrišćanske vere.

Naravno, mi ne osporavamo veru Trinitarijanaca. Međutim, insistiramo na tome da iskrenost ne čini verovanje tačnim. Ne potcenjujemo izuzetnu moć tradicije prilikom formiranja teoloških ubeđenja i skoro neograničenog kapaciteta učitelja religije da veruju da to što propovedaju ima autoritet Svetih spisa kao pojačanje.

Svrha ove knjige je da se spuste barijere između nas i Crkve prvog veka koju je osnovao Isus a koje su podignute zahvaljujući vremenu i tradiciji. Ubeđeni smo da se novi koncept Boga javio usled uticaja grčke filozofije i da je nametnut prvobitnoj veri. Mislimo da je ovo bila greška a ne legitimni razvoj kulture.

Puno toga dugujemo mnogim naučnicima koji su pomogli da se razjasne značenja biblijskih reči u njihovom originalnom okruženju. Njihove doživotne studije su obogatila ovo veoma važno polje istraživanja. Stalno smo podstaknuti od strane tumača koji imaju za cilj da nam kažu ono što tekst zaista govori, a ne ono što on treba da kaže. Impresionirani smo metodom Alexander Reesea koji je prilikom ispitivanja istine u vezi sa različitim problemima, pažnju skrenuo na „velike tumače ... koji imaju veru u to da će prosečno obrazovani čitalac videti da prirodna interpretacija, podržana od strane naučnika najvišeg ranga, ima prednost u odnosu na onu čudnu interpretaciju koja je podržana od strane dogmatizma i zahteva sistema."[6]

Pozajmili smo iz trezora ideja brojnih pisaca kako prošlih tako i sadašnjih, a da svakom od njih nismo odali priznanja. Njihovi radovi se javljaju na spisku izvora materijala u zaključnom delu ove knjige. S vremena na vreme smo uključivali proširene citate uzete iz radova

[6] *The Approaching Advent of Christ* (Grand Rapids: International Publications, rep. 1975), xii.

priznatih stručnjaka na polju biblijskih studija. Želeli smo da puna snaga njihovih uvida bude uključena u dijalog.

Na početku bi trebalo da ispitamo uobičajene tvrdnje trinitarijanaca i binitrarijanaca da osim ukoliko Isus nije „sam Bog", ni jedan obred okajanja čovekovih grehova nije izvršen. Naš izazov upućen njima je sledeći: Ukoliko je to istina, onda gde je to dokumentovano u Bibliji? Zar Bog nema tu slobodu da spase svet na strani bilo koga kog On izabere? Otkriće da Sveti spisi nisu izvor klasičnog trojedinog argumenta je isto toliko zapanjujuće kao i činjenica da reč „Bog" u Novom zavetu ni u jednom trenutku ne opisuje troclanog Boga. Skoro bez izuzetaka, u Novom zavetu se pod rečju „Bog" podrazumeva Otac. Apelujemo na trijadologe da dobro razmisle o ogromnoj razlici između Biblije i njih samih, pre nego što razmotre svoj sledeći korak.

Važno je ukazati na ono što mi *ne* impliciramo u ovoj knjizi. Ne verujemo da je Isus bio „samo jedan dobar čovek" ili jedan od mnogobrojnih proroka. Verujemo da je on jedinstveni, izabrani i bezgrešni zastupnik Boga zarad spasa čoveka i žena širom sveta. Ukoliko bismo na savremenom jeziku rekli da on *jeste* Bog, pogrešno bismo protumačili Svete spise. Dovoljno je, i u potpunosti u skladu sa Biblijom, verovati da je on Mesija, Sin Božiji. Ne plaši nas popularni argument koji tvrdi da Isus mora da je bio „lud, loš ili Bog". Primoravanjem nas samih da biramo da li ćemo da ga prihvatimo kao ludaka, lažova ili samog Boga, jasno se zaobilazi istina o njegovom stvarnom identitetu. Postoji još jedno mišljenje koje tačno zadovoljava opis u Svetim spisima.

Što se tehničke tačke tiče, želimo da objavimo našu svesnu odluku da o Bogu i Isusu govorimo kao o „osobama", a da pri tom ne koristimo veliko slovo O. Svesni smo toga da dobro obučeni trijadolozi svoje verovanje polažu na tri „Osobe" i toga da pod „Osobom" ne podrazumevaju ono što mi obično pod tom rečju podrazumevamo. Međutim, pošto je prilično očigledno to da su *u Bibliji* Otac i Isus predstavljeni kao osobe, tj. kao različiti pojedinci u modernom smislu, ne slažemo se sa zbunjujućom procedurom kojom se pokušava doći do objašnjenja Biblije uvođenjem nebiblijskog pojma „Osobe". Pažljivi trijadolozi nisu bili u mogućnosti da definišu ono što se pod „Osobom"

podrazumeva. Nejasni termini „razlika" ili „postojanje" ne pomažu olakšavanju razumevanja njihove tvrdnje. Avgustin, poznati Otac latinske crkve, izvinio se zbog upotrebe termina „Osoba" prilikom govora i članovima Trojstva. Kako je priznao, reći „Osoba" je bolje od totalne tišine, i to je jedan od najboljih argumenata u korist ove reči.[7] Piscima Biblije, međutim, takva posebna terminologija nije bila potrebna kako bi definisali odnos Boga i Isusa. Jedan je bio Otac a drugi Njegov Sin.

Što se tiče pokušaja da se Bog definiše kao kao jedno „šta" i tri „ko", to smatramo lišenim biblijske podrške. Trenutak razmišljanja otkriva to da se u Svetim spisima Bog Izraela nikada ne opisuje kao „šta", niti se oslovljava na bilo koji drugi nelični način. Lične zamenice u jednini nas informišu o tome da je Jedan Bog definitivno „ko". Pravljenjem od Njega tri „ko", evidentno se narušava konzistentno svedočenje Biblije. Ukoliko iko prizna da trojedina ideja o Bogu koji je u isto vreme i tri i jedan ne može da se razume, predlažemo da takvo priznanje ukaže samo na slabosti celog koncepta trijadologije.

Na kraju, ne poričemo postojanje „misterije" u religiji. Ne odbijamo da prihvatimo bilo kakvu doktrinu koju ne možemo u potpunosti da objasnimo. Ali misterija i kontradiktornost su dve različite stvari. Postoji dosta toga što ne razumemo u vezi sa drugim dolaskom Isusa, ali kada je Hrist objavio da ne zna vreme svog povratka na zemlju, greška je reći da je on sveznajući. Bila bi to zloupotreba jezika ukoliko bi se pratio Charles Wesley: „Sve je to misterija, besmrtan umire". Bankrot misli se dešava kada reči postanu neinteligentne. Naša žalba u vezi sa doktrinom Trojstva leži u tome da je to zapravo šibolet bez jasnog značenja. Jedan od najjačih argumenata protiv Trojstva je taj da se ono ne može izraziti a da se pri tom ne napusti biblijski rečnik. Postoji još jedan veliki prigovor: Većina trojstvo koncipiraju u smislu tri jednaka „Boga", pošto je to jedini način na koji mogu da zamisle tri osobe koje su sve Bog.

[7] Augustine, *On the Trinity*, 5. knjiga, 9. poglavlje.

Uvod

Počinjemo razmatranjem najosnovnijeg pitanja na koje svaki hrišćanin treba da odgovori ukoliko tvrdi da veruje da je Biblija autoritativna reč Uzvišenog bića: Šta je osnivač hrišćanstva podrazumevao kada je, obraćajući se Ocu, rekao:„ A ovo je život večni da poznaju Tebe *jedinog istinitog* , *Boga* i koga si poslao Isusa Hrista." (Jovan 17:3).

I. BOG JEVREJA

Ali mi znamo čemu se klanjamo: jer je spasenje od Jevreja.
-Isus Hrist

Dubina osećanja koje Jevreji gaje prema monoteizmu je izgrađena kroz vekove iskustva. Sve dok se nacija pridržavala svog centralnog uverenja o jednom Bogu, ona je napredovala. Strašne patnje su bile kazna za svako bekstvo u politeizam. Rezultat je bio da proslavljeno "Čuj Izrailju, JHVH je Bog naš JHVH jedini" (5. Mojsijeva. 6:4; isto Marko 12:29)[1] koje definiše nacionalnu veroispovest u Izraelu, izgovara svaki pobožni izraelac kroz ceo svoj život i u času smrti. Kako bismo osetili zanos koji okružuje jevrejsko verovanje u jednog Boga, treba da razmislimo o našim najdubljim posvećenostima: ljubavi prema slobodi i otadžbini, domu i porodici.

Da ste se rodili u ortodoksnoj jevrejskoj porodici u Palestini u prvom veku, bili biste u čvrstom ubeđenju da u univerzumu postoji samo jedan, vrhunski Bog stvoritelj koji je vredan obožavanja. Ovo verovanje je trajno utkano u jevrejski život. Nacionalni praznici, poljoprivredni kalendar, kao i nada za nacionalno oslobođenje od rimskih osvajača i obećanje buduće veličine su svi zasnovani na otkrovenju o jednom Bogu koje se nalazi na stranicama spisa koje mi nazivamo Stari Zavet. Jevrejska religijska literatura definiše odnos vernika sa tim jednim Bogom i daje uputstva za postupanje sa drugim ljudskim bićima. Veći deo Starog Zaveta je istorija, ponekad pozitivna, ponekad tragična, odnosa tog jednog Boga sa

[1] Nesh Papyrus, najstariji poznati primerak jevrejskog biblijskog teksta, najverovatnije iz drugog veka, završava sa rečima "jedan Gospod je On."

njegovim izabranim narodom, Izraelom. Štaviše, sveti spisi predviđaju slavnu budućnost za narod i svet, dan kada će svi na svetu prepoznati i služiti jednog stvarnog izraelskog Boga (Zaharije 14:9).

Upravo je u takvoj duboko posvećenoj i određenoj religioznoj zajednici rođen Isus. Poreklo posvećenosti monoteizmu verske zajednice ima korene u savezu načinjenom sa Avramom, ocem verujućih. Osnovno načelo judaizma, da je Bog jedan Gospod, je snažno u narod usadio Mojsije. Nakon toga su se neki otpadnici vratili verovanjima u bogove svojih paganskih suseda. Predstavnici ovih moćnih antičkih bogova su propagirali prostituciju u hramovima, spaljivanje dece Bogu Molohu i sakaćenje tela - kao neke od najvažnijih obreda.

Priča koja je zabeležena u prvih pet knjiga izraelske antičke literature opisuje narod koji je od Boga izabran da bude odvojen od politeističkog sveta. Moćnom božanskom intervencijom, prvo na poziv Avrama, a zatim i tokom egzodusa, celom narodu je predstavljeno biće koje, ne samo da je tvrdilo da je jedini stvoritelj svega što postoji, već i jedini *istiniti* Bog. Njegova poruka narodu Izraela je bila nedvosmislena. Kroz Mojsija je poručio: "A vas uze Gospod i izvede vas iz peći gvozdene, iz Misira, da mu budete narod našljedni, kao što se vidi danas... Tebi je to pokazano da poznaš da je Gospod Bog, i da nema drugoga osim Njega." (5. Mojsijeva 4:20, 35).

Jasno je da narod Izraela, kome su upućene ove velike izjave o Bogu, nije ništa znao o dualnosti ili trojstvu osoba u Bogu. Ni jedna činjenica se na može čvršće ustanoviti, ako se njihova nacionalna literatura usvoji kao vodič i ukoliko jezik ima bilo kakvo stabilno značenje.

Jedna stvar je neosporna: narodi koji su okruživali Izrael nisu imali nakakve iluzije o izraelskom verovanju u jednog Boga. To verovanje je delimično odgovorno za dugotrajno proganjanje religioznih Jevreja, koji su odbijali da prihvate drugi predmet obožavanja osim svog jednog Boga. Krstaši, ti hrabri hrišćanski ratnici iz 11. veka, su imali za zadatak da uklone "nevernike",

monoteističke muslimane iz Svete Zemlje. Njihov zanos ih je naveo da unište jevrejske zajednice u Evropi, jednu po jednu. Tri veka kasnije ni unitarni Jevreji ni hrišćani, ni protestanti koji su verovali u trojstvo, nisu mogli da prežive progone španske Inkvizicije ukoliko se ne odreknu svojih religijskih verovanja i prihvate rimski katolicizam ili pobegnu u neki manje neprijateljski deo sveta. Možda će ovo mnogima biti šok, ali hiljade hrišćana, koji su takođe verovali i Boga koji je jedna osoba kao i Jevreji, pobegli su od iste okrutne sudbine koju im je namenila crkva.

Verovanje u jednog Boga koje je karakeristično za Izrael je pogled na svet koji ih je odvojio od svih drugih filozifija, religija, kultura i nacija. Oni su zadržali njihovo posebno shvatanje Boga do danas. Nasuprot tome, široki spektar hrišćana se drži ideje o Bogu koga čine tri osobe (Otac, Sin i Sveti Duh), sa manjinom koja tvrdi da veruje u Boga koga čine dve osobe (Otac i "Reč")[2] koji postoje od večnosti. Orijentalne religije priznaju postojanje više bogova, ili bar posrednika između vrhovnog Boga i stvaranja, kao i veći deo grčkog sveta koji je uticao na ranu hrišćansku crkvu odmah posle smrti njenog osnivača, Isusa, Mesije. Veliki broj ljudi danas pronalazi svoje teološke korene u orijentalnom konceptu više bogova i veri da smo svi mi bogovi koji čekaju samootkrivanje i, što je donekle zbunjujuće, da je sve Bog. Teško je ne opaziti da je religijska anarhija neizbežna kada je svaka osoba Bog na svoj način i određuje svoju veru i ponašanje.

Kako bi naglasio jedinstvo Boga narodu Izraela, tako da ne bi mogla da postoji greška ili zabuna, Bog je ponovio kroz Mojsija: "Znaj, dakle, i pamti u srcu svojem da je Gospod Bog, gore na nebu i dole na zemlji, *nema drugoga*" (5. Mojsijeva 4:39). Zbog snage ovog teksta, i mnogih sličnih njemu, možemo u potpunosti da saosećamo sa posvećenosti Jevreja jednom Bogu. Ova izjava izgleda kao dokaz protiv svake mogućnosti pogrešne interpretacije.

[2] *Svetska božja crkva*, koju je osnovao Herbert Armstrong, zastupa ovaj "binitarni" pogled. Promene u doktrini u korist trojstva su sprovedene 1995. godine.

Jevreji "jedan" razumeju da znači "jedan" i nikad ne sumnjaju u izraz "nema drugoga." Vodeći savremeni jevrejski predstavnik, Pinchas Lapide, naglašava upornost sa kojom Jevreji čuvaju srce svog verovanja:

> Kako bi se jedinstvo Boga zaštitilo od svakog umnožavanja, razvodnjavanja ili mešanja sa principima okolnog sveta, narod Izraela je za sebe odabrao citat iz Biblije, da bude njegovo geslo koje je i do dana današnjeg deo svakodnevne službe u sinagogama, ali takođe predstavlja i prvu rečenicu koju kao savet čuje petogodišnji đak. Ovo je priznanje koje Isus priznaje kao "najvažniju od svih zapovesti."[3]

Kako Lapide vidi, kada je Isus objašnjavao temelje svog verovanja, on je ponovio reči koje je izgovorio Mojsije narodu Izraela: "Čuj Izrailju, Gospod je Bog naš jedini Gospod: Zato ljubi Gospoda Boga svojega iz svega srca svojega i iz sve duše svoje i iz sve snage svoje" (5. Mojsijeva 6:4, 5; Marko 12:29-30). Iz Isusove potvrde Mojsijevih reči zabeleženih u njegovoj 5. knjizi smo prinuđeni da zaključimo da je on razumeo i verovao u ono što je Mojsije verovao da te reči znače. Ukoliko to nije tako, ili ukoliko se dogodila neka radikalna promena koja poriče Mojsijevu izjavu "jedan Bog", pisci Novog Zaveta nisu uspeli da obezbede jednako nedvosmislenu izjavu kojom bi opovrgli osnovu Jevrejske vere.

Još jedna potvrda opstanka osnovnog principa judaizma se nalazi u Isusovom razgovoru sa samarićanskom ženom. On joj je otvoreno rekao: "Vi ne znate čemu se molite; a mi (Jevreji) znamo čemu se molimo: jer je spasenije od Jevreja. Ali ide vreme, i već je nastalo, kad će se pravi bogomoljci moliti Ocu duhom i istinom" (Jovan 4:22-23). Više puta smo svedoci Isusa koji kritikuje svoje sunarodnike zbog pogrešnog razumevanja broja osoba koje čine

[3] *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine* (Philadelphia: Fortress Press, 1981), 27.

Boga. Niti Pavle priznaje bilo kog Boga osim Boga Izraela. On je očekivao od neznabožaca da se priključe Izraelu i da slave tog istog Boga: "Ili je Bog samo jevrejski Bog, a ne i neznabožački?" (Rimljanima 3:29; vidi 11:17) . Boga koji je bio poznat Jevrejinu Pavlu, on je svesno definisao u Poslanici Galatima 3:20, rečima prevedenog Novog Zaveta koje glase: "Bog je (samo) jedan."

Rano u svom propovedanju Isus je snažno potvrdio božansko otkrivenje dato Mojsiju: "Ne mislite da sam ja došao da pokvarim zakon ili proroke: nisam došao da pokvarim nego da ispunim" (Matej 5:17). Prvi princip velikog pregleda zakona Izraela datih u Tori kroz Mojsija daje nacionalno geslo: "Nemoj imati drugih bogova uza me" (2. Mojsijeva 20:1-3).

Ukoliko u univerzumu postoji jedno, jedinstveno, svemoćno biće koje čeka da svojoj kreaciji otkrije činjenicu da je samo on Bog, i da ne postoji ni jedan drugi, kako bi ovo moglo da se izjavi bez bilo kakve mogućnosti za grešku? Šta se može reći da bi se osiguralo da ne postoji ni najmanja šansa za nesporazum? Kako bi bilo ko od nas mogao da izrazi apsolutno jedinstvo Boga, kada bi naša odgovornost bila da tu poruku pošaljemo čitavoj naciji? Zar ne bismo rekli kao što je Mojsije preneo da je Bog rekao: "Vidite sada da sam ja, ja sam, i da nema Boga osim mene"? (5. Mojsijeva 32:39). Izrael, do dana današnjeg, kao odgovor na ove kategoričke izjave, ne prihvate ni jednog osim jedinstvenog Mojsijevog Boga, baš zbog ovih reči. Bez obzira na bilo koje druge religijske različitosti, jedinstvo Boga ostaje nit koja sjedinjuje jevrejsku zajednicu.

Jevrejska Biblija i Novi Zavet sadrže preko dvadeset hiljada zamenica u jednini i imenica koje opisuju jednog Boga. Jezik ne poseduje jasniji i očigledniji način za svedočenje o unitarnom monoteizmu Izraela i Isusa.

Biće otkriveno u izraelskoj Tori je Bog koji se izrazito razlikuje od egipatskih paganskih bogova. Činom kojim je pokazao svoju moć On je spasao porobljeni narod iz zatočeništva. On je bio Bog ogromne moći koji je ipak ličan i dostupan - Bog koji se voli, o kome je rečeno; "Gospod govoraše s Mojsijem licem k licu kao što govori

čovek s prijateljem svojim" (2. Mojsijeva 33:11). On je bio osoba sa kojom je David razgovarao: "Srce moje govori pred tobom što si rekao: 'Tražite lice moje'; tražim lice tvoje Gospode!" (Psalmi 27:8) Prilikom egzodusa Jevreji su znali da je po prvi put u istoriji cela nacija u ličnom kontaktu sa Bogom stvoriteljem kroz njegovog predstavnika. Ovaj nenadmašan događaj će zauvek ostati usađen u nacionalnu svest. Iz njihovog obožavanja su proterani bogovi iz sveta oko njih. Tragično je da su sujeverni strahovi i želja za poistovećivanjem sa drugim nacijama ponekad dovodili Izrael u iskušenje da prihvati mnogobožački paganizam. Zbog ovoga su katastrofalno patili. Nedugo posle bekstva iz Egipta, uz zastrašujuću cenu po sebe, načinili su zlatno tele kao predmet obožavanja.

Naciju je stalno trebalo podsećati na njenu jedinstvenu veru: "Čuj Izrailju: JHVH je Bog naš JHVH jedini." (5. Mojsijeva 6:4). Kroz proroka Isaiju, Izrael je još jednom postao svestan svog nacionalnog identiteta: "Vi ste moji svedoci... i razumeli da sam ja; pre mene nije bilo Boga niti će posle mene biti." (Isaija 43:10). Teologije koje svojim vernicima obećavaju da će jednoga dana postati "Bog" izgleda da ne shvataju jedinstveni prerogativ koji je preuzeo onaj koji insistira da *pre njega nije postojao Bog* i da ga *neće biti posle njega*.

Isaijino dalje naglašavanje jedinstva Boga je veoma jasno. On citira Boga kad kaže, "Ja sam prvi i Ja sam poslednji, i osim mene nema Boga" (Isaija 44:6). Pitanje se ponavlja: "Ima li Boga osim mene? Da, nema stene, ne znam ni jedne" (Isaija 44:8). Ova jedinstvena tvrdnja je sastavni deo religijskih uputstava na kojima je odgajan Isus. To je bila vera koju je on smatrao zajedničkom za sve mlade Jevreje. Njegovo ponovljeno pozivanje na proroka Isaiju, i na ceo Stari Zavet, tokom svog javnog propovedanja pokazuje koliko je njegova teologija bila oformljena na jevrejskim svetim spisima. Bog kome je Isus služio je sebe predstavio kao jednu osobu, nikada kao trojstvo.

Ne treba da nas iznenadi upornost sa kojom Jevreji čuvaju koncept jednog i jedinstvenog Boga stvoritelja. Njihova upornost je

ohrabrena Isaijinim stalnim ponavljanjem najvažnije od svih religijskih činjenica. Prorok opet govori o izraelskom Bogu: "Ja Gospod načinih sve: razapeh nebo *sam*, rasprostreh zemlju *sam sobom* (ili `ko je bio sa mnom?`)" (Isaija 44:24) Malo je izjava koje su smišljene bolje kako bi iz jevrejskog uma zauvek izbacile ideju da je *više od jedne osobe* odgovorno za stvaranje.

Naglasak je još izraženiji kada isti pisac, u nekoliko posebnih stihova u 45. poglavlju svoje knjige, beleži sledeće: "Ja sam Gospod, i nema drugoga, osim mene nema Boga" (Isaija 45:5). Ove izjave su osmišljene kako bi zauvek u umove izraelaca usadile ideju da je Bog jedan. Taj isti Bog nastavlja da govori kroz Isaiju: "Ja sam načinio zemlju i čoveka na njoj stvorio" (Isaija 45:12).

Široko je rasprostranjeno mišljenje da je onaj koji treba da postane Isus, božji sin iz Novog Zaveta, odgovoran za stvaranje. Kako se, na osnovu onoga što smo pročitali, ta ideja mogla začeti? Zar Isaijini tekstovi ne sprečavaju takvu pomisao da se stvori u jevrejskom umu? "Doista, Bog je u tebi i nema drugog Boga" (Isaija 45:14). I opet: "Jer ovako veli Gospod, koji je stvorio nebo, Bog koji je sazdao zemlju i načinio je i utvrdio, i nije je stvorio naprazno, nego je načinio da se na njoj nastava: ja sam Gospod, i nema drugoga" (Isaija 45:18).

Još dva pasusa navode Izrael na potpunu posvećenost jednom Bogu: "Ko je od starine kazao? Ko je javio još onda? Nisam li ja, Gospod? Nema osim mene drugoga boga, nema boga pravednoga i spasitelja drugog osim mene. Pogledajte u mene i spašćete se svi krajevi zemaljski; jer ja sam Bog, i nema drugoga (Isaija 45:21-22). Neki mešaju upotrebu reči "spasitelj" u ovom tekstu sa čestim povezivanjem ove reči sa Isusom, Mesijom. On se takođe, očigledno, naziva spasiteljem u Novom Zavetu (kao i Sudije u knjizi o sudijama i takođe Josif zvani Vespazijan).[4] Primećujemo razliku načinjenu u Judi 25, gde su i Bog i Isus imenovani na kraju knjige:

[4] Sudije 3:9, 15, gde se reč "oslobodilac" može protumačiti kao "spasitelj".

"Jedinome premudrome Bogu i Spasu našemu, kroz Isusa Hrista Gospoda našega, slava i veličanstvo, država i vlast prije sviju vijekova i sad i u sve vekove!" Jasno je da ovaj pisac Novog Zaveta nije poremetio jevrejski koncept Boga kao jedne osobe. Zapravo, ne može postojati jasnija izjava od ove da je Bog "samo" jedna osoba. I Bog Otac i Isus Hrist su pomenuti u istoj rečenici, ali je Isus očigledno razdvojen od "jedinog Boga". Drugi pisci Novog Zaveta daju podjednako nedvosmislene izjave. Otac Isusa je jedini apsolutni Spasitelj. Svi osim njega mogu biti spasitelji ali kao podređeni i za to određeni.

Upravo je u ovakvoj jevrejskoj kulturi, sa duboko ukorenjenim verovanjem u jednog Boga, rođen Isus. Devetnaest vekova kasnije, ortodoksni izraelski Jevrejin, Pinchas Lapide, profesor na univerzitetu Bar Nan u Izraelu (koga smo ranije citirali), pokazuje da je Jevrejima bilo zabranjeno da odstupe od verovanja u jedinstvo Boga. "Iz jevrejske reči *echad* (koja znači jedan) mi ne saznajemo samo da ne postoji niko van Gospoda, već i da je Gopod jedan i da se stoga Gospod ne može posmatrati kao nešto što je sastavljeno i što se može podeliti na različite osobine i atribute".[5] Nije čudno da je, po biblijskim zapisima, kada je Izrael odabrao da prihvati druge bogove, nastao haos, nacija se podelila, i ispunila su se preteća Isajiina proročanstva. Zatočeništvo nacije je bila kazna za njihovo prihvatanje politeizma. Može biti da se konfuzija i fragmentacija kojima smo svedoci u hrišćanskoj istoriji mogu povezati sa potpuno istim odstupanjem od prvobitnog verovanja da je Bog jedna osoba.

Koncept Boga kao jedne osobe nije ograničen samo na proroka Isaiju. Osija prenosi reči izraelskog Boga koji kaže: "A ja sam Gospod Bog tvoj od zemlje misirske, i Boga osim mene nisi poznao, i osim mene nema ko bi spasao" (Osija 13:4) Štaviše, jedinstveni

[5] *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine*, 31.

status jednog Boga nije ograničen na te antičke dane. Od proroka Joila dobijamo jasnu impresiju, dok govori o budućem Izraelu koji je dobio svoju obećanu slavu, gde će nacija tada i zauvek biti vezana za jednog Boga: "I poznaćete da sam ja usred Izrailja, i da sam ja Gospod Bog vaš, i da nema drugog, i narod moj neće se posramiti doveka" (Joil 2:27). Joil nam daje do znanja da ko god da je jevrejski Bog u Starom Zavetu, da će on ostati njihov Bog zauvek.

Jevrejski um je ubeđen da je jedan Bog, stvoritelj, takođe i otac nacije. Kao što kaže prorok Malahije: "Nije li nam svima jedan Otac? Nije li nas jedan Bog stvorio?" (Malahija 2: 10).[6] Ništa ne može biti jasnije od toga da jedan Bog jevrejskog monoteizma, na kome se zasniva Isusovo nasleđe, bio Otac. Ovo jedninstveno biće se veoma često opisuje kao Bog i Otac u Novom Zavetu. Zaista, On je "Bog i Otac našeg gospoda Isusa Hista"[7] koji je Njegov Sin. Veoma je značajna činjenica da je Isus, iako je "Gospod", i dalje podređen Bogu. Mesijanska titula "Gospod" stoga ne znači da je Isus Bog.

Jevrejska reč *Elohim*

Uz veoma malo podrške od onih koji znaju hebrejski jezik, zastupnici trojstva i dvojstva ponekad navode izjavu iz 1. knj. Mojsijeve 1:26 kao dokaz (nasuprot postojanju hiljada zamenica u jednini koje označavaju jednog Boga) da je više osoba zaslužno za stvaranje. "Potom reče Bog: Da načinimo čoveka po svom obličju, kao što smo mi". Taj argument je neosnovan. Savremeni naučnici ne smatraju da hebrejski izraz "mi" ili reč *elohim* (Bog) znači množinu Božjih osoba stvoritelja. Najverovatnije je da se zamenica u množini "mi" odnosi na Božji savet anđela,[8] koji su stvoreni po

[6] Takođe videti 1. Dnevnika 29:10 , gde je Bog Izraela takođe "naš Otac".

[7] Rimljanima 15:6; 2. Korinäanima 1:3; 11:31; 1. Petrova 1:13.

[8] Videti 1. Carevima 22:19-22 i primetiti snažnu izjavu komentatora trojstva G. J. Wenham-a: "Hrišćani tradicionalno smatraju da ovaj stih (1. Mojsijeva 1:26) nagoveštava trojstvo. Danas je opšte prihvaćeno da to nije ono što je množina značila za prvobitnog autora" (*1.*

Božjem liku i bili su svedoci stvaranja univerzuma (Jov 38:7). Pogrešno je pretpostaviti da ovaj stih potkrepljuje ideju da Bog govori svom Sinu i Svetom Duhu. Gde u Bibliji Bog govori sa svojim sopstvenim Duhom? Tekst ne govori ništa o večnom Sinu Boga, drugom članu Trojstva. Štaviše, reč "mi" u tekstu ne pruža nikakvu indikaciju o postojanju druga *dva* jednaka partnera Boga. Ukoliko je Bog jedna osoba, njegovo korišćenje reči "mi" znači da se On obraća nekom drugome osim sebe, odnosno osim Boga.

Hebrejski leksikon Biblije potvrđuje da reč *elohim* (Bog) nije unipluralna reč, što znači da dve ili više osoba čine Boga (ili kako su neki mislili "Božju porodicu"). Moraju se uzeti u obzir specifičnosti svakog jezika ukoliko želimo da shvatimo njeno pravo značenje. Ovo je, otkrićemo, nezamenljivo u našoj potrazi za pravim razumevanjem.

Priznate činjenice o hebrejskom jeziku ne podržavaju tvrdnju o Bogu kao skupu više osoba. Primetimo šta *Gesenius hebrejska gramatika*, koja je standarni autoritet, ima da kaže o reči *elohim*:

> Množina od veličanstva... grupiše nekoliko karakteristika koje pripadaju ideji, pored toga što predstavlja sekundarni način pojačavanja prvobitne ideje... Činjenica da je jezik potpuno odbacio ideju o numeričkoj množini u reči *elohim* (gde god ona označava jednog Boga), je potvrđeno time što je ona skoro uvek povezana sa atributom u jednini.[9]

Mojsijeva 1-15, *Word Biblical Commentary, ed. David A. Hubbard and Glenn W. Barker, Waco, TX:* Word Books, 1987,27). Takođe videti belešku u *NIV Study Bible* (Grand Rapids: Zondervan, 1985), 7 "Bog govori kao kralj-stvoritelj najavljujući svoj rad članovima nebeskog dvora (videti 3:22; 11:7; Isaija 6:8; takođe videti 1. Carevima 22:19-29; Jov 15:8; Jeremija 23:18)."

[9] *Gesenius' Hebrew Grammar,* ed. E. Kautzsch (Oxford: Clarendon Press, 1910), 398. 399. Takođe videti standardni izvor, *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament,* by Brown, Driver and Briggs (Oxford: Clarendon Press, 1968), 43, 44. Gesenius navodi

Moramo poštovati činjenicu da jevrejsko poznavanje sopstvenog jezika njih nikada nije dovelo do zaključka da je mogućnost postojanja više osoba u Bogu čak i izdaleka nagoveštena u ovom poglavlju 1. knj. Mojsijeve. U slučaju da osećamo da je Jevrejima promaklo nešto iz njihove sopstvene Biblije, treba primetiti da se u sledećim stihovima (stihovi 27-31) uvek koristi zamenica u jednini sa rečju Bog: "po Njegovom (ne njihovom) liku, po liku Boga On (ne Oni) ih je stvorio" (stih 27). Teško je zaključiti iz ovog stiha, u kome je lična zamenica koja opisuje BOGA (On) i jednini, da je namera bila da se predstave bića u množini. Primetiti dalje: "Vidi, Ja (ne Mi) sam stvorio svaku biljku koja daje seme... za hranu... i bog vide sve što je On (ne Oni) napravio, i to bi dobro") stihovi 29-31).[10]

Sudija hebrejske reči Bog (*elohim*) ne daje nikakvu podršku ideji da "Bog" u 1. Mojsijevoj 1:1 uključuje i Boga, Oca, kao i njegovog Sina i Svetog Duha. Ne može nam promaći očigledna problematičnost takve interpretacije. Ukoliko elohim predstavlja više od jedne osobe u ovom tekstu, kako onda neko može objasniti da se ta ista reč, *elohim*, pronalazi kod Mojsija: "I Gospod reče Mojsiju: Evo, postavio sam te da si Bog (*elohim*) Faraonu; a Aron brat tvoj biće prorok tvoj" (2. Mojsijeva 7:1)? Sigurno je da niko neće zagovarati množinu jedne osobe, Mojsija. Jedan paganski Bog Dagon se naziva

---

mnogo primera hebrejskih reči koje imaju završetke množine a nemaju značenje množine. Na primer, *panim* = lice. Elohim je izmenjen pridevom u jednini u Psalam 7:10.

[10] Povremena gramatička anomalija ne može nikako poništiti dokaze koje pružaju hiljade mesta na kojima se Božje ime i titule navode u jednini. Glagol u jednini se nalazi pored elohim u 2. Samuilovoj 7:23, a paralelni stih u 1. Dnevnika 17:21 zamenjuje glagol u množini glagolom u jednini. Ovo pokazuje da povremena množina nije od značaja. Elohim u 1. Mojsijevoj 31:24 može značiti (kao što Calvin i ostali smatraju) anđele, kao i u primeru u Psalam 8:5 i citat u Hebrejima 2:7. Jahve i *Adonai* (Gospod) bez izuzetka uzimaju isti glagol. Jednina *El* i *Eloah* (Bog) potvrđuju da je Bog jedna osoba. Zapanjujuće je to da neki još uvek, uprkos dokazima iz hiljada tekstova u kojima je Bog prikazan zamenicama i glagolima u jednini, ističu četiri stiha u kojima se pojavljuje "mi", kao nagoveštaj da u Bogu postoji Trojstvo.

elohim (Bog): "A kad Azoćani videše šta je, rekoše da ne stoji kod nas kovčeg Boga (*elohim*) Izrailjevog; jer je ruka Njegova teška nad nama i nad Dagonom bogom (*elohim*) našim" (1. Samuilova 5:7) Slično, reč elohim je iskorišćena da se opiše bog Amorit: "Nije li tvoje ono što ti da da je tvoje Hemos bog (*elohim*) tvoj? " (Sudije 11:24). Štaviše, sam Mesija je označen kao *elohim* (Psalam 45:6; Jevrejima 1:8). Svakako, niko neće tvrditi da je Mesija više od jedne osobe.

Iz ovih dokaza zaključujemo da Jevreji, na čijem jeziku je zabeležen Stari Zavet, ne koriste reč *elohim*, koja se koristi za pravog Boga, da označe više osoba. Oni koji pokušavaju da u 1. knj. Mojsijevu 1:26 ili u reč *elohim* uvedu Trojstvo ili Dvojstvo su uvučeni u pogrešno tumačenje. *Elohim* ima oblik množine, ali značenje jednine. Kada se odnosi na jednog Boga prati je glagol u jednini. Niko pre dvanaestog veka nije ni zamišljao da je množina u Bogu na bilo koji način nagoveštena hebrejskim nazivom za Boga. Mnogi koji zastupaju Trojstvo su odavno prestali da tvrde da se Trojstvo pronalazi u 1. Mojsijevoj 1:1 ili 1. Mojsijevoj 1:26.

Razumno je onima koji zastupaju Trojstvo i govore da je *Elohim* prava množina postaviti pitanje: Zašto reč Bog ne pišu u množini? Ukoliko zamenica u množini "mi" u 1. Mojsijevoj 1:26 opisuje množinu u Bogu, onda se bog stalno treba označavati kao "oni" i "njih". Oni koji zastupaju Trojstvo nisu ovim zadovoljni, što dokazuje da njihov pogled na Boga prkosi zakonima jezika i logike. Ukoliko je Bog zaista množina, zašto onda ne prevesti uvodni stih 1. Mojsijeva 1:1 kao: "U početku stvoriše Bogovi..."? Latentni politeizam Trojstva bi tada bio jasno vidljiv.

Hebrejska reč za Jedan - *Echad*

Nije tačno reći da hebrejska reč *echad* (jedan) u 5. Mojsijevoj 6:4 označava "složeno jedinstvo". U skorašnjoj odbrani Trojstva[11] je rečeno da kada "jedan" označava zbirnu imenicu kao što je "buket" ili "krdo", onda se podrazumeva množina u *echad*. Ovaj agument je pogrešan. Značenje množine se izvodi iz zbirne imanice (krdo, itd.) a ne iz reči "jedan". *Echad* na hebrejskom znači broj "jedan". "Avram beše jedan (*echad*)" (Jezekilj 33:24 "samo jedan čovek,"). Isaija 51:2 takođe opisuje Avrama kao "jednog" (*echad*-, "sam", "jedini") gde ne postoji moguće pogrešno shvatanje značenja ove jednostavne reči. Echad se u prevodu pojavljuje kao broj "jedan", "jedini", "sam", "celokupan", "pojedinačan".[12] Uobičajeno značenje je "jedan a ne dva" (Propovednik 4:8). "Gospod je Bog naš jedini Gospod" (5. Mojsijeva 6:4, što citira Isus u Marku 12:29), stoga je očigledno da je reč o *samo jednoj osobi* koja nije "Gospod Mesija" koji se pominje u istom pasusu (Marko 12:36). Jedan Bog je identifikovan sa Ocem u knj. proroka Malahije 1:6 i 2:10 i stalno se u Novom Zavetu razdvaja od Isusa, Božjeg Sina, koji je predstavljen kao posebna osoba. U hebrejskoj Bibliji "od Boga postavljen" (doslovno "hrist") je Kralj Izraela. Ovaj Božji poslanik ni u jednom trenutku nije pomešan sa Bogom.

Tvrdnja da "jedan" zaista znači "složenu jedninu" je primer argumenta bez logičkih dokaza. Robert Morey smatra *echad* ne znači apsolutnu jedninu već složenu jedninu.[13] Argument sadrži jasno uočljivu grešku. Echad se pojavljuje nekih 960 puta u Hebrejskoj Bibliji, i ni u jednom slučaju sama reč ne nosi naznake množine. Reč znači striktno "jedno, a ne dva ili više". *Echad* je brojni pridev i naravno da se povremeno upotrebljava pored zbirne imenice - jedna porodica, jedno krdo, jedan buket. Ali treba pažljivo

[11] Robert Morey, *Trojstvo: Dokazi i problemi* (World Publishing, 1996).

[12] *Teološki rečnik Starog Zaveta* (Grand Rapids: Eerdmans, 1974), 1:194.

[13] Morey, 88.

primetiti da značenje množine proističe iz imenice, a ne iz reči *echad* (jedan).

Rano u 1. Mojsijevoj saznajemo da "biće dvoje jedno telo" (1. Mojsijeva 2:24). Reč "jedno" ovde znači tačno jedno, a ne više (jedno telo, a ne dva tela!) Jedan buket cveća je upravo to - jedan, a ne dva buketa. Stoga, kada Bog kaže "jedini Gospod" (5. Mojsijeva 6:4; Marko 12:29) On je jedan Gospod, a ne više njih.

Zamislite da neko tvrdi da reč "jedan" ima zbirno značenje u rečima "jedan tronožac". Ili da neko misli da "jedne Sjedinjene Američke Države" znači da "jedne" zapravo znači množinu. Pogrešno razmišljanje je očigledno: ideja o množini potiče od reči "tronožac" i "države" , *ne od reči jedan*. Pogrešno je preneti na reč "jedan" množinu koja pripada samo imenici koja sledi. To bi bilo slično kao kad bismo rekli da "jedan" zapravo znači "sto" kada se pojavljuje u kombinaciji "jedna stonoga"!

Našu tvrdnju potkrepljuje svaki leksikon biblijskog hebrejskog jezika. Leksikon autora Koehlera i Baumgartnera daje fundamentalno značenje reči *echad* "jedan jedini".[14] Kada su se špijuni vratili sa dokazima o postojanju obećane zemlje oni su doneli "grozd jedan (*echad*)" (4. Mojsijeva 13:23). Echad se često pojavljuje kao "jedini", ili "samo jedan".[15] Stoga, kada se govori o izraelskoj veri, tekst nas obaveštava (kao i mnoge zamenice u jednini za Boga) da je vrhovni Gospod Izraela "jedan jedini Gospod", "samo jedan Gospod".

Neophodno je stalno ponavljati naše stanovište zato što se u skorašnjoj odbrani Trojstva navodi zaprepašćujuća izjava da *echad* uvek označava "složeno jedinstvo". Autor zatim gradi slučaj za postojanje Boga koga čini više osoba za koga on misli da postoji

[14] *Hebrejski i aramejski leksikon Starog Zaveta* (Leiden: EJ. Brill, 1967).

[15] Videti RSV, 2. Mojsijeva 10:19, "ni jedan skakavac" 2. Mojsijeva 33:5 "časom" 5. Mojsijeva 19:15 "jedan svedok" itd.

čvrsto uporište u Hebrejskoj Bibliji. Lingvistička činjenica je da echad nikada ne znači "složeni", već uvek "jedini". "Neka se sabere voda što je pod nebom na jedno (*echad*) mesto" (1. Mojsijeva 1:9) ne pruža podatke za složeni smisao za jedan, a još manje za množinu u Bogu.[16]

Budući da je neobični argument o takozvanoj "množini" u reči jedan toliko rasprostranjen i očigledno se prihvata nekritički, ovde dajemo komentare profesora teologije, zagovornika Trojstva, koji priznaje da je popularni argument iz reči *echad* (jedan) slab kao i argument iz reči *elohim*. Odbrana Boga koga sačinjava više osoba se ne može bazirati na činjenici da "jedan" na hebrejskom i engleskom jeziku ponekag može označavati zbirni pojam:

> Još slabiji (od argumenta iz reči *Elohim*) je argument da se hebrejska reč za "jedan" (*echad*) upotrebljena u *Šema Izrael* ("Čuj, Izrailju: Gospod je Bog naš jedini Gospod") odnosi na sjedinjenog a ne na apsolutnog Boga. Stoga, neki zagovornici Trojstva tvrde da se u Starom Zavetu daje pogled na sjedinjenog Boga. Naravno, istina je da značenje reči, u nekim kontekstima, može označavati sjedinjenu množinu (npr. 1. Mojsijeva 2:24 "biće dvoje jedno telo"). Ali ovo zapravo ne dokazuje ništa. Ispitivanje njene upotrebe u Starom Zavetu otkriva da reč echad može imati različita značenja kao i naša reč jedan. Kontekst određuje da li je označena numerička ili sjedinjena jednina.[17]

[16] Samo u 1. Mojsijevoj 1,2 imamo primere "jedan dan", "jedno mesto", "jedno od njegovih rebara", "jedan od nas". Ako po teoriji Trojstva "mi" znači trojstveni Bog, "jedan" verovatno znači "jedan član od tri".

[17] Gregory Boyd, *Oneness Pentecostals and the Trinity* (Baker Book House, 1995), 47, 48. Nije potpuno tačno da *echad* označava ujedinjenu množinu. Može označavati i složenu imenicu.

Ponekad se tvrdi da bi Bog bio opisan kao *yachid*, odnosno "usamljeni, izolovani, samo jedan", ukoliko je Bog samo jedna osoba. Međutim, upotreba reči echad ("jedan") je sasvim dovoljna da označi da božanstvo čini jedna osoba. *Yachid* se retko pojavljuje u biblijskom hebrejskom jeziku. U Bibliji ima značenje "voljeni", "jedini začet" ili "usamljeni" i nije prikladno za označavanje božanstva.[18] Postoji još jedna hebrejska reč *bad* "sam, izolovan" koja zapravo označava Jednog Boga. U 5. Mojsijevoj 4:35 stoji da "nema drugog osim Njega". Apsolutno jedinstvo Jednog Boga se naglašava kada mu se obraća: "Ti si sam Gospod" (Nemija 9:6), "Ti si sam, Bog svim carstvima na zemlji" (2. Carevima 19:15), "Ti si jedan Bog" (Psalmi 86:10). Jedan Bog Izraela je jedna osoba, bez premca i u sopstvenoj klasi. On je Jedan, sa svom matematičkom jednostavnošću koju podrazumeva ta reč.[19]

Sa ovim činjenicama pred nama, teško je ne saosećati sa Jevrejima u prvom veku, koji su imali Stari Zavet kao vodič za održavanje vere u jednog Boga, koga čini jedna osoba, sa nepopustljivom upornošću. Pretraga hebrejske Biblije u cilju pronalaženja bilo kakvog znaka dualnosti ili Trojstva božanskih osoba koje su sudelovale u stvaranju neće doneti ploda.[20] Smatrati

---

[18] *Yachid* se zapravo nalazi kao opis Boga u Pseudografiji.

[19] Kako glasi citat iz "naziv za Boga u Starom Zavetu" (u Teološkom rečniku Novog Zaveta, skraćeno izdanje, 489): "Ime Gospod karakteriše specifičan sadržaj. Bog nije bilo koje božanstvo, već određena božanska osoba... Iza izjava "Gospod je Bog" (1. Carevima 18:39) ili "ime mu je Gospod" (2. Mojsijeva 15:3) stoje određenije izjave "Godpod je njegovo ime." Ovde se susrećemo da određenom osobom Bogom" Ne postoji nagoveštaj da Boga čine tri osobe.

[20] Sledeće izjave standardnih autoriteta potvrđuju slabost svakog pokušaja da se Trojstvo bazira na Starom Zavetu: "U Starom Zavetu ne postoje indikacije o razdvajanju Boga; bio bi anahronizam pronaći na njegovim stranama doktrinu bilo Inkarnacije, bilo Trojstva" ("God," in the *Encyclopedia of Religion and Ethics,* T&T Clark, 1913, 6:254) "Danas se teolozi slažu da Hebrejska Biblija ne sadrži doktrinu Trojstva" *(The Encyclopedia of Religion,* ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, 1987, 15:54). "Stari Zavet ne propoveda doktrinu Trojstva" *(New Catholic Encyclopedia,* Pub. Guild., 1967, 14:306). "Stari Zavet nam ne govori ništa, ni eksplicitno niti putem neophodne implikacije, o trojnom Bogu koji je Otac,

da Boga sačinjava više od jedne osobe znači odbaciti sva pravila jezika i gramatike. Odgovorni istoričari, sekularni i religiozni, se slažu da su se Jevreji u Isusovo vreme čvrsto pridržavali vere u jedinstvenog Boga. Jedna od velikih ironija u istoriji je ta što hrišćanski teolozi nisu dali Jevrejima pravo da objasne značenje Boga u njihovim sopstvenim spisima. Glas Jevreja u ovom pogledu se mora opet hitno čuti:

> Stari Zavet je striktno monoteističan. Bog je jedno biće. Ideja da se tu može naći Trojstvo ili da je na bilo koji način naznačeno, je pretpostavka o kojoj se dugo raspravlja u teologiji, ali je u potpunosti bez osnova. Jevreji su, kao ljudi, po svojim učenjima postali čvrsti protivnici svih politeističkih tendencija, i ostali su nepokolebljivi monoteisti do dana današnjeg. U tom smislu ne postoji razdor između spisa Starog i Novog Zaveta. Tradicija monotezma je nastavljena. Isus je bio Jevrejin, koga su njegovi roditelji Jevreji obrazovali po spisima Starog Zaveta. Njegovo učenje je jevrejsko do srži; svakako novo jevanđenje, ali ne i nova teologija.[21]

> Judaizam nije toliko lišen dogmatskih formula koliko bi neko pomislio... Judaizam ima svoja sopstvena učenja i verske odredbe. *Shema Israel* (5. Mojsijeva 6:4) nije samo liturgijska formula i zapovest; takođe je i ispovest vere, i smatra se važnijom od istorijskih jevrejskih učenja. Kao ispovest vere, Šema je potvrda

---

Sin i Sveti Duh... *Ne postoje dokazi da je i jedan sveti pisac ikada pretpostavljao postojanje Trojstva u Bogu...* Čak i videti naznake ili nagoveštaje ili 'skrivene znake' Trojstva u Starom Zavetu je odstupanje od reči i namera svetih pisaca" (Edmund J. Fortman, *The Triune God,* Baker Book House, 1972, xv, 8, 9). "Stari Zavet se retko kad može uzimati kao osnova za postojanje podele unutar Boga. Upotreba reči "mi" od strane božanskog govornika (1. Mojsijeva 1:26; 3:32; 11:7) je čudna, ali verovatno izazvana njegovom svešću da je okružen drugim bićima višim od čoveka (Isaija 6:8)" (A.B. Davidson, "God," *Hastings Dictionary of the Bible,* Charles Scribner's Sons, 1911, 2:205).

[21] L.L. Paine, *A Critical History of the Evolution of Trinitarianism* (Boston and New York: Houghton Mifflin and Co., 1902), 4.

> jedinstva i jedinstvenosti Boga. Predstavlja najviši izraz "jevrejskog monoteizma: "*Adonai*[22] je naš Bog; *Adonai* je jedan..." Za hrišćanske simbole vere - Apostolsko verovanje, Nikejsko-konstantinopoljsko verovanje i Atansijansko verovanje, da navedemo samo najznačajnije, Jevreji smatraju da su u direktnoj protivrečnosti sa fundamentalnim uverenjima jevrejskog monoteizma. Claude Montefiore je to rekao na najjasniji način:
>
> "U pogledu ličnosti Boga, svi Jevreji smatraju da su doktrine božanstva Hrista, Trojstva, Večnog Sina, ličnosti Svetog Duha, pogrešna i kršenje svetog jedinstva ".[23]
>
> Verovanje da se bog sastoji od nekoliko ličnosti kao što je hrišćansko verovanje u Trojstvo je odstupanje od čistog koncepta jedinstva Boga. Izrael je kroz vekove odbacivao sve što krivi koncept čistog monoteizma koji je dat svetu, i Jevreji su spremni da lutaju, da pate i da umru pre nego da priznaju njegovo slabljenje.[24]

Teolozi zastupnici Trojstva su se suočili sa ozbiljnim problemom pomirenja Trojstva sa činjenicom da je koncept hrišćanstva monoteizam. Teolog zastupnik Trojstva Leonard Hodgson je napisao:

> Hrišćanstvo je nastalo unutar judaizma a monoteizam judaizma je bio tada, a i sada je, unitaran. Kako hrišćanska crkva može da postavi teologiju koja adekvatno može da izrazi novo saznanje o Bogu koje je došlo kroz Isusa Hista?... Da li se monoteizam može revidirati

[22] Adonai znači "(vrhovni) Gospod" kao što stoji u jevrejskoj Bibliji (449 puta) kao i božansko ime JHVH. Danas Jevreji koriste *Adonai* kao božansko ime kada čitaju Sveto Pismo i u molitvi.

[23] Lev Gillet, *Communion in the Messiah: Studies in the Relationship between Judaism and Christianity* (Lutterworth Press, 1968), 75, 76

[24] Chief Rabbi J.H. Hertz, *Pentateuch and Haftorahs* (London: Soncino Press, 1960), 770.

kako bi uključio novo otkrivenje a da ne prestane da bude monoteizam?[25]

Isus je bio Jevrejin posvećen izraelskoj veri (Marko 15:28). Samo ova činjenica navodi na zaključak da se negde u istoriji vere dogodilo odstupanje od Isusove jevrejske vere. U ovom trenutku moramo naglasiti da je judaizam unitaran, nikada Trojstven. Upravo je pod patronatom ove jevrejske škole razmišljanja, i ojačan verovanjem i izraelskog jednog Boga, obećani Mesija dostigao zrelost i započeo svoje jedinstveno propovedanje.

Može li se pokazati da se Isus pridržavao i širio učenje o istom jednom Bogu celog svog života? Kako bi odgovorili na ovo pitanje, jedino je razumno pogledati njegove sopstvene reči, koje su verno zabeležene od strane onih koji su ga pratili kada je proglasio jevanđenje o dolazećem carstvu Boga u Palestini (Marko 1:14-15; Luka 4:43 itd.)

[25] *Christian Faith and Practice, Seven Lectures* (Oxford: Blackwell, 1952),74.

II. ISUS I BOG JEVREJA

,,Oni koji obožavaju Boga moraju da Ga obožavaju u duhu i istini "
- Isus Hrist

Oštrooki čuvari fundamentalnog Judaizma su bili jako uznemireni porastom konkurencije i pretnjom koju je po religioznu zajednicu predstavljao jedan stanovnik Galileje, Isus. Sve veći broj njegovih sledbenika, privučenih njegovim čudima, brzom intelektu i iskrenim, otvorenim zapažanjima koja su razotkrivala dvoličnost religijskih vođa, stvorio je klimu straha i antagonizma u tom utvrđenju.

Od početka beleženja istorije, strah od religijske konkurencije je obično dovodio do slabo skrivenog stanja zaraćenosti zvaničnih verskih nastojnika. U toj atmosferi ima jako malo mesta za mirnu, otvorenu diskusiju na temu razlika u mišljenju. Prikladno je zapitati se na koji način posmatramo bilo kakvu pretnju, zamišljenu ili stvarnu, po naša sopstvena dragocena ubeđenja. Idealan odgovor na izazov predstavlja jedan skroman i upitan stav, koji želi da uzme u obzir koristi ili mane svega što može biti stavljeno pred nas na ispitivanje. Nažalost, tradicionalni religijski sistemi često na svaku pretnju po status quo odgovaraju neprijateljstvom i beskompromisnošću. Strogo su se ophodili prema nekonformistima.

U Isusovom slučaju, netolerantno sveštenstvo je otkrilo svoje strahove kovanjem zavere za okončanje pretnje koju je predstavljao uticaj učitelja skorojevića na umove članova njegove publike u potrazi za istinom. Jevanađelje po Marku beleži priču o stalnoj teološkoj bitki u kojoj predstavnici dve religijske frakcije sarađuju slanjem ,,Fariseja i Irodovaca da bi ga uhvatili u rječi" (Marko 12:13). Njihova inicijalno laskanje koje je imalo za cilj da Isusa uhvati u mrežu: ,,Učitelju, znamo

da si istinit i da ne mariš ni za koga; jer ne gladaš ko je ko nego zaista putu Božjemu učiš" (Marko 12:14). Ovaj početni potez je bio praćen pitanjem osmišljenim tako da diskredituje Isusa u očima njegove publike. Međutim, njegovi domišljati odgovori na ova teška pitanja, doneli su mu divljenje bar jednog ili više pisara otvorenog uma.

Pisar (ili učenik Biblije) je odlučio da postavi sopstveno pitanje. Njegov pristup je bio direktan, lišen lukavstva ili prevare. Parafrazirano na moderan jezik, to bi glasilo ovako: „ Koja je suštinska, glavna ideja u koju veruješ i koju propovedaš? Koje načelo tvoje teologije je najbitnije?" Marko to pitanje ovako formuliše: „Koja je to zapovest prva zapovest?" Ili, kako to pitanje drugi prevodioci znaju da formulišu: „Koja je to zapovest prva od sviju?" (Marko 12:28).

Isusov odgovor je zaobišao Deset zapovesti i citirao je direktno kasnije božansku izjavu, takozvanu *Šemu:* „Čuj, Izrailju: Gospod je Bog naš jedini Gospod. Zato ljubi Gospoda Boga svog iz svega srca svog i iz sve duše svoje i iz sve snage svoje." (5. Mojsijeva 6:4-5; Marko 12:29-30) Učenici Biblije bi trebalo da se zapitaju da li su shvatili implikacije Isusovog jednostavnog hrišćanskog odgovora. On očigledno koristi Mojsijeve reči iz Starog zaveta kao nosioce uzvišene istine. Njegova definicija Boga se oslanja na ono što su o Isusu znali i njegovi sledbenici da je primarno otkrivenje. Isus je sa potpunom jasnoćom ponovo izložio fundamentalno načelo jevrejskog religijskog sistema, koje van svakog argumenta potvrđuje da je istinski Bog jedan Gospod, a samim tim *jedna osoba.*

Razgovor koji je usledio optkriva ključnu prirodu pitanja. Retko koja razmena reči može da bude više prosvećena, kao kada čujemo samog Isusa kako postavlja temelj istinske vere i razumevanja. Ovde su dva religiozna Jevreja vodili razgovor u vezi sa pitanjima koja se tiču duhovnog života. Netačan odgovor je mogao da uništi Isusov kredibilitet u jevrejskoj zajednici. Međutim, odgovor koji je Isus dao, momentalno je i u potpunosti izazvao odgovor monoteističkog pisara. Njegov entuzijazam za istorijsku veroispovest Izraela prikazan je toplom reakcijom: „Dobro, učitelju! Pravo si kazao da je jedan Bog, i nema drugog osim Njega" (Marko 12:32)

U mislima ovog ili bilo kog drugog ortodoksnog Jevreja, Isusovo obraćanje je jedino moglo da bude upućeno jednoj osobi, Bogu iz Starog Testamenta. U proslavljenoj *Šemi* (Čuj, Izrailju) stoji: „Gospod je Bog naš jedini Gospod." (Peta knjiga Mojsijeva 6.4)

Bog je *jedan,* Isus je potvrdio. On je jedan Gospod! (Marko 12:29) Najjednostavnije i najjasnije od svih veroispovesti prožima Stari Zavet: Jer ko je Bog osim Gospoda? ... Nema svetog kao što je Gospod; jer nema drugog osim Tebe; i nema stene kao što je Bog naš. (2. Samuilova 22:32; 1.Samuilova 2:2)

Da li je možda u svesti Isusa vrebala ideja da je on sam bio druga, jednaka osoba u Božanstvu, a samim tim i u potpunosti Bog? Ne možemo ni da zamislimo da bilo kakav sličan pojam može biti otkriven ovde niti u bilo čemu što je Marko napisao o Isusu. Nije bilo nikakvog neslaganja između ortodoksnog jevrejskog teologa i Isusa, pionira hrišćanske vere. Bog je jedan i jedini. On je jedan Gospod. ... Ovo je centralna izjava Hrista u vezi sa prirodom Božanstva. S obzirom da dolazi od samog Hrista, takođe mora automatski da zauzme i centralno mesto u veroispovesti.

Isusov završni komentar potvrđuje razumevanje koje on i pisar imaju zajedničko: A Isus videvši kako pametno odgovori reče mu: Nisi daleko od carstva Božjeg (Marko 12:34). Iz ovog odgovora možemo zaključiti da bez ovog inteligentnog verovanja u Jednog Boga Jevreja, čovek bi bio daleko od Carstva Božijeg. Isusova otvorena izjava o osnivanju prave religie treba da nas podstakne da uporedimo sopstveno mišljenje sa njegovim mišljenjem, kada je u pitanju ovo najosnovnije od svih pitanja.

Važno je zabeležiti da se ovaj razgovor odvija na dan pri samom kraju Isusovog dolaska. Ukoliko bismo hteli da uvedemo radikalnu promenu koja bi promenila sve do tada kada je u pitanju jevrejsko verovanje u Boga, ovo bi bila očigledna prilika. Neki moderni teolozi su pokušali da nadomeste nedostatak Isusovog učenja u vezi sa bilo kojom novom izjavom o prirodi Boga. Jedan teolog koji se bavio pitanjem trojstva, Loraine Boettner, zabeležio je da:

> doktrina (u vezi sa Trojstvom), koja je nama toliko teška, trebalo bi da u rukama ljudi koji su postali čvrsto monoteistični, tiho i neprimetno zauzme mesto među prihvaćenim hrišćanskim istinama bez borbe i kontroverznosti, što je svakako jedan od fenomena najvrednijih pažnje u istoriji ljudske misli U vreme kada su pisane knjige Novog Zaveta, Trojstvo je već bilo u zajedničkom vlasništvu.[1]

Ovo je upečatljivo, čak problematično, viđenje. Pre svega, postoji iskreno priznanje da se ljudi Jevrejske nacionalnosti - što uključuje i prvobitnih dvanaest učenika, od kojih su svi bili Jevreji - bili „strogo monoteistični". Što se tiče izjava da se ideja Trojstva „ odigrala tiho i neprimetno među hrišćanskim istinama" i da je „u vreme kada su pisane knjige Novog Zaveta, Trojstvo je već bilo u zajedničkom vlasništvu", gde je dokaz ovoga, uzimajući u obzir jednostavno hristovo učenje zabeleženo od strane Marka? Isus očigledno ne zna ništa u vezi sa bilo kakvim Trojstvom. On ne uvodi nikakvu novu ideju o Bogu. On se slaže sa Starim zavetom, jevrejskim pisarom i milionima Jevreja samim tim da je Bog jedan. Šta ovo govori od tradicionalnom hrišćanstvu, koje je toliko dugo propovedalo definiciju božanstva koje se *razlikuje od onoga na kome Isus insistira*?

Uverenje koje pruža Boetener izgleda da zanemaruje činjenicu da Jevanđelje po Marku predstavlja hrišćansku veru onako kako ju je crkva razumela u trenutku kada ga je napisao, možda čak tek 80. godine nove ere. Boetiner pripisuje Crkvi prvog veka doktrinu o Bogu koji nije postao u potpunosti formulisan kao deo Crkvene zvanične veroispovesti sve do četvrtog veka, i tad se to desilo uz veliki protest. Njegov zaključak da je Sveto trojstvo već bilo prisutno u krugu Isusovih učenika ne dozvoljava da izuzetno osetljiva jevrejska većina koja je pripadala primitivnoj crkvi, i kojoj je ideja o Trojnom Bogu bila nepoznata, da ne kažemo bogohulna.

Najranije istorijske beleške u vezi sa Crkvom, Knjigom Dela apostolskih, beleži čitavu konferenciju koja je održana kako bi se rešila

[1] *Teološke studije* (Grand Rapids: Eerdmans, 1957), 95.

pitanja poput genitalnog obrezivanja, konzumiranja hrane koja sadrži krv i mesa dobijenog davljenjem životinja. Ukoliko su ovakva fizička pitanja smatrana vrednim formalne diskusije, koliko bi konferencija bilo neophodno kako bi se diskutovalo na temu eksplozivne promene od verovanja u Boga kao jednog i verovanja u Boga kao trojstvo, među tim čvrsto monoteističnim Jevrejima, vođama rane hrišćanske zajednice?

Ono što izgleda izuzetnije u pogledu njegovih kritika svih jevrejskih kontroverzija je sledeća: Nikada nije postojao ni najmanji trag argumenta koji se tiče Svetog trojstva. Ovo ne služi kako bi se ignorisala kontroverznost koja se javila kao rezultat Isusove tvrdnje da je „Sin Božiji." Ali ta tvrdnja ne treba da bude pomešana sa mnogo kasnijim uverenjem Crkve da je on bi „Bog, Sin". Ostaje činjenica da doktrina koja se tiče Trojstva nikada nije branjena u Novom zavetu. Razlog jednostavno može da bude taj što se nikada nije čulo za Trojstvo. Mesija se u dokumentima Novog zaveta smatra jedinstvenim, legalnim predstavnikom Boga a ne drugim članom Trojstva.

Boetnerova tačka gledišta takođe izgleda da ignoriše debate iz drugog i trećeg veka koje su se bavile prirodom Boga i Hrista i žestoku kontroverznost u vreme samog Nikejskog sabora, jer su Hrišćani bili primorani da prihvate verovanje u prethodno postojeću, drugi vid Božanstva, poistovećen sa Isusom. Američka enciklopedija kada govori o konfliktu između onih koji veruju da je Bog jedinstven i onih koji veruju u dvojstvo i trojstvo Boga, pruža ovaj važan komentar:

> Unitarijanizam je kao teološki pokret otpočeo mnogo ranije, i zaista se javio mnogo decenija pre otrojičenja. Hrišćanstvo je proisteklo iz judaizma a on je bio striktno unitaran. Put koji je vodio od Jerusalema do Sabora u Nikeji nije bio prav. *Otrojičenje se nije tačno oslikalo na rano hrišćansko učenje koje se odnosi na prirodu Boga; baš naprotiv, predstavljalo je devijaciju od ovog učenja. Samim tim, razvilo se kao suprotno konstantnom unitarijanizmu, ili bar kao opozicija Otrojičenju.*[2]

[2] (1956), 27:2941, akcenat dodat.

Izjava u britanskoj enciklopediji pokazuje koliko je neadekvatan predlog da je Otrojičenje postojalo u okviru veroispovesti najranijih vernika: „Oni koji veruju u Trojstvo i oni koji veruju da je Bog jedan, nastavili su da se suočavaju jedni sa drugima, dok su ovi poslednje navedeni na početku trećeg veka i dalje sačinjavali veliku većinu." [3]

Kada se pogledaju dokumentovani dokazi, nije odgovorno tvrditi da se doktrina Trojstva odigrala tiho i neprimetno među prihvaćenim hrišćanskim istinama, bez borbe i kontroverzije.[4] Boetenereva procena izgleda da se ne slaže sa razvojem ove doktrine tokom tri veka.

Postoje i druge podjednako nedvosmislene izjave koje potvrđuju da Isusovu veru u Boga judaizma. Nema ni nagoveštaja o uvođenju druge osobe u Božanstvo u oproštajnoj molitvi koja se nudi u zaključku njegovog služenja. Ubrzo nakon svoje smrti, on se molio svom Ocu u ime učenika koje je ostavio za sobom kako bi nastavili posao koji je on započeo. Sumurajući koncept istinske vere, izjavio je: „A ovo je život večni da poznaju Tebe jedinog istinitog Boga, i koga si poslao Isusa Hrista." (Jovan 17:3).

Zapažamo izuzetan komentar proslavljenog crkvenog oca. Bilo je toliko teško Avgustinu da harmonizuje ovu prvobitnu hrišćansku veru sa dogmom Trojstva koja mu je bila poznata u petom veku, da je ovaj izuzetno uticajan vođa crkve zapravo ponovo formulisao Isusove reči kako bih i Oca i Sina uvrstao u Božanstvo. Avgustin u svom delu „Propovedi o Sv. Jovanu" hrabro uveravaju da se u navedenom stihu (Jovan 17:3) misli na sledeće: „Ovo je večni život, da oni znaju Tebe i Isusa Hrista, koga si poslao, kao jedinog istinskog Boga."[5] Ova smela

---

[3] 11.izdanje, 23:963.

[4] Boettner, *Teološke studije* 95.

[5] Traktat CV, poglavlje 17, primedbe H.A.W Mejera (*Commentary on John*, New York Funk & Wagnalls, 1884, 462). Uprokos sopstvenom insistiranju na božanstvu Isusa, on priznaje da je to bilo „izopačenje stiha i suprostavljanje strogom Jovanovom monoteizmu , kada su Avgustin, Ambrozije, Beda, Toma, Arecije i nekoliko drugih objasnili kao da je glasilo „ da oni mogu da poznaju tebe i Isusa Hrista kao jedinog pravog Boga". Samo jedan, Otac, može se apsolutno označiti istinskim Bogom („koji je nad svima" Rimljanima 9:5), ne u isto vreme Hrist (koji u Jevanđelju po Jovanu čak nije ni „pravi Bog" (5:20)), jer je njegovo božanstvo

promena Svetog pisma ozbiljno menja reči upućene od strane Isusa. Isus sopstveni položaj definiše kao Mesija, koji se razlikuje od Boga, koji se sastoji samo od Oca. Mudriji vernik će sebe distancirati od takvog nasilja načinjenog Bibliji. Takvo forsiranje teksta samo izlaže Avgustinovu očajnu želju da pronađe svoju veru u Pismu.

Prvobitna Isusova izjava zahteva određeno razjašnjenje. Direktna je i jasna. Isus je osoba zasebna i odvojena od Oca, jedinog istinskog Boga. Isus nije inkorporiran u Boga. Važnost Isusove vere ne može biti prenaglašena. Reč „jedini" na grčkom jeziku glasi *monos*, a taj termin ima nekoliko ekvivalenata u engleskom jeziku. Njeno značenje je *only*-jedini, *alone*-sam, *solitary*-usamljen. Reč *istinski* na grčkom glasi *alethinos* i znači istinski u smislu pravi ili stvarni. Kada se te sve grčke reči, monos i alethinos, sastave , vidimo da Isus opisuje svog Oca kao jedinog pravog ili istinskog Boga.

Razmotrite dalju Isusovu upotrebu reči *jedini*. Nema sumnje kada je u pitanju značenje te reči niti tačnost prevoda iste u Jevanđelju po Jovanu 17:3. „Jedini" je reč koja ograničava i isključuje. Šta god da je opisano kao „jedino" predstavlja zasebnu klasu - u potpunosti je jedinstveno. Sve druge stvari su isključene. Ukoliko je nešto „jedino ..." to automatski znači da u toj klasi ne može postojati ništa više osim toga.

Kako bi se videla upotreba ovoga u još jednom biblijskom tekstu, zabeležićemo Pavlove reči upućene Filipinjanskoj crkvi: „Ni jedna mi crkva ne prista u stvar davanja i uzimanja osim vas jednih" (Filipinjanima 4:15). Sve druge crkve su bile isključene iz Pavlove reference. U još jednom stihu, kada je govorio o drugom dolasku, Isus je rekao: „A o danu tom i času niko ne zna, ni anđeli nebeski, do Otac moj *sam*." (Mateja 24:36, Marko 13:32). Jedino je Otac znao, niko drugi to znanje nije posedovao.

---

proisteklo *genetskim* putem od strane Oca, Jovan 1:18, iako on u jedinstvu sa Ocem, radi kao njegov izaslanik (10:30) i njegov predstavnik (14:9,10)" Teško je zamisliti kako se bilo koji čovek koji veruje da je Bog jedan, a ne trojstvo, ne slaže sa ovom finom izjavom.

Za ovo nam nije potrebna vojska teoloških stručnjaka kako bismo razumeli ove izjave. Svi smo koristili sličan jezik koji uključuje reč ,,samo/jedino" otkako smo naučili da pričamo. Svi znamo šta ta reč znači. Isus je opisao Oca kao jedinog istinskog Boga. Niko ne poriče to da je Otac istinski Bog. Ali obratite pažnju: ne samo da je Otac ,,istinski Bog", on je ,,jedini istinski Bog". Posumljali bismo ukoliko bi nam neko rekao da ima ,,samo jednu ženu" ukoliko bi se njegova porodica sastojala od tri zasebne žene, a da za svaku od njih tvrdi da mu je jedina žena. Mesto ,,jedinog istinskog Boga", možemo da kažemo i ..jedinog koji je istinski Bog", jedinstveno i neprikosnoveno pripada Isusovom Ocu.

Još jedna Isusova izjava koju je zabeležio Jovan, pruža najjači dokaz o njegovoj stalnoj veri u Boga Jevreja kao jedne osobe. Fariseju je rekao ,,Kako vi možete verovati kad primate slavu jedan od drugog, a slave koja je od *jedinog* Boga ne tražite? Jovan (5:44)[6] Nova revidirana standardna verzija (NRSV) prevodi Isusove reči kao ,,jedan ko je sam Bog". Nemoguće je zamisliti neku transparentniju i jednostavniju verziju gde se navodi da je Bog jedan. ,,Jedan ko sam je Bog" ima prizvuk brojnih monoteističnih izjava koje se mogu naći u dokumentima Isusovog nasleđa. Bio je to izraelski Bog ko ,,zna srca svih sinova čovečjih", ,,sam zna srca svih sinova čovečjih" (Carevima 8:39). Ezekija se molio Bogu ovim rečima: ,,Gospode Bože Izrailjev, koji sediš na heruvimima, Ti si sam, Bog svim carstvima na zemlji, Ti si stvorio nebo i zemlju" (2. Carevima 19:15) Pesnik psalma se obraća ,,Tebi, kome je ime Gospod, jedini najviši nad svom zemljom." (Psalam 83:18) i ,,Tebi, velikom i jedinom Bogu" (Psalam 85:10, LXX) . Isus je ove brilijantne zavete razglasio Izraelu, koji je jedini imao privilegiju da bude čuvar monoteizma. U pitanju je bio njegov otac na koga su se odnosile reči ,,jedini Bog" i ,,onaj jedan koji sam je Bog". Isus to razjašnjava u

[6] Standardni komentari se drže toga da se Isus bezrezervno pripojio jevrejskom nasleđu. Na primer, G.R Bizli Marej kaže:,, Jedini Bog (Jovan 5:44) osikava jevrejsko priznanje vere, koje potiče iz Šeme u 5. Mojsijievoj 6:4." *Jovan, Komentari na reč Biblije*, Waco,TX: Word Books 1987,70).

rečenici koja sledi nakon njegove izjave da je on ,,onaj jedan koji sam je Bog" (Jovan 5:44). Fariseji nisu mislili da će ih Isus tužiti Ocu (Jovan 5:45). Mojsijeve reči su ih osuđivale zbog nemogućnosti da Isusa vide kao obećanog Mesiju. Sa druge strane, Isus je uvek tražio čast od ,,onoga ko ga je poslao" (Jovan 6:27).

Jovan predstavlja Isusa kao lojalnog Jevrejina vernog strogom monoteizmu svog naroda koji može da govori u harmoniji sa njima o ,, onome ko je sam Bog", ,,jedini pravi Bog" i Bog koji je Svoj pečat odobrenja stavio na Svog jedinstvenog Sina.

Ukoliko je Otac Isusa ,,jedini ko je Bog", [7] očigledno je da niko drugi ne pripada toj klasi. Jovanov Isus nedvosmisleno pripada unitarnom monoteizmu.

Isus kao Sin Božiji

Uprkos Isusovim definitivnim izjavama u vezi sa verom, koje pokazuju da je on istinski sin Izraela, neki teolozi sadašnjice odlučno žele da opravdaju religijsko uverenje koje je formulisano tek kasnije, u četvrtom i petom veku. To uverenje se drži toga da, je Isus ipak tvrdio da je Bog, jer nije porekao da je ,, Sin Božiji". (Jovan 5:44) Izjednačavanje ,,Sina Božijeg" sa ,,Bogom" u pisanim radovima Trijadologa, mora biti ispitano.

Klas Runia je tipični predstavnik savremene škole mišljenja koja uverava da termin Sin Božiji prirodno vodi ka oformljenoj ortodoksnoj dogmi da Isus je Bog Sin. Međutim, šta u Bibliji znači biti Sin Božiji?

Runia u svojoj knjizi na temu nauke o hrišćanstvu ispituje termin Sin Božiji i kategorički ističe da prihvatanje termina ,,Sin Božiji" u značenju

[7] Uporedi Walter Bauer, *A Greek Lexicon ofthe New Testament and Other Early Christian Literature,* 527, gde se smatra da ,,jedini gospodar" (Juda 4) ima značenje ,,jedan koji je gospodar". Kada Isus kaže ,,jedini Bog" (Jovan 5:44) na isti način označava Oca kao nekog ko je ,,jedini koji je Bog".

iz Starog zaveta od strane teologa „u potpunosti se suprostavlja onome što nam jevanđelja govore"[8] On se drži toga da termin „Sin Božiji ", u značenju iz Starog zeveta, predstavlja jasnu indikaciju da je Isus preegzistentno Božanstvo.

Nisu izneti dokazi kako bi se pokazako to da Novi zavet napušta sopstvene korene koji potiču iz Starog zaveta, i terminu „Sin Božiji" pripisuje značenje koje nikada nije ni bilo nagovešteno u hebrejskoj Bibliji. Značenje termina „Sin božiji" iz Starog zaveta donosi poraz Trijadolozima. Termin „Sin Božiji" je korišćen na najrazličitije načine - kako bi se opisala nacija Izraela, njihov kralj i, u množini, čak i anđeli.

Ni u jednom od ovih primera termin ne podrazumeva Božanstvo u smislu Trojstva. Mnogo pažljivije bavljenje ovim pitanjem pojavljuje se u članku koji je napisao još jedan učenjak Biblije, Džejms R. Brejdi, koji kaže:

> Kada Pismo govori o Isusu kao Mesiji, verovatno najznačajniji termin koji se koristi jeste „Sin Božiji". U stihu poput Matej 16:16 i 26:63 jasno je da ova dva termina, Mejsija i Sin Božiji, predstavljaju apoziciju (jedan definiše drugog). *Termin „Sin Božiji" nesumnjivo proističe iz tekstova Starog zavera poput 2. Samuilova 7:14 i Psalmi 2:7, i povezan je sa Kraljom Davidom.* [9]

Runia nudi stihove Marko 2:7 i Jovan 5:18 kao dakaz da Isusove tvrdnje da će oprostiti grehove i da je Bog njegov sopstveni Otac znače da je on sam o sebi mislio da je Bog. Kada je Isus rekao da je „Sin Božiji", od nas se traži da verujemo da on tvrdi da je Bog. Umesto prelaženja na stranu neprijateljskih Fariseja prilikom njihovog žestokog kritikovanja Isusovih tvrdnji, bilo bi mudro razmotriti Isusov sopstveni odgovor nakon optužbe za bogohuljenje.

---

[8] *The Present-Day Christological Debate* (InterVarsity Press, 1984), 93.

[9] "Do Miracles Authenticate the Messiah?" *Evangelical Review of Theology* 13 (1989): 101, dodat naglasak.

Od ključne važnosti je ne izgubiti iz vida upotrebu termina „Sin Božiji" u Starom zavetu. Bilo bi fatalno izdvojiti ovaj termin iz biblijskog konteksta i dati mu značenje koje ne postoji u Pismu. Isus se iz navike pozvao na Stari zavet kako bi podržao svoje učenje. Ova tehnika, jednom drugom prilikom, kao što ćemo to već videti, uništila je argumente jevrejskih religijskih vođa, kada su ga lažno optužili za uzurpiranje prava Boga. Isus je tvrdio da su oni pogrešno razumeli sopstvene svete spise.

Hajde prvo da ispitamo oba teksta koje je Runia unapredio. Prema Marku, Isus je rekao uzetome: „Sinko! Opraštaju ti se gresi tvoji." Neki pisari su sami sebi rekli: „Šta ovaj tako huli na Boga? Ko može opraštati grehe osim jednog Boga?" (Marko 2:5, 7) Isusova tvrdnja da može da oprosti grehe zvučala je tako kao da on sebe stavlja u ravan sa Bogom. Kako bi razjasnio situaciju i ućutkao kritike, koje je Isus pripisivao zlim namerama, rekao im je: „ No da znate da vlast ima Sin čovečji na zemlji opraštati grehe, (reče uzetome) „ Tebi govorim: ustani i uzmi odar svoj, i idi doma." (Marko 2:10,11). Pravo da oprašta grehove je dodeljeno Isusu kao predstavniku Boga. Ovo ga nije činilo Bogom, već ljudskim bićem kome su dodeljene izuzetne moći kao legalnom zastupniku Boga. Grupa ljudi je shvatila poentu. Oni nisu verovali da je Isus sebe poistovetio sa Bogom, već su verovali da je Bog izuzetnu sposobnost dao jednom čoveku. Matej kaže: „A ljudi videći čudiše se, i hvališe Boga, koji je dao vlast takvu ljudima." (Matej 9:8)

Ništa u rečenom ne daje nagoveštaj da je grupa ljudi razumela da je Isus tvrdio da je Bog. Ne postoji indikacija da je monoteizam u Starom zavetu na bilo koji način narušen. Zaista, pitanje monoteizma u Starom zavetu nije nikad ni bio problem. Isusovi suparnici su iskrivili njegovu tvrdnju da je on jedini ovlašćeni predstavnik Boga. On je u funkcionalnoj jednakosti sa Bogom, što nema nikakve veze sa tvrdnjom da je Isus jednak Bogu i podjednako večan. Isus je pažljivo istakao da Sin ne može ništa da uradi na svoju ruku (Jovan 5:19). Jednom prilikom je Apostolima dao pravo da oproste grehove - ta odgovornost ih nije načinila Bogovima (Jovan 20:23).

Pogođeni smo izjavom priznatog profesora sistematične teologije na seminaru Fuler i glavnog urednika prestižnog Novog međunarodnog rečnika teologije Novog zaveta. U prosvetlujućoj diskusiji o problemima vezanim za Trojstvo, on kaže: „Ključna stvar je način na koji se razume termin „Sin Božiji" ... Ovaj termin sam po sebi ne predstavlja oznaku ličnog božanstva ili izraz metafizičkih razlika unutar Božanstva. Zaista, da bi neko bio Sin Božiji on ne može da bude i Bog. To je oznaka za stvorenje koje ukazuje na poseban odnos sa Bogom. Zapravo, ono označava predstavnika Boga, njegovog namesnika. To je oznaka za kraljevstvo, gde je kralj „Sin Božiji".[10] Teolozi koji jednostavno iznose uverenja, bez dokaza, da „Sin Božiji" znači isto što i „Bog Sin" , po Braunovim rečima, sistematski pogrešno razumeju jezik Pisma koji se odnosi na Sina Božijeg."

Mesija nije Bog već predstavnik Boga.

Da li je moguće da danas Trijadolozi nenamerno, i u iskrenoj želji da veličaju Isusa, padaju u zamku pripisivanja pozicije Boga Mesiji za koju on nikada nije tvrdio da je njegova? Kada bi neko tvrdio da je Božanstvo, u smislu Trijadologa, zapravo bi bilo bogohulno po Isusovim standardima, jer je on u nekoliko navrata potvrdio da je njegov Otac *jedini* pravi Bog.

Runia insistira na tome da je Isus tvrdio da je Bog, i da su ga kao takvog razumele jevrejske vođe u stih Jovan 5:18, ali on je mnogo kasniju kontroverziju vezanu za Trojstvo pripisao ovim spisima iz prvog veka, i samo doprineo konfuziji u vezi sa čitavom problematikom. U četvrtom Jevanđelju Isus predstavlja bezkompromisnog zastupnika unipersonalnog monoteizma njegovog jevrejskog nasleđa.[11]

[10] Kolin Braun „Trojstvo i ovaploćenje u potrazi za savremenom ortodoksnošću" Ex Auditu 1991, 87-88 In Search of Contemporary Orthodoxy," *Ex Auditu,* 1991, 87-88.

[11] Jovan 17:3, 5:44, Marko 12:28-30 Isus je zaista tvrdio da je„jednak" Bogu (Jovan 5:18) ali to nije jednakost koju izražavaju Trijadolozi. Isus je funkcionisao u ime Jednog Boga kao Njegov predstavnik. U tom smislu se može reći da je on „jednak Bogu". Bila bi zloupotreba ovih tekstova kada bi se pretvarali da je Isus imao nekakvo znanje o tročlanom Bogu.

Kao „Sin Božiji", Isus priznaje da nema nikakvu moć koja bi bila nezavisna od Oca. On predstavlja izveden autoritet. On je uvek tražio volju onoga ko ga je ovlastio, što je značilo da je u potpunosti zavistan od Jednog Boga. Njegova razmena sa Farisejima se završila tako što je Isus potvrdio verovanje u onog Jednog ko sam je Bog (Jovan 5:44). On potvrđuje monoteizam svog Jevrejskog nasleđa.

Naknadna optužba za bogohuljenje od strane Fariseja Isusu je dala priliku da svojim suparnicima pokaže koliko loše razumeju sopstveno Pismo. Ovaj događaj je zabeležen u stihu Jovan 10:32-36. Ovom prilikom, Isus je postavio pitanje: „Za koje od onih dela bacate kamenje na me?" Odgovoriše Mu Jevreji govoreći: „Za dobro delo ne bacamo kamenje na te, nego za hulu na Boga, što ti, čovek budući, gradiš se Bog."[12] Isus je na ovu optužbu odgovorio citirajući Stari zavet, čime je pokazao da su hebrejska Pisma još uvek predstavljala vrhovni autoritet koji može da razjasni Mesijinu tvrdnju: „Ne stoji li napisano u zakonu vašem: *Ja rekoh: bogovi ste*? Ako one nazva bogovima kojima reč Božija bi, ... Kako vi govorite Onome kog Otac posveti i posla na svet: *Hulu na Boga govoriš*, što rekoh: *Ja sam Sin Božji*?"

Isus je ugrabio priliku da definiše još jednom svoje mesto u odnosu na Boga. Citirajući Psalm 82:6, istakao je da reč „Bog" može legitimno da se koristi za ljudska bića koja su imala poseban položaj zastupnika koje je postavilo božanstvo. „Bog" u slučaju sudija Izraela svakako nije imalo značenje Boga, Svevišnjeg. Niko ne bi mogao da upotrebi Božanstvo u tom smislu za ove ljudske vođe Izraela. „Bogovi" opisani u Psalmu 82, su verovatno bili administratori autorizovani da deluju umesto Boga.

Isus je izneo svoj argument kako bi se postiglo tačno razumevanje fraze „Sin Božiji" u ovom Psalmu, i „bogove" definiše kao „Sinove Božije": „Rekoh: Bogovi ste, i sinovi Višnjeg svi. Ali ćete kao ljudi pomreti, i kao svaki knez pašćete." (Psalmi 82:6,7).

[12] Grčki je dvosmislen jezik. Takođe se može prevesti sa „bog" (engl. a god).

Bilo bi nerazumno držati se toga da je Isus promenio ovo posebno značenje reči „bog" iz Starog zaveta, ekvivalentni frazi „Sin Božiji" („Sinovi Višnjeg"), kada se izričiti pozvao na Psalam 82 kako bi razjasnio sopstveno pravo da bude zvan „Sinom Božijim" Susrevši se sa optužbama za bogohuljenje, Isus je položio svoje pravo na jedinstvenu poziciju božanskog zastupnika. On predstavlja vrhunski primer ljudskog vladara kome su dodeljene božanske moći. On je zvanično objavio svoj status: „Rekoh: Ja sam Sin Božji" (Jovan 10:36). Ali ovo ne pruža osnovu za kasnije uverenje da je „Sin Božiji" isto što i „Bog Sin" koje su dali oni koji zastupaju Otrojičenje. Isusova odbrana sopstvenog statusa eksplicitno sadrži tvrdnji da nije Svemoćni Bog. Trijadolozi često u tišini prelaze preko stihova Jovan 10:34-36.

Očekivanje Mesije u Starom zavetu

Isus je detaljno školovan i ima dobro poznavanje hebrejskih pisama pa nije mogao da iznese tvrdnje o sebi koje su se protivile svevišnjim spisima na koje se stalno pozivao. Proročanstvo koje je od ključnog značaja u 5. Mojsijevoj 18:15 bilo je upućeno Isusu od strane Petra i Stefana u Delima Apostolskim 3:22; 7:37) opisuje očekivanog „većeg Mojsiju". Važna poenta je da će ovaj prorok biti, kako Mojsije kaže „prorok kao ja među vašom braćom". Mojsije i njegova braća su očigledno bili u potpunosti ljudska bića, svi su bili članovi izraelskih plemena. Ni jedna jača indikacija ne može biti data u vezi sa tim da onaj ko treba da ispuni proročanstvo je isto tako ljudsko biće i smrtnik. Mojsije bi bio šokiran kada bi shvato da je prorok „kao ja" već postojao kao Bog i da nije potekao iz ljudske porodice. Štaviše, Bog je pristao na zahtev Izraela da im se obrati izaslanik Boga a ne sam Bog.[13] Čitati Jovanovo jevanđelje sa razumevanjem da je Isus tvrdio da je Bog bi samim tim bilo u direktnom konfliktu sa ovim važnim hristološkim tekstom u 5. Mojsijevoj kao i sa Isusovim sopstvenim izjavama u vezi sa tim ko je on zapravo. Štaviše, Apostoli su tvrdili da su pronašli „onog o kome je Mojsije u Zakonu pisao i o kome su pisali i proroci, Isusa iz

[13] vidi 5. Mojsijevu 18:15-20 gde se za obećanog proroka, Mesiju, izričito kaže da nije Bog!

Nazareta" (Jovan 1:45). To je predvidelo Mesiju kao nekoga ko nije Bog, već kao ultimativnog ljudskog predstavnika. Samim tim, tvrditi da je Jovan imao nameru da Isusa predstavi kao Boga bi značilo dovođenje njegovog zaveta u beznadežnu kontradikciju.

Da se znanje o Bogu kao Dvojstvu ili Trojstvu filtriralo kroz vekove, to je u potpunosti ostalo nezapaženo od strane jevrejskog naroda. Ponovo ćemo citirati reči savremenog ortodoksnog jevrejskog teologa, Lapida:

> Potvrda da je Isus priznao „najvažniju od svih zapovesti" koju svako dete Izraela izrekne kao poslednju reč u satu smrti (bila je): „Čuj, Izrailju: Gospod je Bog naš jedini Gospod." (5. Mojsijeva 6:4). Ono što se u „Šemi Izrael" misli u vezi sa unutrašnjim životom i opstankom judaizma samo se uz teškoće može razumeti posmatrano spolja. Koliko god nečija religioznost bila ortodoksna, slobodnjačka ili naprednjačka, jedinstvenost Boga uzdiže veru do centralne visine pred čim sva druga pitanja postaju sekundarna. Štagod može da razdvoji Jevreje na granici od Jevreja u centru, jedinstvo zajedničkog Boga osigurava jedinstvo religiozne svesti.[14]

Psalm 110:1

Iako Jevreji nisu mogli da nađu ništa od već postojećeg, a kamoli večnog, Sina Božijeg u Starom zavetu, to nije sprečilo veliki broj savremenih studenata Biblije da sa pouzdanjem dokažu prethodno postojanje Isusa i samim tim, konačno, i dualizam u Bogu, iz Psalma 110:1: „Reče Gospod Gospodu mom: Sedi meni s desne strane, dok položim neprijatelje Tvoje za podnožje nogama Tvojim. " I Fariseji i Isus su prepoznali da je drugi gospod u ovom stihu opisivao obećanog Mesiju. Isus je unapredio ovaj tekst u božansko predskazivanje koje prikazuje njegovo viđenje Mesije kao sina Davidovog i kao Davidovog gospoda (Marko 12:35-37). Šta onda znači inspirisana hristološka izjava

[14] *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine* 27-28.

kada Mesiju oslovljava sa rečju „gospod"? Neki zastupaju mišljenje da ovaj stih treba da se protumači kao „Bog je rekao mom Bogu...". Oni insistiraju da je David znao za dualizam u Bogu i da je pod uticajem inspiracije objavio večno sinovstvo i božanstvo jednog ko je trebalo da postane čovek pod imenom Isus.

Takva teorija uključuje pogrešnu upotrebu hebrejskog jezika koji na lak način može da bude razjašnjen. Dve reči „gospod" u rečenici „Gospod je rekao mom gospodu" značajno se razlikuju. Prvi „Gospod" je Jahve. Prilično je istinito to se ova reč iz Starog zaveta često u Novom zavetu prevodi kao Isus kada je on u funkciji zastupnika Jahve (baš kao što se anđeo Gospoda koji upražnjava autoritet Jahve često izjednjačava sa Jahvom).[15] U Psalmu 110:1, međutim, nema sumnje da se prva reč „Gospod" (Jahve) odnosi na Boga, Oca, Jedinog Boga Izraela (i tako je još u 6700 slučajeva). Druga reč za „gospod" (u ovom slučaju, „moj gospod") je adoni,[16] koji prema svim standardnim hebrejskim

[15] Sudije 13:3, 6, 9, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, upoređeno sa stihom 22.

[16] Tj. sa ličnim sufiksom „i" („moj"). Neverovatno je to što brojni komentari pogrešno uveravaju da je druga reč „gospod" adonai. Vidite, na primer „Komentare na biblijsko znanje (Valvord i Zuk koji predstavljaju Teološki fakultet u dalasu, Victor Books, 1987) koji greškom ističu da kada se „moj gospod" u Ps.110:1 „prevede na hebrejski znači adonay, koje se upotrebljava samo u značenju Boga" (73) Nažalost, ovaj komentar predlaže da je Mesija sam Bog. Zapravo, na hebrejskom „moj gospod" nije adonai već adoni koje se nikada ne upotrebljava u značenju Boga već se često koristi kako bi se oslovio kralj Izraela i drugi superiorni ljudi. Ova iznenađujuća činjenična greška je simptom čestog mešanja Boga sa Mejsijom. 1. Sam. 24:6 predstavlja tipični hebrejski način razlikovanja „mog gospodara, kralja" od Gospoda Boga. Niko ko je čitao Ps.110:1 nije mogao ni da pomisli da je Mesija Gospod Bog. Mesija je miropomazan od strane Gospoda. Vidi stih Luka 2:11,26 i Lukine pažljivo sročene reči. Gospod Hrist (Luka 2:11) je „moj gospodar" (Psalam 110:1). Samim tim, postoje dva gospodara: jedan Gospod Bog i jedan Gospodar Mesija, Isus. . Upravo je to Pavlova vera u 1. Korinćanima 8:4-6 Robert Samer u svom delu Isus Hrist je Bog (Biblical Evangelism Press, 1983) bazira svoj najveći argument u korist Trojstva na Psalmu 110:1: „Isusova aluzija se odnosila na često citirana Psalm 110:1, za koga su Jevreji Njegovog vremena odmah priznali da se odnosi kako na Davida tako i na Mesiju, gde je Kralj David Hrista nazvao „Moj Gospodaru!" koristeći jedno od imena za božanstvo, Adonai (321)." On zatim pronalazi kompletno Trojstvo: JHVH, Adonai, Duh. Tačno izlaganje jezičkih činjenica bi taj zaključak učinilo nemogućim. Ista greška u vezi sa rečju „gospodar" u Psalmu 110:1 često se javlja u evanđelističkoj literaturi. Vidite, na primer, Herbert Lokierovo delo pod nazivom Sva božanska imena i nazivi u Bibliji, (Zondervan, 1975): „Ovde se JHVH obreća

leksikonima znači „gospod", „gospodar" ili „vlasnik", i ovde se načinom predviđanja odnosi na Mesiju.[17] Ukoliko je David očekivao da Mesija bude Bog, reč koja bi bila upotrebljena ne bi bila *adoni*, već *adonai*, termin koji se koristi isključivo u značenju Jednog Boga. [18]

Psalm 110:1 pruža glavni ključ za razumevanje ko je Isus zapravo. Hebrejska Biblija pažljivo pravi razliku između reči koja označava božanstvo, *adonai*, Vrhovni Gospod, i reči *adoni*, oblika oslovljavanja koji je prikladan za superiorne ljude i anđele. Adoni, „moj gospod" „moj gospodar", ni jednom prilikom se ne odnosi na božanstvo.

Adonai, sa druge strane, predstavlja poseban oblik reči adon, Gospod, koja je rezervisana za obraćanje samo Jednom Bogu. [19]

Čitalac Hebrejske Biblije je školovan tako da zna da prepozna vitalnu razliku između Boga i čoveka. Postoji ogromna razlika između adoni, „moj gospodar" i adonai, vrhovni Bog. 195 puta u Hebrejskom kanonu adoni označava osobu koja je primalac časti ali nikada nije Vrhovni Bog. Važna činjenica nam govori da se u Hebrejskom Pismu očekuje

Adonai-u rečima koje se odnose na Hrista" (15). Marginalna beleška Fondacije Lokman NASV na Dela apostolska 2:36 isto tako ističe hebrejsku reč Adonai. Rado su priznali grešku i pristali da je isprave u budućim knjigama.

[17] I Fariseji i Isus su priznali ovaj tekst kao božansko predskazanje koje se odnosi na dolazak Mesije, Davidovog sina. Vidi (Mateja 22:41-45).

[18] Čitalac bi trebalo da obrati pažnju na to da ova razlika nije sa jasnoćom opisana u Strongovoj konkordaciji - Rečniku hebrejskog i kaldejskog, 113, 136.

[19] Razlika je u hebrejskim samoglasnicima. Jasna je da se razlika između adonai i adoni verno očuvala još od davnina. Prevodioci LXX u trećem veku p.n.e. dokazuju pažljivu razliku između oblika adon, koji se koristi kada se oslovljavaju božanstva i ljudi upotrebom prevoda termina adoni u kurio mou, što znači „moj gospodar". Novi zavet priznaje ovaj prevod. U Psalmu 110:5 se pojavljuje božanski termin adonai (ovde Jahve podržava Mesiju time što mu stoji sa desne strane, Ps. 109:31; 16:8) a u LXX adonai postaje kurios. Gospod (Bog) iz petog stiha se samim tim jasno razlikuje od Davidovog ljudskog gospodara, Mesije (v. 1)

da Mesija ne bude Bog već ljudski naslednik Davida, koga bi David takođe priznao da bude njegov gospodar. [20]

U knjizi koja je u potpunosti posvećena studiranju Psalma 110 u ranom hrišćanstvu, Dejvid Hej zapaža da ne postoji manje od „33 citata i aludiranja na Psalm 110 koji su raštrkani po celom Novom zavetu ... Mnoge od ovih ukazivanja su data u pasusima koji ostavljaju visoke posledice na teologiju."[21] Psalm 110:1 je okružen „posebnom aurom proročanskog otkrivenja."[22]

Jasno se iz Isusove diskusije sa Farisejima, kao i iz jevrejskog Targuma koji oslikava staru tradiciju, vidi da Psalm 110:1 određuje Mesiju u skladu sa njegovim odnosom sa Jednim Bogom. U Isusovoj diskusiji sa Farisejima se vidi figura Davidova i Mesijina kao „princa sveta koji će doći". Aludiranje na Psalm 110:1 u Novom zavetu ukazuje na to da je ovaj stih formirao deo najranije hrišćanske ispovesti pa čak i himne. Očigledno je neka stara, ozbiljna i poštovana osoba, prema božanskom proročanstvu, određena da uživa jedinstveno mesto uz desnu ruku Boga. Ali, ko je zapravo bio to? Drugi član Tročlanog Boga?

Takva ideja je apsolutno nemoguća u biblijskom kontekstu. Ono što Psalm pruža je izuzetno vredan ključ za pitanje prirode i identiteta Mesije kao zastupnika koga je postavio Bog. U ključnoj apostolskoj propovedi, postavljajući temelj vere, Petar je na svom vaznesenju izjavio da je Isus, „čovek koga su razapeli", sada potvrđen kao neko sa kraljevskim statusom „Mesije i Gospodara" (Dela apostolska 2:22, 23, 36). Upravo ovde se susrećemo sa vrhovnom istinom Hristologije. Isus,

---

[20] Za analizu broja pojavljivanja reči adoni, vidite knjigu Herberta Bejtmena „Psalm 110:1 i Novi zavet" Bibliotheca Sacra 149, (1992): 438-453. Autor, budući da zastupa Trojstvo, smatra da Psalm ne može da se odnosi primarno na Isusa jer adoni opisuje ljudskog Mesiju! Bejtmenovo zastupanje Trojstva je dovelo do toga da on odbacuje direktno ukazivanje na Mesiju u ovom Psalmu. Isus nije imao sumnje da je on taj „gospodar" (Mateja 22:41-45) i znao je da nije Jedini Bog.

[21] *Slava pri desnoj ruci: Psalm 110 u ranom hrišćanstvu* (Nešvil, Abington 1973), 15.

[22] Isto, 21.

međutim, nije Gospod Bog, Jahve, već Gospodar Mesija koji je, kako nas to Petar uverava, zasnovan na predskazanju u Psalmu 110:1. Upravo je na ovoj čvrstoj definiciji Isusovog statusa sagrađena čitava hristologija Novog zaveta. Isus je Bog koga je David proročanski nazvao svojim gospodarom (*adoni*). Isus je zaista *kurios* (gospodar) ali svakako nije Gospod Bog. Taj naziv, adoni, neminovno pravi razliku između ljudskog nadređenog i Jednog Boga u Starom zavetu. To je razlika koja je jasno napravljena i konzistentna. *Adonai*, nasuprot tome, označava jednog i jedinog vrhovnog Boga u Bibliji čak 449 puta.

Neuobičajeno je da se u jednom učenom spisu zapravo pogrešno iznesu činjenice u vezi sa rečju koja se pojavljuje u hebrejskom ili grčkom tekstu. Zapanjujuće je to što se izuzetna greška potkrada u izjavama u vezi sa vrhovnim autoritetom identiteta Mesije u ovom ključnom hristološkom pasusu u Psalmu 110:1. Taj stih, koji je često citiran u Novom zavetu, odobrava to da se reč „gospodar" odnosi na Isusa. Međutim, to je bio razlog brojnih napada od strane teološkog pera. Ni hebrejska ni grčka verzija Septuaginte i Novog zaveta neće dozvoliti da se reč „gospodar" odnosi na božanstvo. Isusu, kao gospodaru, crkva usmerava svoje obožavanje, usluge pa čak i molbe.[23]. Isus, na osnovu Psalma 110:1, predstavlja Davidovog gospodara („moj gospodar") a samim tim i našeg Gospoda Isusa Hrista." Otac Isusa ostaje jedinstven i jedan Gospod Bog, ko je takođe „Bog našeg Gospoda Isusa Hrista" (Efescima 1:17). „Bog" i „gospodar" samim tim ukazuju na ključnu razliku u rangiranju. Mesija nije jednak Bogu.

Obratite pažnju na dokaze rasprostranjene konfuzije u analizi ovog Psalma. Status Isusa kao čoveka, *adoni*, se pokazao kao razlog sramljenja kasnije „ortodoksnosti". Rimokatolički pisac, u pokušaju da podrži svoju tradicionalnu doktrinu o večnom Sinu, izlaže:

[23] Smatra se da se molitva u Novom zavetu uglavnom nudi Ocu kroz sina

> U Psalmu 110:1 „Reče Jahve Adonaiu: Sedi meni sa desne strane." Ovaj pasus Hrist citira kako bi doazao da je Adonai, postavljen da sedi sa desne strane Jahve (Mateja 22:44) Ali Adonai, „moj gospodar", kao prikladno ime, koristi se isključivo kako bi se oslovilo Božanstvo, kao samo ili ‚kao u ovoj frazi, kao Jahve Adonai. Jasno je da se u ovoj lirskoj formi Jahve obraća Hristu kao različitoj osobi a opet identičnoj Bogu.[24]

Informacija nije tačna. Drugi gospodar u hebrejskom tekstu nije *adonai* već *adoni*. Ovaj poslednji termin nikada ne predstavlja božanstvo. Ovaj prvi uvek označava božanstvo. Čitav argument onih koji pronalaze tragove Trojstva u ovom Psalmu nije ispravan jer su jezičke činjenice pogrešno iskazane. U članu koji se pojavljuje u časopisu *Evangelical Quarterly*, Vilijam Čajlds Robinson sa samopouzdanjem kaže:

> Dugo se Južna prezbeterijanska crkva držala toga i podučavala da je Hrist Jahve, zapravo, da je On koji je obožavan kao Jahve od strane svetaca Starog zaveta, bez prestajanja da bude Bog, postao čovek „za nas ljude i naš spas" ... Ali škotski profesor sistematske teologije je na Seminaru unije u Njujorku nedavno osporio ovu izjavu, napisavši u *The Presbyterian of the South* sledeće: „Ortodoksno gledište se ne svodi na to da je Hrist Jahve - prvi put čujem tako nešto"[25]

Autor zatim tvrdi da predlog „Isus je Jahve" predstavlja aksiom Crkve i vrhunac ortodoksnosti već vekovima.

[24] Volter Dram, SJ., „Hristologija", Encyclopedia Americana (1949), 694.

[25] Vilijam Čajlds Robinson, „Christ is Jehova" *Evangelical Quarterly* 5:2 (1933), 144.

Sumnje profesora na Seminaru unije ukazuju na ukorenjenu nelagodnost u vezi sa izjednačavanjem Mesije sa Bogom. Dr. Robertson zastupa mišljenje da iz razloga što je Isus nazvan rečju *kurios* (gospodar), on mora biti Bog. On se oslanja na stih Jevanđelja po Luki 2:11 koji uvodi Spasitelja kao „Gospodara Mesiju" i izvodi zaključak da to znači „Hrist-Jahve". Zatim se osvrće na Dela apostolska 2:34-36 gde Petar citira Psalam 110:1 kako bi ustanovio Isusov status „gospodara". Ali pogrešno shvata hebrejski tekst i tvrdi da Isus sedi kao „Gospod *Adonai* sa desne strane Jehove." „Ovo uzvišeno nebesko mesijanštvo - postavlja eshatološkog Sina Čoveka *Adonai* sa desne Jehovljeve strane" dokazuje da je Isus Jehova[26]. Ali činjenice nisu na njegovoj strani. Mesija se ne oslovljava sa *adonai*, kako on tvrdi, već sa *adoni*. Hebrejska Biblija ne meša Boga sa ljudskim bićem kao što to radi ona koja zastupa Trojstvo.

Poznati *Smitov rečnik Biblije* je zanemario ljudski termin dat Mesiji u Psalmu 110:1 a zatim se osvrnuo na ovaj tekst kao dokaz u korist Isusu kao delu Trojstva:

> U skladu sa tim, otkrivamo da su nakon voznesenja apostoli radili na tome da nateraju Jevreje da priznaju da Isus nije bio samo Hrist već i Božanska osoba, pa čak i Gospodar Jehova. Samim tim, Sveti Petar, na primer, nakon izlivanja Svetog duga na dan Trojica od strane Hrista, kaže „Tvrdo dakle neka zna sav dom Izrailjev da je Bog njega napravio i GOSPODOM (*Kurion*, Jehovah) i Hristom, ovog Isusa koga vi raspeste." (Dela apostolska 2:36).

Naknadni urednik se, međutim, nije slagao sa ovakvim nametanjem sile, koja je Petra predstavila kao pristalicu kasnijih crkvenih veća. On je napravio korekciju u jednoj uredničkoj fusnoti:

[26] Isto, 155.

> U pripisivanju izuzetnog predloga da je „Bog Isusa *učinio* Jehovom" Svetom Petru, pisac ovog članka izgleda da je previdео činjenicu da se *kurion* („Gospodar") odnosi na *ho kurio mou* („moj gospodar") u stihu 43, koji predstavlja citat iz Psalma 110:1, gde hebrejski pandan nije Jahve već adon, uobičajena reč u značenju „gospodar". [27]

Ista pogrešna informacija u vezi sa ključnim terminom „gospodar" koji se odnosi na Mesiju se ponovo javlja čak i u prestižnom časopisu *International Critical Commentary* na temu Jevanđelja po Luki: „U hebrejskom imamo dve različite reči za Gospod: *Jahve kaže Adonai-u.* Uvek se verovalo da se Psalm 110 odnosi na Mesiju, i da je napisan od strane Davida. [28] Zaista postoje dve različite reči, ali kako to tvrdi Dr. Plamer, Bog se obraćao sebi pre nego svom ljudskom izaslaniku, Mesiji. Još jednom, dogma u vezi sa Trojstvom je bila nametnuta Pismu po ceni promene reči teksta.

Brojni primeri iste greške u informacijama mogu se naći u starijim kritikama. Što je iznenađujuće, takođe se greške mogu naći u Skofildovim beleškama o Bibliji u vezi sa Psalmom 110:1. „Važnost 110-og Psalma je dokazana izuzetno velikim brojem javljanja istog u Novom zavetu. On potvrđuje božansku prirodu Isusa, a samim tim i daje odgovor onima koji poriču potpuno božansko značenje termina iz Novog zaveta - Gospod." Ali na koji način ovaj Psalm potvrđuje „Božanstvo Isusa" kada hebrejski termin koji se odnosi na njega označava, u svakom od 195 javljanja, ljudske (ili ponekad anđeoske) nadređene? Fraza „mom gospodaru" koja je upotrebljena u proročanstvu koje se odnosi na Mesiju u Psalmu 110:1, pojavljuje se 24 puta. Ovim prilikama muškarci i žene oslovljavaju muškarce, posebno kralja. Svakom prilikom kada se „moj gospodar" (*adoni*) i Jahve pojave u istoj rečenici, kao i u Psalmu 110:1, „moj gospodar" neminovno postavlja

[27] „Sin Božiji" *Smitov rečnik Biblije*, ed. Hackett (Baker Book House, 1971), 4:3090.

[28] Alfred Plamer, Jevanđelje po Svetom Luki, *Međunarodni kritička tumačenja* (Edinburg: T&T Clark, 1913),472.

Jednog Boga i ljudsku osobu kao kontrast. Čitaoci hebrejske Biblije su stalno izloženi razlici između Boga i Njegovih izaslanika. „GOSPODE BOŽE (Jahve), Bog moga gospodara (*adoni*) Avrama" (1. Knjiga Mojsijeva 24:27). „GOSPOD (Jahve) osveti danas cara, gospodara (*adoni*) mog, od Saula" (2. Samuilova 4:8) Fraza „moj gospodar kralj" se takođe često javlja kako bi se oslovio vladar Izraela.

Čitaoci engleske Biblije su navikli da se susreću sa rečju GOSPOD, napisanu velikim slovima, kao prevod prvobitnog Jahve. Takođe znaju da oblik „Gospodar" (sa velikim G) označava prvobitni božanski termin *adonai*. U Psalmu 110:1, međutim, razlika se nažalost gubi - i jedino u ovom jedinstvenom slučaju - kada se Mesija javlja u mnogim verzijama kao Gospodar (napisan velikim slovom) gde reč nije adonai, božanski termin, već adoni, koji ima značenje „moj gospodar, kralj (ljudske prirode)". Lažni utisak je samim tim stvoren da je Mesija jedan božanski gospod jer se na 449 mesta *adonai* prevodi na engleski kao Gospod (sa početnim velikim slovom). *Biblija sa Kembridža za škole i fakultete* ukazuje na to da je Revidirana verzija „sa pravom izuzela veliko slovo u reči gospodar (u Psalmu 110:1), što se svodi na prirodu interpretacije. Moj gospodar (adoni) je termin za poštovanje i naklonost pri oslovljavanju ili obraćanju osobi višeg statusa ili zvanja, posebno kralja (1. Mojsijeva 23:6; 1. Samuilova 22:12) [29]

Konzistentna razlika između aluzija na ljudsko i aluzija na božansko, koja ima veze sa tim na šta se hebrejska reči Gospod odnosi, ignorisana je ili je pogrešno protumačena u prevodu, beleškama o Bibliji i kritikama pod pritiskom dogme u vezi sa Trojstvom. Ispravka reči „Gospod" u „gospod" u Revidiranoj verziji Psalma 110:1 očuvana je u Revidiranoj standardnoj verziji (RSV) i Novoj revidiranoj standardnoj verziji (NRSV). Ovaj problem je pravilno rešen i u Jevrejskoj Bibliji, u Moffatt prevodu i Rimokatoličkoj novoj američkoj Bibliji.[30] Drugi

[29] A.F. Kirkpatrick, Psalmi (Cambridge University Press, 1901), 665.

[30] *The Companion Bible*, E.W. Bullinger nas pogrešno informiše u svojim beleškama o Psalmu 110:1 da je drugi gospodar *adonai*.

moderni prevodi nastavljaju da daju utisak da Biblijsko predskazanje u vezi sa Hristom, koje je od velike važnosti za apostolsko hrišćanstvo, stavlja Isusa u kategoriju Božanstva. Dragoceno viđenje koje se toliko dugo zadržalo da je Isus Gospod Bog treba da utre put biblijskom svedočenju da je on zapravo Gospod Mesija, Davidov ljudski nadređeni, jedinstveni ljudski izaslanik Jednog Boga Izraela. Primena tekstova iz Starog zaveta na Isusu znači da on deluje umesto Jednog Boga, njegovog Boga i Oca. To ne znači da je on Jahve. Onda kada je Isus oslovljen *rečima* „gospodar", „Gospodar Isus", „Gospodar Isus Hrist", „Gospodar Hrist" i „naš Gospodar", ovo svakako nije indikacija da je on Jahve. Ovi termini nas informišu da on jeste Gospodar *Mesija* kako je to precizno navedeno u osnovnom hristološkom tekstu u Psalmu 110:1. Apostol postavljen od strane Isusa pratio je argument svog gospodara prikazan u Psalmu 110:1, i opisao status Mesije u odnosu sa Bogom.Uz hebrejsku Bibliju na umu, u ključnoj izjavi o veri, Pavle pažljivo pravi razliku između „jednog Boga, Oca" i „jednog Gospodara Isusa Hrista". Pavle nije podelio Šemu Izrael između dve osobe. To bi značilo da napusti svoje dragoceno jevrejsko religiozno uverenje. Pavle, zapravo, razjašnjava unitarnu izjavu: „Nema drugog Boga osim jednog" (1. Korinćanima 8:4, 6) Zatim, on za Isusa traži status gospodara na osnovu centralne hristološke afirmacije, po božanskom proročanstvu, da on jeste obećani „ moj gospodar, Kralj Mesija, od Gospoda miropomazan" (Psalm 110:1; Luka 2:11): „Postoji jedan Gospodar Isus *Mesija*" (1. Korinćanima 8:6). Ovo je njegova potpuna zvanična titula. Isto tako, Petar je tvrdio u Delima apostolskim 2:34-36, apostolskim autoritetom izvedenim od Mesije, da je Isus određen da bude Gospodar Hrist i, u skladu sa Psalmom 110:1, neko ko se razlikuje od Gospoda Boga i neko ko predstavlja njegovog slugu.

Ni Jevreji a ni Isus nisu pogrešno razumeli sopstveni jezik kada je u pitanju ključna stvar definicije Boga i Njegovog Sina. Nisu nikada ni pomislili da je Psalm 110:1 uveo razlike u Boga, niti da Bog priča sam o sebi. Tek sa tačke gledišta Trijadologa ili onih koji veruju u dvojnu prirodu Boga može se podržati tvrdnja da je Mesija trebalo da bude u potpunosti Bog. „Gospodar" koga Kralj David očekuje, treba da bude

njegov naslednik ili sin kao i njegov nadređeni i njegov gospodar, ali nikako sam Jahve.[31] Psalm 110:1 postavlja granicu protiv bilo kakve ekspanzije Božanstva na dve ili tri osobe. Dokaze koje pruža Hebrejsko Sveto pismo se suprostavlja predlogu da Novi zavet vidi Sina Božijeg kao člana Božanstva. Tradicionalna ortodoksnost je zamenila sopstvenu definiciju Gospoda, jer se odnosi na Isusa, i unapredila izuzetnu i veoma nehebrejsku ideju da Bog nije samo jedna osoba, nasuprot definitivnoj proročanskoj izjavi u Psalmu 110:1.

Članak pod nazivom „Bog ili bog?: Arijanstvo, staro i moderno"[32], Donald Macleod završava vapajem za ortodoksnim Trojstvom insistiranjem: „Ne možemo nazvati neko stvorenje, ma koliko ono bilo veličanstveno, *Gospodarom*! Izgleda da je zanemario činjenicu da je David, u svojoj inspirisanoj proročanskoj izjavi u vezi sa Mesijom, tekstu koji je Isusu dragocen i koji on kontroverzno koristi kako bi utišao opoziciju, zapravo odredio Mesiju kao svog uzvišenog ljudskog gospodara (adoni). Od starih vremena pa do danas ovaj hristološki biser visoke cene biva odbačen. U fascinantnoj studiji Barta Erhmana „Ortodoksna iskvarenost Pisma"[33] on beleži obimnu količinu dokaza namerne izmene rukopisa (neke takve izmene su svoje mesto našle i u našim prevodima), po kojima se Isus naziva Bogom umesto Hristom. U citatu Psalma 110:1 u Jevanđelju po Luki 20:42, tekst o persijskoj harmoniji jevanđelja je promenjen tako da ne piše više: „Gospod je rekao mom gospodaru", već piše: Bog je rekao mom Bogu".

---

[31] Ovu stavku može da potvrdi Hauard Maršal u svom delu *Acts, Tyndale New Testament Commentaries* (Dela: Tindejl, Kritike Novog zaveta), (Grand Rapids: Eerdmans, 1980). Kada govori o citiranju Psalma 110:1 od strane Petra u Delima apostolskim 2:34, Maršal kaže: „ atribut gospodarstva ... dat je Isusu, on nije izjednačen sa Jahvom" (80, dodato naglašavanje).

[32] *Evangelical Quarterly* 68:2 (1996): 121-138.

[33] Oxford University Press, (1993), 85.

Odsustvo bilo kakve slične podele Boga u pravom tekstu Biblije nije sprečilo ortodoksnost da u inspirisanim spisima nametne, bilo stvarnim falsifikovanjem dokumenata bilo kritikama, uznemirujuću zamenu termina Mesija terminom Bog.

Hrišćani Novog zaveta bi se sigurno složili da je Isus funkcionisao u ulozi Jahve kao Njegov izaslanik. To da je on zapravo bio Jahve, ne dolazi u obzir. Njihova priznanja na ovu temu su jasna. Kako su onda Isusovi bliski pratioci definisali status svog gospodara? Isusa je jako zanimalo takvo pitanje. On ih je namerno pitao: „ A vi šta mislite ko sam ja?" (Matej 16:15). Njihov odgovor je od ključne važnosti za hrišćansku veru.

III. DA LI SU ISUSOVI SLEDBENICI MISLILI DA JE ON BOG?

,,Pavle nikada ne izjednačava Isusa sa Bogom" - Profesor M.R. Metjuz.

Ukoliko je priča o Isusovom životu istinita, onda je njegova božanska priroda bila najstrože čuvana tajna njegove majke. Susedi koji su celog života poznavali Isusa i njegovu porodicu su bili zaprepašćeni njegovom sposobnošću i mudrošću, ali i uvređeni autoritetom sa kojim je propovedao. Njihova reakcija na njegovo učenje i čudotvorne moći je bila puna skepticizma. Oni su se pitali: "Nije li ovo drvodeljin sin? Ne zove li se majka njegova Marija, i braća njegova Jakov, i Josija, i Simon, i Juda? I sestre njegove nisu li sve kod nas? Otkud njemu ovo sve? I sablažnjavahu se o Njega." (Matej 13:55-57). Oni su očigledno smatrali da je on sličan njima, član ljudske porodice koja se sastoji od braće i sestara, sin dobro poznatog zanatlije u lokalnoj zajednici.

Njegova najbliža porodica očigledno nikada nije mislila da će Isus tvrditi da je Bog. U jednom trenutku su ga zamolili da napusti svoje rodno mesto zbog stalne opasnosti po njihovu bezbednost. Jovan priča tu priču:

> "I potom hođaše Isus po Galileji; jer po Judeji ne htede da hodi, jer gledahu Jevreji da Ga ubiju." Zbog toga su mu njegova braća rekla: "Tada Mu rekoše braća Njegova: Iziđi odavde i idi u Judeju, da i učenici Tvoji vide dela koja činiš; Jer niko ne čini šta tajno, a sam traži da je poznat. Ako to činiš javi sebe svetu. Jer ni braća Njegova ne verovahu Ga." (Jovan 7:1-5).

Čak i kada uzmemo u obzir da Isusova porodica nije prihvatala njegove tvrdnje, ništa nas u priči ne navodi da pomislimo da su oni odbacili Isusa zato što je mislio da je Bog. Ni jedno od jevanđelja ne pominje da je Mesijina porodica imala bilo kakvu informaciju da je on Bog - informaciju koja bi napravila jaz između njih i njega.

Luka, predstavljajući hrišćansku veru Teofilu, ne govori ništa o Isusovoj božanskoj prirodi. On ga naziva Božjim Sinom, ali samo zato što ga je rodila devica (Luka 1:35). "Božji Sin" (ne "Bog, Sin") je takođe priznata mesijanska titula. Ukoliko je Luka razgovarao sa Isusovom majkom kako bi potvrdio priču o bezgrešnom začeću, ili ona nije pomenula ništa o Isusovoj božanskoj prirodi, ili je Luka to smatrao nevažnim. Da li je moguće da mu ideja o Isusovoj preegzistenciji u Bogu nije nikada pala na pamet? Da je Marija sebe smatrala Bogorodicom, ona bi sigurno pomenula tu činjenicu.

Za nekoga ko je odgajen u modernoj hrišćanskoj sredini je veoma prirodno da prihvati ideju Boga koji se sastoji od dve ili tri osobe, iako niko do sada nije uspeo da pruži logično objašnjenje kako tri osobe od kojih se svaka naziva "Bog" mogu zapravo biti "jedan Bog". To je deo religijskog nasleđa. Verovati drugačije nosi rizik od označavanja kao opasnog jeretika. Za rane hrišćane, međutim, ideja o drugoj osobi unutar Boga je bila nezamisliva. Raymond Brown, rimokatolički teolog, koji po učenju sigurno nije protivnik Trojstva, je izjavio da Matej i Luka "ne pokazuju da imaju bilo kakvog znanja o Isusovoj preegzistenciji; izgleda da je za njih začeće bilo dostojno Sina Božjeg."[1] Ukoliko Isus nije postojao pre toga onda ne postoji večni Sin. Ne postoje nikakvi dokazi da su Matej i Luka verovali u Trojstvo Boga.

[1] *The Birth of the Messiah* (London: Geoffrey Chapman, 1977), 31, fn 17.

Moramo razmotriti metod koji zastupnici Trojstva koriste kako bi se nosili sa ovim problemom - široko priznatim nedostatkom čvrstih dokaza za koncept Trojstva ili Dvojstva u Bibliji.

Zagovornici Trojstva, kao što je Warfield, se slažu da "Pisci Novog Zaveta sigurno nisu bili svesni da utiru put neobičnim bogovima. Po njihovoj sopstvenoj proceni, oni su obožavali i proglasili samo jednog Boga Izraela i nisu isticali Njegovo jedinstvo ništa manje nego sam Stari Zavet." Ali dalje izjave Warfielda su začuđujuće:

> Jednostavnost i sigurnost sa kojom pisci Novog Zaveta govore o Bogu kao Trojstvu ima, međutim, dalje implikacije. Ukoliko ne postoji osećaj novoga kada govore o njemu, to je nesumnjivo delom zbog toga što govoriti o njemu više nije novo. Drugim rečima, jasno je da dok čitamo Novi Zavet mi nismo svedoci rađanja novog koncepta Boga. Ono što srećemo je čvrsto ukorenjen koncept Boga. Doktrina Trojstva se u Novom zavetu ne pojavljuje u začetku, već kao potpuno oformljena.[2]

Po Warfieldu, ovo je stanovište zagovornika Trojstva: 1) Mi verujemo u Boga koga čine tri osobe.2) Ta doktrina nije razvijena u Novom Zavetu. 3) Mora da je već bila uspostavljena doktrina u vreme kada je Novi Zavet napisan i više nije smatrana predmetom diskusije zbog široke prihvaćenosti. Iako nikada nije pomenuta po imenu, ti pisci pišu sa "jednostavnošću i sigurnošću" o toj bezimenoj, neobjašnjenoj doktrini. Warfield je očigledno ohrabren pomišlju da u Hebrejskoj Bibliji (postoje) određena ponavljanja imena Boga što izgleda kao razlikovanje Boga od Boga".[3] Jedan takav primer nalazimo u Psalmima 110:1, ali on očigledno nije pogledao hebrejski tekst u kome je, kao što smo videli, jasno napravljena razlika između Boga i Mesije koji nije Bog.

---

[2] "Trojstvo" u *International Standard Bible Encyclopedia* (Grand Rapids: Eerdmans, rep. 1983), 4:3014.

[3] Isto.

Da li su Isusovi sledenici mislili da je on Bog?

Iz uvida u reči Isusovih sledbenika, njegove porodice i poznanika se zaključuje da je cela premisa Warfieldovog argumenta neodrživa. Oni koji su intimno poznavali Isusa su ga sigurno smatrali čovekom koji se ne može porediti ni sa jednom drugom ljudskom osobom. Ali oni nisu mislili da je on Bog Izraela. Kako to da Luka, na primer, ne govori ni reč o onome što bi moralo biti najrevolucionarniji religijski koncept ikada zamišljen u jevrejsko-hrišćanskoj zajednici? Ideja da je u nekom trenutku u svojoj karijeri čovek odjednom otkrio da je Bogočovek iz Trojstva bi bila povod za široku diskusiju. Propust da se ovakav izuzetan događaj zabeleži bio bi isti kao da se u istorijskim knjigama u SAD ne pomenu očevi nacije ili Građanski rat, ili kao kada bi Britanski istoričari ignorisali 1. i 2. Svetski rat i Vinstona Čerčila. Ideja je nazamisliva. Čudnovata ideja da je Isus Bog bi izazvala veliki doktrinarni prevrat koji zaslužuje najveću pažnju. Ne bi se mogla tiho ušunjati u umove monoteistične jevrejske zajednice. Novi koncept Božanstva bi sigurno pokrenuo burnu kontraverzu.

Petrova izjava vere

Petru je data odlična prilika da se izjasni o Isusovom identitetu kada ga je Isus pitao: "A vi šta mislite ko sam ja?" Petar je odgovorio "Ti si Hristos (Mesija), Sin Boga Živoga." Isusov odgovor na ovu slavljenu izjavu je ključ za razumevanje celog Novog Zaveta. Isus je pohvalio Petrovu izjavu rečima: "Blago tebi, Simone sine Jonin! Jer telo i krv nisu to tebi javili, nego Otac moj koji je na nebesima." (Matej 16:15-17). Petrova definicija Isusovog identiteta je jednostavna i jasna. To je definicija koja se stalno podvlači u Novom Zavetu. To je takođe i osvežavajuće jednostavna izjava Isusovog sledbenika koji nije svestan kompleksnosti Trojstva. Na žalost, ova centralna hrišćanska izjava je ozbiljno pogrešno shvaćena. Uz potpuno zanemarivanje biblijskog značenja termina "Božji Sin", smatralo se da je Petar hteo da kaže "sam Bog".

Da li su Isusovi sledenici mislili da je on Bog?

Treba prepoznati da dodavanje termina "Sin Boga Živoga" na titulu "Mesija" (Matej 16:16) ni na koji način ne menja činjenicu da je Isus bio u potpunosti čovek. Paralelni pasusi u Jevanđeljima po Luki i Marku (Luka 9:20; Marko 8:29) beleže Petrovo priznavanje Isusa kao "Hristosa Božjeg" i jednostavno kao "Hristosa", respektivno. Ovi pisci nisu osećali potrebu da dalje pojačavaju titulu. Ovo dokazuje da fraza "Sin Boga Živoga" koju je dodao Mateja ne utiče dramatično na Isusov identitet. "Sin Božji" je zapravo sinonim za Mesiju baziran na Psalmima 2:2, 6, 7: Mesija (miropomazani) = Kralj = Sin Božji. Obe titule - i Mesija i Božji Sin ukazuju na očekivanog Davidovog Sina, Kralja Izraela. Božji Sin je Novozavetni ekvivalent Kralja Izraela (Jovan 1:49). Solomon je takođe bio "Božji Sin" (2. Samuilova 7:14), kao što je to i kolektivno cela nacija Izraela (2. Mojsijeva 4:22). Jako je značajan i Osija 1:10, gde će Izrael posle svoje buduće obnove biti vredan iste titule koju je Petar dao Isusu "Sinovi Boga Živoga."

Budući da je jevrejski narod nestrpljivo iščekivao obećanog Mesiju. Faktor Isusovog mesijanstva kojim je napravio prekršaj je Isusovo insistiranje da mora da umre umesto da zbaci rimski jaram. Samo će se kroz uskrsnuće i njegov povratak na zemlju uspostaviti njegovo obećano kraljevstvo. Istina je da Petar sporo shvata da Mesija mora prvo da umre. Bez obzira na to, Isus ga je toplo pohvalio zato što je razumeo da je njegov učitelj zaista Mesijanski Božji Sin. Petar je imao privilegiju da čuje poruku koju je Isus dao Izraelu. On je bio svedok njegovih isceliteljskih čuda; on je bio prisutan kada je Isus zbunio religijske vođe svojom superiornom mudrošću; on je video moć koju je imao nad demonima, i mrtve koji su vaskrsli. On je mogao da pogleda Stari Zavet i da vidi kako je Isus tačno ispunio mnoga proročanstva koja se tiču predskazanog Spasitelja nacije. Ono što je Bog otkrio Petru je bazirano na čvrstim dokazima koji se mogu potvrditi. A priznanje Isusa za Mesiju je postalo za sva vremena temelj crkvene vere (Matej 16:16, 18).

Da li su Isusovi sledenici mislili da je on Bog?

Bez pogodnosti predhodne indoktrinacije da Isus ima Božansko poreklo, što ga čini Bogom, čitalac Novog Zaveta bi shvatio da je očekivani Mesija stvarni čovek, potomak Avrama i Davida, koji je natprirodno začet (Matej 1:20). Kao i mi, on je došao na svet kao nemoćno novorođenče; odrastao u znanju i mudrusti; iskusio sve obične slabosti ljudskosti - glad, žeđ i umor; imao duboke emocije za svaku osobu; izražavao je bes, samilost i strah od smrti; imao sopstvenu volju i molio se da izbegne okrutnu smrt sa kojom je znao da se suočava. Umro je smrću smrtnog čoveka, i pre svoje smrti se, kao dobar i saosećajan sin, pobrinuo za dobrobit svoje majke. Posle njegove smrti, Isusovi sledbenici su, u početku, reagovali kao da je on bio čovek koji nije uspeo u svom zadatku donošenja obnove Izraelu, kao i ostale takozvane Mesije pre njega koji takođe nisu uspeli (Luka 24:21). Kada naši umovi ne bi bili zamračeni vekovima indoktrinacije i nesrećnim nerazumevanjem značenja termina "Božji Sin" u jevrejskoj sredini tog vremena, sa lakoćom bismo razumeli, kao i Petar, da je Isus bio Mesija, ne Bog.

Da li je Izrael zaista trebao da bude iznenađen dolaskom samog Boga? Šta je Mesija trebalo da bude po očekivanjima izraelskih proroka? Čovek, Bogočovek, višeg ranga od anđela? Šta su Petar i ostatak Izraela očekivali? Istorija pokazuje da je više ljudi tvrdilo da su Spasitelji Izraela i stekli su sledbenike u jevrejskoj zajednici. Narod je ispravno očekivao da oslobodilac dođe iz Davidove kraljevske linije. Očekivali su čoveka koji će naslediti obnovljeni Davidov presto, koji će imati moć da proširi svoju vladavinu na sve narode. To su proroci prorekli. Zato je poslednje pitanje koje su sledbenici postavili Isusu pre njegovog konačnog odlaska "Gospode! Hoćeš li sad načiniti carstvo Izrailjevo?" (Dela Apostolska 1:6). Imali su svih razloga da veruju da će Isus, kao Mesija, sada doneti obećanu obnovu. Isusov odovor je bio samo, "Nije vaše znati vremena i leta koje Otac zadrža u svojoj vlasti" (Dela Apostolska 1:7).

Isus nije dovodio u pitanje činjenicu da će Carstvo jednog dana biti vraćeno Izraelu. *Vreme* tog velikog događaja ne treba biti otkriveno. Uobičajeno mišljenje Isusa i njegovih sledbenika je bilo da će Mesija obnoviti Carstvo. To su, najzad, prorekli i svi proroci.

Sledbenici su očekivali da će se Mesija roditi iz semena Davidovog. Kao što bi to izgledalo svakom monoteističnom Jevrejinu, termin Božji Sin je nosilo kraljevsko značenje iz Starog Zaveta. Ono označava ljudsko biće, kralja koji ima poseban odnos sa Bogom i radi u njegovom duhu. Da to podrazumeva Božanstvo Isusa u smislu Trojstva bi bila najčudnija, revolucionarna informacija koja je ikada došla do uma Petra i bilo kog drugog religioznog Jevrejina. Nigde u zabeleženim rečima ranih Apostola, sa mogućim izuzetkom Tome, ne postoji ni najmanja indikacija da se susreću sa Bogočovekom. Da li je Juda znao da izdaje svog stvoritelja i Boga? I u trenucima kada su sledbenici napuštali Isusa, da li su bili svesni da napuštaju Boga? Da li su verovali da im Bog pere noge na Poslednjoj Večeri? Kada je Petar izvadio svoj mač da vojniku odseče uho, da li je mislio da Bog koji ga je stvorio nije sposoban da se odbrani? Na Gori, pošto su sledbenici imali viziju Isusa u budućem slavnom stanju zajedno sa Mojsijem i Ilijom, hteli su da naprave tri senice, po jednu za svakog od trojice ljudi (Matej 17:4).[4] Zašto nisu napravili nikakvu razliku između njih trojice, ukoliko je jedan od njih Bog?

[4] Događaj je prikaz budućeg Božjeg Carstva i dao je neophodno ohrabrenje sledbenicima posle objavljivenje Isusove smrti (Matej 16:21). Videti takođe 2. Petrova 1:16-18 zbog veze između drugog dolaska (i Carstva) i preobraženja. Prikaz Hristovog povratka u slavi je dao nagoveštaj (u viziji) Ilije i Mojsija koji će vaskrsnuti (1. Korinćanima 15:53). Luka 9:27, 28 eksplicitno povezuje Isusa koji govori o Carstvu sa događajem koji se desio osam dana kasnije. Sledbenici su iskusili neobičnu i jedinstvenu viziju Carstva tokom sog tadašnjeg života.

Čovek, Mesija se pojavio u Galileji kao nosilac poruke Jednog Boga o Carstvu (Luka 4:43; Marko 1:14-15; itd.). Jevanđelje o Carstvu je sadržavalo toliko realistična i živa očekivanja buduće slave da se među sledbenicima pojavilo rivalstvo oko toga ko će biti najmoćniji u tom Carstvu. Poruka o Carstvu mora da je u vezi sa zemljom koja je obećana Avramu - obećanje koje još nije ispunjeno. Ticalo se ponovnog uspostavljanja Davidovog prestola i trajnog uspostavljanja i širenja blagodeti nacije Izraela.[5] Proroci su pominjali buduće postojanje Izraela kao svedočanstva Jednog Boga u okviru novog društva organizovanog pod teokratijom. Raj, kao nagrada za duše koje se oslobode tela, nije uopšte bio na umu sledbenicima. Ono što su oni očekivali je nasleđe zemlje (Matej 5:5; 20:21; Otkrivenje 5:10) i buduća vladavina sa Mesijom u svetu koji je obnovljen, kao što su svi proroci prorekli.[6] Obnova sveta iz haosa Satanine vladavine je bio njihov san. Oni su najzad dali svoje živote kako bi preneli tu poruku, ali nisu doživeli da vide ispunjenje njihovih nada.

Ovaj Isus je izgledao kao neko ko je imao aspiraciju da bude pravi prorok. Imao je moć da vaskrsne mrtve, da nahrani mnoštvo ljudi praktično ni sa čim i da izbegne pokušaje vlasti da ga ubiju. On je svojom mudrošću zbunjivao kritičare. Budući da je bilo pravo vreme za Mesiju da stupi na scenu, izgledalo je da je Isus ostvarenje snova nacije. Nije ni čudo da su neki hteli da ga odmah učine kraljem (Jovan 6:15). Kao što je prigodno za Mesiju, hteli su da polože palmino lišće po njegovom putu, što je prijem dostojan kralja. On je ipak odbio ponudu, i ubrzo zatim velike nade njegovih sledbenika su bile razbijene. Iza kamenih vrata čuvane grobnice je ležalo beživotno telo njihovog Mesije. Jedan čovek se izgleda nikada nije predavao. "I gle, čovek, po imenu Josif, savetnik, čovek dobar i pravedan (On ne beše pristao na njihov savet i na posao), iz Arimateje grada judejskog, koji

[5] Dela 1:6; vidi Matej 5:5; Dela 3:21; Rimljanima 4:13; Jevrejima 11:8.

[6] Matej 19:28; Rimljanima 5:17; 1. Korinćanima 6:2; 2. Timotejeva 2:12; Otkrivenje 2:26; 3:21; 5:10; 20:1-6; Isaija 32:1.

i sam čekaše carstvo Božije; On pristupivši k Pilatu zaiska telo Isusovo." (Luka 23:50-52).

Gde su njegovi najbliži saradnici bili odmah posle njegove smrti? Kada je razapinjanje na krst po svojoj prilici uništilo svaku nadu za obnovu Izraela i njihovo unapređenje na plemićke pozicije u Mesijinom Carstvu, Petar i veliki broj njih su se vratili svojim poslovima. Neko bi pomislio da će ih ljudska radoznalost barem navesti da se pridruže ženi kod grobnice da bi videli šta će se dogoditi sa njihovim mrtvim "Bogom". Njihova reakcija nam, međutim, govori da su oni smrt Isusa videli kao smrt izuzetnog ljudskog bića koja završava priču još jednog palog heroja - Mesije.

Izgleda da su privremeno izgubili iz vida njihov odgovor na pitanje "A vi šta mislite ko sam ja?" Ranije pitanje "Ko govore ljudi da je Sin čovečiji?" otkriva veliku podelu među onima izvan njegovog najužeg kruga. "A oni rekoše: Jedni govore da si Jovan krstitelj, drugi da si Ilija, a drugi Jeremija, ili koji od proroka." (Matej 16:14). Različitost odgovora nije različita od današnjih sukobljenih mišljenja. Neki govore da nikada nije postojao; drugi da je bio veliki moralni učielj - smrtan kao i mi, ali mu je dodeljen natprirodni status zbog priče o bezgrešnom začeću, koja je deo ranohišćanske mitologije. Neki govore da je bio Bog, koji je postao Bogočovek, a zatim se vratio na svoje pređašnje mesto Boga kroz vaskrsnuće. Neki su napisali knjige kako bi dokazali da je njegovo vaskrsnuće prevara koju su izmislili njegovi sledbenici kako bi promovisali novu religiju. Neki zastupaju ideju da je bio preljudski anđeo,[7] prva Božja kreacija. Mnogi navode Bibliju kao izvor za svoja veoma podeljena mišljenja.

[7] Sam izraz "preljudski" nagoveštava da Isus nije zaista bio čovek. Ukoliko je po poreklu anđeo, onda je to ono što je on zaista bio u svojoj srži.

Da li su Isusovi sledenici mislili da je on Bog?

Neki smatraju da nije bitno u šta verujemo sve dok se pridržavamo njegovih moralnih i socijalnih principa. Ovo može izgledati kao razuman pristup, ali je veliki broj biblijskih razmišljanja protiv toga. Isus je celu suštinu hrišćanske vere definisao rečima: "A ovo je život večni da *poznaju* Tebe jedinog istinitog Boga, i koga si poslao Isusa Hrista." (Jovan 17:3). Očigledno je da odgovarajuće prepoznavanje Boga i Mesije svakako ima veze sa večnim životom. Ukoliko su to pitanja od manje važnosti, zašto je Isus postavio svoje centralno pitanje o sopstvenom identitetu i tako snažno pohvalio Petra za prepoznavanje Isusa kao Mesije? (Matej 16:15-19). Apostol Pavle pokazuje veliku dozu zabrinutosti kada upozorava Crkvu u Korintu o prevari koja uključuje prihvatanje "drugog Isusa" (2. Korinćanima 11:1-4). Takođe postoji ključna izjava o Isusu u 1. Jovanova 4:2 "svaki duh koji priznaje da je Isus Hristos u telu došao, od Boga je." Ovo, takođe, čini odgovarajuću identifikaciju kritično važnom.

Jedino kroz reči Spasitelja i njegovih sledbenika možemo odrediti koja je ispravna identifikacija Isusa među svim sukobljenim idejama. Znamo kako su sledbenici videli svog učitelja tokom njegovog života, i ukratko smo videli njihove reakcije neposredno posle njegove smrti. Ali šta je sa vaskrslim Isusom? Ukoliko su ti ljudi pokušavali da ojačaju novu religiju lažiranjem vaskrsnuća, kako neki tvrde, oni su takođe njemu mogli pripisati Božanske osobine kao što je bio običaj za odavanje počasti herojima i vladarima u to vreme. Ideja je daleko od toga da bude jedinstvena. Knjiga dela svetih Apostola prenosi da kada je Car Irod stupio na presto i govorio, da je narod klicao, "Ovo je glas Božji, a ne čovečiji!" Za njega bi bio bolji manje entuzijastičan pozdrav. Rezultat njegovog propusta da odbije laskanje je bila smrt. Njegovo telo su pojeli crvi (Dela Apostolska 12:21-23).

Rimski carevi su obožavani kao Bogovi. Apostol Pavle je izbegao sudbinu cara Iroda kada je odbio ljude koji su tvrdili za Pavla da "Bogovi načiniše se kao ljudi, i siđoše k nama." (Dela 14:11). Pavle

je brzo postavio veliku distancu između sebe i takve ideje. Ne samo da ne postoje dokazi da su Isusa njegovi najbliži sledbenici smatrali Bogom za života, ali ni njegovo vaskrsnuće nije uticalo na percepciju sledbenika o Isusu kao čoveku. Oni tada nisu mislili da je Isus stvarno Bog. Oni su jednostavno mislili da je Bog vaskrsao ljudsko biće. Na dan pentekosta, Petar je izrekao ono što se u hrišćanstvu smatra kritično važnom izjavom vere:

> Ljudi Izrailjci! Poslušajte reči ove: Isusa Nazarećanina, *čoveka* od Boga potvrđenog među vama silama i čudesima i znacima koje učini Bog preko Njega među vama, kao što i sami znate, ovog određenim savetom i promislom Božjim predana primivši, preko ruku bezakonika prikovaste i ubiste (Dela Apostolska 2:22, 23).

Kakva sjajna prilika da se posvedoči o smrti druge osobe u Bogu, da se naglasi veličina zločina. Petar nastavlja: "Prorok (David) dakle budući, i znajući da mu se Bog kletvom kle od roda bedara njegovih po telu podignuti Hrista, i posaditi Ga na prestolu njegovom, predvidevši govori za vaskrsenje Hristovo" (Dela Apostolska 2:30, 31). Petar oslikava učenje svog gospodara. Od Isusovog rođenja do njegove smrti i posle njegovog vaskrsnuća, nemoguće je naći bilo koju određenu izjavu u Bibliji koja remeti strogi unitarni monoteizam jevrejske (i hrišćanske) vere Isusa i njegovih glavnih sledbenika.

Lukino shvatanje Isusovog porekla

Luka, lekar, je bio pažljiv istoričar i sposobni posmatrač. Bio je vatreni sledbenik i evanđelista apostolskog hrišćanstva. Kako je sam objasnio u uvodu u svoju prvu knjigu, on je imao nameru da ispita i dokumentuje hrišćansku veru kao što ju je on poznavao, konsultujući svedoke koji su lično poznavali Isusa (Luka 1:1-4). U svojoj drugoj knjizi, Delima apostolskim, Luka navodi da je proveo dosta vremena sa Pavlom dok su putovali zajedno. Bilo bi veoma neobično da se

Pavle i Luka nisu slagali oko pitanja Isusovog porekla. U svom navođenju čuda bezgrešnog začeća Isusa, on uopšte ne pominje da je Isus postojao pre toga. On opisuje čudesno začeće ljudske osobe u utrobi svoje majke. Luka je napisao cele dve knjige u Bibliji (čime je Novom Zavetu doprineo više od bilo kog drugog pisca) bez bilo kakve naznake da veruje u prethodno postojanje drugog člana Trojstva. Kada je anđeo Gavrilo najavio Mariji dolazak dugo očekivanog Mesije, on je nju obavestio "rodićeš Sina, i nadeni Mu ime Isus. On će biti veliki... i daće Mu Gospod Bog presto Davida oca Njegovog" (Luka 1:31-32). Gavrilo je govorio o *budućoj* slavi koja će biti stečena dobijanjem prestola Isusovog slavnog pretka. Anđeo ne daje naznake da će Marija u sebi nositi telo onoga koji je prethodno postojao kao Bog ili superiorni anđeo. Dobra vest je da će ona začeti i roditi sina, koji će biti Sin Božji kao i Sin Davidov. Lukina vera, kao i vera hrišćanske zajednice, za koju je pisao, ne može biti jasnije definisana.

Luka je zabeležio da će Marijin sin biti začet čudesnim putem, posebnom božanskom intervencijom. "Duh Sveti doći će na tebe, i sila Najvišeg oseniće te; zato i ono što će se roditi biće sveto, i nazvaće se Sin Božji" (Luka 1:35). Ovde nema ni reči o "večnom Sinu"; samo da će se potomak zvati Sin Božji *zbog čuda koje je Bog izveo u njoj* - čuda koje direktno uključuje Jednog Boga u rođenju jedinstvenog ljudskog bića, obećanog izraelskog Mesije.

U ovim stihovima nam je, preko Božjeg izaslanika, predstavljena jasna izjava o poreklu Isusa, Sina Božjeg. Čudotvorno začeće je, po Luki, neposredan razlog da Isus bude Sin Božji. I zato (Luka 1:35) - zbog Marijinog začeća kroz moć Božjeg Svetog Duha - će Isus biti nazvan Sinom Božjim. Francuski komentator ovog pasusa lepo prevodi grčko *dio kai* ("upravo zato", "baš iz tog razloga") će se on zvati Sin Božji.[8]

[8] S. Lyonnet, "L'Annonciation et la Mariologie Biblique," u *Maria in Sacra Scriptura* (Acta Congressus Mariologici-Mariani in Republica Dominicana anno 1965 Celebrati, Rome:

Nije teško videti da je Lukin pogled na Isusovo poreklo odstupanje od tradicionalne ideje da je onaj koji je već postojao kao Bog i Sin Božji ušao u Marijinu utrobu. Ukoliko je tako, začeće isusa nije razlog da se on smatra Sinom Božjim. On bi već bio Sin Božji. Alfred Plummer iskreno procenjuje Lukino gledište Isusovih početaka: "Titula `Sin Najvišega`" (1:32) prikazuje bliski odnos između Isusa i Jehove, ali ne i da je on božanski Sin iz Trojstva."[9] Autor usmerava našu pažnju na činjenicu da se hrišćani takođe nazivaju "sinovi Najvišega" (Luka 6:35), ali ih to ne čini božanskim večnim bićima. Samo pod uticajem doktrine Trojstva i iskrivljenja hebrejske upotrebe naziva "Božji Sin" mnogi Lukinom viđenju pripisuju značenje "Bog, Sin" koje je nepoznato Luki.

Još jedno otvoreno mišljenje da Luka nije mislio da je Isus postojao pre svog rođenja dolazi od vodećeg rimokatoličkog naučnika, Raymonda Browna. On naglašava činjenicu da Matej i Luka "ne pokazuju znanje o prethodnom postojanju; za njih je izgleda začeće postajanje Božjeg Sina."[10] Brown ističe da tradicionalni koncept preegzistencije znači da je Isusovo začeće odvajanje od postojanja u obliku Boga i početak ovozemaljske karijere, ali ne i začeće Božjeg Sina. Ipak, za Luku, Isus *počinje da postoji* u Marijinoj utrobi - "začeće je kauzalno povezano sa postojanjem božanskog sina."[11] Isus je začet kao Božji Sin na svom začeću. Luka nije smatrao da je Isus živeo pre nego što je postao čovek. Luka, stoga nije mogao verovati u Trojstvo.[12]

Pontificia Academia Mariana Internationalis, 1967), 4:59-72. Luka nam predstavlja Isusa koji je potpuno čovek, bezgrešno začet, i stoga vredan naziva Sin Božji.

[9] *Gospel According to S. Luke, International Critical Commentary*, 23.

[10] *The Birth of the Messiah*, 31, fn. 17.

11 Isto, 291.

12 U nedostatku pominjanja preegzistencije Isusa u Luki-Delima, ne bi bilo uputno tražiti referencu o prenatalnom postojanju u Luki 10:18. Isus ovde možda govori o spuštanju Satane

Odnoseći se na reč "zato" u Luki 1:35, Brown govori sa "ona uključuje određenu kauzalnost."[13] Činjenica da je Isus Sin Božji je izvedena iz čudesnog začeća. Ovo je, po njegovim rečima, "sramota za mnoge ortodoksne teologe, zato što u tradicionalnoj inkarnacionoj teologiji začeće Svetim Duhom ne izaziva pojavu Sina Božjeg."[14] Brown zatim pominje teologe koji "pokušavaju da izbegnu kauzalnu vezu koju donosi `zato` u Luki 1:35 tako što tvrde da začeće deteta ne izaziva postojanje Sina Božjeg."[15] Brown smatra da ne može da se složi sa njima. Ono što je Brown obelodanio je jednostavno nevoljnost prosečnog istraživača Biblije da prizna da se Sveto Pismo, u ovoj kritičnoj temi porekla i prirode Isusa, ne slaže sa onim što su on ili ona prihvatili kao istinu bez pažljivog proučavanja.

Zaključci nikejskih a kasnije kalcedonijskih sabora su komplikovani i zbunjujući, dok je Lukino viđenje upravo suprotno. Po njemu, Isus je bio čovek koji je postojanje i ličnost dobio od svoje majke, Marije, koja je potomkinja Davida. Ako on nije potpuni čovek, kako može biti obećani Mesija, potomak Avrama i Davida? Kako osoba koja potiče od večnosti može biti potomak Davida u bilo kom razumnom smislu? Viđenje zagovornika Trojstva izgleda da eliminiše njegovo poreklo od Davida, a time i njegovu tvrdnju da je Mesija.

Da li bi koncept druge osobe u Bogu, božanskog bića koje postaje bespomoćni fetus u utrobi svoje majke, Marije, dok sve vreme zadržava svoje božanstvo, imao ikakvog smisla za Luku? Ukoliko su Pavle, Petar ili Marija, sa kojima se Luka sigurno temeljno savetovao

---

kako bi uzvratio napad Isusovom egzorcizmu, ili Isus ima viziju Sataninog eshantološkog pada "znajući da vremena malo ima" (Otkrivenje 12:12), ili njegovog konačnog poraza po dolaski Carstva.

13 Isto.

14 Isto.

15 Isto.

pre nego što je sastavio svoju priču o prvobitnoj veri, imali bilo kakva otkrovenja data od Boga, zar Luka ne bi bar pomenuo taj jedinstveni događaj? Moramo se prisetiti da učenje Trojstva zvanično tvrdi da je Isus posedovao "neličnu ljudsku prirodu" (doktrina koja se tehnički naziva "anhipostazija"), ali da *nije bio ljudska osoba*. Ovo poricanje potiče iz pogrešne premise da je Isus Bog, i večni član Trojstvenog Boga. Argument je sledeći: Ukoliko je Isusov ego, središte njegove ličnosti, Bog, onda to mora značiti da ljudski element u njemu ne može biti drugi ego niti svest. Stoga se mora reći da je njegova ljudskost zapravo "nelična ljudska priroda." Reći da je Isus imao drugi ljudski ego bi od njega načinilo dve osobe.

Ni jedna od ovih neobičnih kompleksnosti nije poznata bilo kom piscu Svetog Pisma. Značajno je da Gavrilo, Luka i Mateja, baveći se Isusovim poreklom, uopšte ne primećuju navodnu večnu preegzistenciju Božjeg Sina koji je postao čovek, i nisu svesni nikakvih kompleksnosti Spasiteljeve ljudskosti. Sudeći po današnjim religijskim standardima i mišljenjima mnogih teologa, Gavrilo, Luka i Mateja bi bili veoma neortodoksni i čak bi mogli biti optuženi da nisu Hrišćani.

Mesija u Poslanici Jevrejima

Poseban akcenat na Isusovu ljudskost je dat u Poslanici Jevrejima. Isus je, jasno, sigurno deo ljudske rase:

> Jevrejima 2:17. "Zato beše dužan u svemu da bude kao braća." (Njegova braća su sva ljudska bića.) Posl. jev. 7:14 "Jer je poznato da Gospod naš od kolena Judina izađe." (Kao Davidov sin, on je deo ljudske rase.)
> Jevrejima 5:8 "Iako i beše Sin Božji, ali od onog što postrada nauči se poslušanju." (On je patio kao svaki čovek. Bog se ne uči poslušnosti.)

Jevrejima 2:18. "Jer u čemu postrada i iskušan bi" ("Bog ne može zlom iskušati" Jakov 1:13).
Jevrejima 5:7 "On (Isus) u dane tela svog moljenja i molitve k Onome koji Ga može izbaviti od smrti s vikom velikom i sa suzama prinošaše, i bi utešen po svojoj pobožnosti." (Da je on bio Bog bio bi u stanju sam sebe da spasi.)
Jevrejima 4:15. "Jer nemamo Poglavara svešteničkog koji ne može postradati s našim slabostima, nego koji je u *svačemu* iskušan kao i mi, osim greha." (Bog ne može biti u iskušenju.)
Jevrejima 4:4 Bog, ne Isus, se odmorio posle stvaranja; odnosno Bog je stvoritelj.
Jevrejima 2:12. Isus se pridružuje hrišćanima u slavljenju Boga.

Dunn priznaje da se za Poslanicu Jevrejima često mislilo da podržava preegzistenciju Hrista: "Poseban doprinos Poslanice Jevrejima je što izgleda da je prva od spisa Novog Zaveta koji prihvata posebnu misao o preegzistenciji božanskog Sina." Ali primetite ovaj zaključak:

> *Svakako ne bi bilo u skladu sa dokazima da zaključimo da je autor postigao razumevanje Božjeg Sina kao da je imao pravu ličnu preegzistenciju*. Ukratko, koncept preegzistentnog sina, da; ali preegzistencija više kao ideja i plan u umu Boga nego kao božansko biće.[16]

Kada se u Poslanici Jevrejima govori o Isusu (Jevrejima 2:6-8) odnosi se na klasični pasus u Psalmima koji ima veze sa sudbinom čoveka: "Šta je čovek, te ga se opominješ, ili sin čovečji, te ga polaziš? Učinio si ga malo manjeg od anđela, slavom i čašću venčao si ga; Postavio si ga gospodarem nad delima ruku svojih, sve si metnuo pod noge njegove" (Psalsm 8:4-6).

[16] *Christology in the Making* (Philadelphia: Westminster Press, 1980), 55-56, emphasis his.

Da li su Isusovi sledenici mislili da je on Bog?

Da li bi ovaj pasus koji govori o ljudima mogao biti primenjen na Isusa kada bi on zaista bio Bog? Kako on može biti "manji od anđela" i u isto vreme, čak i kao čovek, biti potpuno Bog?

Poslanica Jevrejima je korišćena da podrži večno prethodno postojanje Mesije. Takvi dokazi se u mnogome oslanjaju na zaključke izvučene iz pojedinačnih pasusa. Na primer: "Bog... govori i nama u posledak dana ovih preko sina, Kog postavi naslednika svemu, kroz kog i svet stvori." (Jevrejima 1:2). Neki pretpostavljaju da je ovaj pasus dokaz da je Isus stvorio svet. Pasus je pravilnije prevesti "kroz kog On (Bog) stvori *eone*." Ovde ne postoji ništa što nagoveštava da je Isus stvorio nebo i zemlju. Ono što je rečeno je da je Jedan Bog, koji je po sopstvenom svedočanstvu, kao što smo videli, sam izvršio čin stvaranja (Isaija 44:24), uspostavio eone ljudske istorije, sa Isusom u centru svoje namere, pre nego što je govorio kroz Sina samo "u ovim poslednjim danima." Nije teško zamisliti da bi Mesijin život, smrt i vladavina uticali na sva vremena, prošla, sadašnja i buduća. Ista slika Isusa u samom centru Božje zamisli sveta se pronalazi u Kološanima 1:15-18. U Poslanici Jevrejima je veoma značajno da Bog *nije* govorio kroz Sina u vremenima Starog Zaveta, već samo "u posledak dana ovih" (Jevrejima 1:2). Ovde postoji jaka naznaka da Sin nije večan, već nastaje kao istorijski Isus.

Ono što se zaključuje iz prva dva pasusa Poslanice Jevrejima je da Isus nije bio Božji poslanik u Izraelu u vreme Starog Zaveta. Bog je u prošlosti govorio kroz druge osobe, ne kroz Isusa. Anđeli su često bili Božji poslanici. To ne znači da je "anđeo Gospod" koji predstavlja Boga Izraela, večni Sin Božji, kao što se ponekad tvrdi. Baš posebno, tvrdi naš autor, Bog se ni jednom anđelu ne obraća kao "Sinu" (Jevrejima 1:5). Ta privilegija je rezervisana samo za jedinog Božjeg Sina, Isusa. Ova činjenica bi trebalo da pobije bilo koju teoriju da je Isus postojao kao anđeo. Pomisao da je on mogao biti arhanđel Mihajlo, je svakako isključena prvim poglavljem Poslanice

Jevrejima. Učenje Sina Božjeg je daleko superiornije od anđela, budući da su oni sredstvo postavljanja zakona na Sinaju (Galatima 3:19).

Pisac Poslanice Jevrejima usmerava našu pažnju na različite periode u vremenu kada govori: "Jer Bog ne pokori anđelima vasioni svet, koji ide i o kome govorimo" (Jevrejima 2:5). On na umu nema prošla vremena, već novu eru koja dolazi. Mesijina nadmoć kao vođe ovog novog stvaranja budućnosti je istaknuta u učenjima Novog Zaveta. Autor Poslanice Jevrejima podvlači činjenicu da je Isusovo nasleđe superiorno u odnosu na anđele. To je nasleđe na koje pravo ima prvorođeni sin: "Jer kome od anđela reče kad: Sin moj ti si, ja te danas rodih?" (Jevrejima 1:5). Isus nije mogao biti Bog. On je biće stvoreno od Boga. Začeće ili očinstvo podrazumeva početak, a Bog nema početak. Isus je bio prvorođenče *nove* Božje kreacije. Njegovo poreklo je jedinstveno, uključujući čudotvorno začeće (Luka 1:35), ali on nije bio Bog, niti je doslovno večan. Niti je bio Melhisedek iz 1. Mojsijeve 14:18-20. Melhisedek nije bio Sin Božji, već *nalik* njemu, kako se navodi u Poslanici Jevrejima 7:3. Melhisedek je zapravo imao geneologiju, iako ona nije zabeležena u Svetom pismu. Misteriozni sveštenik o čijem poreklu nema zapisa u Svetom Pismu nije bio vrhovni Bog! (Bog u Bibliji i onako "nije čovek"). Prevodi su tačni kada označavaju Melhisedeka sa "ovaj (čovek)" (Jevrejima 7:4). On je takođe osoba "čija geneologija ne potiče od Levita" (Jevrejima 7:6), ali je činjenica da potiče od nekoga. "Čija geneologija" (stih 6) podrazumeva da je ima, kao što je i svako ima. Naravno da je ovakva vrsta argumenata na bazi odsustva podataka o precima sveštenika-kralja veoma neobična nama u dvadesetom veku. Upravo iz tog razloga Bibliju treba proučavati u svetlu sopstvenog konteksta i često uz pomoć onih čije je zanimanje da budu informisani o njenoj pozadini.[17] Mentalitet onih koji govore: "Ja

[17] Savremena pojašnjenja su posebno korisna u smislu jevrejske pozadine Hebrejskog jezika u Poslanici Jevrejima 7 u odnosu na Melhisedeka.

samo proučavam Bibliju, ne objašnjenja" se može pokazati kao put ka katastrofi i neznanju.

Ono što su pisac Poslanice Jevrejima i Pavle pokušali da pojasne je Isusova nadmoć kao "prvorođeni iz mrtvih, da bude On u svemu prvi" (Kološanima 1: 18). Prvorođeni sin po jevrejskom zakonu dobija najveće nasledstvo. Poslanica Jevrejima opisuje uzvišeni položaj Sina: "I *opet* uvodeći Prvorodnoga u svet govori: i da Mu se poklone svi anđeli Božiji." (Jevrejima 1:6). Pisci Novog Zaveta smatraju da je neophodno da podvuku značaj Isusove službe kao Mesije. Zašto autor nije jednostavno izjavio da je Isus Jedan Bog? To bio uspostavilo njegovu nadmoć nad anđelima, Mojsijem i Jovanom izvan svake sumnje. Budući da je autor kao i Petar i Apostoli znao da je Isus Mesija (Matej 16:16), on je morao i Svetom Pismu da pokaže njegovu nadmoć nad svim ostalim stvorenim bićima. Primetite takođe da se Bog, ne Isus Mesija, odmarao posle stvaranja (Jevrejima 4:4). Ovo nema smisla ukoliko je Sin izvršio posao stvaranja iz 1. knj. Mojsijeve - činjenica koju je porekao u Marku 10:6. Na svetlu Isaije 44:24, Isus je teško mogao da misli da je bio sa Bogom u 1. Mojsijevoj 1.

Svakako je ljudskost Isusa kao Vrhovnog sveštenika još jedna bitna tema koja se mora naglasiti u Poslanici Jevrejima. Međutim, pojavila se zabuna oko osmog pasusa u prvom poglavlju. "A sinu: Presto je Tvoj, Bože, va vek veka". Brown daje sledeće viđenje:

> Vincent Taylor priznaje da je u pasusu 8 izraz "Bože" vokativ upućen Isusu, ali on kaže da je autor Poslanice Jevrejima samo citirao Psalm i upotrebio terminologiju bez bilo kakve smišljene namere da nagovesti da je Isus Bog. Istina je da je glavni cilj citiranja Psalma bio da se napravi razlika između Sina i anđela i da se pokaže da Sin uživa večnu dominaciju, dok anđeli nisu ništa drugo do sluge. Stoga u citatu nije značajno naglašeno da se Sinu treba obraćati kao Bogu. Ipak, ne možemo da pretpostavimo da

> autor nije primetio da njegov citat ima ovaj efekat. Možemo, u najmanju ruku, reći da autor nije video ništa pogrešno u ovom obraćanju, i možemo se pozvati na sličnu situaciju u Poslanici Jevrejima 1:10, gde primena Sina iz Psalma 102:25-27 ima efekat obraćanja Isusu kao Gospodu. Naravno, nemamo načina da saznamo šta je izraz "Bože" iz Psalma značilo autoru Poslanice Jevrejima kada ga je primenio na Isusa. Psalm 45 je kraljevski Psalm; i po analogiji sa "Bog silni" iz Isaije 9:6, *Bog može značiti samo kraljevsku titulu koja je stoga primenljiva na Isusa kao Davidijanskog Mesiju*.[18]

Raymond Brown s pravom oseća snažnu Mesijansku atmosferu u Poslanici Jevrejima 1. "Bog silni" iz Isaije 9:6 zaista znači, kao što je definisano u hebrejskom leksikonu, "božanski heroj koji oslikava božansko veličanstvo."[19] Upravo taj Mesijanski smisao termina "Bog" dozvoljava piscu da se kralju obrati sa "Bog", a da nas ne navede da pomislimo da sada postoje dve osobe u Bogu. Citiranje Psalma 45:6 u Poslanici Jevrejima 1:8 donosi tu istu mesijansku upotrebu reči Bog u Novi Zavet. Ne smemo pogrešno razumeti ovo veoma jevrejsko korišćenje titula. Ozbiljna je greška pomisliti da je Mesija zakoračio na mesto rezervisano za Jednog Boga, Oca. Koliko god da je pozicija Isusa uzvišena i uprkos njegovoj ulozi kao Božjeg predstavnika, strogi unitarni monoteizam izraelske vere nije nikada doveden u pitanje od strane bilo kog pisca Novog Zaveta.

---

[18] *Jesus, God and Man* (New York: Macmillan, 1967), 24, 25, emphasis added.

[19] Brown, Driver i Briggs, *Hebrew and English Lexicon ofthe Old Testament* (Oxford: Clarendon Press, 1968), 42. Množina *elim* "bogovi" se koristi za osobe koje nisu Jedan Bog. Kod Kumrana se anđeli nazivaju "*elim*" uključujući i Mihaila. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis* daje komentar: "otvorenost za korišćenje imena božanstva za visoke anđele ima očigledne implikacije na novozavetnu hristologiju (ed. Willem A. VanGemeren, Paternoster Press, 1996, 1:402).

Da li su Isusovi sledenici mislili da je on Bog?

Pisac Poslanice Jevrejima se pridružuje ostalima u Novom Zavetu kada proglašava Isusa Božjim kraljevskim Mesijom. Obećanje čoveka Mesije o dolazećem Carstvu se, naravno, često nalazi u Svetom Pismu. Pavle je rekao neznabožačkom svetu na najjasniji mogući način da je "Bog odredio dan kada će On suditi svetu (ili upravljati njime) po pravdi kroz *čoveka* koga će odrediti, a svim ljudima će biti dokaz to što će ga veskrsnuti iz mrtvih".[20]

Čovek Isus je živeo i umro na ovom svetu i svojom poslušnošću se kvalifikovao da bude prvi pravedni vladar sveta. Kroz njegovo vaskrsnuće i moć koju mu je dao njegov Otac, on će se u određeno vreme vratiti da sedne na presto svog oca Davida, vladajući i sudeći svetu. On, i u svom vaskrslom stanju, ostaje "čovek, Mesija Isus" (1. Timotiju 2:5), svedočanstvo o divnoj stvari koju je Bog učinio kroz i za čoveka. Bila bi velika nepravda prema piscu Poslanice Jevrejima kada bi se insistiralo da je on pokušao da predstavi večnog Bogočoveka u prvom poglavlju svoje poslanice.

Često ponavljana tvrdnja da ukoliko Isus nije Bog, mi nemamo Spasitelja, nema podlogu u Svetom Pismu. Naprotiv, Biblija svedoči o neverovatnom planu koji Bog sprovodi kroz izabrano ljudsko biće. Moramo razumeti da se izvor svih hrišćanskih nada nalazi u ovom čoveku, Isusu, koga je Bog podigao iz mrtvih. Da Isus nije član ljudske porodice, kao i svi mi, tada ne bismo imali potvrdu da ljudska bića mogu vaskrsnuti u večni život. Isusovo vaskrsnuće je crkvi dokazalo sa je čovek Mesija zaista vredan uzvišene titule pripisane Mesiji u Starom Zavetu. Njegovo vaskrsniće je nada koja je motivisala ranu crkvu. Ukoliko se to dogodilo jednom čoveku, onda se može desiti i njima.

[20] Dela 17:31, citiraju Psalam 96:13, gde pisac izjavljuje da Bog dolazi da "sudi vasionom svetu po pravdi", što je razlog za veliku radost (vv. 11,12). Ovo je Pavlova objava dolazećeg Carstva atinjanima.

Isus, čovek

Najraniji Isusovi sledbenici su se izgleda posebno trudili da naglase njegovu ljudskost. Ovo je naročito tačno kad govorimo o Poslanici Jevrejima. "Budući, pak, da deca imaju telo i krv, tako i On uze deo u tome... Zato beše dužan *u svemu* da bude *kao braća*, da bude milostiv i veran poglavar sveštenički." (Jevrejima 2:14, 17). Pošteno je pitati: Kako je mogao biti iskušavan kao i mi, delio krv i meso, i bio u svemu kao njegova braća, ukoliko nije bio potpuno smrtno ljudsko biće kao i svi mi? Biće koje je Bog stavio u ljudsko telo ili ono koje je potpuno Bog i čovek nije ljudsko biće.

Rimokatolički pisac Thomas Hart se otvoreno suočava sa problemom koji postavlja doktrina Trojstva kada primećuje da:

> Kalcedonijska formula (odluka sabora koja proglašava Isusa i Bogom i čovekom) čini pravu ljudskost nemogućom. Saborna definicija govori da je Isus pravi čovek. Ali ako u njemu postoje dve prirode, jasno je koja će biti dominantna. I odjednom Isus postaje jako različit od nas. On je sveznajući, svemoćan, sveprisutan. On zna prošlost, sadašnjost i budućnost... On tačno zna šta svako misli i šta će da uradi. Ovo je daleko od običnog ljudskog iskustva. Isus je iskušan, ali ne može da zgreši zato što je Bog. Kakvo je to iskušenje? Ima veoma malo zajedničkog sa mukama koje mi poznajemo.[21]

Kao vrhovni sveštenik, "prorok", i potomak Avrama i Davida, Isus nije prevazišao granice ljudskosti, iako je jedinstven kao Sin Božji. Pavle poredi Isusa sa prvim ljudskim bićem, Adamom, kako bi uspostavio Isusov položaj kao Mesije. Napisao je Korinćanima: "Jer budući da kroz čoveka (Adama) bi smrt, kroz čoveka (Isusa) i

[21] *To Know and Follow Jesus* (Paulist Press, 1984), 46.

vaskrsenje mrtvih... Prvi čovek Adam postade u telesnom životu, a poslednji Adam u duhu koji oživljuje... Prvi je čovek od zemlje, zemljan; drugi je čovek Gospod s neba" (1. Korinćanima 15:21, 45, 47). Adam je načinjen od prašine sa zemlje. Isus potiče od moći Boga aktivne u Mariji, i ponovo će se pojaviti u Drugom dolasku kao životvorno biće koje je postao svojim vaskrsenjem.

Ne postoje dokazi da je bilo koji od Apostola izmisio novi pogled na Isusa kao Boga. Pavle poznaje samo Mesiju koji je čovek, poslednji Adam. On pravi kategoričnu razliku između njega i njegovog Oca u svom prvom pismu Timotiju. U klasičnoj izjavi o hrišćanskoj veri on kaže: "Jer je jedan Bog, i jedan posrednik Boga i *ljudi*, čovek Hristos Isus" (1. Timotejeva 2:5). Ovo je odličan sažetak hrišćanske vere. Da bi sprečio bilo kakvu nejasnoću između Boga i čoveka, on upoređuje Jednog Boga sa *čovekom* Mesijom. I ne samo to, on postavlja verovanje u Jednog Boga i čoveka Mesiju kao osnovu za znanje o istini koja vodi spasenju (1. Timotejeva 2:4-5). Pavlovo povezivanje spasenja, znanja istine i odgovarajućeg razumevanja identiteta Boga i Isusa ne sme biti zanemareno.

Posle vaskrsnuća Petar takođe ne poznaje drugog Mesiju osim "čoveka Isusa". On Spasitelja predstavlja svojim sunarodnicima rečima: "Ljudi Izrailjci! Poslušajte reči ove: Isusa Nazarećanina, čoveka od Boga potvrđenog..." (Dela 2:22). Luka citira Pavlovu izjavu grcima: "Jer je postavio dan u koji će suditi vasionom svetu po pravdi preko *čoveka* koga odredi" (Dela 17:31). I Petar i Pavle opisuju vaskrslu osobu, Mesiju kome je suđeno da će se vratiti da sudi i vlada. Isus je još uvek definisan kao čovek. Deo je Božje beskonačne mudrosti da presuđivanje poveri čoveku koji je iskusio život zajednički za sve ljude.

Novi Zavet je pun jasnih izjava o čoveku Isusu koji je morao da bude iskušan u *svim* pogledima, baš kao i mi (Jevrejima 4:15). Neko ko je potpuno čovek i potpuno Bog ne može biti skroz čovek. Ovo je

koren problema Trojstva. Potpuna je nemogućnost, u biblijskom pogledu, pomešati Jednog Boga i ljudsko biće. Koliko god Bog dao duha smrtnom čoveku, i koliko god Isus postao uzvišen, čovek je, u biblijskom pogledu, prašina oživljena duhom, a ne telo i odvojena duša, što je grčka ideja.[22] "Ljudsko biće" po definiciji karakteriše smrtnost, podložnost propadanju i smrti. "I kao što je ljudima određeno jednom umreti..." (Jevrejima 9:27). Isus je pretrpeo konačnu sudbinu svakog čoveka - nije morao da umre, budući da nije počinio ni jedan greh. Bez obzira, snoseći kaznu za grehe čovečanstva, umro je. Bog ne može da umre. Moramo naglasiti stav: *Spasitelj koji je Bog ne može umreti, pa stoga nije umro zbog naših greha. Činjenica da je Isus umro zbog naših greha je samo po sebi dokaz da on nije bio Bog.* Očigledno je da je neodrživo tvrditi da je besmrtni Bog umro! Oni koji tvrde da je samo Isusovo telo umrlo upadaju u zamku jer govore da sam Isus nije umro. Svi takvi argumenti koji su bazirani na dualnosti su u svakom slučaju nebiblijski. Glavna poenta na kojoj se održava cela vera je da je Isus umro.

Isus je ceo život proživeo pod ograničenjima ljudskog bića. Postao je besan i umoran (Marko 3:5; Jovan 4:6), iako nikada nije zgrešio. Morao je da se nauči poslušnosti kroz svoje patnje (Jevrejima 5:8). Nije mogao da se povuče u božansku mentalnu kapsulu kako bi pobegao od teškoća i borbe svakodnevnog života. Po sopstvenom priznanju nije posedovao svo znanje: nije znao dan svog povratka (Marko 13:32). Kao dete, morao je da se nauči mudrosti (Luka 2:52). Jednom prilikom je morao da pita sledbenike "Ko se to dotače mojih haljina?" (Marko 5:30). Jecao je (Jovan 11:35) i osećao obeshrabrenost. Očigledno je da nije posedovao osobine sveznanja

[22] D.R.G. Owen, "Body and Soul in the New Testament," in *Readings in Christian Theology,* ed. MJ. Erickson (Baker Book House, 1967), 86: "U hebrejskom razmišljanju, kao što smo videli, reč koja je prevedena kao `duša` stalno stoji kao lična zamenica i znači sebe, a fraza `telo i duša`označava hebrejsku ideju da je čovek `oživljeno telo` a ne grčko gledište da je `inkarnirana duša`

(Marko 13:32), sveprisutnosti (Jovan 11:32) i besmrtnosti koje su nezaobilazne karakteristike božanstva.

Jevreji i hrišćani u prvom veku su tražili čoveka, Mesiju, da uvede novi poredak na zemlji iz obećane zemlje. Odluka teologa iz četvrtog i petog veka da je jedinstveno ljudsko biće koje se zvali Isus "sam Bog od samog Boga" bi bila šokantna za hrišćansku zajednicu u prvom veku koja je imala jasnu ideju u Mesijinom poreklu. "Jer je poznato da Gospod naš od kolena Judina izađe" (Jevrejima 7:14). Matej beleži očekivanja jevrejskog naroda i pretnju koju su predstavljali po bezbožničku vlast (Matej 2:26). Bezbožnički vladar, Irod, je bio duboko zabrinut kada je čuo da istočnjački mudraci tragaju za onim koji treba da bude rođeni kralj Jevreja. Svaka nova dinastija bi ugrozila njegovu vlast. Irod se kod visokih sveštenika i pisara raspitao gde taj Mesija treba da bude rođen. Mateja beleži njihov odgovor: "U Vitlejemu judejskom... I ti Vitlejeme, zemljo Judina! Ni po čem nisi najmanji u državi Judinoj; jer će iz tebe izići čelovođa" (Matej 2:5,6). Sve je ovo opštepoznato. Prevod u verziji kralja Džejmsa o Mesijinom "večnom poreklu" u Miheju 5:2 (citiran u Mateji 2:6) ne treba da nas zavara. Premisa Mesije se može pratiti do "večnih vremena..."[23] Mesija će poteći iz plemena Judinog da nasledi presto njegovog oca Davida. Jevreji su tragali za ljudskim oslobodiocem, kome je podarena božanska mudrost i moć (Isaija 11:1-5), ali svakako ne za Bogom koji će postati čovek. O ovoj poslednjoj ideji Stari Zavet ništa ne govori.

[23] Videti NEB i *The New International Commentary* on Mihej 5:2 (Grand Rapids: Eerdmans, 1976), 343. Isti hebrejski izraz se nalazi i u 5. knj. Mojsijevoj 32:7 *(y'mot olam). y'may olam* se pojavljuje u Mih. 7:14; Amos 9:11; Isa. 63:9, II. *The Hastings Bible Dictionary* (Edinburgh: T&T Clark, 1912), extra vol., 696, prevodi izraz u Mih. 5:2 kao "davna starina" dodajući da "večna vremena" pogrešno ukazuje na večnu preegzistenciju Mesije. Takođe pogledati *Cambridge Bible for Schools and Colleges:* "Očiglednije i savršeno odgovarajuće u kontekstu, (poreklo se odnosi na) to što on potiče iz stare Davidijanske porodice - Amos 9:11, gde se `večna vremena` očigledno odnose na vladavinu Davida".

Vaskrsnuće večnog bića umanjuje čudo koje je Bog učinio kroz ljudsko biće i za celo čovečanstvo. Činjenica da se Bog tako divno poneo prema ljudskim bićima, omogućavajući ljudskom biću da osvetli stazu do spasenja, postavlja besmrtnost na dohvat ruke svakog čoveka. Danas hrišćani veruju u lažnu nadu nejasnog obećanja Raja posle smrti. Apostolska nada se oslanja na činjenicu da je njihov obećani oslobodilac, smrtnik, pobedio smrt tako što je podignut iz groba. Štaviše, on je obećao da će da se vrati na zemlju kako bi verne nagradio mestom u svom mesijanskom Carstvu[24] i kako bi obnovio sjaj Izraela. Goruće pitanje koje su sledbenici postavili Isusu pre nego što je odveden do desne ruke Oca ne može biti bolje: "Hoćeš li sad načiniti carstvo Izrailjevo?" (Dela 1:6). On je odgovorio da nije na njima da znaju kada će se dogoditi taj veličanstveni događaj. Isus je potvrdio da je suđeno da će se dogoditi, kao što su proroci prorekli. Vremenski faktor ostaje neizvestan.[25]

Heroj koji je poznat tim najranijim hrišćanima nije bio Bogočovek. On je bio najbolji sin Izraela, izdanak Davidovog porodičnog stabla, najistaknutiji od sve Judine dece, ipak jedinstveno Sin Božji od svog začeća. On je propovedao među njima, umro i ponovo ustao. Njegova karijera je u njima inspirisala istu ideju o vaskrsnuću. Drastično nova slika Spasitelja će se pojaviti u postbiblijskim vremenima. Taj kasniji "Isus" crkvenih sabora koga su prihvatili vernici u četvrtom i petom veku je čudno iskrivljenje stvarnog ljudskog Isusa iz Jevanđelja. Uprkos protestima, Isus je u ovoj novoj zvaničnoj veri samo *izgledao* kao čovek. Njegov stvarni "ego", tvrđeno je, je večno biće iz Trojnog Boga. Izgleda da je Isus

[24] Otkrivenje 2:26; 3:21; 5:10; 20:1-4; 1. Korinćanima 6:2; Matej 19:28; Luka 22:28-30; 2. Timotejeva 2:12.

[25] Isto očekivanje se nalazi u Delima 3:21.

sabora progutao stvarnog, istorijskog, ljudskog Mesiju iz hrišćanskih zapisa.[26]

Skromni drvodelja iz Nazareta bi bio bolji vodič do istine od odluka sabora koje je nadgledao rimski car koji nije bio u stanju da donese odluku o dalekosežnom pitanju Isusovog identiteta, On nije obraćao mnogo pažnje na to što sam Isus nikada nije tvrdio da je Bog. Sabori nas ne obaveštavaju da Isus nije učinio ništa da uzurpira vlast Jednog Boga Izraela i da se složio sa svojim sunarodnicima Jevrejima da je Bog samo jedna osoba (Jovan 5:44; 17:3; Marko 12:29).

Jednom kada je Mesiji oduzeta smrtnost i ljudskost, istorijska istina je pomračena. Orijentalni koncept reinkarnacije je načinio prvi upad pod maskom inkarnacije. Grčke spekulacije i mitologija su ušle u veru na zadnja vrata sa razornim posledicama. Vredi ponoviti komentar Kanona Groudg-a: "Kada su grčki i rimski umovi, umesto hebrejskih počeli da dominiraju crkvom, nastala je katastrofa u doktrini i praksi od koje se nikada nismo oporavili".[27]

Ovo viđenje zaslužuje dalje ispitivanje. Da li se gubitak biblijske doktrine o Bogu može pripisati infiltraciji strane grčke filozofije?

Neverni Toma

Ali šta je sa nevernim Tomom? Kada je ovaj bivši skeptik uzviknuo vaskrslom Isusu: "Gospod moj i Bog moj" (Jovan 20:28), da li je on, u jednoj rečenici, i pred (kako zagovornici trojstva

[26] Citiraću viđenje Martina Wernera da je "dogma Hristovog božanstva Isusa pretvorila u helenističkog Boga-pokajnika, pa je istorijski Isus potpune nestao iza mita koji se propagira" *(Formation of Christian Dogma: An Historical Study of Its Problems,* A& C Black, 1957,298).

[27] "Poziv Jevrejima," u zbirci eseja *Judaism and Christianity* (Shears and Sons, 1939). Odstupanje od biblijske istine prema paganizmu ima svoje korene u filozofskim spekulacijama crkvenih otaca u drugom veku. Videti dalje na str. 137.

priznaju) svojim družbenicima imao bilo kakvu ideju o Isusovoj božanskoj prirodi i uspostavio teologiju koja je Isusa učinila delom Trojstva i stoga "samim Bogom od samog Boga", u skladu sa Nikejom i kasnijim Kalcedonijskim formulama? Da li je on Isusa proglasio delom dvojnog Boga kao što su drugi potvrdili? Uprkos Tominoj jasnoj primeni izraza "Bog" prema Isusu u Jovanu 20:28, poznati teolog Emil Brunner primećuje sledeće:

> Istorija hrišćanske teologije i dogme koja nas uči da dogmu Trojstva smatramo posebnim elementom hrišćanskog poimanja Boga... Sa druge strane, moramo otvoreno priznati da doktrina Trojstva nije bila deo ranohrišćanskog Novog Zaveta... Prvobitni svedoci Hrista i Novog Zaveta nikada nisu imali nameru da pred nas postave intelektualni problem - o tri božanske osobe - a zatim da nam tiho kažu da obožavamo ovu misteriju sa tri u jednom. Ne postoji ni traga od takve ideje u Novom Zavetu. Ovaj "mysterium logicum", tvrđenje da je Bog tri a opet jedan, se nalazi u potpunosti izvan biblijske poruke. Ono što crkva postavlja pred vernike u njenoj teologiji je misterija... koja nema nikakve veze sa porukom Isusa i Apostola. Ni jedan Apostol ne bi ni sanjao da pomisli da postoje tri božanske osobe čiji su međusobni odnosi i paradoksalno jedinstvo izvan naše moći poimanja. Misterija Trojstva... je pseudo-misterija koja je iznikla iz aberacije logičkog mišljenja proizašlih iz teksta Biblije, a ne iz same biblijske doktrine.[28]

Značenje reči se mora tražiti u okviru okruženja u kome su napisane. Biblija nije napisana u 20. veku, niti su njeni pisci znali bilo šta o učenjima i saborima koji će uslediti. Prilikom određivanja namera autora najvažniji je kontekst. Na stranicama Jevanđelja po Jovanu, Isus nikada sebe na smatra Bogom. Baš se u Novom Zavetu nekih 1350 puta primenjuje reč Bog - u grčkom obliku *ho theos* - na

[28] *Christian Doctrine of God, Dogmatics* (Westminster Press, 1950), 1:205, 226, 238.

samog Boga, Oca. Reči *ho theos* (odnosno jedan Bog) se uzimaju apsolutno i nikada se sa sigurnošću ne primenjuju na Isusa. Reč koju je Toma upotrebio da opiše Isusa u Jovanu 20:28 je zaista *theos.* Ali je sam Isus priznao da Stari Zavet naziva sudije "bogovima" kada se Jovan 10:34 poziva na Psalm 82:6. "Ne stoji li napisano u zakonu vašem: Ja rekoh: bogovi ste?" *Theos* (ovde u množini *theoi*) se pojavljuje u grčkoj verziji Starog Zaveta (LXX) kao naziv za čoveka koji predstavlja jednog pravog Boga.

Isus se nikada ne obraća sebi kao Bogu u apsolutnom smislu. Kakvu je pozadinu imao Toma na umu kada je Isusa nazvao "Bog moj"? Bez sumnje, rani hrišćani su reč "Bog" koristili u širem smislu nego što je to običaj danas. "Bog" je deskriptivni naziv koji se primenjuje na veći broj autoriteta, uključujući i rimskog cara. Nije ograničena na svoje apsolutno značenje vrhovnog Božanstva kao što je to slučaj danas. Te biblijske reči dolaze do nas iz rane crkve, i njihovo značenje moramo potražiti u okruženju Novog Zaveta.

Ideja Martina Luthera da "Sveto pismo počinje veoma polako, i vodi nas do Hrista kao čoveka, zatim do onog koji je Gospod svim bićima, posle čega dolazi onaj koji je Bog"[29] nema osnova u Novom Zavetu. Ona oslikava pritisak nužnosti da se primljena tradicija uskladi sa biblijskim tekstom. Zabeležena Isusova učenja se protive svakom odstupanju od unitarnog monoteizma iz Tore. Potvrđujući izraelsku veru, Isus je izjavio: "Čuj Izrailju, Gospod je Bog naš Gospod jedini" (Marko 12:29). On je izrazio svoje slaganje sa najizraženijom izraelskom izjavom vere. Teško se može zaključiti da su njegove reči proračunate da sledbenike "veoma polako" navede da poveruju u još nekoga ko je Bog. Takav koncept je veoma kontradiktoran. Pročitanu u svoj svojoj jasnoći, sa rečima koje zadržavaju svoj pravi smisao, Isusovu apsolutnu potvrdu kardinalnog

[29] Citat Klaas Runia iz *The Present-Day Christological Debate,* 97.

načela judaizma treba videti kao dokaz njegovog odobravanja unitarnog monoteizma iz Starog Zaveta.

Toma, koji nije mogao da poveruje da se vaskrsnuće zaista dogodilo dok nije dobio čvrste dokaze za to, je najzad razumeo uzvišenu poziciju koju je Isus dobio kao vaskrsli Mesija. Priželjkivana nacionalna veličina Izraela izgledala je kao stvarna mogućnost, Isusova tvrdnja da je obećani Mesija je potvrđena. Isus je najzad postao Tomin Gospod i "Bog" budućeg dolazećeg Carstva. Toma je bio dobro upoznat sa predviđanjima Starog Zaveta o Carstvu. Obećanje dato Izraelu je bilo da "nam se rodi Dete, Sin nam se dade, kome je vlast na ramenu, i ime će Mu biti: Divni, Savetnik, Bog silni, Otac večni, Knez mirni." (Isaija 9:6).

Ovo je jasna nepogrešiva izjava o dolazećem Mesiji. Ali je ovaj "Bog silni" iz Isaije 9:6 definisan u vodećem leksikonu starozavetnog hebrejskog kao "božanski heroj koji oslikava božansko veličanstvo."[30]

Što se tiče izraza "Otac večni", titulu koju Jevreji razumeju kao "otac dolazećeg (mesijanskog) doba." Grčka reč za "večni" u ovom slučaju ne nosi ideju "za sve vekove vekova", "za večnost" prošlost i budućnost, kao što mi to obično razumemo, već nosi koncept "vezan za (buduće) doba". Zaista, Isus, Gospod Mesija, će biti otac dolazećeg doba Božjeg Carstva na zemlji "kad Mu sve pokori, onda će se i sam Sin pokoriti Onom (Bogu, Ocu) koji Mu (Isusu) sve pokori, da bude Bog sve u svemu. (1. Korinćanima 15:28). U jevrejskoj zajednici je široko priznato da se ljudski politički lider

[30] Brown, Driver and Briggs, *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament,* 42. Ovaj isti izvor beleži da reč "Bog" *(el)* koju koristi Isaija primenjuje u drugim delivima Svetog Pisma na "moćne ljude, kao i na anđele". (Videti 2. Mojsijevu 15:11, "među bogovima"; Jezekilj 31:11, "bog svih naroda"; 32:21, "silni bogovi"; 17:13, "bogovi zemlje"; Jov 41:25, "bogovi," odnosno, moćni ljudi.) *El* se odnosi na nekog drugog umesto na Jednog Boga u Jezekilj 28:2.

mogao nazivati ocem. Isaija ukazuje na lidera u Izraelu: "tvoju ću mu vlast dati u ruku, i biće otac Jerusalimljanima i domu Judinom." (Isaija 22:21).

Toma je, za razliku od Jude, prepoznao onog koji će biti "Bog" dolazećeg doba, koji će zameniti Satanu, "Boga" ovog sadašnjeg doba (2. Korinćanima 4:4). Toma nije odjednom došao do novog verovanja da je Isus "sam Bog od samog Boga." U starom Zavetu nema ničega što se tiče Isusovog Mesijanstva a što predviđa da će večno besmrtno biće postati čovek i obećani kralj Izraela. Bez obzira na to, ljudskom kralju se u retkim prilikama može obraćati sa "Bog" kao u Psalmima 45:6 gde mu je takođe data titula "Gospod". I "Gospod" i "Bog" su mesijanske titule, koje pravilno koristi Jovan, koji je celu svoju knjigu napisao kako bi nas ubedio da verujemo da je Isus Mesija (Jovan 20:31).

Realnost je doprla do nevernog Tome kada je prepoznao da je vaskrsli Isus onaj kroz koga će Bog obnoviti sjaj Izraela. Tako je Isus postao "Bog" za Tomu na sličan način kao što je Mojsije uživao status "Boga" u prisustvu faraona: "I Gospod reče Mojsiju: Evo, postavio sam te da si Bog Faraonu" (2. Mojsijeva 7:1). Ove časne titule koje nose Božji ljudski instrumenti nisu prekršile strogi monoteizam Starog Zaveta. Niti podrazumevaju rušenje prvog biblijskog principa: Bog je jedna osoba, ne dve ili tri (Marko 12:29). Anđeo Gospoda se takođe može nazvati "Bog" jer predstavlja Jednog Boga Izraela (1. Mojsijeva 16:9, 19, 11,13). Jahvin autoritet je prenet na njega, jer je Božje "ime u njemu" (2. Mojsijeva 23:20-21). U tadašnjem svetu reč "Bog" nije značila ono što znači za nas danas. Zapis iz 62. godine p.n.e. naziva kralja Ptolomeja XIII "gospod kralj bog". Jevreji u srednjem veku su Davida nazivali "naš Gospod David" i "naš Gospod Mesija" na osnovu Psalma 110:1 (vidi Luka 2:11).

Teolog zastupnik Trojstva iz devetnaestog veka kaže sledeće o Tominom obraćanju Isusu: "Toma je upotrebio reč `Bog` u smislu koji se primenjuje na kraljeve i sudije (koji se smatraju predstavnicima božanstva) i prevashodno na Mesiju".[31]

Ali šta je sa kasnijim Apostolom Pavlom? Da li postoje biblijski dokazi da je ovaj bivši strogi farisej napustio Stari Zavet i proširio koncept Boga kako bi uključio drugu i treću osobu, na taj način postavivši temelje za doktrinu Trojstva.

[31] C. G. Kuehnoel, citat W.G. Eliot, *Discourses on the Doctrines of Christianity* (Boston: American Unitarian Society, 1886), 79.

IV. PAVLE I TROJSTVO

„Očigledno je to da Pavle nije Isusa zvao Bogom" –Profesor Sidni Kejv

Nikada ni jedan ratoborni protivnik nije u tolikoj meri svoj bes iskalio na prvim Hrišćanima kao čovek zvani Savle (Dela apostolska 8:1-3). Niti je od istog tog Savla postojao učeniji teolog koji je pristupio ranoj Crkvi, koji je kasnije bio poznatiji kao Pavle, zapaženi pisac i prvi glasnik Hrišćanstva prvoga veka. Žigosan od strane modernih demitologizacija kao nemogući vizionar i od strane drugih kao psihotični korisnik opojnih supstanci, on je nastavio da podnosi strogo osuđivanje njegovih kritičara i danas važi za standardnog nosioca Hrišćanskog učenja.

Zbog ekstremnog žara njegovog verovanja, Pavle se priključio grupi koja je verovala da je Isus upozorio da će doći vreme „kad će svaki koji vas ubije misliti da Bogu službu čini" (Jovan 16:2). Pavle je bio u zabludi da ga revnost vodi da usvoji ubilačku politiku o progonu novoosnovane Hrisćanske sekte.

Nije svrha ove knjige da omogući pristup celoj Pavlovoj teologiji. Tačnije, želimo da proučimo do koje mere je ono što je on napisao u harmoniji sa Starim Zavetom i rečima Isusovim, Mesijom, kada je u pitanju ključno pitanje božanstva.

Pavle je prisvojio posebno otkrivenje od vaskrslog Isusa. Dok mnogi tvrde da se razum i otkrivenje ne slažu, naša pretpostavka je da ovo dvoje nisu u suprotnosti. Pavle nastoji da ilustruje ovu misao. Ni jedan deo otkrivenja datog Pavlu od strane Isusa ne osporava razum. Dopuštajući element progresivnog otkrivenja, Pavlovo

Hrišćanstvo se ne protivi ranijem učenju o Isusu ili piscima Novog Zaveta. Pavle nije izostavljen iz Mesijine doktrine o Bogu.

Cenjen u jevrejskim religioznim krugovima, Pavle tvrdi da je bio „obrezan osmi dan, od roda Izrailjevog, kolena Venijaminovog, Jevrejin od Jevreja, po zakonu Farisej…Po revnosti gonih crkvu Božiju, po pravdi zakonskoj bih bez mane" (Filipljanima 3:5,6). Svakako bi ovakva pozadina učinila od Pavla bezkompromisnog monoteistu - uverenog zastupnika verovanja da je pravi *Bog jedna osoba*[1]. Kao što smo i očekivali, Pavlovo rabinsko učenje ga je uverilo da tamo negde postoji samo jedan Bog, kreator svega sto postoji. Evidentno je to da se u potpunosti složio sa nedavno razapetim Mesijom oko zakona kojeg je Isus nazivao najvažnijim od svih zapovesti. Mesija je radoznalom pisaru rekao „Prva je zapovest od svih: Čuj Izrailju, Gospod je Bog naš Gospod jedini; I ljubi Gospoda Boga svog svim srcem svojim i svom dušom svojom i svim umom svojim i svom snagom svojom" (Marko 12:29-30). Kao Farisej, Pavle je bez pitanja usvojio pisarev entuzijazam za Isusov monoteizam: „Dobro, učitelju! Pravo si kazao da je jedan Bog, i nema drugog osim Njega" (Marko 12:32). Pavlovo Jevrejsko nasleđe postavilo je Boga kao jednu osobu na sam vrhunac njegovog verovanja. Njegova posvećenost jednom Bogu iz jevrejske Biblije, posle njegovog prelaska na Hrišćanstvo, ostala je kao glavna motivacija za sve njegove aktivnosti.

U Pavlovim spisima nema nijednog dokaza da se on ikada protivio ranijoj crkvi kada je u pitanju božanska ličnost. Njegova neprijateljska nastrojenost prema Isusu kao Mesiji, pre prelaska na

[1] Ovo je jasno predstavljeno u njegovim deklaracijama u 1 Korinćanima 8:4,6; Efescima 4:6 i 1. Timotejeva 2:5. U drugim oblastima njegove teologije, kao što je odnos Zakona prema novom Jevrejskom i Nejevrejskom društvu, Pavle je odmah odstupio od farisejskog učenja. Kao Farisej, on nije mogao pisati Galatima 3 i 4. Pod inspiracijom vaskrslog Isusa on proglasava Zakon o Mojsiju privremenim. Pavlova ravnodušnost prema Mojsijevom Zakonodavstvu o obrezivanju jasno dokazuje istu tu činjenicu.

Hrišćanstvo, je bila direktno usmerena na Isusa, za koga je on mislio da će pretstavljati pretnju religiji naroda Izraela. Veći broj biblijskih učenjaka, posle pažljivog istaživanja dokaza, ne misli da je Pavle ikada uzburkao Jevrejsko verovanje da je Bog jedna osoba. Sidni Kejv tvrdi: „Očigledno je to da Pavle Isusa nije zvao Bogom."[2] C.J. Kadouks se slaže: „Pavle uobičajeno razlikuje Hrista od Boga".[3] Može se uzalud tražiti u Pavlovim spisima iskrena tvrdnja da je Isus Bog, koja podrazumeva preegzistentnog „večnog Sina", drugog člana Trojstva u kome su svi članovi jednaki. Stih 1:8 u Poslanici Jevrejima (to da li je ili ne Pavle taj koji je ovu knjigu napisao ostaje nejasno) može biti proglašen kao tekst u kojem je Isus po nekom smislu, sigurno nazvan „Bogom". U mnogim drugim tekstovima može se a i ne mora naći tvrdnja o Isusu kao „Bogu". Dokaz je osporavan od strane učenjaka iz gramatičkih i sintaksnih razloga. Stoga, na ove stihove se sigurno ne možemo osloniti kao na tekst koji pruža dokaz. Znamo da u Bibliji termin „Bog" ne znači uvek „Vrhovni Bog", nije moguće potvrditi koncept Trojstva na osnovu izdvojenih tekstova u kome Isus može a i ne mora da bude nazvan Bogom.

Trijadološki problem mora biti analiziran iz perspektive Pavlovog striktno monoteističkog Jevrejskog nasleđa, Lukinih izveštaja o Pavlovoj službi u Delima apostolskim i naravno njegovih zapisanih poslanica. Jedno pitanje je kritično: Ukoliko je Pavle postao pristalica Trojstva ili Dvojstva, kad se to dogodilo? Da li je učen o Trojstvu od strane drugih apostola, da li je takav zaključak izneo na osnovu otkrovenja Isusa, Mesije, ili se to polako razvijalo tokom Pavlovog života, kada ga je realnost konačno sustigla, drastično menjajući njegovo prethodno verovanje u to da je Bog jedna osoba? Prosto ne postoji jak dokaz koji bi mogao da podrži

[2] *The Doctrine of the Person of Christ* (Duckworth, 1925), 48.

[3] *A Pilgrim's Further Progress: Dialogues on Christian Teaching* (Blackwell, 1943), 40-42.

takvo razvijanje verovanja. Imajući u vidu duboku indoktrinaciju Jevrejskog monoteizma, posebno u slučaju ovog revnosno religioznog Jevrejina, nova vest o ovom konceptu bi trebalo da preovlada stranama Biblije.

Kada se religija promeni iz korena, potrebno je to objasniti. O tome da takva drastična teološka revolucija ne prolazi nezapažena, svedoče napisani tomovi i ponekad krvave rasprave vođene od strane pristalica Trojstva i pristalice Unitarstva. Božansko otkrivenje koje bi uvelo verovanje u Boga sa tri ličnosti bi bilo prihvaćeno i razumno. Ali tamo gde nedostaje otkrivenje gde je pokoleban razum skoro da nema osnova za neobičnu ideju kao što je Trojstvo. Što bi o Trojstvu rekao britanski sveštenik, takođe pristalica Trojstva, „razum je uvređen i vera je upola užasnuta“.[4]

Kada je Pavle prisustvovao sastanku u Jerusalimu, tema razgovora se centrirala oko obrezivanja i ostalih zakona iz Starog Zaveta. Do koje mere je vera nametnula ove zakone nejevrejskim hrišćanima? (Dela 15:5). Odluku je doneo Jakov, prvi čovek crkve Jerusalima. To je taj isti Jakov koji je tvrdio sledeće dok je pisao rasutoj Crkvi u vidu „dvanaest kolena rasejanim po svetu “(Jakov 1:1): „Ti veruješ da je jedan Bog; dobro činiš; i đavoli veruju, i drhću.“ (Jakov 2:19). Do ovog trenutka u istoriji crkve, nema ničeg što ukazuje na radikalnu promenu u razumevanju prirode Boga.

Odsustvo bilo kakvog otkrivenja koje definiše Trojstvo pretstavlja problem Trijadološkom piscu E. Kelvin Bajsneru, kada brani pravoslavni pogled na knjigu, *Bog u tri osobe*. Proučavamo njegov rad zato što on citira Apostola Pavla. Na početku, u prvom poglavlju on citira Najsena Krida, i ono što je proglašeno na Carigradskom saboru 381 godine: „Ja verujem u jednog Boga, Oca

[4] Bishop Hurd, *Sermons Preached at Lincoln's Inn,* 2:287, citiran od strane John Wilson-a u *Unitarian Principles Corifirmed by Trinitarian Testimonies, 321.*

svevišnjeg, stvaraoca raja i zemlje, i svih vidljivih i nevidljivih stvari. I u jednog Isusa Hrista, jedinim sinom koga je začeo Bog, svetlost iz svetlosti, pravog Boga iz pravog Boga... i u Svetog Duha, Gospodara i davaoca života..."

Baisner onda postavlja pitanje: „Da li Novi Zavet sadrži jedno takvo učenje (Trojstvo), bilo eksplicitno ili implicitno? Ako sadrži…na koji način?" [5] Baisner ukazuje na to da se odgovori koje naučnici daju na oba pitanja „široko se razlikuju" [6]. On ipak tvrdi da je Trojstvo pronađeno u Bibliji. Suština njegovog argumenta je: U Novom Zavetu se nalazi jedan i jedini pravi Bog; postoji osoba koja se naziva Otac i koju zovemo Bog; postoji osoba koja se naziva Sin i koju isto zovemo Bog.[7]

U radu pod imenom „Monoteizam u Novom Zavetu", Baisner ima pravo kada kaže da monoteističko shvatanje „prožima stanovište u vezi sa Isusom",[8] i citira stih 17:3 iz Jovanovog jevanđelja: „A ovo je život večni da poznaju Tebe jedinog istinitog Boga, i koga si poslao Isusa Hrista".

Baisner dodaje Pavlov dokaz, koji promišljeno daje odgovor na pitanje da li postoji više bogova od jednog. Pavlove reči su sledeće: „Znamo da idol nije ništa na svetu, i da nema drugog Boga osim jednog. Jer ako i ima koji se bogovi zovu, ili na nebu ili na zemlji kao što ima mnogo bogova i mnogo gospoda. Ali mi imamo samo jednog Boga Oca, od kog je sve, i mi u Njemu, i jednog Gospoda Isusa Hrista, kroz kog je sve, i mi kroza Njega." (1. Korinćanima 8:4-6).

Baisner tačno ukazuje na Pavlov odgovor na monoteističko pitanje a taj odgovor je upravo taj „ne postoji više bogova od jednog". „Ovo monoteističko učenje", on dodaje, „preovladava celim Novim Zavetom, ali nigde nije snažnije izraženo nego ovde u Pavlovim spisima."[9]

---

[5] *God in Three Persons* (Tyndale House Publishers, 1984), 24.
[6] Isto.
[7] Isto, 26
[8] Isto.
[9] Isto, 27.

Upravo u ovom bitnom trenutku u argumentu moramo pažljivo posmatrati to šta ustvari Pavle kaže. Svi će se složiti oko Pavlovog verovanja da postoji samo jedan Bog, ali ko je po Pavlu taj jedan Bog? Da li je u pitnju „ Jedan Bog-Otac“ (unitarizam) ili „Jedan Bog-Otac, Sin i Sveti Duh (Trojstvo)“? Baisner je izgleda previdео Pavlovu važnu definiciju monotezma: „Ali mi (Hrišćani) imamo samo jednog Boga Oca” (1. Korinćanima 8:6). Pavle imenuje Boga kao Oca i ne dodaje nijednu osobu više. Dalje priča da postoji jedan Gospodar, Isus Hrist, ali nigde ne navodi to da je on taj „jedan Bog”. Jedan Bog iz Pavlovog monoteizma, koji je izrazito naveden i koji je u harmoniji sa svim što smo pročitali u Starom Zavetu i učenju Isusovom, jeste *Otac jedini*.

Prema osnovnim pravilima o jeziku, gde imamo veći broj od jednog, prefiks *mono* ne može da se primeni. Na primer, ako čovek ima dve žene to više nije monogamija nego poligamija. U osnovu ovoga, sa mnogo Jevreja i Muslimana, postavljamo pitanje da li je validno pričati o Trojstvu kao monoteizmu, to je svakako nemoguće u Hebrejskom, starozavetnom smislu. Teško je izbeći zaključak da tri osobe od kojih se svaka naziva Bogom, čine tri Boga. Svesni smo toga da se ovo poriče od strane pristalica Trojstva; takođe smo primetili da se jedan broj teologa žali na to da obični vernici veruju u trojnog Boga kao u tri Boga. Teško je ne složiti se sa Hansom Kjungom koji tvrdi „prava briga mnogih Hrišćana i opravdana frustacija Jevreja i Muslimana u pronalaženju takvih formula (Trojstvo) predstavljaju pravu iskrenu veru u Boga.”[10]

Da su Isus i Pavle bilo gde pričali jezikom Trojstva da su „tri ustvari jedan” ili „jedan ustvari tri”, mi bi bili primorani da razmotrimo deo od otkrivenja i da ga prihvatimo kao Hrišćansku doktrinu. Istorija nije bila upoznata o ovoj vrsti govora o Svevišnjem sve do tri stotine godina posle Isusove službe. Od tad, teologija je

[10] Pinchas Lapide, *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine, 40.*

prešla u ruke ljudi koji nisu delili mišljenje sa Apostolima i Isusom, Mesijom, i koji su bili proizvod drugačije teološke formacije. Mi ne odobravamo, kao i Hans Kung, „Helenizaciju hrišćanske praiskonske poruke od strane Grčkih teologa".[11] Veoma je važno da Hrišćani sačuvaju misao da postoji samo jedan Bog, koji se pominje u Bibliji. U potpunosti je druga stvar ubediti hrišćane da tamo negde postoje tri osobe u jednom Bogu. Sposobnost teologa da ubede vernike da su dve ili tri osobe ustvari jedan Bog, mora se uvažiti kao veliki poduhvat u hrišćanskoj istoriji. Pitamo se kako normalni i razumni ljudi mogu tako jasno prihvatiti nešto što je proglašeno kao neshvatljiva misterija. Još je izvanrednije to da što biblijska vernička tvrdnja nikada ne daje naznaku o sličnoj terminologiji. Nema naznake enigme u transparentnom, prostom potvrđivanju da „mi imamo samo jednog Boga Oca" (1. Korinćanima 8:6).

Pavle se nikada nije odrekao ideje da, kada se odnosi na Boga, jedan podrzumeva brojčano jednog. On očigledno nije napustio njegov Jevrejski monoteizam kada je izjavio u pismu Timotiju: „Jer je jedan Bog, i jedan posrednik Boga i ljudi, čovek Hristos Isus" (1 Timotejeva 2:5). Ovde, samo jedna osoba, Otac, proglašena je jedinim Bogom. U istoj rečenici, drugi pojedinac je nazvan *čovek* Isus Hrist. Ovo nameće značajan pritisak Trijadologiji. Pavle se drži istog verovanja u svom pismu crkvi na Efesu. On priča o „Bogu Gospoda našeg Isusa Hrista, Oca slave" (Efescima 1:17) i dalje u poglavlju pisma brani svoje tvrdnje da postoji „Jedno telo, jedan duh … Jedan Gospod, jedna vera, jedno krštenje, jedan Bog i Otac svih" (Efescima 4:4-6). Svi smo razumeli da je „jedan Duh" i „jedna Nada" ustvari numerički broj jedan. Ali Gospod, za Pavla je takođe jedan u matematičkom smislu. On je „Otac od našeg Isusa Hrista, Mesije". Pavlovo shvatanje nije drugačije kada piše Galatima: „Ali posrednik nije jednog; *a Bog je jedan*" (Galaćanima 3:20).

[11] Isto.

U Pavlovim spisima nalazi se izvanredna konzistentnost kada se priča o Bogu kao jednom biću, nazvanim Ocem Isusovim. Kazati da je Pavle učinio prebacivanje verovanja u više personalno biće može biti problematično. Njegove verničke deklaracije su jasne podjednako sa neograničenim monoteizmom Isusa i celim Jevrejskim nasleđem koje su delili.

Kada Pavle insistira na tome da „ne postoji više Bogova od jednog", on ide dalje u objašnjavaju, „Ali nema svako razuma" (1. Korinćanima 8:7). U iskušenju smo da pomislimo da se nije mnogo toga promenilo od prvog veka. Sažimanjem Pavlovih tvrdnji koje stoje u Prvoj poslanici Korićanima 8:4, 6, dobijamo izjavu da „ne postoji više od jednog Boga". Trijadolozi se moraju pokloniti ovom čistom monoteizmu. Možda polemika Tomasa Džefersona protiv Trijadološke dogme i nije toliko stroga. On je to posmatrao kao odstupanje od „prave religije koju je Isus osnovao u savezu sa Bogom i prelazak na nerazumljiv politeizam". Pišući Džaredu Sparksu, prijatelju ministra, on žali za rastom dogme koji je usledio a koju je on nazvao „hokus pokus fantazma Boga u liku Kerbera (pas sa tri glave iz Grčke mitoligije koji čuva vrata koja vode do Hada), sa jednim telom i tri glave".[12]

Pavle je crkvi u Korintu ukazao na njegovu bojazan: „Ali se bojim da kako kao što zmija Evu prevari lukavstvom svojim tako i razumi vaši da se ne odvrate od prostote koja je u Hristu. Jer ako onaj koji dolazi drugog Isusa propoveda kog mi ne propovedasmo, ili drugog Duha primite kog ne primiste, ili drugo jevanđelje koje ne primiste, dobro biste potrpeli" (2 Kor. 11:3, 4). Mi smatramo da misao da je Bog jedno sama po sebi predstavlja jednostavnost. Bog koji je dve ili tri osobe a samo jedno biće jeste kompleksna misao do ekstrema. Jedan od mnogih problema Trojstva predstavlja činjenica da su u Bibliji Isus i Bog očigledno dve posebne osobe u modernom smislu npr. dve individue kao što su bilo koji otac i sin.

[12] C.B. Sanford, *The Religious Life of Thomas Jefferson,* 88, 89.

Nisu bez razloga, reči Pavlove bile ranjive kritici zato što se nekad mogu drugačije protumačiti. Ovo je dolilo ulje na vatru u kontroverziji Trojstva. Petar nas je upozorio da se mogu naći u Pavlovim spisima, u kojima postoje neke stvari koje su teško razumeti, koje nenaučeni i neutvrđeni izvrću, kao i ostala pisma, na svoju sopstvenu propast" (2. Petrova 3:16). Ako je to tako onda imamo više razloga bazirati Pavlovu doktrinu Boga u njegovim verničkim deklaracijama. Ne treba da tražimo drugo objašnjenje u njegovim spisima i nejasnim postupcima u kojem on definiše Svevišnjeg.

Filipljanima 2

Mnogi su smatrali Pavlovu tvrdnju u Poslanici Filipljanima 2:5-8 dokazom da je on verovao u Mesiju koji je takođe preekzistentan kao i sam Bog. Ova tvrdnja glasi:

> Jer ovo da se misli među vama šta je i u Hristu Isusu, koji, ako je i bio u obličju Božijem, nije se otimao da se uporedi s Bogom. Nego je ponizio sam sebe uzevši obličje sluge, postavši kao i drugi ljudi i na oči nađe se kao čovek, Ponizio sam sebe postavši poslušan do same smrti, a smrti krstove.

Brojne Pavlove tvrdnje o jednom Bogu mogu biti povučene u sledećim stihovima:

> (1) Jedinom premudrom Bogu, kroz Isusa Hrista, slava vavek. Amin (Rimljanima 16:27).
> (2) Jer je jedan Bog, i jedan posrednik Boga i ljudi, čovek Hristos Isus (1. Timotejeva 2:5).
> (3) Jedno telo…Jedan Gospod, jedna vera…Jedan Bog i Otac svih (Efescima 4:4-6).
> (4) Da nema drugog Boga osim jednog…Ali mi imamo samo jednog Boga Oca… i jednog Gospod, Isus Hrist (1. Korićanima 8:4, 6).

> (5) Koji će u svoje vreme pokazati, Blaženi i jedini Silni Car nad carevima i Gospodar nad gospodarima, koji sam ima besmrtnost, i živi u svetlosti kojoj se ne može pristupiti, kog niko od ljudi nije video, niti može videti (1. Timotejeva 6:15, 16).

Ako je Pavle znao da je Isus član Božanstva koji je bio preegzistentan i jednak ostalim članovima, da li je prisvojio prethodno navedeni tekst u kome se jasno navodi da je jedan Bog jedna osoba, Otac? Ako je tako, optužba da je zbunio svoje verske preobraćenike u vezi sa prirodom Boga. Takođe je neverovatno da Luka, koji je zabeležio Pavlovu svešteničku službu u Delima Apostolskim, nije ni pomenuo Pavlovu skoro otkrivenu Istinu o Trojnom božanstvu. Pavle je rekao „Jer ne izostavih da pokažem volju Božju" (Dela 20:27). Sigurno će negde ovo trenutno znanje o Trijadološkom božanstvu iskrsnuti u njegovim spisima i propovedi ukoliko ih je smatrao važnim delom Hrišćanske tradicije.

Pavle ponavlja referencu *jedan Bog*, misleći na Oca samog, čak i u kontekstu gde su pominjani Otac i Sin zajedno. Postoji upadljiv nedostatak bilo kakve nedvosmislene tvrdnje koja prikazuje Isusa kao preekzistentnog Bogočoveka, pripadnika večnog Božanstva, koji u potpunosti nosi zasluženu titulu Boga u svakom smislu. Pavle ne pomućuje razliku između *jednog Boga*, Oca i Isusa, njegovog sina Mesiju. Koliko god on insistirao da ova dva funkcionišu u harmoniji, on nikada ne zaboravlja da je Otac upravo onaj Jedan Bog iz Pavlovog monoteističkog nasleđa. Zbunjujuće je pomisliti da u središtu čitavog njegovog insistiranja da je Bog jedinstvena osoba, on bi od nas bez objašnjenja tražio da verujemo u to da je Isus takođe jedan Bog. Toliko drastično odstupanje od šablona prave religije bi usmerilo mržnju ka Jevrejskom segmentu Crkve i takođe bi prouzrokovalo još kontroverznosti. Nema dokaza o takvoj debati.

Po svakoj ceni moramo izbeći tumačenje spisa Crkve iz prvog veka u skladu sa našim interpretacijama iz dvadesetog veka. Rečima mora biti dopušteno da imaju značenje u sopstvenom kontekstu. Pavlova razmišljanja su dosledna. On se sa potpunom jasnoćom izrazio na drugom mestu kada je definisao ko je *jedan Bog*. Uz mnogo kritika, drevnih i modernih, mi postavljamo pitanje da li je rana Crkva stvarno razumela ovu tvrdnju u Poslanici Filipljanima kao preteču Nikejske formule, da je Isus bio pravi Bog od pravog Boga, večno preegzistentan i kreator svega?

Džejms Dan pristupa tekstu pokušavajući da ukloni tendenciju da tumači Pavlove ideje uz pomoć kasnijih Hrišćanskih učenja: „Naš zadatak da prilagodimo svoje uši dvadesetog veka konceptima pedesetih i šezdesetih godina prvoga veka ove ere na istočnom delu Mediterana, jeste od ključnog značaja ali je težak."[13] On zaključuje da „interpretacija Filipljanima 2:6-11 u vezi sa preegzistentnom inkarnacijom, više duguje kasnijim gnostičkim mitovima iskupljenika nego stihovima 2:6-11 Filipljanima". Upozorava nas na opasnost koja se javlja ukoliko Pavlove reči tumačimo u skladu sa zaključcima teologa novije generacije, „Očeva" Grčke Crkve u vekovima koji su usledili nakon što je završeno pisanje Novog Zaveta.[14]

Ustanovljeno je da mi težimo da u Bibliji nađemo upravo ono što smo zamišljali da tu postoji, pošto niko od nas ne može da se suoči sa pretećom mogućnošću da se naše „primljeno" razumevanje ne poklapa sa Biblijom. (Problem se komplikuje ako smo uključeni u podučavanje ili propovedanje o Bibliji.) Religiozna doktrina koja je prihvaćena intelektualno i emotivno se potiskuju sa velikim poteškoćama.

Kontekst Pavlove primedbe u 2. Filipljanima pokazuje to da on poziva članove svoje zajednice da budu skromni. Postavlja se pitanje da li je na bilo koji način moguće da je Pavle nametao svoju

[13] *Christology in the Making, 125.*

[14] Isto, 128.

jednostavnu lekciju tražeći od svojih čitaoca da usvoje okvir uma onog ko je večno bio Bog i ko je doneo odluku da postane čovek? Da li je takva vrsta poređenja na bilo koji način relevantna za naše ljudsko stanje? Takođe je možda Pavlu bilo čudno da govori o preegzistentnom Isusu kao Isusu Mesiji, i da samim tim u večnosti ucrta njegovo ime i položaj koji je primio po rođenju.

Pavle na drugim mestima ne okleva da nazove Isusa čovekom. On često definiše Mesijinu ulogu povlačenjem paralela između Adama i čoveka Isusa. To je jasno prikazano u 1. Korinćanima 15:45-47 gde Pavle piše: „Tako je i pisano: Prvi čovek Adam postade u telesnom životu, a poslednji Adam u duhu koji oživljuje. Ali duhovno telo nije prvo, nego telesno, pa onda duhovno. Prvi je čovek od zemlje, zemljan; drugi je čovek Gospod s neba." Pavle tvrdi da je Isus ipak čak i nakon njegovog Drugog Dolaska, *Čovek*, kao i Adam koji je nastao od prašine tla. Pavlove beleške u Rimljanima 5:12-15:

> *Zato, kao što po jednom čoveku (Adam) dođe na svet greh i po grehu smrt, i tako smrt uđe u sve ljude, jer svi zgrešiše... Jer greh beše na svetu i do zakona: ali se greh ne ubraja kad nema zakona. Međutim je smrt vladala od Adama do Mojsija i nad onima koji nisu sagrešili prestupivši kao Adam, koji je prilika onoga (Isus) koji je imao doći. Ali s darom milosti nije kao s grehom, jer kad s greha jednoga pomreše mnogi, mnogo se većma milost Božja i dar izli izobilno na mnoge, milošću jednoga čoveka, Isusa Hrista.*

U Drugoj poslanici Filipljanima Pavle opisuje uzvišen status čoveka Isusa. Kao odraz Boga njegovog Oca, on je bio u „formi Boga", ali nije smatrao da je takva „jednakost sa Bogom" privilegija koja se može iskoristiti u svrhu sopstvene slave. Isus kome je kao Mesiji dodeljena funkcionalna jednakost sa Bogom i koji je predodređen da bude desna ruka svoga Oca, ponizio je sebe time što je postao sluga čovečanstvu, čak do tačke da je podneo krminalnu smrt na krstu. Isus nije iskoristio svoj carski položaj Božijeg pravnog predstavnika ali je prisvojio ulogu mučenika. Kontrast je napravljen

između Božijeg čina - Isusa koji je Božiji komesar - i čina sluge. Kontrast nije napravljen, kako se to često misli, između postojanja Boga u večnosti i postajanja čoveka.[15] Odustajanjem od svog prava da vlada i odbijajući sataninu ponudu da vlada svetom (Matej 4:8,9), Isus je poslušno igrao ulogu sluge i bio spreman da pati na rukama neprijateljski nastrojenog sveta. Ono što Pavle ima na umu je karijera čoveka Isus Hrista, a ne inkaranaciju već postojećeg člana Božanstva. Isusova skromnost je opšta suprotnost aroganciji Adamovoj. Isus nije zloupotrebio Bogom dan status kao odraz Boga njegovog Oca, niti je iskoristio privilegovanost od strane Boga za svoju korist. Adam, pod uticajem đavola je pokušao da prisvoji jednakost sa Bogom na koju on nije imao pravo. Isus, savršeno poslušan prema Bogu, bio je u stanju da odrazi um i ličnost jednog Boga, svog Oca.

U opisivanju primernog života Mesije na zemlji, Pavle nije nameravao da pomene preegzistentno biće. On je apelovao na Filipljane da budu skromni kao Isus. Isus je bio model poniznosti i službe. Ipak, on je rođen u kraljevskoj porodici u Domu Davidovom i on je bio kvalifikovan kroz samoodricanje za uzvišeni status vladara sveta, Psalm 2 je predvideo ovo u vekovima pre njegovog rođenja. Kada je upitan od strane Pilatea: „Da li si ti kralj?" njegov odgovor je bio „Ti govoriš da sam ja car. Ja sam za to rođen, i zato dođoh na svet da svedočim istinu" (Jovan 18:37). Isus je prevazišao ljudsku ambiciju da osvoji svet (iako će legitimno pokoriti vojsku Antihrista tokom svog *drugog dolaska*). Njegov primer strpljivom pokoravanju volji Božijoj ga je doveo do njegove titule, desne ruke Božije. Nije poenta ovoga da je preekzistentan član Trojstva povratio svoju poziciju koje se privremeno odrekao, već da je istinito ljudsko biće, Mesija, u kojem je savršeno oslikan karakter Oca, pokazao skromnost i poslušnost i da je krajnje opravdan i uzvišen od Boga. Pavle na nekom drugom mestu opisuje Isusov život kao

[15] U Filipljanima 2:7 nema pomena o rođenju. Reč genom jednostavno znači postajanje. Isus je prisvojio status mučenika i pojavljivao se kao običan čovek.

demonstraciju skromnosti kada on primećuje da „Jer znate blagodat Gospoda našeg Isusa Hrista da, bogat budući, vas radi osiromaši, da se vi Njegovim siromaštvom obogatite" (2. Korinćanima 8:9). Mesija iako je predodređen za kralja Izraela i sveta, žrtvovao se za druge. Bez pravca tvrdi isto kao Isus, međutim Pavle koristi sličan jezik tokom njegovog života. On je bio „kao siromašni, a koji mnoge obogaćuju, kao oni koji ništa nemaju a sve imaju" (2 Kor. 6:10) i „Niti tražeći od ljudi slave… Mogli smo vam biti na dosadu, kao Hristovi apostoli" (1. Solunjanima 2:6,7). Pavle je takođe video sebe i bližnje Apostole kao Mesijanske sluge patnje kada je iskoristio Isaino „ slugu proročanstva" u njegovoj misiji (Dela 13:47; Isaija 42:6; 49:6).

Tradicionalno Trijadološko tumačenje Filipljanima 2 zavisi gotovo od celog razumevanja Isusovog stanja *u formi Boga* kao referencu prema preegzistentnom životu Boga u raju, umesto legalnog poistovećivanja identiteta sa Bogom kao ljudsko biće na zemlji. Nažalost prevodioci su uradili mnogo da ojačaju ovaj stav. Glagol „bio" u frazi „je bio u formi Boga" se često javlja u Novom Zavetu, a nikako ne nosi smisao „večno postojao", iako neke verzije pokušavaju da nađu smisao u tome. U 1. Korinćanima 11:7, Pavle je rekao da čovek ne treba da pokrije glavu pošto je on slika i slava Boga. Glagol „je" se pojavljuje u istoj formi izrečenog glagola „bio" opisujući Isusa „u formi Boga". Pavlova namera nije bila da uvede temu večnog božanstva, drugog pripadnika Trojstva koji je postao čovek, već da nauči važnu lekciju o skromnosti, baziranu na primeru istorijskog Isusa. Nema jasnog dokaza u tvrdnji da je Pavle bio Trijadolog koji je verovao u tradicijalnu doktrinu inkarnacije.

Predlažemo sledeće tvrdnje originala iz Filipljana 2:5-8: „ Jer ovo da se misli među vama šta je i u Hristu Isusu, koji, ako je i bio u obličju Božijem, nije se otimao da se uporedi s Bogom. Nego je ponizio sam sebe uzevši obličje sluge, postavši kao i drugi ljudi i na oči nađe se kao čovek. Ponizio sam sebe postavši poslušan do same smrti, do smrti na krstu". Nema ništa u tekstu što ukazuje na preekzistentno biće.

Mesijino uzdizanje do desne ruke Božije je ispunjenje iz Psalma 110:1. Dogovoreno je da se tekst treba čitati „Da se *u ime* Isusovo pokloni svako koleno" a ne „*kod imena* Isusovog…"(Filipljanima 2:10). Iako je vrhovno uzdizanje Isusa ka desnoj ruci Božijoj ne menja činjenicu da sve što je Isus uradio bilo za slavu Božiju. Isus kao desna ruka božija mora biti upamćen kao *adoni* (Gospod), što nije titula Božanstva.

Kološanima 1:15-17

Da bi naglasio uzvišenu poziciju vaskrslog Mesije, njegov autoritet veći od autoriteta svih njegovih rivala i njegovu vrhovnu poziciju u planu Boga, Pavle je pisao Kološanima:

> On je obličje Boga nevidljivoga, prvorođeni u celom stvorenju. Jer je u njemu stvoreno sve što je na nebu i na zemlji, što se vidi i što se ne vidi, bili prestoli ili gospodstva, poglavarstva ili vlasti. Sve se u njemu i za njega stvori (Kološanima 1:15-16 LB).

Neki su posmatrali ovaj pasus kao dovoljan dokaz da se ospori sve što je Pavle na drugim mestima rekao o Hrišćanskom verovanju, verovanju u „jednog Boga, Oca". Nekoliko zaključaka bi trebalo izvući iz ovoga. Trijadološki naučnik Džejms Dan, pričajući o pomenutom pasusu iz Poslanice Kološanima 1:15-20, izvodi ključno posmatranje:

> Moramo prihvatiti činjenicu da Pavle nije hteo da pridobije ljude da veruju u preegzistentno biće. On nije morao da ustanovi izvodljivost priče o preegzistentnoj mudrosti. Takav je jezik najčešće korišćen, to je bila osnova sporazumevanja, i bez sumnje je bio poznat većini njegovih čitalaca. Pavle nije raspravljao o tome da je Isus preegzistentno biće… On je pričao da je mudrost sada potpuno izražena u Isusu - Isus je iscrpno otelovljenje božanske mudrosti; sve božansko boravi u njemu. Greška koji su mnogi napravili (nesvesno) je preusmerenje Pavlovog agumenta i donošenje zaključka u drugom smislu. Iz razloga što je jezik koji izgleda kao da podrazumeva

> preegzistentnost božanskog bića stran modernom shvatanju, lako je naslutiti (usled nelegalno prenetih pretpostavki iz dvadeset prvog veka u prvi vek) da je ovo razlog upotrebe ovog jezika (kako bi se promovisalo verovanje u preegzistentne božanske posrednike) i da je Pavle pokušavao da identifikuje Isusa kao jedno takvo biće.[16]

Citirali smo profesora Dana u ovoj meri zato što je važna njegova tvrdnja o opasnosti tumačenja Pavlovih reči kao da je on bio upoznat sa mnogo kasnijim odlukama crkvenih sabora. Pavlove reči bi trebalo biti shvaćene u Jevrejskom kontekstu. Dan ne piše kao protivnik Trojstva. Međutim, on ni ne nalazi podršku Trojstvu u ovom pasusu. On nastavlja:

> Ali Pavlova priča je uslovljena kulturom i kosmološkim pretpostavkama svog vremena. Zato on nije raspravljao oko postojanja preegzistentnog božanskog bića ili oko postojanja bilo kog određenog božanstva…Značenje je u tome da, ukoliko se uzme u obzir razumevanje ovog jezika unutar Jevrejskog monoteizma, da Isus treba da bude viđen kao mudra aktivnost Boga, kao mudrost i otelovljenje Božije mudrosti potpunije nego bilo koja prethodna manifestacija iste mudrosti bilo u stvaranju ili u savezu.[17]

Danova analiza je dovoljna da prikaže da ovaj pasus iz Biblije ne govori o verovanju u božanstvo u vidu dve ili tri osobe. Još nekoliko zaključaka treba doneti. Pavle naziva Isusa prvorođenim na svetu. Ukoliko se razmotri njegovo prirodno značenje, izraz prvorođenče isključuje pojam nestvorenog večnog bića. Biti rođen zahteva početak. Božije prvorođenče je „najveće od svih kraljeva na zemlji" (Psalam 89:27). Pavle se služi dobro poznatom Mesijskom titulom. Isus, kako misli Pavle, nije Bog nego Mesija i tu leži velika razlika.

---

[16] *Christology in the Making, 195.*

[17] Isto 195, 196.

Prema mnogim prevodima, Pavle kaže „sve stvari su stvorene *od strane* njega (Mesije)". Predlozi u stihu 1:16 Poslanice Kološanima moraju biti prevedeni tačno (kao što je viđeno u marginalnim verzijama standardne Biblije). Ono što je Pavle zapravo napisao jeste da su „sve stvari" - u ovom slučaju „tronovi, gospodstva, vladari i autoriteti" - stvoreni „u" Isusu, „kroz" njega i „za" njega. Nije u pitanju to da je Isus bio stvaralac Postanka, već to da je bio centar Božije kosmičke hijerarhije. Svi autoriteti treba da budu podređeni Sinu koji na kraju sve predaje svom Ocu, onom glavnom kome duguje lojalnost, jer „Bog (Otac) može biti sve u svemu" (1. Korinćanima 15:28).[18] Bilo bi čudno reći da je Isus stvorio sve stvari za sebe (Kološanima 1:16). Poenta je da je Bog stvorio sve sa Isusom na umu, kao prilikom za stvaranje, a samim tim i za njega. Kao prvorođenče, Isus je naslednik svemira koga je Bog stvorio zajedno sa svojim obećanim Sinom kao određenog naslednika svega stvorenog. Pavle se u ovom pasusu fokusira na novo stvaranje pokrenuto vaskrsnućem Isusa, koji je prvorođeni iz mrtvih (Kološanima 1:18). Pominjanje stvaranja anđelskih autoriteta ne podrazumeva postojanje Isusa u vreme prvobitnog stvaranja. Kao i uvek kontekst je važan faktor u interpretaciji. Pavlova koncentracija u ovom pasusu je usmerena na „nasledstvo" „carstvo" i „autoritete" (Kološanima 1:12,13,16). Ovo jako sugestira to da on ima na umu Mesijinu nadležnost celokupnog stvaranja kao novog poretka kog je Bog imao na umu od samog početka i na čijem je čeku postavljen prvorođeni Isus.

Iskazi koji nisu, kako Dan kaže, bliski shvatanjima dvadesetog veka i kojima je stoga neophodno pažljivo rukovati, ne pružaju osnovu za verovanje u Isusovu preegzistentnost. Pavle je verovao da

[18] Beležimo to da prema J.H. Moulton, *Grammar of New Testament Greek* (T&T Clark, 1963), Kološanima 1:16 treba shvatiti kao „za *zbog* njega (Isusa)..."(3:253). Ovo daje drugačiji smisao od „od strane njega..." Obratite pažnju takođe na to da *Note also the Expositor's Greek Commentary* (ed. W. Robertson Nicoll, Grand Rapids: Eerdmans, 1967) o stihu „en auto: Ovo ne znači „od strane Njega""(504). Prevodioci su izgleda obratili malo pažnje na ove bitne stvari.

je Bog isplanirao da Mesija treba da ima nadmoć nad svim što je stvoreno, vidljivim ili nevidljivim, na nebu ili na zemlji, bilo prestolima, suverenstvima, vladarima ili autoritetima. Isus je početna tačka svog Božijeg stvaranja - ključ Božije svrhe kao i otelotvorenje Božije mudrosti. Mesija, međutim, nije večno biće nego ljudsko biće koje će biti otkriveno u svoje određeno vreme, koji je sada, kao neko ko se vratio iz mrtvih, kvalifikovan da „uspostavi" novi poredak (Efescima 1:10).

1. Korinćanima 10:4

Mnogi vernici koji veruju u ličnu preegzistenciju Isusa pozivaju se na reči Apostola u 1. Korinćanima 10:4, gde on priča da su svi Jevreji u divljini popili „ isto duhovno piće: za njih oni su pili sa duhovnog kamena koji ih je pratio; i taj kamen je Isus Hrist". Kao što je Džon Kaningem tvrdio:

> Tvrdi se iz ovog teksta da je lično Isus bio sa ljudima iz Izraela dok su putovali kroz divljinu ka obećanoj zemlji. Da bi se pružila podrška ovoj temi, Peta knjiga Mojsijeva 32:4 i Psalm 18:2 su citirani zato što je Jahve (Bog) tu opisan kao kamen. To je obrazloženo tako što je Bog kamen i Hrist je isto kamen koji je pratio Izrael, Hrist dakle mora biti Jahve ili Bog iz Starog Zaveta.[19]

Tekst koji razmatra Božiju aktivnost tokom godina kaže, „Bog koji je nekada mnogo puta i različitim načinom govorio očevima preko proroka, govori i nama u *posledak* dana ovih preko sina" (Jev. 1:1,2). Ovo potvrđuje to da pre svog ljudskog rođenja Isus nije bio Sin Božiji niti Božiji izaslanik. Ova ista knjiga o Jevrejima ukazuje na to da je reč bila iskazana kroz anđele u doba Starog Zaveta (Jevrejima 2:2). Ako je poruka poslata Izraelu kroz istog preegzistentnog Isusa koji je postao čovek, onda izgleda da pisac Novog Zaveta nije posedovao takve informacije. Poruke su date kroz

[19] „Kamen je bio Isus" Društvo Restauracije, 1981. Mi smo zahvalni ovom piscu za ovaj argument kao što smo zahvalni i Džejms Danu za *Christology in the Making,* 183,184.

proroke i anđele, ali nigde nije bilo znaka da je poruka Starog Zaveta poslata kroz onog koji je kasnije identifikovan kao Sin.

Ukoliko se iz konteksta izdvoji stih 10:4 Prve poslanice Korinćanima, a da se pri tom ne uzme u obzir Pavlova upotreba Jevrejskih načina razmišljanja, može se ukazati to da je Hrist bio živ pre rođenja. Postoji velik broj drugih skripti u kojima su anđeli bili instrumenti kroz koje su poslate Božije poruke Izraelu. Stefan priča o Mojsiju i davanju Zakona: „Ovo je onaj što beše u crkvi u pustinji s anđelom, koji mu govori na gori sinajskoj…koji primi reči žive da ih nama da" (Dela 7:38). U stihu 7:53 Dela apostolskih, tvrdi se da su oni primili Zakon kako su to anđeli odredili i da ga nisu zadržali. Pavle takođe priča o ulozi anđela u kontrastu sa kasnijim otkroviteljem nazvanim „seme" (Mesija): „Šta će dakle zakon? Radi greha dodade se dokle dođe seme (Isus) koje mu se obeća, i postavili su ga anđeli rukom posrednika" (Galatima 3:19). Pavle nastavlja da potvrđuje jedinstvo Boga: „Ali posrednik nije jednog; a Bog je jedan"(Galatima 3:20). Jasno je u svim ovim pasusima da davanje Zakona kroz anđele formira važan deo argumenta. Treba zapaziti da je zajednička tema superiornost Jevanđelja nad Zakonom. Zakon je posredovan samo od anđela ali Dobre Vesti (Jevanđelja) su donete od Sina Božijeg i dakle one su neuporedivo superiornije. Sigurno je to da Pavle nije verovao da je Isus preegzistentni anđeo.

Hrist nije mogao imati nikakvog udela u davanju Zakona Izraelu niti u služenju Jevrejima u divljini. Pavlova upotreba reči „seme" ili potomka jeste najzapaženija. „Seme"- identifikovano kao Hrist - još nije stiglo i još uvek nije bilo aktivno u Božijoj službi.

Jasno je da je Pavla „seme" o kome je ovde i na drugim mestima reč, upravo seme Abrahama (1. Mojsijeva 22:18), seme Jude (1. Mojsijeva 49:10), i seme Davidovo,[20] ovde se tačno misli na Isusa Hrista, obećanog potomka patrijarha i Davida. Stih 1:3 iz Poslanice Rimljanima sadrži rečenicu koja se direktno odnosi na poreklo Hrista kao Božijeg Sina. U ovom jevanđelju se govori „ O sinu svom, koji

[20] 2. Samuilova 7:12-14 sa Isaija 11:1; Rimljnaima 1:3; 2. Timotejeva 2:8.

je po telu rođen od semena Davidovog". Neizbežno je stalno insistiranje na Sinu koji je rođen od žene i koji je potekao od ljudskog bića. Mesija je trebalo da uskrsne iz ljudske rase. To je upravo ono šta su tadašnji Jevreji i prva Crkva u početku očekivali i u šta su verovali. Kada bi se verovalo da je Pavle propovedao o tome da je Mesija bio zapravo lično prisutan sa Izraelom u divljini, kao već Sin Božiji, moglo bi biti zapanjujuće kontradiktorno rečima proroka.

Moramo izbeći bukvalno i rigidno čitanje stiha 10:4 Poslanice Korinćanima, i pri tom imati na umu Hebrejsku upotrebu simbolizma i Jevrejskog načina govora. Nije uobičajeno za Sveto Pismo da upotrebljava glagol „biti" u smislu koji nije bukvalan. Isus je rekao: „ Ova je čaša novi zavet mojom krvi" (Luka 22:20). Glagol „je" nema bukvalno značenje; jezik je figurativan: „Čaša predstavlja moju krv".

Neposredni kontekst stiha 10:4 iz Prve poslanice Korinćanima sadrži upustva za razumevanje Pavlovog načina razmišljanja. Pavle vidi Izraelova iskustva u divljini kao primere, tipove ili modele sadašnjeg Hrišćanskog iskušenja. Kako Pavle kaže „Ovo se pak sve događaše ugledi njima" (1. Korinćanima 10:11). Prolazak stanovnika Izraela kroz Crveno More je bio „oblik" Hrišćanskog krštenja. Duhovna hrana koja je pomenuta u trećoj verziji jasno predstavlja takozvanu manu (hranu) koja je čudom neprekidno davana Izraelu u periodu od 40 godina. Oni su takođe pili iz „duhovnog kamena".

Korišćenje bilo koje rečenice u kojoj se pominje kamen koji je pratio Izrael kao dokaz o predljudskom Isusu maši poentu Pavlove lekcije. Takođe zanemaruje činjenicu da Jevreji nisu očekivali od Mesije da bude bilo šta drugo osim čovek. Kad malo bolje proučimo priču Starog Zaveta koju Pavle ima na umu, pokazuje to da su se dogodila dva incidenta sa kamenom tokom lutanja stanovnika Izraela divljinom. Bitno je primetiti razliku između njih.

Prvi se dogodio odmah nakon čudesnog davanja hrane. Izrael je došao u Refidim i odmah počeo da se žali na nedostatak vode, posle čega je Bog naredio Mojsiju da udari stenu. Voda se izlila i ljudska žeđ je utoljena (2. Mojsijeva 17,1-6). Udarac u stenu je simbol

činjenice da će Hrist, naš kamen, kasnije biti kažnjen zbog grehova čovečanstva. Voda je takođe predvidela čudesno davanje Svetog Duha, vode života koja je opisana od strane Isusa: „Ko je žedan neka dođe k meni i pije" (Jovan 7:37). Kamen u divljini je prikaz Mesije koji treba da dođe kao neko ko pruža Sveti Duh.

Drugi incident sa kamenom se dogodio pri kraju lutanja divljinom. Ponovo se Izrael žalio na nedostatak vode i opet je Bog zadovoljio njihove potrebe. Ovog puta On je očigledno uputio Mojsija da se obrati kamenu, Mojsije ga nije poslušao pa je ljutito pogodio kamen dva puta (4. Mojsije 20:1-12). Umesto da Mojsije priča kamenu on ga je udario pa je zato kriv zbog uništenja značenja „slova". Kamen u Drugoj knjizi Mojsijevoj je simbol Hrista, koji je pogođen kako bi nama dao vodu života, dok kamen u Knjizi Brojeva označava Hrista kao Našeg Vrhovnog Sveštenika koga ne treba pogoditi dva puta nego mu se treba samo obratiti kako bi pružio vodu života.

Prvi incident se dogodio na početku lutanja, a drugi na kraju; oba incidenta formiraju priču o Hristovom stalnom prisustvu sa njegovim ljudima koji lutaju divljinom, što predstavlja hršćansko putovanje ka obećanoj zemlji Carstva Božijeg.

Dva incidenta koji smo videli dogodila su se na potpuno drugačijim lokacijama a drugačija Jevrejska reč za „kamen" je upotrebljena na svakom mestu. U Drugoj knjizi Mojsijevoj ta reč je *tsur*, a u Knjizi Brojeva je *sela*. Na šta je Pavle mislio kada je tvrdio da su„oni pili sa duhovnog kamena koji ih je *pratio*?" Očigledno kamen iz knjige nije bio sa Izraelom u divljini. Bolji odgovor je taj da Pavle koristi jezik iz hrišćanskog iskustva i da u skladu sa tim jezikom tumači slova Starog zaveta. Ovo se jasno vidi kada govori o krštenju na početku svoje diskusije. Stanovnici Izraela nisu bukvalno kršteni. Zapravo, nama je rečeno da voda nije došla blizu njih; oni su išli žedni kroz Crveno More. Ali njihovo iskustvo je dovoljno za Pavla da kaže da su oni „kršteni kroz Mojsija". Slično tome, kamen ih nije bukvalno pratio. To je jednostavno bio „model" Hrista koji je

hrišćane pratio tokom života. Upravo nas u ovo sam Pavle uverava: „A ovo se njima događaše kao *primer*…" (1. Korinćanima 10:11).

Dokaz je mnogo slab da podrži ideju da je Pavle pokušao da predstavi novu dogmu o preegzistentnom Bogu/čoveku. Ovo se ne podudara sa njegovim tvrdnjama koje je izneo na drugim mestima u vezi sa tim kako je Hrist postao čovek. Ako je on predložio da je Mesija bio osoba jednaka Bogu, tako radikalno odstupanje od njegovog Jevrejskog nasleđa bi zahtevalo mnogo više detaljisanja.

Moramo paziti da ne načinimo greške time što ćemo Hebrejsku literaturu iz prvog veka tumačiti uz pomoć kasnije trijadološke tradicije. Istina o Isusovom identitetu i postanku mora biti bazirana striktno na informacijama dostupnim iz spisa rane Crkve, kako je to zabeleženo u Bibliji. Lako je upasti u zamku i čitati Bibliju kroz sočiva zamućena doktrinama koje su formirane od drugog do petog veka nove ere.

Postoje posebna proročanstva koja se odnose na Isusa u Starom Zavetu, ali nijedno ga ne uzima van granica ljudskog roda. Većina će se složiti da se prvo proročanstvo u vezi sa dolaskom Spasitelja pojavljuje u Prvoj knjizi Mojsijevoj kada Bog govori zmiji: „I još mećem neprijateljstvo između tebe i žene i između semena tvog i semena njenog; ono će ti na glavu stajati a ti ćeš ga u petu ujedati" (1 Mojsijeva 3:15). Jasno je bilo to da će ljudski potomak Eve pokoriti zmiju ili Satanu. Jevreji i Hrišćani veruju da će ovo proročanstvo biti upotpunjeno Mesijom, ali niko ne nalazi ništa u ovom tekstu u vezi sa tim da je Mesija već bio živ.

Kada čujemo Pavlovo propovedanje nejevrejskom svetu koga predstavljaju Atinjani, njegove reči podsećaju na reči proroka Starog Zaveta. Misleći na Jednog Boga Izraela Pavle kaže: „Bog koji je stvorio svet i sve što je u njemu, On budući Gospodar neba i zemlje, ne živi u rukotvorenim crkvama" (Dela 17:24). Ovo je slično Isaiovoj tvrdnji: „Ja Gospod načinih sve: razapeh nebo sam, rasprostreh zemlju sam sobom" (Isaija 44:24). Mešati se u njegov fundamentalni Jevrejski monoteizam i predstaviti još jedno nestvoreno biće kao aktivnog činioca pri Stvaranu je uvredljivo za Pavlovo očigledno

verovanje u osnovna načela Jevrejske teologije, prvenstveno u njen nepokolebljiv unitaran monoteizam.

Tek nakon četvrtog veka, preko tri stotine godina nakon smrti osnivača hrišćanstva, zvaničnici crkve su ustanovili da je neophodno zvanično formulisati Trijadološku dogmu i nametnuti vernicima kao formalni uslov za pripadanje Crkvi i spasenje.

Moramo se pitati kako i zašto se ovo dogodilo. Mnogi današnji vernici su vrlo malo bili izloženi priči o razvoju Trijadološkog koncepta. Ako ni Isus ni Pavle nisu napustili verovanje u koncept Starog Zaveta da je Bog jedna osoba, kako je onda nastalo verovanje u Božanstvo sačinjeno od dva ili tri bića? Priča o pojavljivanju ovog novog, stranog i masivno uticajnog sistema verovanja je izuzetna.

V. OD HEBREJSKOG SVETA BIBLIJE DO XX VEKA PREKO GRČKE FILOZOFIJE

"*U post-apostolskim spisima postoje ideje koje su strane apostolskom hrišćanstvu, čime je ono nenamerno iskrivljeno i pogrešno predstavljeno*". - G. T. Purves

Kako bi se na odgovarajući način proučavala disciplina poznata kao filozofija, nije dovoljno samo naučiti u šta su veliki mislioci verovali. Morate naučiti da sami razmišljate. Prihvatite nešto samo ako vam to, pošto ste razmislili o tome, izgleda tačno. Tada ćete se baviti, a ne samo učiti o filozofiji; bićete filozof.[1]

Ovaj odličan savet je podjednako primenljiv i na teologiju. Navodi nas da se osvrnemo na ključno pitanje promena koje su nastupile u apostolskom hrišćanstvu kada je, početkom drugog veka, vera prilagođena grčko-rimskom okruženju. Samo biblijsko hrišćanstvo, uprkos razlikama u isticanju u novozavetnom kanonu, predstavlja "filozofiju". Ona teži da definiše ono što je od ključne vrednosti (odnosno "ištite najpre carstvo Božje" Matej 6:33; "imamo samo jednog Boga Oca... jednog Gospoda Isusa Hrista," 1. Korinćanima 8:6, itd.); pruža objašnjenje svrhe postojanja i vrhovne božanske volje koja je bila na delu u istoriji. Naš cilj je, međutim, da istražimo pitanje u kojoj meri je "vera, koja je jedanput dana svetima", od koje je Juda ubeđivao svoje savremenike da ne odustaju (Juda 3), doživela postepene i često nepovratne radikalne promene pod uticajem stranih filozofa. Ukoliko se takav proces dogodio, treba se pridržavati filozofije "traganja za istinom" koju mi primenjujemo kako bi se došlo do onoga što je izgubljeno ili iskrivljeno.

[1] Rogers and Baird, *Introduction to Philosophy* (Harper & Row, 1981), 21.

Protivnici trojstva su često nazivani "jereticima", koji su bili skloni da zauzvrat optužuju ortodoksnu crkvu za zamenu naziva. Međutim, određeni broj komentatora iz samog ortodoksnog tabora alarmira da možda nije sve u redu sa situacijom u kojoj su "hrišćani prihvatili (helenističku) kulturu kako bi preživeli i pridobili preobraćenike".[2] Eberhard Griesebach, u akadamskom predavanju "Hrišćanstvo i humanizam", održanom 1938. primećuje da je "u svom susretu sa grčkom filozofijom hrišćanstvo postalo teologija. To je bio pad hrišćanstva".[3]

Taj problem potiče iz činjenice da tradicionalna ortodoksna crkva, iako tvrdi da pronalazi svoje začetke u Svetom Pismu, zapravo sadrži elemente izvučene iz sinteze Svetog Pisma i neoplatonizma.[4] Mešanje grčkog i hebrejskog razmišljanja je započelo u drugom veku zbog priliva helenskog razmišljanja kroz crkvene oce, čiju teologiju su obojili platonisti Plotinus i Porfirije.[5] Posledice grčkog uticaja su široko priznate od strane teologa, iako su ostale neprimećene od strane mnogih vernika.

G.A.T. Knight izjavljuje:

> Danas su mnogi, čak i verujući, ljudi daleko od razumevanja osnove svoje vere... I ne znajući oni se oslanjaju na grčku filozofiju umesto na reč Božju kako bi razumeli svet u kome žive. Primer za to je preovlađujuće verovanje među hrišćanima u besmrtnost duše. Mnogi vernici ne veruju u ovaj svet; ne veruju u svako značenje sveta u kome vladaju patnja i frustracija. Stoga oni traže način da svoje duše oslobode tereta tela, i nadaju se ulasku u "duhovni svet", kako ga nazivaju, mesto u kome će njihove duše naći blaženstvo koje ne mogu naći u telu. U Starom

[2] Isto, 5.

[3] Citirao Robert Friedmann u *The Theology of Anabaptism* (Herald Press, 1973), 50.

[4] Rogers i Baird, Introduction to Philosophy, 5.

[5] Isto.

> Zavetu, koji je naravno Sveto Pismo rane crkve, nema ni reči o savremenoj (ili starogrčkoj) ideji "duše". Nemamo prava da ovo savremeno značenje pripisujemo reči Sv. Pavla "psyche", zato što on njome nije hteo da izrazi ono što je Platon mislio da ona znači, već što su Isaija i Isus mislili da znači... U ovom trenutku možemo biti sigurni u jednu stvar, a to je da popularna doktrina besmrtnosti duše ne vuče korene iz biblijskog učenja.[6]

Međutim, uprkos ovim upozorenjima, popularne propovedi, koje uzimaju Hristovo ime, nastavljaju da promovišu upravo takvu doktrinu odlaska u raj posle smrti kao duša oslobođena od tela.

Primedbu da se Sveto Pismo stalno čita kroz naočare obojene neoplatonizmom je takođe dao Neill Hamilton, koji se bavio uticajem grčkog mišljenja na naše tumačenje biblijske eshatologije (doktrine o budućnosti): "Moj utisak je da konsenzusom u crkvi više upravlja vanhrišćanska ideja o besmrtnosti duše, od bilo koje druge koncepcije oformljene posle pažljivog slušanja svedoka Novog Zaveta".[7]

Ovi dokazi nas upozoravaju da su biblijskim dokumentima pridodati novi slojevi značenja. Rezultat procesa mora biti slabljenje veze koja nas povezuje sa prvobitnom idejom pisaca Biblije. Jasno, ukoliko dati termin stavimo u drugi lingvistički koncept, postoji velika opasnost da će njegovo značenje biti potpuno izgubljeno. Zapravo, na taj način biblijska "priča" može biti promenjena skoro do neprepoznatljivosti. Javlja se pitanje koliko dobro čujemo glasove Apostola, posebno ako nismo svesni zategnutosti koju naše nasleđe, na koje je veoma uticalo grčko mišljenje, nameće našem čitanju Svetog Pisma.

---

[6] *Law and Grace* (Philadelphia: Westminster Press, 1962), 78, 79.

[7] "The Last Things in the Last Decade," *Interpretation* 71 (April, 1960): 136.

Prevođenje Biblije na jezik neoplatonizma je izgleda uticalo na neke od primarnih činjenica koje su u vezi sa biblijskim pogledom na čoveka. Na taj način je takođe iskrivljen biblijski pogled na Hrista, a samim tim i na samog Boga. Ovaj problem je kritičan budući da su učenja koja su definisala Trojstvo budućim naraštajima formirala u grčko-rimskom okruženju.

Šira hristološka pitanja

Podsticaj za ovo istraživanje biblijskog portreta Isusa i njegovog odnosa sa Bogom proizilazi iz produženog osvrta na problematičnu istoriju hristologije. Otkrića naučnika u pre-nikejskom razvoju doktrine Hrista često ukazuju na to da je u hrišćanskoj veri postojao štetan uticaj koji ju je udaljio od zaštite prvobitne hebrejske zajednice u ugrožavajuću atmosferu grčke filozofije. Pomeranje je možda podrazumevalo mnogo više od legitimnog preformulisanja hrišćanske istine od strane mnogobožačkih vernika. Hrist je iz crkvenih sabora četvrtog i petog veka izašao kao figura koja je suštinski drugačija od Isusa koga su pisci Novog Zaveta, jedinstvenim svedočenjem, proglasili obećanim Mesijom kroz koga je Bog sprovodio svoju volju na svetu.

Nekoliko upečatljivih citata će ilustrovati činjenicu da sa verom nije bilo sve u redu kada je podlegla iskušenju da pozajmi religijske koncepte iz svog paganskog okruženja. L.W. Grensted, koji je pisao 1933. na temu razvoja hrišćanstva primećuje da je:

> Nasleđe iz filozofije ušlo lukavo. U drugom veku su Justin Mučenik i ostali proglasili hrišćanstvo filozofijom škola... Logos stoicizma je identifikovan sa Jovanovim Logosom... Rastuća mreža fantazija je bila veoma realna opasnost, i takva ostaje do današnjih dana... U međuvremenu je u doktrinu Boga ušla radikalna zabuna, najozbiljnija od svih. Bog iz judaizma je veoma nesavršeno spojen sa

> polubogovima iz popularne grčke religije i sa metafizičkim apstraktima kako bi filozofi učinili koncept Boga adekvatnim za osnovu mišljenja i postojanja.[8]

Hristologija nije ostala nedotaknuta promenom doktrine Boga; ali da li Novi Zavet, sa svojim nasleđem izraelskih proroka, može izdržati invaziju grčke filozofije bez gubitka svog suštinskog elementa? Filsonova zabrinutost u sledećoj izjavi je evidentna:

> Primarna sličnost Novog Zaveta nije sa svojim bezbožničkim okruženjem, već više sa jevrejskim nasleđem i okruženjem o kome smo govorili u prvoj polovini ovog predavanja. Tradicionalna učenja nas često navode da razmišljamo na način koji diktiraju mnogobožački, a naročito grčki koncepti. Znamo da je najkasnije u drugom veku započeo sistematičan trud apologeta da pokažu da hrišćanska vera savršeno odgovara grčkoj filozofiji... Novi Zavet uvek sa neodobravanjem i često sa nedvosmislenom osudom govori o mnogobožačkim kultovima i filozofijama. U suštini se slaže sa jevrejskim optužbama o paganskom svetu.[9]

Strepnje o načinu na koji je grčka filozofija oštetila veru su dovoljno učestale. Među najčešće pominjanim su upozorenja Normana Snaitha:

> Uvek je bilo Jevreja koji su tražili pomirenje sa bezbožnočkim svetom, a to znači smrt judaizma kao takvog u budućnosti. Od početka je bilo hrišćana koji su želeli da to urade. To je često rađeno nesvesno, ali bilo svesno ili nesveno, moramo se suočiti sa pitanjem da li je to tačno. Naše stanovište je da je reinterpretacija biblijske teologije u skladu sa idejama grčkih filozofa bila veoma učestala kroz

[8] *The Person of Christ* (London: Nisbet and Co. Ltd., 1933), 122.

[9] F. Filson, *The New Testament Against Its Environment* (London: SCM, 1950), 26, 27.

> vekove i veoma destruktivna za suštinu hrišćanske vere... Cela Biblija, kao Novi, tako i Stari Zavet, je bazirana na hebrejskom razmišljenju i pristupu. Mišljenja smo da ovo svi moraju prepoznati u većoj meri. Nama je jasno, i nadamo se da smo to i drugima razjasnili na ovim stranicama, da često postoji velika razlika između hrišćanske teologije i biblijske teologije. *Ni katolička ni protestantska teologija nije bazirana na biblijskoj teologiji.* U oba slučaja imamo dominaciju grčkog mišljenja u hrišćanskoj teologiji...
>
> Mi smatramo da ne može postojati jasan odgovor (na pitanje, šta je hrišćanstvo?) dok ne dobijemo jasan uvid u karakteristične ideje kako Starog, tako i Novog Zaveta i njihove razlike u odnosu na paganske ideje koje u velikoj meri dominiraju hrišćanskim razmišljanjem.[10]

Savremeni hristološki pisci se mogu naći u jednom od dva tabora. Prvi nepokolebljivo zastupaju takozvani ortodoksni pogled na ličost Hrista uprkos enigmama figure koju opisuju:

> Isus... može biti "jedini Sin" ("jedini začet" znači jedinstveni), i stvarni predstavnik čoveka, "savršeni Bog i saršeni čovek", sa dve "prirode" u jednoj "osobi", bez zabune, promene, podele ili prekida (citat iz doktrinarne odluke Kalcedonijskog sabora) 451 godine. Isus je bio "čovek", a ne "neki čovek"; njegov ego, ličnost, je božanski, preegzistentni koji je obučen i radi u ljudskom telu; On "je ušao u istoriju, nije izašao iz nje"; on je bio Bog koji je delao kroz čoveka, ne čovek uzdignut na božanski nivo. Njegova ljudskost je bila potpuna i kompletna, bio je potpuno "integrisan", čak i podložan ograničenjima Jevreja njegovih godina i položaja... Prethodno nam se može činiti kao suvo i akademsko i nejasno. To je rezultat našeg pristupa, pristupa

[10] *The Distinctive Ideas of the Old Testament* (London: Epworth Press, 1944), 187, 185, 188, emphasis added.

> grčkog uma... Ne samo da su Isus i njegovi prvi sledbenici prihvatili jevrejski monoteizam bez pitanja; on ga je izročito reafirmisao (Marko 12:29 ff). Verovanje u Boga Stvoritelja je stoga temelj hrišćanske vere, i odmah moramo odbaciti svaku ideju da ga doktrina Trojstva na bilo koji način napušta ili modifikuje.[11]

Sa druge strane, mnogi su se, tokom hrišćanske istorije, pitali da li se ovakva "ortodoksna" definicija ličnosti Hrista može tako jednostavno usaglasiti sa Isusovim jednostavnim unitarnim učenjem, koje je citirao Marko (12:29 ff). Savremeni rimokatolički naučnik, Thomas Hart, se osvrće na ortodoksnu hristologiju sa podsećanjem da je:

> Isus nazivan čovekom u generičkom smislu, ali nije čovek. On je imao ljudsku prirodu ali nije ljudska osoba. Osoba u njemu je druga osoba iz Svetog Trojstva. Isus nije imao ljudski lični centar. Ovako Kalcedonijski sabor zaobilazi problem podeljene ličnosti.

On nastavlja da ispituje:

> Nedostaci koje mnogi teolozi pronalaze u Kalcedonijskom modelu. .. 1. Božanska i ljudska priroda se ne mogu postaviti jedna pored druge i nabrajati kao da su slične. 2. Kalcedonijska formula čini stvarnu ljudskost nemogućom. (Ova teškoća) potiče iz toga što božansko nadvladava ljudskim i od toga što Isus nije imao lični ljudski centar. .. 3. Kalcedonijska formula ima zanemarljive osnove u Svetom Pismu. Sabor naziva Isusa istinitim Bogom. Novi Zavet izbegava da Isusa nazove Bogom.[12]

---

[11] R.J.W. Bevan, *Steps to Christian Understanding* (Oxford University Press, 1958), 140, 167.

[12] *To Know and Follow Jesus*, 44-48.

Problem jezika

Mnoštvo problema proizilazi iz tradicionalne tvrdnje da je Isus "Bog", u smislu koje nameće ortodoksno učenje. Da li nam Novi Zavet zaista pruža definiciju Spasitelja, ili smo mi možda pogrešno razumeli neke od podataka i time iskrivili hristološku poruku Novog Zaveta? Da li postoji semantička barijera između uobičajenog tumačenja ključnih reči Novog Zaveta i prvobitne namere autora Svetog Pisma.

Ne možemo očekivati da će neko razumeti Engleza koji posećuje Ameriku i kaže da je "mad about his flat". Ta situacija je dobar primer za dosetku koji je izrekao Shaw, da su Engleska i Amerika dve države razdvojene zajedničkim jezikom. U Engleskoj, Englez bi izražavao da je "uzbuđen zbog svog stana". Sa druge strane Atlantika bi mislili da je "ljut zbog probušene gume". Sličan prekid u komunikaciji se dešava kada englez u americi izjavljuje da su Ron i Jane "broken up." Amerikanci bi mislili da je par okončao svoju vezu. U Engleskoj iste reči znače da je njihov semestar u školi završen.

Amerikanac je jednom upitan u Engleskoj: "Do you want a pie?" Pitanje je došlo od dostavljača mleka, u Engleskoj poznatog po imenu mlekadžija, iako ta reč ima vrlo malo značenja u Americi gde se mleko kupuje u prodavnicama. Bio je iznenađen time što mlekadžija prodaje pite dok nije shvatio da je njegova prava namera, skrivena njegovim kokni akcentom, bila, "Da li želite da platite?" Opet, nastao je ozbiljan nesporazum zato što je upotreba reči svakog od njih bila nepoznata onome kome su upućene.

Sličan problem se događa kada čitaoci Biblije nisu upoznati sa "jezikom" autora Novog Zaveta. Ovo ne znači da svako mora da nauči grčki. Oni, međutim, moraju da uzmu u obzir da novozavetni hebrejski hrišćani ne koriste uvek reči kao mi u dvadesetom veku. (Svi znamo da su čak i od 1611. kada je Odobrena verzija kralja

Džejmsa prevedena, neke reči potpuno promenile značenje). Kako bismo inteligentno čitali Bibliju, moramo ući u način razmišljanja Novog Zaveta. Moramo "čuti" reči kao što su ih i oni čuli. Ukoliko to ne učinimo, možemo veoma pogrešno razumeti veru koju su Apostoli hteli da nam prenesu.[13]

[13] Stav je ne zanimljiv način predstavio bivši sveštenik Crkve Engleske koji je osetio svoju nemogućnost da se izbori sa dokumentima koje je bio zadužen da protumači. David Watson je napisao: "Saosećajna studija tradicionalne jevrejske religije može otkriti razmere u kojima savremena Crkva Engleske pridaje značenje rečima iz Novog Zaveta *koje je drugačije od onoga koje je bilo na umu jevrejskim pisvima.* Oni su koristili grčki jezik da prenesu univerzalnu hrišćansku potuku, ali je njihov način razmišljanja u velikoj meri bio hebrejski. U cilju potpunog razumevanja za savremenog hrišćanina je neophodno, ne samo da prouči grčki tekst, već i da oseti hebrejsku ideju koju su jevrejski pisci hteli da prenesu grčkim rečima. Ne modu tvrditi da sam u tome postao veoma vešt, ali sam dovoljno napredovao da otkrijem *koliko sam u velikoj meri pogrešno interpretirao Bibliju u prošlosti.* Kao i svi hrišćanski sveštenici, govorio sam dogmatski, autoritativno sa propovedaonice koju niko ne može zauzeti bez dozvole Biskupa; i mnogo toga što sam rekao je bilo pogrešno zato što moj sopstveni um nije bio sposoban za korektno interpretiranje knjige koju sam bio ovlašćen da tumačim. Za mene je shvatanje ove činjenice razliku između sveštenstva i laika učinilo nebitnom, i bilo je glavni razlog za moje istupanje iz službe. "kada opisujem moje intelektualne poteškoće i proces u kome sam otkrio moju nemogućnost da shvatim značenje Biblije zbog ogromnog jezičkog jaza koji me je odvajao od njenih jevrejskih pisaca, sa sigurnošću mogu da tvrdim da pišem iz iskustva iz prve ruke. Iz onoga što znam o sveštenstvu upošte, ne vidim razloga da pretpostavim da sam ja izdvojen slučaj kada je u pitanju ovaj nedostatak. Zapravo, autoritet protestantskog sveštenstva kao celine, tvrdnja da su su stanju , da razumeju Bibliju i protumače je kao Božju reč , je po mom mišljenju trik sa samopouzdanjem. Ja ne optužujem sveštenstvo za prevaru, čak ni za neiskrenost. Trik sa samopouzdanjem je kolektivan; pojedinačno je svako ko je angažovan u njemu obmanut njime, baš kao i ja kda sam počeo da tumečim Ninliku sa propovedaonica, bio sam potpuno siguran da sam sposoban da dam tačnu interpretaciju. "Neki možda veruju da sam obred rukopoloženja donosi božansku milost koja je dovoljna da se prevaziđe svaka mogućnost da se zajednica obmane putem netačne interpretacije. Ko na to ovako gleda, međutim, mora se pomiriti sa nepobitnom činjenicom da je hrišćansko sveštenstvo kao celina proizvelo veliki broj različitih, često nepomirljivih verzija hrišćanske vere, od kojih su sve navodno izvedene iz istih biblijskih zapisa... Svaka tvrdnja da obuka i rukopoloženje daju jedino autentično hrišćansko učenje je obmana. " Trideset devet članova Crkve engleske tačno preciziraju da istinita hrišćanska doktrina nije izvedena iz crkenih sabora i tradicija, već samo iz Biblije. Anglokatolici veruju u suprotno; kada jedan od njih posle rukopoloženja pročita članove javno, i izjavi svoje slaganje sa njima, on praktično čini krivokletstvo. Ovo je, međutim, legalizovano krivokletstvo" *(Christian Myth and Spiritual Reality,* London: Victor Gollanz, 1967,28-30).

Izraz "Bog" i pitanje Trojstva i Jovana

Šta su, na primer, pisci Biblije podrazumevali pod veoma važnom rečju "Bog"? Da li su imali na umu, kao i mi, večno božansko biće koje postoji oduvek? Veoma često se ime Bog daje uzvišenim bićima.[14] Ali da li reč "Bog" ima još jedno značenje u Bibliji?

Ukoliko kažemo da smo upoznali "predsednika", neko može pomisliti da smo upoznali predsednika SAD. Sa druge strane moguće je da iz konteksta naše izjave neko zaključi da smo mislili na, recimo, predsednika lokalne banke. Na žalost, postoji mnogo prostora za nesporazum. Svi znamo da se izraz "predsednik" može upotrebiti na različitim nivoima. To je, takoreći, "elastičan" izraz koji se može koristiti za opisivanje osoba na razlilčitim položajima. Reč je dvosmislena sama po sebi. Njen kontekst mora odrediti njeno značenje. Ne bismo smatrali veoma inteligentnim nekoga ko tvrdi da reč "predsednik" uvek i samo znači "predsednik SAD".

Ukoliko čitamo Bibliju sa našim ubeđenjem iz dvadesetog veka da "Bog" uvek označava večno biće, brzo nailazimo na problem u 2. posl. Korinćanima 4:4 gde se Satana naziva "Bog". Naša prvobitna teorija o izrazu "Bog" se mora prilagoditi kako bi omogućila drugo značenje za Boga, koje ne treba mešati sa upotrebom reči Bog u apsolutnom smislu. U Jovanu 10:34 nailazimo na množinu "bogovi." Ispitivanje konteksta će nam otkriti da Isus o izraelskim vođama govori kao o "bogovima". Oni su predstavnici Boga, preko kojih se Bog obraća ovom svetu, pa im je stoga data uzvišena titula (Psalam 82:6). Ali niko ne misli da su "Bogovi" u istom smislu kao i Jedan Bog. Jevrejski pisac iz prvog veka, Filon Aleksandrijski, govori o Mojsiju kao o "bogu i kralju": "Zar nije Mojsije, koji je uživao još veće partnerstvo sa Ocem i Stvoriteljem univerzuma, bio vredan te

[14] *Ho theos,* odnosno "(jedan) Bog" se u Novom Zavetu nekih 1325 puta odnosi na Oca.

titule? Zbog toga je nazvan bogom i kraljem (*theos kai basileus*) cele nacije".[15]

Reči kojima se Toma obratio Isusu u Jovanu 20:28 glase: "Gospod moj i Bog moj". Mnogi čitaoci Biblije su uslovljeni da veruju da je Isus "Bog" u smislu u kome tu reč koristimo u dvadesetom veku, pa zbog toga ishitreno pretpostavljaju da je to bilo ono što je Toma mislio. Stoga Isus mora biti večno preegzistentno biće. Ali ako je Isus "Bog" u tom apsolutnom smislu, zašto se onda nekoliko pasusa ranije Isus obraća svom Ocu sa "moj Bog", nazivajući ga u isto vreme "vaš Bog", Bog sledbenika? Kada se Isus obraća Ocu sa "moj Bog" (Jovan 20:17) on potvrđuje da je inferiorniji od Boga, Oca. Isus stoga nije Bog u apsolutnom smislu. Za Tomu, takođe, Isus je "Bog" u prenesenom značenju, kao Mesija, vrhovni poslanik Jednog Boga. Onaj koga Toma naziva Bog je sam inferioran u odnosu na Jednog Boga kome se Isus obraća kao svom Bogu. Iz tog razloga Isus ostaje u kategoriji Mesije, Sina Božjeg, kategoriji koju Jovan jasno nameće kroz celu svoju knjigu (Jovan 20:31). U odnosu na Jovanovo hristološko stanovište postoje dve primerne činjenice: U Isusa treba verovati kao u "Mesiju, Sina Božjeg", dok je jedinstveni status koji pripada njegovom Ocu "jedini istiniti Bog" (Jovan 17:3) i "jedan Bog" (Jovan 5:44).

Što je najznačajnije, obećanom Mesiji je data titula Boga u Psalmima 45:6: "Presto je Tvoj, Bože, večan i nepokolebljiv". U sledećem pasusu postaje jasno da je ovaj "Bog Mesija" blagosloven od *svog* Boga: "Toga radi pomaza te..."[16] Toma daje Isusu najveću počast kada mu se obraća sa kraljevskom mesijanskom titulom "Gospod" i "Bog", iz Psalma 45:6, 11. Novozavetni dokazi *da je Isus Bog u istom smislu kao i Bog Otac* su zaista oskudni. Ukoliko nas

[15] *Life of Moses*, 1:155-158.

[16] Hebrejima 1:8, citira Psalam 45:6, primenjuje titulu Bog, upotrebljenu u kvalifikovanom smislu, direktno na Isusa.

zanimaju odnosi biblijske upotrebe reči Bog, primetićemo činjenicu da se ona odnosi na Oca preko 1325 puta u Novom Zavetu, dok se "Bog" upotrebljava da označi Isusa samo dva puta sa potpunom sigurnošću (ostali mogući slučajevi u kojima se Isus naziva Bog su sumnjivi, kao što je dobro poznato, iz gramatičkih i sintaksnih razloga). Ovi podaci pokazuju da je veoma retka upotreba reči "Bog" za Isusa samo posebno obraćanje. Očigledno, moglo bi biti veoma pogrešno reći u dvadesetom veku da je "Isus Bog", osim ukoliko prvo ne razumemo u kom smislu je tu reč upotrebio Jovan (i Toma). Naša upotreba reči ne sme diktirati njenu upotrebu u Bibliji. Ne smemo se jednostavno oslanjati na to kako reč zvuči bez ispitivanja njenog značenja. Pre svega moramo biti voljni da se odreknemo dogmatskog insistiranja na prihvatanju doktrine bez preispitivanja. Takvo kruto pridržavanje načinu na koji smo uvek verovali sprečava potragu za istinom koja je obeležje svakog hrišćanina (Dela 17:11).

Naučno gledište na štetne efekte filozofije

Liberalizam devetnaestog veka je pokrenuo pitanje negativnog efekta grčke filozofije na prvobitnu veru. Proslavljeni Adolf Harnack ja smatrao da su Jevanđelja iskrivljena akutnom helenizacijom iz koje su proistekle tradicionalne formulacije o Hristu. Želja za odvajanjem Isusa i njegovog učenja od tekovina grčke filozofije je dalo zdravu slobodu za istraživanje novih ideja. Nažalost, liberalizam je proizveo sopstvene pretpostavke. Možemo posumnjati da je teologija ponekad bila više pokušaj samoubeđivanja da njena verovanja oslikavaju učenje Isusa, nego uspešan povratak apostolskoj veri. Izgleda da je hebrejsko razmišljanje iz Biblije ostalo nepopularno.

Duh istine i duh tolerancije ne treba uvek izjednačavati. Ali kada tolerancija obezbeđuje slobodno preispitivanje i odbacivanje tradicionalnih pretpostavki, verovatno je da će istina izaći na videlo. "Liberalne" tendencije su stvorile atmosferu u kojoj je bilo moguće dovesti u pitanje tradicionalne doktrine. Proces preispitivanja svakog

aspekta vere je podstakao razmišljanje o načinu na koji je postbiblijska grčka metafizika dovela do gubitka biblijskog Hrista. Popuštanje stiska tradicionalne dogme se pokazalo kao pozitivan rezultat teologije nastale posle prosvećenja. Konstantno se pojavljivalo nezadovoljstvo nikejsko/kalcedonijskim definicijama Hrista. Potraga za istorijskim Isusom se nastavila i do našeg vremena. Dobila je novi zamah posle izdavanja knjige *Myth of God Incarnate* 1977. godine.[17]

Harnack je bio u pravu kada je ukazao na problematičnu helenizaciju prvobitne, hebrejski orijentisane, vere. Nemogućnost razlikovanja šta je zaista Sveto Pismo, a šta tradicija je navelo mnoge savremene "jevanđeliste" da izjednače protivljenje dogmi Hristovog večnog božanstva sa napadom na samo Sveto Pismo. "Jevanđelisti", iako se služe geslom *sola scriptura*, ponekad nisu u stanju da razlikuju Sveto Pismo od tradicionalnih *interpretacija* Svetog Pisma. Lindbeck podiže uzbunu kada ističe da se "većina biblijskih protestanata pridržava postbiblijske doktrine Trojstva, ali se ponašaju kao da su ta učenja u potpunosti biblijska".[18] Pronicljiva primedba F. F. Bruce-a zaslužuje najveću pažnju: "Ljudi koji se pridržavaju samo verovanja u Bibliju (kako oni veruju) se često zapravo pridžavaju tradicionalne škole interpretacije *sola scriptura.* Evangelistički protestanti mogu biti i sluge rimokatoličke ili grčke pravoslavne tradicije, samo što oni ne shvataju da je to tradicija".[19]

Za Miguela Serveta i holandske anabaptiste koje je predvodio Adam Pastor, kao i za celu zajednicu poljskih anabaptista, Trojstvo je odstupanje od biblijskog monoteizma, neuspeo pokušaj da se

[17] Urednik John Hick (London: SCM Press, 1977).

[18] *The Nature of Doctrine and Religion: Theology in a Postliberal Age* (Philadelphia: Westminster Press, 1984), 74.

[19] Iz korespondencije, 13. Jun, 1981.

prevede apostolsko verovanje u jednog Boga, Oca[20] na jezik grčke metafizike. Što je još gore, učenja i sabori u Nikeji i Kalcedoniji su upotrebljeni u cilju prinude i destrukcije kako bi se u ove dogme utisnulo verovanje. To je još žalosnije budući da je terminologija diskusije o hristologiji sama puna nejasnih termina - nasuprot biblijskog jednostavnog unitarnog učenja.

Sloboda istraživanja van "tiranije dogme" (koju predstavlja na primer Atanasijansko učenje koje preti smrću svakome ko odstupi od ortodoksne doktrine Trojstva) je dovela do ponovnog otkrivanja često zaboravljenog elementa u crkvenom predstavljanju Isusa - njegove čovečnosti. Široko je prihvaćeno da je tradicionalno shvatanje Isusa često patilo od latentnog "dokentizma" (verovanja da je Isus samo izgledao kao čovek), koje je za Apostola Jovana odavalo samog "antihrista" (1. Jovanova 4:2; 2. Jovanova 7). Štaviše, tradicionalne formulacije o Hristu izgleda da pokazuju naklonjenost jednoj posebnoj interpretaciji Jovana 1:1, uz isključivanje veoma ljudskih portreta iz jevanđelja po Mateji, Marku, Luki i Dela apostolskih. Zapravo je Jevanđelju po Jovanu dat neproporcionalno veliki uticaj prilikom formiranja hristologije. Da li je to bio slučaj zbog stila Jovanovog pisanja koji je, iako je zapravo vrlo hebrejski, odgovarao spoekulativnom grčkom umu, pa su ga mnogobošci mogli lako pogrešno razumeti i iskriviti.

Smatramo da je tendencija da se pomrači ljudskost Hrista proizašla uprkos centralnoj i suštinski jednostavnoj novozavetnoj afirmaciji Isusa kao *Mesije*, drugog Adama, bezgrešno začetog, ali koji je nastao u utrobi svoje majke. Ovaj pogled na poreklo Isusa kao i Raymond Brown možemo prigodno nazvati "hristologija začeća."[21] Brown insistira da Matej i Luka nisu znali ništa o bukvalnoj

[20] 1. Korinćanima 8:6; 1. Timotejeva 2:5; Jovan 17:3; Efescima 4:6.

[21] *The Birth of the Messiah*, 150, fusnota 52.

preegzistenciji Mesije.[22] Oni, stoga, nisu mogli biti zagovornici Trojstva u tradicionalnom smislu. Za njih je Isus nastao svojim začećem. Povod za nastanak kasnije teologije Trojstva treba tražiti van Jevanđelja. Da li treba biti pripisan Jovanu i Pavlu? Ili iskrivljenju njihovih dela izazvanog spekulativnim tendencijama grčke filozofije? Ovaj uticaj je već bio aktivan kada je Jovan, pišući na kraju prvog veka, naglašava ljudskost Isusa, uprkos gnostičkom doketizmu u nastajanju (1. Jovanova 4:2; 2. Jovanova 7). On je došao *en sarki*, "kao ljudska osoba", a ne "u ljudsko telo" što se veoma razlikuje. Izgleda da Jovan u svojoj prvoj poslanici ispravlja nastajući nesporazum u vezi njegove doktrine "logosa" u jevanđelju (Jovan 1: 1-3). Pre rođenja Isusa je postojao *bezličan* "život večni" koji "beše u Oca" (1. Jovana 1:2). Drugim rečima, Jovan je hteo da razumemo da kada je Reč postala telo (Jovan 1:14), ta tranzicija nije označavala božansko biće koja postaje ljudsko biće, već bezlične personifikacije (vidi mudrost u Priče 8:22,30) - Reči Božje - koja se otelotvorila kao ljudsko biće.

Razvoj Trojstvenog razmišljanja koji je usledio je bio ohrabren pogrešnim razumevanjem hebrejskog značenja "reči" od strane Justina Mučenika. Za Jovana ,"logos" nije označavao drugu osobu u Bogu, već samoekspresivno delovanje Boga. Justin, koji je kao platonista navikao da o "logosu" razmišlja kao o posredniku između Boga i čoveka, prirodno stavlja Isusa u "logos" i o njemu razmišlja kao o *večnom Sinu*, osobi koja je numerički različita od Boga i podređena njemu. Justin zatim počinje da traži Isusa u Starom Zavetu, čak ga identifikujući i sa anđelom Gospoda, pre njegove inkarnacije. Ipak, čak je i Justin daleko od krajnje formulacije učenja na Kalcedonijskom saboru. Važna činjenica je da se razvoj koncepta Trojstva ne može pratiti sve do Novog Zaveta, kroz najranije crkvene oce. Ti oci su uvek mislili da je Hrist podređen Jednom Bogu. Neki su verovali da je Sin imao početak.

[22] Isto, 31, fusnota 17.

Mesto na kome je grčka filozofija mogla da se umeša u biblijsko učenje je bilo Jevanđelje po Jovanu, a posebno njegov uvod. Pogrešno razumevanje Jevanđelja po Jovanu je dovelo do projekcije Isusa u večni "logos". Na taj način je iskrivljena jednostavna mesijanska hristologija, a takođe i Jevanđelje Jovanovo (pod uslovom da se ne čita iz spekulativne grčke perspektive). Zadatak teologa na Kembridžu, autora *Myth of God Incarnate,* je bio da postave pitanje da li je "priču o Isusovoj preegzistenciji treba u većini, ili čak u svim slučajevima, razumeti po analogiji preegzistencije Tore, kako bi se pokazalo da se kroz njega sprovodi večna božanska volja (1. Petrova 1:20), pre nego kao preegzistencija u potpuno ličnom smislu".[23]

Ukoliko je ovo tačno tumačenje, onda je viđenje Johna Robinsona o tumačenju Jovana od strane crkvenih otaca tačna:

> Patristička teologija bilo koje škole je zloupotrebila ove (Jovanovske) tekstove izbacujući ih iz konteksta i *dajući im značenje koje nikada nije bilo Jovanova namera.* Funkcionalni jezik o Sinu i Duhu koji je Otac poslao u svet je pretvoren u onaj o večnom i unurašnjem odnosu između osoba u Bogu i reči kao što su "stvaranje" i "procesija" su postale tehnički izrazi koji se jednostavno ne mogu potkrepiti upotrebom u Novom Zavetu.[24]

Primedbe o zloupotrebi Jovanovog koncepta "reči" su često grubo gurane u mrak. Vreme je da se čuju značajni glasovi. 1907. godine, profesor Sistematske teologije u Jeni u Nemačkoj je izdao svoje delo *System der Christlichen Lehre,* kulminaciju životnog

[23] Maurice Wiles, *The Remaking of Christian Doctrine* (London: SCM Press, 1974), 53. Uporeduj osamtranje Wiles-a u *The Myth of God Incarnate,* 3: "Inkarnacija, u svom punom i pravom smislu, nije nešto što je direktno predstavljeno u Svetom Pismu."

[24] "The Fourth Gospel and the Church's Doctrine of the Trinity," *Twelve More New Testament Studies* (London: SCM Press, 1984), 172.

posmatranja prirode hrišćanske vere. Zajedno sa mnogim kasnijim istaknutim komentatorima, profesor je ukazao na problem Trojstva koji se pojavljuje kada se "Reč" iz Jovana 1 tretira kao preegzistentna druga *osoba ili biće* umesto kao sinonim za mudrost i stvoriteljsku nameru Jednog Boga. U Jovanovom prologu ne postoji naznaka Trojstva ukoliko se "Reč" napiše malim početnim slovom i o njoj se razmišlja kao o načinu opisivanja Božje namere ili plana, a ne (u tom trenutku) *Sina* Božjeg.

Hans Wendt iz Jene problem podlaže dubokoj analizi. On pokazuje da se "reč" tumači u hebrejskom smislu kao stvoriteljska aktivnost Boga - na bazi njene stalne pojave u tom značenju u Starom Zavetu - ne postoji nikakva potvrda za pretpostavku da je Jovan nameravao da kaže: "Na početku je postojao večni Sin Božji i Sin je bio sa Ocem i Sin je Bog." Ovakva interpretacija samo remeti veliki centralni princip da je Bog jedna osoba. Ukoliko Reč označava Sina u svom preljudskom stanju, onda i Otac i Sin podjednako imaju pravo da se o njima ramišlja kao o vrhovnim božanstvima. Ovaj razvoj je, međutim, zadao smrtonosan udarac monoteizmu iz hebrejske Biblije, monoteizmu koji je Isus javno potvrdio (Marko 12:28, 29) u prisustvu oba teologa istraživača i sopstvenog kruga sledbenika. Ukoliko "reč" iz Jovana 1 znači "reč Božja", jasno je da Jovan na umu ima stvoriteljsku reč iz 1. Mojsijeve 1:1-3, Psalma 33:6, 9; 119:103-105. Fatalni korak je, po profesoru Wendt-u, načinjen kada je "reč" iz Jovanovig prologa protumačena, ne u smislu hebrejske pozadine, već u aleksandrijanskom i filonskom smislu, kao posrednik između Boga i čoveka.

> Uvodne rečenice Jevanđelja po Jovanu, koje mogu zvučati kao Philova filozofija, obrazovani Jevrejin ili hrišćanin može razumeti bez bilo kakvog povezivanja sa Philom. Stoga, ne bismo trebali da zbog Philovog stanovišta o značenju "reči" kao hipostaze smatramo da kod Jovana "reč" takođe znači večnu *ličnost*. U ostatku Jevanđelja i 1.

> Jovanova, "reč" se nikada ne upotreljava za označavanje ličnosti... Ona znači "otkrovenje" Boga koje je ranije dato Izraelu (10:35), koje je došlo do Jevreja u Svetom Pismu (5:38) i koje je povereno Isusu koji ga je preneo na svoje sledbenike (8:55; 12:48; 17:6, 8, 14, 17; 1 Jovan 1:1) i koje oni sada treba da sačuvaju (1. Jovanova 1:10; 2:5,14). Donekle personifikovan način na koji je reč izgovorena kada je došla na svet (1:9-14) je tipičan za personifikacioni stil prikazivanja reči u Starom Zavetu (Isaija 55:11; Psalam 107:20; 147:15; 2. Solunjanima 3: 1). Ne može se dokazati da je autor u prologu smatrao reč stvarnom osobom. Samo se za istorijskog Isusa, a ne za prvobitnu reč govori da je Sin (Jovan 1:14, 18). Ali u tom Sinu je postojalo i delovalo večno otkrivenje Boga.[25]

Profesor Wendt dalje ističe da se Jovanova očigledna povezanost sa Filon Aleksandrijskim ne može objasniti njegovim usvajanjem Filovih filozofskih ideja o svetu. Činjenica je da se Apostol trudi da odbaci upliv Filove filozofije predstavnika aleksandrijanske škole koji su se vrlo rano odvojili od istine sa svojim spekulacijama (Dela 18:24-28). Jovan je ovaj prolog namenio njima. Ironija istorije je da je ortodoksija sama podlegla istoj filozofskoj spekulaciji, pretpostavci o "drugom Bogu", i iskoristila Jovana da potkrepi ovo odstupanje od monoteizma. Savremeni prevodi prologa sa velikim slovom u Reči i upotrebom zamenica u muškom rodu za *logos* su trajno svedočanstvo grčke filonske filozofije koja je izmenila hebrejsku veru Novog Zaveta. Jovan je izvrnut i pogrešno shvaćen, a žrtva je unitarni monoteizam Isusa i njegovih sledbenika (Jovan 5:44; 17:3).

[25] *System der Christlichen Lehre* (Goettingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1907), Pt. 2, poglavlje 4, 353, 354.

Perceptivna analiza profesora Wendt-a zaslužuje da bude saslušana:

> Od vremena Justin-a, hristologija *logosa* je postala dominantna u hrišćanskoj teologiji... Ovo učenje *logosa* je stvorilo vezu i slaganje sa kasnoantičkom filozofijom. Glavni problem za ovo drugo je kako odrediti odnos nižeg, materijalnog, sveta sa transcendentalnim svetom Boga i duha. Kako bi se rešio ovaj problem uvedeno je postojanje "srednjih bića". Ova bića su emanacije božanstva i predstavljaju sredstvo posredovanja koje omogućava premošćavanje jaza između Boga i čoveka. Hrišćanska spekulacija o *logosu* kao posredniku u stvaranju je u direktnoj vezi sa ovom helenističkom, filozofskom spekulacijom, budući da nudi slično rešenje za isti kosmološki problem... Ali kombinovanje kosmoloških, filozofskih sa religijskim i soteriološkim interesima sadrži unutrašnju protivrečnost. Ukoliko učenje o *logosu* treba da pruži adekvatno rešenje kosmološkog problema, *logos* treba da bude predstavljen kao stvarna osoba, posrednik, koja zaista potiče od Boga, ali je niža od Boga, da bi kao prenosilac *logos* mogao da poveže Boga sa čovekom. Ukoliko, sa druge strane, posrednik treba da donese spasenje, onda to biće mora biti iste vrednosti kao i spasenje koje donosi čovečanstvu... O njemu se mora razmišljati "kao o Bogu" (2. Klement 1:1). Kako su kosmološki ili soteriološki pogled preovlađivali, tako je, u skladu sa tim, naglašavana udaljenost *logosa* od boga, ili njegova sličnost sa njim.[26]

Kontradikcije u spakulacijama o *logosu* su predstavljene suprotstavljenim argumentima sledbenika Ariusa i Atanasiusa. Oba tabora veruju da je *logos* večna *osoba*. Ali, kako profesor Wendt primećuje, ova koncepcija *logosa* kao ličnosti dovodi do

[26] Isto, 357, 358.

uznemirujućih posledica. "Kada se osim lične, rajske preegzistencije, Sinu pripiše večno, ko-esencijalno postojanje sa Ocem, *ideja o jedinstvu Boga se gubi.* Ovo je bila veoma važna primedba za sve monarhijance (zagovornike strogog jedinstva Boga)."[27]

Wendt u ovom poglavlju zaključuje o "Teškoćama sa ranim hristološkim digmama": "Monoteizam, koji za hrišćanski pogled na Boga nije mala stvar, već ima fundamentalni značaj, je ugrožen. Ukoliko je *logos* koji pripada večnom Bogu osoba koja, kao takva, može da se odvoji od osobe Oca tada se neizbežno pojavljuje množina u Bogu i čisti monoteizam je uništen."[28] Ovo je problem koji sa sobom nosi ortodoksni koncept Trojstva.

Tesno povezivanje Isusa sa Jednim Bogom Izraela ne vodi ka hristološkim zaključcima o učenju. Razvoj događaja koji je kulminirao u Nikeji i Kalcedoniji se može podeliti na tri glavna stadijuma. Prvo su aleksandrijanski teolozi identifikovali "logos" iz grčke filozofije sa preegzistentnim Hristom. Drugo, Origen je uspostavio nebiblijsku doktrinu večnog stvaranja Sina. Treće, takozvano atanasijansko učenje, koje zastupa Augustinov koncept Trojstva, je ukinulo svaku podređenost Sina Ocu i umanjilo razlike u Bogu sve do mere u kojoj je nemoguće opisati "Trojicu".

Izgleda da su kompleksne post-biblijske kontraverze o definisanju Sina u odnosu na Oca mogle biti izbegnute da je zadržana hebrejska terminologija iz Biblije. Geoffrey Lampe, u svojoj analizi patrističke hristologije, primećuje da:

> Hristološki koncept preegzistentnog Sina svodi pravu, društveno i kulturno uslovljenu, ličnost Hrista na metafizičku apstrakciju "ljudske prirode". Sin je dobio i

[27] Isto, 359.

[28] Isto, 368.

> načinio sopstvenu univerzalnu ljudskost... Ali univerzalna ljudskost je apstraktni pojam... Po hristologiji, večni Sin prima bezvremenu ljudsku prirodu ili je čini bezvremenom uzimajući je; upravo ljudska priroda ne duguje ništa suštinsko geografskim okolnostima; ona ne odgovara ničemu u stvarnom svetu. Zar Isus Hrist nije "došao u telu".[29]

Mosheim je primetio da su "kontraverze koje se odnose na Trojstvo nastale u drugom veku zbog uvođenja grčke filozofije u crkvu.![30] Istraživanje biblijske teologije je na svetlo dana iznelo dokaze koji nas navode da ozbiljno uzmemo u obzir ovo iskrivljenje vere koje se dogodilo kada je grčka filozofija dodata jednostavnijem hebrejskom okviru Biblije. Završićemo sa tri citata. Oni nas pozivaju da obnovimo naše istraživanje istorije doktrine u potrazi za istinom koja još traje. Canon H. Constable je 1893. godine napisao:

> Hrišćani se sada pitaju da li prihvaćeni pogledi na ljudsku prirodu i buduću kaznu potiču iz filozofije ili tradicije, ili iz Svetog Pisma. Oni počinju da sumnjaju da veliki deo današnje teologije potiče iz ljudske filozofije. Za figure na polju religijskog mišljenja, za koje su mislili da se figure Hrista, njegovih proroka i njegovih Apostola, počinju da sumnjaju da su figure zlih duhova, figure Platona i raznih oca koji su svoju teologiju u velikoj meri stvorili iz njega.[31]

Alfred Vaucher nas poziva da se vratimo biblijskoj veri:

> Na stranama Starog i Novog Zaveta bistre vode otkrivene istine teku kao veličanstvena reka. Bog jedini ima besmrtnost, koju nudi ljudima i obaveštava ljude o svom

[29] *God as Spirit* (London: SCM Press, 1977), 144.

[30] *Institutes of Ecclesiastical History* (New York: Harper, 1839).

[31] *Hades or the Intermediate State* (nepoznat urednik, 1893), 278.

> uzvišenom večnom životu. Ali paralelno sa ovom strujom teku mutne vode paganske filozofije, ljudske duše, božanske suštine, koja je večna i koja postoji pre tela i nadživljava ga. Posle smrti Apostola, dve struje su se sjedinile i napravile jedinstvo nemirnih voda. Malo po malo, spekulacije ljudske filozofije su se izmešale sa božanskim učenjima. Sada je zadatak evangelističke teologije da razdvoji dva nekompatibilna elementa, da eliminiše paganski element koji je uzurpator u središtu tradicionalne teologije; da obnovi vrednost biblijskog elementa, koji je jedini istinit, i koji jedini odgovara prirodi Boga i čoveka, Njegovog stvorenja.[32]

Iz te rane konfuzije o prirodi Boga i čoveka će se pojaviti prvobitni biblijski monoteizam proroka, Isusa i Apostola. Bog će opet biti viđen kao jedna osoba, Otac Isusa, Njegovog jedinstveno začetog sina, Mesije. Potpuna Isusova ljudskost, pomračena spekulativnom i apstraktnom teologijom crkvenih otaca, se mora ponovo postaviti kao osnova učenja Novog Zaveta da je Isus Mesija.[33] glasnik dolazećeg Božjeg Carstva na zemlji.

Naučnici iz različitih sredina su ujedinjeni u njihovom svedočenju o iskrivljenju hrišćanske vere od drugog veka na ovamo. Mesijanske nade su postepeno zaboravljene. Pomisao o Božjem Carstvu na zamlji je nestala. Besmrtnost i smrt su zamenili vaskrsenje.

> Kao i svi koncepti, značenje religijskih izraza se menjalo sa promenama u iskustvu i pogledima na svet. Kada je uneseno u grčki svet, neizbežno je bilo da se *hrišćansko učenje prilagodi - zapravo transformiše.* Pitanja koja nikada nisu bila postavljana su došla do izražaja i jevrejske pretpostavke

[32] *Le Probleme de I 'Immortalite* (nepoznat urednik, 1957), 6.

[33] Matej 16:16; Jovan 9:22; 20:31; Dela 5:42; 9:22, itd.

> su polako nestajale. Posebno su *mesijanske nade zaboravljene* ili *prenesene u transcedentalne sfere posle smrti.* Kada je carstvo postalo hrišćansko u četvrtom veku, *pojam Hristovog Carstva na zemlji* koji je predstavljen uz mnogo truda je skoro nestao, zadržao se samo kao vera neprimetnih grupa. Besmrtnost - filozofska koncepcija - je zamenila vaskrsenje tela. Bez obzira na to, ovo drugo nastavlja da postoji zbog svog prisustva u primarnim izvorima, ali nije više odlučujući faktor, budući da je pretpostavka - *mesijanskog Carstva na zemlji - istisnuta.* Kako se okolina menjala iz jevrejske u grčku, tako su se menjali i fundamentalni religijski koncepti... Stoga imamo neobičnu kombinaciju - *religijske doktrine iz Biblije uzimaju oblik strane filozofije.*[34]

1. Jovanova 4:2

Rani pokušaji različitih grupa da bace sumnju na stvarnu ljudskost Isusa su dočekani Jovanovim strogim upozorenjem svojim sledbenicima da "mnoge varalice iziđoše na svet koji ne priznaju Isusa Hrista da je došao u telu; ovo je varalica i antihrist." (2. Jovanova 7).

Translator's New Testament[35] tretira ovaj stih na način koji otklanja nesigurnost oko fraze doći u telu: "Jer mnoge varalice iziđoše na svet koji ne priznaju Isusa Hrista da je došao kao ljudsko biće. ovo je varalica i antihrist." Jovanov jasan stav u prilog Isusove ljudskosti ima za nameru da prikaže kao antihrišćanski svaki sistem koji dovodi u pitanje činjenicu da je Isus bio pravo ljudsko biće. U prethodnim poglavljima smo videli da je zvanični stav zagovornika

[34] G.W. Knox, D.D., LL.D, profesor filozofije i istorije religije, Union Theological Seminary, New York, *Encyclopedia Britannica,* 11. izdanje, Vol. 6, 284.

[35] British and Foreign Bible Society, 1973.

Trojstva da je Spasitelj uzeo neličnu ljudsku prirodu, *ali nije bio ljudsko biće.*

Biće koje je ili je bilo i Bog i čovek teško može biti istinski čovek, iskušan u svim stvarima kao i mi. Kako su mnogi kritičari Trojstva primetili, tradicionalno učenje da je Isus Bog je nespojivo sa verovanjem da je on zaista čovek. Bogočovek postbiblijskih sabora se opasno približava "drugom Isusu" o kome je Pavle upozorio u svim drugom pismu Korinćanima (2. Korinćanima 11:4).

Ironija ove gorke stare kontraverze je to što sve grupe, Unitarijanci, Binitarijanci i Trinitarijanci tvrde da obožavaju jednog Boga. Oni koji insistiraju da je Isus Bog smatraju da je vredan obožavanja, čina ponuđenog samo Bogu. Ukoliko zadržimo ovo gledište, jedino što možemo da zaključimo je da su dve osobe vredne obožavanja kao Bog. Pretpostavka da u Bogu postoje dve ili tri osobe je protivrečna mnogim jednostavnim biblijskim izjavama da je Bog jedna osoba. Nema svrhe izbegavati ovaj zaključak smatranjem da u učenjima osoba ne znači što i danas. U Bibliji su Otac i Isus očigledno osobe u savremenom smislu - dve različite individue.

Rešenje zagonetke je da "obožavanje" u Svetom Pismu nije ponuđeno samo Bogu, već i ljudima koji imaju dostojanstvene pozicije. Grčki glagol *proskuneo* se upotrebljava i za označavanje obožavanja Boga i ispoljavanje naklonosti prema ljudskim bićima. Tako se, na primer, kralj Izraela obožava u vezi sa Bogom (1. Dnevnika 29:20, KJV; reč je *proskuneo* u LXX). Danilo je obožavan (Danilo 2:46). Sveci su obožavani (Otkrivenje 3:9, KJV) Isus je obožavan kao Mesija, ali se samo jedna osoba, Otac, zaslužuje obožavanje kao Bog. Veoma je važno da se još jedna grčka reč, *latreuo*, koja ima samo religijsku upotrebu primenjuje u svih od 21 svojih pojavljivanja isključivo na Oca u Novom Zavetu.

Čitaoci Verzije kralja Džejmsa dobijaju lažan utisak da je isus Bog zato što je "obožavan". Isti argument bi potvrdio da su David i sveci takođe Bog! Upravo savremena upotreba reči "obožavati" navodi čitaoce da je Isus Obožavan kao Bog.

Bog i njegovi ljudski službenici su često blisko povezani. "I narod se poboja Gospoda, i verova Gospodu i Mojsiju sluzi Njegovom." (2. Mojsijeva 14:31). "Sav se narod poboja vrlo Gospoda i Samuila." (1. Samuilova 12:18). "I zajednica blagoslovi Gospoda Boga njihovih Očeva, i obožavahu Gospoda i kralja" (1. Dnevnika 29:20). "Jezekilj i prinčevi blagosloviše Gospoda i Njegov narod Izrael" (2. Dnevnika 31:8).

Savremeni prevodi su pomogli razjašnjavanje pitanja oko "obožavanja Isusa". U Mateji 8:2, na primer, čitamo o gubavcu koji je došao i "klanjaše mu se".

Ovo nema za cilj da porekne da je Isus onaj za koga je rečeno "Dostojno je Jagnje zaklano da primi silu i bogatstvo i premudrost i jačinu i čast i slavu i blagoslov." Kao Mesija, Isus, ovlašćeni predstavnih Stvoritelja, počastvovan u vezi sa Jednim Bogom, njegovim Ocem (Otkrivenje 5:12, 13). Ali se on takođe pridružuje svecima i Jagnjetovoj pesmi hvale Ocu (Otkrivenje 15:3; vidi Jev. 2:12, gde Mesija slavi Boga). On je početak i kraj Božjeg velikog plana za spasenje (Otkrivenje 1:17). Ali je ipak umro (Otkrivenje 1:18), što je činjenica koja jasno govori da on ne može biti Bog budući da Bog ne može da umre. Jedino je Svemoćni Vrhovni Bog. U Otkrivenju 1:8 Otac je Alfa i Omega i svemoćni Gospod Bog "koji će doći". Kasniji naziv, *pantokrator*, se nigde ne daje Isusu, uprkos kasnijim pokušajima nekih Biblija da ovaj stih primene na Sina, podstičući dugotrajnu konfuziju o Mesiji i Bogu. Ovaj vaskrsli Isus dobija otkrovenje od Oca (Otkrivenje 1:1), što još jednom pokazuje da Sin nije sveznajući Bog!

U Otkrivenju 22:12, 13 može biti da anđeo ("on" u stihu 10) govori, kao u Starom Zavetu, kao god, predstavljajući ga. Alfa i Omega iz stiha 13 se najverovatnije odnosi, kao i Otkrivenje 1:8 i 21:6, na Oca za koga anđeo govori. Svemoćni Bog je onaj "koji će doći" i Otkrivenju 1:8, i Njegov dolazak se takođe možda takođe opisuje u Otkrivenju 22:12, posle čega dolazi božanska titula u stihu 13. *Isus* je opet govornik iz stiha 16.

Fascinantan je paradoks da je Jovan, koji uporno potvrđuje da je Isus pravo ljudsko biće, koje je umorno i gladno, pogrešno shvaćen da propoveda da je Isus istinski Bog i Trojstvenom smislu. Jevanđelje po Jovanu se konstantno sa "Bog" obraća Ocu. Ipak, iz Jovanove kasnije poslanice se vidi da su neki čak i u to vreme pokušavali da u njegovo delo silom umetnu definiciju Isusa koja mu nikada nije namenjena. Evo dokaza: U Jevanđelju po Jovanu *logos* (reč) ima donekle dvosmisleno značenje, koje je moguće pogrešno shvatiti. Neko bi mogao pomisliti da je Jovan mislio da druga božanska osoba postoji uporedo sa Ocem. Ali to uopšte nije na umu Jovanu, koji na početku prve poslanice koristi priliku da to objasni. On kaže "život večni" koji beše "u Oca" (1. Jovanova 1:2).[36] Upravo je ta nelična "reč života" ili "život" (1. Jovanova 1:1, 2) predstavjana kao stvarna ljudska osoba, Isus. Ono što je večno nije Božji Sin, već reč potuke ili obećanja života. To obećanje života je izraženo kroz ljudsko biće, izraelskog Mesiju.

[36] Uporedi "reč beše u Boga" (Jovan 1:1).

Inkarnacija u Bibliji ne znači da je drugi član Trojstva postao čovek, već namera Boga da pruži besmrtnost Njegovim stvorenjima koja je otkrivena, pokazana i otelotvorena u jednistvenom ljudskom biću.

VI. TROJSTVO I POLITIKA

Imaj na umu, prijatelju moj, to da je Trojstvo rođeno tri stotine godina nakon što je objavljeno drevno Jevanđelje; začeto je u neznanju, nametnuto i održavano surovošću. - William Penn

Jedan istoričar je izneo tačno zapažanje:

> Hrišćanstvo, izjednačavanjem istine i vere, mora da podučava - ukoliko tačno razumemo, zaista podučava - da je svako krivljenje istine nemoralno. Hrišćanin koji veruje nema razloga da se plaši činjenica; istoričar hrišćanstva koji povlači liniju i time ograničava polje istraživanja u svakom pogledu, priznaje granice svoje vere. [1]

Bojažljivi vernik ometa čitavu poentu hrišćanskog poduhvata koji predstavlja potragu za progresivnim razumevanjem istine.

Nažalost, istorija se često posmatra očima posmatrača, posebno ukoliko se istorijsko pitanje gleda iz uske sekularne ili religijske perspektive. Proučite živote osnivača religijskih grupa; pročitajte iskaze u knjigama, magazinima i novinama koje su napisali sekularni pisci. Zatim proučite iste živote opisane u autobiografijama ili radovima ljudi posvećenih veri. Postoji malo slaganja ukoliko se izuzme nekoliko činjenica i zanemarivih statističkih podataka. Kada se uzme u obzir vreme i razdaljina, velika praznina se formira između istorijske realnosti i kanonizovane verzije iznetih činjenica. Bila je potrebna veština kako bi se sakrile tamne strane života Osnivača religijskih grupa poput, na primer, Crkve Isusa Hrista svetaca poslednjih dana - Mormonska crkva (Džozef Smit) i Prezbiterijanaca (Kalvinizam - Džon Kalvin).

[1] Paul Johnson, *A History of Christianity* (New York: Atheneum, 1976), viii.

Nasuprot tome, iskrena obelodanjivanja detalja iz života biblijskih heroja javljaju se u svetim spisima - sve do detalja poput alkoholizma ili slobodne seksualnosti. Međutim, izgleda da smatramo neophodnim to da životi kasnijih religijskih vođa budu besprekorni. Koliko se god to neukusno i surovo nekome činilo, mogli bismo da iznesemo spekulaciju da se ova tendencija odnosi na biblijske izjave izrečene od strane Isusa: „Ne može drvo dobro rodova zlih rađati, ni drvo zlo rodova dobrih rađati." (Matej 7:18). Da li je moguće da obelodanjivanje istine može da otkrije uznemirujuće seme korupcije? Izuzetni napori su načinjeni kako bi se životi poznatih religijskih vođa predstavili u što boljem svetlu a oni prikazali kao sveci. Sve je to urađeno u nadi da će se sistemi verovanja i vera u doktrine koje ove vođe zastupaju preneti na buduće generacije.

Slično tome, prilikom čitanja različitih beležaka o poreklu Trojstva, način na koji različiti izvori pokrivaju istu temu nas zapanjuje. Neki hrišćanski vernici se drže toga da je Trojstvo već pripadalo hrišćanskim krugovima u vreme kada je Novi zavet sastavljan. Autori Novog zaveta samim tim nisu videli potrebu da se o Trojstvu govori indirektno. Ta doktrina je navodno predstavljala deo crkvene tradicije koji je u tolikoj meri bio prihvaćen da se skoro nisu ni potrudili da zabeleže ono što predstavlja jednu od najdramatičnijih promena koja je ikada zadesila hrišćansku zajednicu prvoga veka. Drugi pisci, prilikom beleženja istog teološkog događaja, se u potpunosti ne slažu. Oni ukazuju na krvavu vekovnu bitku među hrišćanima, tokom koje je hiljade ljudi platilo svojim životima, pre nego što je Trojstvo na kraju kanonizovano kao hrišćanska dogma, više od tri veka nakon smrti osnivača hrišćanstva.

Crkva je spremna da podrži velike političke lidere onog trenutka kada oni unaprede hrišćanski proces i podrže hrišćansku crkvenu kontrolu. Na Milanskom ediktu 313. godine, vladar Konstantin je od hrišćanske crkve dobio čast koja će trajati vekovima time što je u potpunosti pružio tolerantnost svim

hrišćanima i drugim kultovima. Nekoliko godina kasnije, iscrtao je grubu putanju koja je dovela do pogodbe između rasprava u vezi sa tom doktrinom koje su se vodile između dve rivalske grupe. Rezultat toga je bio prvi veliki korak ka formalnoj inkorporaciji trijadološkog verovanja u hrišćanstvo.

Većina hrišćana bi bilo iznenađeno implikacijama posmatranja koje je zabeležio rimokatolički učenjak, W.E. Adis. Pružajući komentar na religijsko komešanje prouzrokovano pokušajem da se uvede ideja da Boga čini više osoba, rekao je:

> Gomila hrišćana bi, da su bili ostavljeni na miru, bili zadovoljni starim verovanjem u jednog Boga, Oca, i ne bi verovali u takozvanu „dispenzaciju" kojim se jedina božanska priroda Oca raščlanjuje na Božanstvo Oca i Sina... „Svi jednostavni ljudi", napisao je Tertulijan, „da ih ne nazovemo neznalicama i neobrazovanim ... boje se „dispenzacije" ... oni će pomisliti da mi tvrdimo da postoje dva ili tri boga."[2]

Oni trijadolozi koji veruju da je koncept tročlanog Boga bila u tolikoj meri ustanovljena činjenica da se nije smatralo dovoljno važnim spomenuti istu u periodu do trenutka kada je Novi zavet napisan, trebalo bi da budu osporeni tvrdnjom još jednog pisca, Harolda Brauna:

> Jednostavna i neosporena istorijska činjenica je ta da nekoliko velikih doktrina koje se sada čine ključnim za hrišćansku veru - poput doktrine o Trojstvu i doktrine o prirodi Hrista - nisu u potpunosti bile prisutne, definisane niti široko prihvaćene sve do četvrtog i petog veka. Razlog toga što su one danas od ključnog značaja - kako to sve ortodoksne vere i ispovesti uveravaju - mora da bude taj što su one istinite. Ukoliko su istinite, onda mora da su oduvek bile istinite; nemoguće da su postale istinite u četvrtom i petom veku. Ali ukoliko su obe istinite i od ključnog

[2] *Christianity and the Roman Empire* (New York: W.W. Norton, 1967), 174.

> značaja, zašto su onda ranoj Crkvi bili potrebni vekovi kako bi ih formulisala.[3]

Na drugom mestu on kaže: „Jeres se javlja u istorijskim spisima ranije, i bolje je formulisano od onoga što Crkva naziva ortodoksnošću.[4] Ovo zapanjujuće priznanje da je religiozni svet zamenio prvobitno učenje novom, različitom ortodoksnošću, nije prošlo nezapaženo od strane onih koji su posmatrali hrišćansku scenu. Jevrejski pisac, Pinčas Lapid, u svom dijalogu sa učenjakom protestantom, Jurgenom Moltmanom, na temu doktrine Trojstva, zapaža sledeće:

> Ko god da poznaje razvoj istorije dogme zna da je pojam Boga u primitivnoj Crkvi bio unitaran, i da je tek u drugom veku postepeno, nasuprot doktrini podređenosti, postao binaran. Što se tiče Crkvenih očeva poput Justina Mučeničkog, Irenaeusa i Tertulijana, Isus je podređen Ocu u svemu, a Origen okleva da svoju molitvu uputi Hristu jer, kako je naveo, ona treba po pravilu da bude upućena samo Ocu.[5]

Celokupna slika koja izranja iz istorije je slična aritmetičkoj progresiji: „U prvom veku Bog je još uvek monoteističan na stari Jevrejski način. U drugom veku Bog postaje dva-u-jedan; od trećeg veka, jedan Bog postepeno postaje trostruk."[6]

Lapid govori o krvavim ratovima koji su se dešavali između samih hrišćana u četvrtom i petom veku, kada je hiljade i hiljade hrišćana ubijeno od strane drugih hrišćana zarad Trojstva."[7]

---

[3] *Heresies* (Doubleday, 1984), 20.
[4] Isto 4.
[5] *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine, 39.*
[6] Isto.
[7] Isto 40.

Kako je ova tragična nesuglasica razrešena? Jedan čovek, vladar Konstantin, promenio je tok hrišćanske istorije. On je bio prvi koji je izneo ideju o spajanju hrišćanstva, paganskog verovanja i Države pod svod rimskog carstva. Kako to Džonson ističe, Konstantin je bez sumnje delio preovlađujuće mišljenje da sve religijske kultove treba poštovati kako bi se postigao mir između različitih nacionalnih vernika. On takođe zapaža da Konstantin:

> Izgleda da je bio obožavalac sunca, jednog od mnogobrojnih kasnih paganskih kultova koji je imao viđenje slično hrišćanskom. Obožavanje takvih bogova nije bila nova ideja. Svaki Grk ili Rimljanin očekivao je da će politički uspeh proizići iz pobožnosti. Hrišćanstvo je bila religija Konstantinovog oca. Iako je Konstantin tvrdio da je bio trinaesti apostol, njegova promena vere u Damasku se nije desila iznenada. Zaista postoji sumnja da nikada nije u potpunosti napustio svoje obožavanje sunca. Nakon njegovog zakletog prihvatanja hrišćanstva, sagradio je trijumfalni luk posvećen bogu suncu a u Konstantinopolju postavio statuu istog sunca koje ima njegove karakteristike. Konačno su ga zvaničnim ediktom Carstva, poput mnogih drugih rimskih vladara, proglasili za sveca nakon njegove smrti.[8]

U Konstantinu, koji je po profesiji bio vojnik, hrišćanstvo je našlo jednog neobičnog pobednika. On je bio jedan od najmoćnijih sekularnih vladara svih vremena koje se ubraja u crkvene heroje. Dobro bi bilo postaviti pitanje koliko je njegov život paralelan sa životom osnivača hrišćanstva, koji nosi titulu „Princ mira". Konstantin je bio taj koji je zvaničnim ediktom hrišćanstvo doveo do verovanja u formalnu podelu Božanstva na dva dela - Boga Oca i Boga Sina. Zadatak kasnijih generacija je bio da hrišćanstvo dovede do verovanja u tročlanog Boga.

[8] *A History of Christianity,* 67.

To je bio isti taj Konstantin koji je držeći u rukama odsečenu glavu svog rivala (sopstvenog zeta) i koplje sa koga je kaptala krv, trijumfalno zakoračio u Rim. Svoju pobedu je pripisao navodnoj viziji u kojoj je video grčka slova Chi-Rho, prva dva slova imana Hrist. Priča se menja u zavisnosti od pripovedača ali pre ovog istorijskog pokolja, naručio je da se ista ova slova naslikaju na njegovim vojnim štitovima. Samo šest godina nakon njegovog trijumfalnog ulaska u Rim, naredio je da se stotine franačkih zatvorenika pobunjenika raskomada u areni. Takođe je bio tu kada je antihrišćanska politika Dioklecijana spalila svete hrišćanske tekstove i surovo pobila vernike koji su odbijali da obožavaju paganske bogove.

Jedanaest godina nakon osvajanja ovog trijumfa inspirisanog rajom, istorija otkriva da je navodni Isusov sledbenik ubio već savladanog rivala, njegovu ženu tako što ju je živu ubacio u ključalu vodu - i ubio svog nevinog sina. „Njegov privatni život je postajao sve monstruozniji kako je stario. Ugojio se, i bio je poznat po tome što mu je vrat bio kao kod bika ... Njegove sposobnosti su se ogledale u njegovom upravljanju... (bio je) majstor lako sročenog kompromisa."[9] Pa ipak, bio je „ohol, egoista, samopravičan i nemilosrdan"[10] U kasnijim godinama „pokazao je da mu je sve više stalo do laskanja, kitnjaste uniforme, izlaganju javnosti i složenim titulama. Njegov nećak, Julijan, rekao je da je sebe načinio smešnim svojom pojavom - nosio je čudnu i krutu istočnu garderobu, nakit na rukama i krunu smešetenu na ofarbanu periku." [11] Njegov glavni branilac, Evsevije Cezarejski, rekao je da se ovaj hrišćanski vladar oblačivo isključivo kako bi impresionirao mase; u privatnosti se smejao sam sebi. „Međutim, ovo se suprostavlja brojnim drugim dokazima, uključujući i jednu Evsevijevu. Sujetan i sujeveran, moguće je to da je prigrlio

[9] Isto 68.
[10] Isto
[11] Isto

hrišćanstvo jer je to bilo u njegovom ličnom interesu, kao i u skladu sa njegovom sve većom megalomanijom."[12]

Cinični ljudi bi mogli da postave pitanje na koji način Konstantinov život može da oslika život skromnog drvodelje iz Nazareta. Uprkos njegovom krštenju neposredno pred njegovu smrt, spekuliše se oko toga da li je dublji Konstantinov interes, ukoliko se izuzme normalno sujeverje ratnika tog doba, mogao da bude i u velikoj meri politički. Njegova želja da uvede harmoniju u podeljeno carstvo zahtevalo je političku lukavost. Konstantinova veština će predstavljati razlog zavisti političara kasnijeg doba koji moraju da se dodvore brojnim politički aktivnim, konkurentski nastrojenim religijskim grupama. U nekim slučajevima ovo je dalo pravo da tvrdnja o iskustvu „ponovnog rođenja" bude na nivou kampanjskih aktivnosti.

Hristološka kontroverznost

U Rimskom carstvu se javila duboka teološka razlika između hrišćana u Aleksandriji i Antiohiji. Ove suprostavljene grupe predstavljale su pretnju jedninstvu Rimskog carstva. Zbog političkog potencijala rivalskih strana, ove razlike su morale da budu razrešene. Hrišćani u Aleksandriji su verovali da je Isus pred-postojao večno kao božansko biće i da je svojom pojavom u vidu čoveka postao ljudsko biće. Isus ove teologije je preuzeo rizik toga da samo „izgleda" kao pravo ljudsko biće. Upotrebom tehničkog jezika može se reći da je hristologija Isusa za hrišćane Aleksandrije bila „doketična" (od grčkog glagola koji ima značenje „izgledati"). Poenta je bila u tome da je njegovo Božanstvo dominiralo ljudskom vrstom da je Isus samo bio priviđenje. Sam spasitelj je zapravo bio pravi Bog koji je boravio u ljudskom telu, i posedovao „neličnu ljudsku prirodu" (žargon u svojom razvijenom obliku potiče od Saveta u Halkidonu 451. godine). Sam Isus, u skladu sa ortodoksnošću, bio je „čovek" a ne „neki čovek".

[12] Isto

Za one koji su odrasli u Antiohiji, regiji koja uključuje i rodnu zemlju Isusa, preovladalo je drugačije viđenje Hrista. Ovde je prvobitni monoteizam Jevreja, koji ističe jednog Boga, rezultirao verovanjem u stvorenog Sina. Distinktivni princip ove „arijanske" hristologije počiva na tome da Isus, Sin Božiji, mora da je imao početak kao i da nikako nije mogao da bude podjednako večan kao Otac i jednak njemu, iako je bio pred-postojeći. U samom centru kontroverznosti koja se razvila između dve strane bio je sveštenik pod imenom Arije koji je privukao dosta sledbenika u domenu aleksandrijskog biskupa Aleksandra. Arijevi napori da promoviše svoju hristologiju u Egiptu ubrzo su doveli do njegove ekskomunikacije.

Izrazite ideološke razlike između Rima, Aleksandrije i Antiohije predstavljale su razlog za brigu od strane rimskog vladara. Moć religije je igrala veliku ulogu u stabilnosti Rimskog carstva četvrtog veka do te mere da je religijska pometnja morala da bude svedena pod kontrolu Države, kako ne bi poremetila političko jedinstvo. Konstantin, odlučan da razreši nesuglasice, poslao je identična pomirljiva pisma svakoj grupi i zahtevao pomirenje:

> Konstantin Pobednik, Vrhovni Avgust, Aleksandru Arijusu ... Koliko duboku ranu su primile moje oči i moje srce kada sam primio izveštaj da među vama postoji podela ... Nakon što sam se pažljivo raspitao o poreklu ovih razlika, otkrio sam da je njihov uzrok istinski beznačajne prirode, i da nisu vredne takve žestoke prepirke.[13]

Konstantin očigledno nije bio svestan takvih dubokih teoloških problema koji su bili uključeni u kontroverznost. Kada njegov prvi pokušaj nije uspeo da razreši zavadu, sazvao je ekumenski savez koji je možda najuticajniji savez svih vremena u istoriji hrišćanske crkve. Verna i dalekosežna odluka je donesena kada je bio u pitanju

[13] Cited by Ian Wilson, *Jesus: The Evidence* (Harper & Row, 1984), 165.

ovaj razdorni problem prirode Hrista i Boga. „Datum je zakazan na rano leto 325 nove ere, kao mesto događaja izabran je grad kraj jezera Nikeja u severozapadnoj Turskoj, gde je Konstantin imao prikladnu i prostranu palatu." [14]

> Kako se hrišćanstvo širilo sve do Britanije na zapadu i Indije na istoku, neki delegati su putovali nekoliko nedelja pa čak i meseci ... Pustinjak Jovan iz Nesebisa stigao je odeven u koziju kožu u pratnji upornog roja komaraca. Još jedan delagat bio je Sveti Nikola ... koji je bi prototip Božić Bate ... Pre ovog bizarnog i jedinstvenog skupa, Konstantin, zaslepljujuće odeven i okićen zlatom i draguljima dekadencije koju bi raniji vladari smatrali odvratnom, zauzeo je svoje mesto na niskoj stolici od kovanog zlata. [15]

Šaf, istoričar koji je proučavao istoriju crkve, citirajući Evsevija Cezarejskog, nastavlja da opisuje ovaj prizor: „Od trenutka kada je pristup vladara objavljen datim signalom, svi su ustali a vladar se pojavio poput nebeskog glasnika Boga, prekriven zlatom i draguljima, kao veličanstvena pojava, visok i vitak, pun lepote, snage i veličanstva."[16]

„Upravo u ovom istorijskom trenutku, i pred ovim skupom, trebalo je da bude donesena odluka koja će imati najdublje posledice po one koji veruju u Hrista sve do dana današnjeg.[17] Iz razloga koje je sam znao, ovaj veoma biblijski nepismen vladar, koji nije u potpunosti razumeo teološke probleme pred sobom, predsedovao je na jednoj od najznačajnijih debata koje je ikad sprovela Crkva. Odluka koju je usvojio sabor imaće izuzetno važne dugoročne posledice na čitavo telo vernika. Konstantinova presuda je išla u korist manjine na saboru. Donesena odluka koja je bila prihvaćena od strane velike većine hrišćana sve do dana današnjeg, glasila je da je Isus jednak i podjednako večan kao i Bog, „sam Bog

[14] Isto.
[15] Isto, 165, 166.
[16] *History of the Christian Church* (Grand Rapids: Eerdmans, 19071910), 3:625.
[17] Ian Wilson, *Jesus: The Evidence, 168.*

od samoga Boga". Samim tim, druga stranica trougla Trojstva postala je dogma. Njega je u sledećem veku trebalo da dovrši deklaracija da je Sveti duh treća Osoba u Bogu.

Aleksandrijski teolozi iz Grčke koji su bili filozofski nastrojeni, vođeni od strane Atanasija, odneli su pobedu. Oni koji su bili pod većim ranijim uticajem jevrejskog monoteizma bili su poraženi. Disidenti koji su odbili da potpišu sporazum bili su proterani istog trenutka. Crkva je bila preuzeta od strane teologa koji su bili pod visokim uticajem grčkog uma, ili je bila pod diktaturom istih. Samim tim, kurs doktrina je bio određen za narednih sedamnaest vekova. Viđenje H.L. Guža je sasvim prikladno: „Kada su grčki i rimski um, umesto hebrejskog, počeli da dominiraju Crkvom, desila se katastrofa od koje se Crkva nikada nije oporavila, kako u doktrini tako i u praksi."[18] Ova vrsta kontrole je nastavila neumanjenim intenzitetom sve od četvrtog veka. Konstantin je svakako uspeo u ideji da uvede političku koheziju u svoje carstvo. Sve su to istorijske činjenice, ali koja je njihova cena kada se istina uzme u obzir? Hrišćanska crkva se do dana današnjeg klanja pred niskim Konstantinovim tronom od kovanog zlata.

Prekasno su neki od antiohijskih potpisnika pergamenta uložili pismeni protest Konstantinu da su oni „počinili bezbožnički čin, O Prinče, pristavši na svetogrđe plašeći se tebe."[19] Tako je napisao Evsenije Nikomedijski. Bez obzira na sve, delo je već bilo učinjeno. Potpuno nova teologija je formalno kanonizovana u Crkvu. Od tada, bezbroj posvećanih hrišćana koji se nisu slagali sa nametnutim ediktom vladara bilo je mučeno i ubijeno od strane države i drugih hrišćana.

[18] "The Calling of the Jews," u kolekciji eseja o *Judaizmu i hrišćanstvu.*
[19] Ian Wilson, *Jesus: The Evidence, 168.*

Ne treba da nas iznenađuje to što su Konstantin i Grčki teolozi prihvatili stav da se Božanstvo sastoji od dve osobe. To je bilo u skladu sa široko prihvaćenim mnogobrojnim božanstvima. Rimski i grčki svet je bio zasićen mnogim bogovima. Ideja da čovek postane Bog nije bila nova (Dela 14:11) kao ni ideja da čovek bude proglašen Bogom. Konstantin je naredio da se njegov otac obogotvori i da mu se nakon sopstvene smrti ukaže ista čast. Na svojoj sahrani, Konstantin je priznat kao trinaesti apostol.

Danas, Konstantinova monumentalna odluka baca senku na podeljeno telo hrišćanstva dvadesetog veka bez ozbiljnog protivljenja. Konstantinov uticaj se izgleda nastavlja bez ikakvog osporavanja. Kao što je to slučaj sa Napoleonom, koji je postao krvavi kasapin evropskog zrelog doba; Luter; Kelvin; ili moderni religijski vođa Džozef Smit, verni sledbenici ne dozvoljavaju da se zaprlja oreol njihovih vođa, već njihovu reputaciju dovode do visokog sjaja.

Istina koja leži u istoriji može da im strožije sudi, ali njihovi duhovni sledbenici retko tolerišu bilo koga ko bi se usudio da im nađe manu. Dva veka nakon Konstantina, dešavalo se ubistvo za ubistvom u sukobu između zakletih hrišćana prilikom borbe vođene zarad odbrane onoga što će kasnije postati okorela religijska ortodoksnost. Bilo je neophodno da pojedinac prihvati verovanje u Boga kao dve odobe (koje je kasnije prošireno na Božanstvo sačinjeno od tri osobe) ili da bude prognan, mučen ili ubijen - što je u velikoj meri bilo u političkom interesu i radi očuvanja onoga što je dogmatski proglašeno da predstavlja nesumnjivu istinu.[20]

Sledeći Konstantinov primer, nasilje je postalo prihvaćen hrišćanski metod rešavanja nesuglasica. U ranom jedanaestom veku nove ere, hrišćanski krstaši su pokušali da oslobode Svetu

[20] A well-researched account of the strong political influence in the fonnation of Christian dogma is provided by R.E. Rubenstein's *When Jesus Became God: The Struggle to Define Christianity during the Last Days of Rome* (Harcourt, 1999).

zemlju oružanom silom. Nakon što su ubili evropske Jevreje, nastavili su da iskaljuju bes na monoteističnim muslimanima „nevernicima" koji su imali kontrolu nad Svetim gradom Jerusalimom. Ovaj pokolj je bio podstaknut krvavom idejom o trijadološkom Bogu. Neki su čak rekli da Islam možda nikada ne bi ni našao svoje mesto u svetu da je jevrejsko Božanstvo u vidu jedne osobe ostalo hrišćanski Bog.

U svemu ovom što se izdešavalo, teško je naći bilo šta što je bar malo u harmoniji sa životom osnivača hrišćanstva koji je rekao, „A ja vam kažem da se ne branite od zla, nego ako te ko udari po desnom tvom obrazu, obrni mu i drugi" (Matej 5:39), „Blago onima koji mir grade" (5:9) „Blago krotkima, jer će naslediti zemlju" (Matej 5:5). Mesija je izrazio protest: „Carstvo moje nije od ovog sveta; kad bi bilo od ovog sveta carstvo moje, onda bi sluge moje branile da ne bih bio predan Jevrejima; ali carstvo moje nije odavde." (Jovan 18:36).[21] Od trenutka kada se hrišćanstvo posvetilo teološkoj presudi sekularne, osvajačke ruke Države, nasilje je postalo prihvatljivo od strane Crkve. Crkva je napravila pogubni kompromis sa svetom, donela je odluku koja ju je dovela do nesigurnosti i konfuzije u vezi sa doktrinom, ali je bila spremna da za vreme rata pobije svoje neprijatelje i sopstvene članove na neprijateljskoj teritoriji.

Katolička crkva, kada joj je zapretila lažna doktrina, razmotrila je odgovornost koja je vernicima data od Boga da uz pomoć inkvizicije unište svu opoziciju. Ona je videla kako njena protestujuća deca u Protestantskom svetu primenjuju slična sredstva. Disidenti protestantske reformacije primili su podjednako strog tretman od strane moćnih protestantskih vođa u savezu sa sekularnom vladom.

[21] Mnogi biblijski stihovi ukazuju na to da će Carstvo Božije da se uspostavi na zemlji (Matej 5:5; 19:28; 25:31; Otkrivenje 5:10; Isaija 2:1-4, itd.) kada se Isus bude vratio.

Kalvin protiv Serveta

Izuzetan primer toga kako hrišćansko vođstvo ponekad odgovori na pretnju koju ideja da Boga čini jedna osoba uputi vekovima straroj doktrini o Trojstvu, dat je reakcijom jednog visoko cenjenog vođe protestantske reformacije, Žana Kalvina. Žrtva Kalvinove surovosti bio je Migel Servet koji se protivio trijadološkom shvatanju Boga.

Servet, koji je obrazovan u duhu katoličke religije a završio prava i medicinu, bio je zgrožen zbog pompe i obožavanja ukazanom Pontifeksu u Rimu. Nakon padanja pod uticaj rane Reformacije, Servet je nastavio da energično proučava Bibliju i postao je prvi protestant koji je napao doktrinu o Trojstvu. Njegovi spisi bez sumnje ukazuju na to da je bio izuzetno dobro obrazovan i školovan kako na hebrejskom tako i na grčkom jeziku. Izjavio je na donekle emotivan, čak i grub način da je katolička dogma o tome da tri božanske osobe čine Boga konstrukt mašte, čudovište sastavljeno od nepodesnih delova, metafizičkih bogova i filozofskih apstrakata.[22] Optužba je privukla Kalvinovu pažnju koji je odmah odgovorio da Servet: „zaslužuje da mu utroba bude iščupana i da bude raskomadan".[23]

Ironično je to što je Servet, iako se saosećao sa protestantskim ciljem, ubrzo saznao da su protestantska Nemačka i Švajcarska van njegovog domašaja. Međutim, bio je u mogućnosti da nađe smeštaj u Francuskoj u palati rimokatoličkog arhibiskupa koji je veoma cenio učene ljude. Do tada Servet je postao vešt fizičar i prvi koji je objavio izveštaj o prolasku krvi iz desne komore u levu komoru srca. Širok spektar postignuća ukazao je na to da je on podjednako inteligentan kao drugi reformatori. Nastavak njegove korespondencije sa Kalvinom na temu Trojstva nije mu dozvolilo da zadobije poverenje od strane konstituisanog autoriteta Ženeve,

[22] *General Repository and Review,* ed. Andrews Norton (Cambridge, MA: William Hilliard, Oct., 1813), 4:37.

[23] Isto.

gde je Kalvin došao na mesto odakle je praktično mogao da upravlja moćnim teokratskim sistemom. Rekao je Kalvinu, „Vaše Jevanđelje nema jednog Boga, nema vere, nema dobrih dela. Umesto jednog Boga imate troglavog Kerbera" [24] (troglavi pas iz grčke mitologije koji čuva vrata pakla). Zatim je rekao Kelvinu: „Umesto istinske vere imate pogubnu obmanu; a dobra dela koja navodite su prazne priče."[25] Ove reči svakako nisu mogle da učine Serveta kvalifikovanim za diplomatski korpus. Ali ne treba da sumnjamo u njegov integritet niti u hrabrost njegovih ubeđenja.

Kalvin, veran Konstantinovom duhu, zakleo se da će ubiti Serveta čim to bude u njegovoj moći. Servet, odlučan da objavi još jedno delo, osmišljeno tako da hrišćanstvo vrati na njegovu prvobitnu čistotu i da ga oslobodi grešaka koje su zagadile veru. Kalvin je dobio kopiju završenog Servetovog dela koje je napadalo doktrinu o Trojstvu. Zatim je putem posrednika naredio da katolička crkva uhapsi Serveta. Tokom svog zatvoreništva, Servet je tretiran sa poštovanjem. Nakon tri dana, čuvar mi je dao ključ kako bi prošetao baštom. Pobegao je i ušetao u slobodu; ali se šetnja ispostavila pogubnom.

Njegova sloboda je bila kratkog veka. Odlučan da ode u italijanski grad Napulj, i da nastavi da radi kao fizičar, načinio je nesrećnu odluku i putovao preko Ženeve. To je bila Kalvinova teritorija. Vladajući skoro apsolutnom moći, ustanovio je crkvenu teokratiju. Servet je bez sumnje znao da, ukoliko bude uhvaćen, ophođenje prema njemu od strane njegovih protestanata biti u većoj meri milostivo nego ophođenje od strane katoličkih vlasti. Nakon što je pobegao, katolička crkva mu je sudila dok je bio odsutan i donela odluku da „ treba da za kaznu bude dovučen u prikolici za balegu i zatim da bude živ spaljen *(tout vif)* sporom vatrom, zajedno sa svojim knjigama."[26] Nažalost, Servet nije računao na karakter svog protestantskog neprijatelja koji je rekao „ukoliko

[24] Isto 47.
[25] Isto.
[26] Isto, 56.

dođe i ukoliko to bude u okviru mog autoriteta, neću mu dozvoliti da pobegne živ."[27] Kalvin je kasnije priznao: „Ne prikrivam činjenicu da je zahvaljujući mojim naporima i od strane mog saveta, on bačen iz rešetaka."[28] Kalvin bi možda bolje služio svojim modernim braniocima da nije napisao izveštaj u vezi sa Servetom. Ali nije neuobičajeno da sledbenici nekog vođe zažmure na jedno oko i da od javnosti sakriju najosuđujuće aspekte njegovih herojskih poduhvata, a da pri tom ne uzimaju strogo u obzir činjenice.

Servet je iskusio potpunu silu surovog Kalvina. Nakon što je ispaštao u oskudici, ponižen, bio je vezan za kolac gvozdenim lancem, a njegova poslednja knjiga mu je bila vezana za butinu.

Nakon što je molio

> svog dželata da ga ne muči dugo, vatra je prinesena oskudnoj gomili grana od hrastovine. Dugo je podnosio mučenje, jecajući prodornim glasom:„Isuse, Sine večnoga Boga, smiluj se na mene!" Konačno su se neki od posmatrača smilovali na njega i, bacivši nekoliko zapaljenih grana na njega, okončali njegovu patnju. [29]

Tako se okončao život brilijantnog čoveka koga su proučavanja Biblije stavila u sukob sa moćnim protestantskim reformatorom šesnaestog veka. Uprkos istorijskim nesporazumima u vezi sa jakim i slabim stranama antagonista u ovoj tragičnoj drami, ostaje jednostavna činjenica a to je da je Servet spaljen na lomači jer se protivio religijskoj doktrini - Trojstvu. Umro je na okrutan način jer se usudio da objavi svoje iskreno, dobro proučeno neslaganje sa šupljom tradicijom kada se pobornik iste te tradicije osetio ugroženim. Vreme nije uspelo da iz ustanovljenih hrišćanskih spisa izbriše ovaj udarac.

---

[27] Isto, 48.
[28] Isto, 58.
[29] Isto, 72.

Bilo bi pogrešno verovati da je religijsko ili sekularno suprostavljanje verovanju u Božanstvu sačinjenog od jedne osobe vezano za staru prošlost. Na jedan ili drugi način, tajno ili javno, biblijski koncept Božanstva kog čini jedna osoba, „jedan Bog, Otac", kao osnova vere apostola Pavla (1. Korinćanima 8:6), prekrivena je velom kontradiktornih reči, fraza i potisnutih diskusija.

Nasilje kojim je doktrina o Trojstvu branjena na nju baca senku sumnje. Nešto se čini očajnički pogrešnim sa učenjem koje je prouzrokovalo toliko tragične i krvave epizode u crkvenoj istoriji. Dogma koju čak ni oni koji je predlažu ne mogu da objasne i ona koja malo smisla ima kada je posmatra racionalni um, proizvod je grčkog razmišljanja. Suprostavljala se hebrejskoj teologiji koja neguje Isusa i apostole. Bog Mojsija, Isaija, Isusa i apostola je bio jedna osoba, *Otac*. Jedinica nikako ne može da bude jednaka dvojci ili trojci. Sve što može biti urađeno sa jedinicom jeste to da može biti podeljena. Ukoliko je podelite na manje delove, onda to više nije jedinica. Ukoliko je proširite, uprkos izuzetno teškoj gimnastici uma koju upražnjavaju trijadolozi, ne može biti učinjena da bude dvojka ili trojka, još uvek je u pitanju jedinica. (ne govorimo, naravno, da Bog možda nije odredio zastupnike kako bi proširili Njegov uticaj i sproveli Njegov autoritet. Ali u pitanju nije ontološki već poverenički odnos Bog se neće povinovati podeli ili frakcionalizaciji. Kada je hrišćanstvo preuzelo svoj formalni prvi korak i nateralo da Bog bude podeljen na dve osobe (Otac i Sin), podelilo je sebe, a ne Boga. Dakle, hrišćanski svet ostaje do dana današnjeg; ne ujedinjen kako se Hrist molio, već podeljen na sukobljavajuće denominacije. Ova činjenica treba da nas navede da razmišljamo o pitanju: Ukoliko se Hrist molio da njegova Crkva bude jedno (Jovan 17:20, 21) da li to znači da se njegova molitva nije uslišila? Da li je moguće da današnja podeljena i zbunjena religijska zajednica se samo naziva hrišćanskom? Da li hrišćanska primarna veroispovest predstavlja samo devijaciju od Biblije koju glasno naziva svojim standardom?

Ukoliko na stranu sklonimo zamišljene spekulacije grčkih filozofa i teologa, ukoliko izbegnemo argument da smo u našoj potrazi za istinskim Bogom i pravim Isusom ometeni i da se oslanjamo na jednostavne izjave u Svetim spisima, Biblija će nam otkriti da je Isus Mesija, Sin Božiji. Ovo je centralna „dogma" Novog zaveta. Ovo je vera najranijih hrišćana i nema potrebe menjati njihovu percepciju Spasitelja predstavljanjem istog kao pred-postojećeg nad-anđela ili kao večnog Boga koji je postao čovek.

Razumno je pružiti objašnjenje za promenu u načinu razmišljanja koja danas čitaocima Biblije čini teškim to da razlikuju zaveštanje tradicije od prvobitnog učenja Isusa i apostola. Hrišćanin u svojoj potrazi za istinom nema razloga da se plaši činjenica.

VII. PRIRODA PREEGZISTENCIJE U NOVOM ZAVETU

„Sveti duh će ti doći ... Iz tog razloga svetac koji bude bio rođen zvaće se Sin Božiji." - Gabrijel

U duhu hrišćanske tradicije, Novi zavet je dugo bio čitan kroz prizmu kasnijih sabornih vera. Priča o Isusu kao o Sinu Božijem je imala veoma drugačiju konotaciju u prvom veku od one koju je dobila nakon Nikejskog sabora (325. godine nove ere) Priča o njegovoj preegzistenciji mora verovatno u većini, a možda i svim slučajevima da bude shvaćena na osnovu analogije o preegzistenciji Tore, kako bi ukazala na večnu božansku svrhu koja se ostvaruje kroz njega, a ne kao preegzistenciju potpuno lične prirode.[1]

Mejnstrim crkve su posvećene određenoj doktrini u vezi sa Isusom, ali stručnjaci za ranu hrišćansku misao ispituju argumente pomoću kojih se došlo do te doktrine. Učenjaci Novog zaveta postavljaju pitanje da li Novi zavet uopšte podučava, a istoričari se čude razdoru koji postoji između samog Isusa i u potpunosti razvijenog hrišćanstva. Ova pitanja su veoma uznemirujuća, jer daju nagoveštaj da je hrišćanstvo možda u gorem stanju nego što se misli. Možda nije u osnovi čvrsta struktura ta kojoj je potrebna modernizacija, možda joj je potrebna radikalna rekonstrukcija ... Novi zavet ni u jednom trenutku ne daje nagoveštaj toga da fraza „Sin Božiji" jednostavno znači „Bog"[2]

[1] Maurice Wiles, *The Remaking of Christian Doctrine.*

[2] Don Cupitt, *The Debate About Christ* (London: SCM Press, 1979), vii, 4.

Međutim, evanđelisti insistiraju na toj jednačini kao principu pravog hrišćanina!

„Kada je Jevrejin poželeo da nešto proglasi preegzistentnim, on je o tome govorio kao o nečemu što već „postoji" u raju ...[3] Samim tim, izjave o „preegzistenciji" u Novom zavetu stvarno imaju veze sa predodređenjem. Upravo su Grci bili ti koji su pogrešno razumeli jevrejski način razmišljanja i pretvorili Isusa u kosmičku figuru koja je u ovaj svet došla iz svemira. Ali da li je takav Isus ljudsko biće? Da li je on istinski Mesija Izraela?

Mnogi posvećeni hrišćani su trenutno pogođeni zbog gnostičkih i mističnih tendencija koje vrše uticaj na Crkvu. Mnogi nisu ni svesni da su filozofske, mistične ideje prodirale u Crkvu od drugog veka pa nadalje putem „Crkvenih očeva", koji su se ogrezli u paganskoj filozofiji i postavili osnove vera koje se sada nazivaju „ortodoksnim". Seme trijadološke doktrine posađeno je u mišljenje Justina Mučenika, apologete koji je u platonizmu pronašao najbliži pristup hrišćanstvu i koji je smatrao da nije bila potrebna nikakva pauza kako bi duh i principi hrišćanstva prešli u veću svetlost hrišćanskog otkrivenja." „ Sile koje su radile na tome da se promeni apostolska doktrina izvedene su iz paganizma ... Navike mišljenja koje su pagani doneli u Crkvu su same po sebi dovoljne kako bi se došlo do objašnjenja iskvarenosti apostolske doktrine koja je počela u dobu nakon apostola."[4]

Inteligentni hrišćani moraju da budu informisani u vezi sa ovom iskvarenošću i o tome kako se ta iskvarenost trenutno „kanonizuje" kao Sveto pismo od strane mnogih. Pronicljivost podrazumeva uviđanje razlike između otkrivene istine i paganskih,

[3] E.G. Selwyn, *First Epistle of St. Peter* (Baker Book House, 1983), 124.
[4] G.T. Purves, *The Testimony of Justin Martyr to Early Christianity* (New York: Randolph and Co., 1889), 167.

filozofskih učenja koja su proistekla van Biblije a opet su pod uticajem onoga što se naziva ortodoksnošću.

Zamolili bismo čitaoca da razmotri pogubne efekte ne obraćanja pažnje na jevrejske načine razmišljanja pronađenih u Bibliji, koja je napisana od strane Jevreja (osim Luke koji nije bio Jevrejin). Jasno je da Jevreji pod „preegzistencijom" ne podrazumevaju isto što i mi, pa postoji mogućnost da ih pogrešno razumemo kada razmatraju pitanje ko je zapravo Isus. Postoji velika razlika između predodređenosti i preegzistencije. Grčka filozofija je verovala u „drugog Boga," neljudskog posrednika između stvaraoca i sveta. Međutim, istinski Isus je „čovek Mesija", jedan posrednik između Boga i čoveka (1. Timotiju 2:5). „Ali mi imamo samo jednog Boga Oca ... i jednog Gospoda Isusa Hrista, kroz kog je sve, i mi kroza Nj." (1.Korinćanima 8:6). Pažljivo obratite pažnju na Pavlovu definiciju Jednog Boga.

Novi zavet je u potpunosti jevrejska knjiga. Svi njeni pisci su bili Jevreji osim verovatno Luke (koji je isto toliko Jevrejin kao i svi ostali kada se uzme u obzir njegovo očigledno ushićenje u vezi sa jevrejskim spasenjem (Jovan 4:22), koje je ponuđeno u vidu Isusa kako Jevrejima tako i paganima). Čitaoci moderne Biblije pristupaju osnovnim biblijskim pitanjima utvrđenim grčkim pogledom na svet. Ovo su nasledili od crkavenih i ranih postbiblijskih verovanja koja su zanemarivala činjenicu da je Isus bio Jevrejin koji je mislio i podučavao u jevrejskim okvirima.

U tradicionalnom, verničkom hrišćanstvu postoji antisemitska tendencija koja mora da bude priznata i napuštena. Ona je izvršila izuzetno veliki uticaj na hrišćansku doktrinu. Ona je uticala na način na koji definišemo osobu pod imenom Isus, Mesija.

Ideja da se duša razdvaja od tela i svesno preživljava van tela u potpunosti nije jevrejska ideja (što je čvrsto ustanovljeno u perspektivi Starog zaveta - i učenje Novog zaveta u vezi prirode čoveka bazirano je na Starom zavetu). Moderni čitaoci Biblije uvek bivaju šokirani kada otkriju da u Bibliji *čitav čovek umire* i pada u nesvest („san") nakon čega se vraća u život samo budućim

uskrsnućem čitave osobe. Tradicionalno hrišćanstvo uporno nastavlja sa istim principom, da čovek ima „besmrtnu dušu" koja nastavlja da živi nakon čovekove smrti. Mnogi čitaoci Biblije nisu obratili pažnju na izjavu iz Tumačevog račnika Biblije: „Ni jedan biblijski tekst ne odobrava izjavu da se „duša" razdvaja od tela u trenutku smrti"[5]

Pojam da je Isus u stvari živ i svestan pre svog rođenja u Vitlejemu je takođe veoma nejevrejska ideja. Ljudska bića u hebrejskom načinu razmišljanja ne postoje svesno pre nego što se rode. Preegzistencija duša pripada svetu grčke filozofije i podržavali su ga neki Crkveni Očevi (pre svega Origen nastrojen misticizmu). Ali oni ovu ideju nisu izveli na osnovu Biblije.

Jedan od razloga rasta hrišćanstva je volja da se iznese priznanje da smo prevareni, da nemamo dovoljno informacija da bismo doneli dobre odluke kada su u pitanju problemi u vezi sa Biblijom.

Najvažnija činjenica koju moramo da imamo na umu, pre nego što pokušamo da razumemo ko je Isus bio, je sledeća:

> Kada je Jevrejin rekao da je nešto bilo „predodređeno", mislio je na to da to već postoji u višoj sferi života. Svetska istorija je samim tim predodređena jer je*u određenom smislu* već postojala i naknadno ispravljena. Ova tipično jevrejska koncepcija predodređenosti može se razlikovati od grčke ideje o predpostojanju po tome u kojoj meri preovladava *misao o „predpostojanju" u Božanskoj svrsi.*[6]

Naš učenjak nam zatim govori da je ovaj tipičan oblik jevrejske misli jasno ilustrovan u Prvoj Petrovoj poslanici. Ovo nas

[5] Ed. G.A. Buttrick (Nashville: Abingdon Press, 1962), 1:802. Pogledajte naš članak, "Da li duše idu u raj?"

[6] E.C. Dewick, *Primitive Christian Eschatology, The Hulsean Prize Essay for 1908* (Cambridge University Press, 1912), 253, 254, dodat naglasak.

odmah podseća na to da Petar nije napustio svoje jevrejske načine razmišljanja (bazirane na hebrejskoj Bibliji) onog trenutka kada je postao hrišćanin. Petrovo pismo je upućeno ,, *po proviđenju* Boga Oca" (1. Petrova 1:2). Petar je verovao da su svi hrišćani predskazani ali nije podrazumevao to da su svi preegzistirali!

Petrova doktrina o budućim dešavanjima je prožeta istom mišlju da je sve predodređeno Božijim velikim Planom. Bog vidi sve pred sobom. Oni koji imaju dar duha deliće božiju perspektivu i u veri prepoznati to da će realnost Božijeg plana u budućnosti postati realnost na zemlji. Prema Petru, sam Mesija je bio *predskazan, ne samo njegova smrt zarad naših grehova već sam Mesija.* (1. Petrova 1:20). Petar koristi istu reč kako bi opisao ,,postojanje Sina Božijeg u Božijem planu kao što koristi za opis ,,postojanja" hrišćanske crkve (stih 2).

Iako je Mesija bio predskazan (nije bio poznat već *predskazan*)kao što je to bio Jeremija pred svoje rođenje, Jeremija 1:5), manifestovan je donošenjem u stvarno postojanje činom rođenja (Luka 1:35). Ovo je tipičan jevrejski način razumevanja božije svrhe koja se tiče čovečanstva. On izvršava Plan u odgovarajućem trenutku.

Vrsta ,,preegzistencije" koju je Petar imao na umu jeste vrsta koja odgovara jevrejskom okruženju, ne grčkoj atmosferi ili kasnijem, posbiblijskom hrišćanstvu.

> Nemamo pravo da kažemo da je Petar bio upoznat sa idejom o preegzistenciji Hrista, kod svog Oca, pre ovaploćenja (i samim tim, nemamo pravo da tvrdimo da je Petar bio trijadolog). Ova ideja ne mora da bude uvrstena u njegov opis Hrista kao ,,predskazanog pre osnivanja sveta", jer su i hrišćani predmeti tog Božijeg predskazanja. Sve što možemo da kažemo je da se fraza *pro kataboles kosmou* (pre osnivanja sveta) odnosi na Hrista i da je od nebeske važnosti... Petar nije proširio svoje verovanje u Hristovu božansku prirodu time što je potvrdio njegovu

> preegzistenciju: njegova hristologija više podseća na rana poglavlja Dela apostolskih koja su napisali Jovan i Pavle.[7]

Petar, kao vodeći apostol (Matej 10:2), nije bio naklonjen ni trijadološkom ni arijanskom (moderni Jehovini svedoci) viđenju Isusa.

Zapažamo takođe da za Petra buduće spasenje hrišćana i kraljevstvo koje oni treba da naslede pri povratku Hrista, isto tako čeka u raju „pripravljeno da se javi u poslednje vreme" (1. Petrova 1:5). Drugi dolazak samim tim treba da bude „apokalipsa" ili otkrivanje onoga što sada „postoji" ali je sakriveno od naših očiju. Dakle, rečeno je da je Isus „predskazan", i da čeka da bude *otkriven u* vreme koje Bog odredi (1. Petrova 1:20). Ni Carstvo, a ni sam Isus nisu stvarno postojali unapred. Oni su isplanirani pre osnivanja sveta.

Pavle koristi isti koncept i jezik kada govori o budućem uskrsnuću i besmrtnosti svetaca. On laže da mi već *imamo* zgradu od Boga, kuću nerukotvorenu, večnu na nebesima (2. Korinćanima 5:1).[8] Naše buduće telo kada uskrsnemo već „postoji" u nameri Boga i može se smatrati stvarnim jer će se sigurno manifestovati u budućnosti. U tom smislu, mi ga „imamo", iako je očigledno to da ga još uvek nemamo u bukvalnom smislu. Isto važi i za blago koje imamo u raju. Obećano je da će nam pripadati u budućnosti. Primićemo nagradu u vidu nasleđa (Kološanima 3:24) kada ga Hrist donese sa neba na zemlju tokom svog budućeg dolaska.

---

[7] E.G. Selwyn, *First Epistle of St. Peter,* 248, 250. Ne slažemo se sa tim da se Petrova ideja o Isusu razlikuje od one koju su imali Pavle i Jovan. Nije verovatno da se Apostoli nisu slagali oko toga ko je bio Isus.

[8] Ovo je prikladan prevod za aionios, što znači pripadanje dolazećem dobu Carstva, a ne „večnosti". Ovo naravno ne znači da je telo iz budućnosti privremeno. Sadrži večnost i samim tim traje večno. Dobijanje tog tela je bez obzira na to veliki događaj doba koje dolazi a koje je započeto uskrsnućem.

Predrukopoloženje pre nego bukvalna preegzistencija

Nakon što smo sagledali elementarnu činjenicu jevrejske (i biblijske) teologije i mišljenja, neće biti teško prilagoditi naše razumevanje drugih pasusa u kojima je isti princip „postojanja" praćen stvarnom manifestacijom. Samim tim, Isus kaže u stihu 17:5 Jevanđelja po Jovanu: „I sad proslavi Ti mene, Oče, u Tebe samog slavom koju *imadoh* u Tebe pre nego svet postade." Na osnovu petog stiha u Drugoj poslanici Korinćanima: jedan hrišćanin će u budućnosti, nakon vaskrsenja u trenutku kada se Hrist vrati, biti u mogućnosti da kaže da je primio ono što je već „imao", tj. ono što mi je Božijim planom bilo namenjeno. Smatra se da hrišćani *imaju* bogatstvo u raju (Marko 10:21) i da je to nagrada koju Bog čuva i koja je suđena da bude poverena u budućnosti. Sve ovo služi samo da bi se reklo da će jednog dana *u budućnosti* oni moći da „naslede carstvo koje je za njih *pripremljeno* od početka sveta" (Matej 25:34).

Kada Isus kaže da je „imao" slavu za koju se sada moli (Jovan 17:5), on jednostavno traži slavu za koju je znao da je za njega pripremljena od samog početka od strane Boga.[9] Ta slava je postojala u Božijem planu, i u tom smislu Isus ju je već „imao". Zapažamo da Isus nije rekao „vrati mi" ili „ponovo mi daj slavu koju sam imao kada sam bio živ sa tobom pre mog rođenja". Ovaj pojam je u potpunosti bio stran judaizmu. Prilično je bespotrebno i zaista pogrešno tumačiti tekstove Svetih spisa kao da sadrže ideje pagana kada možemo jasno da ih sagledamo i u svom jevrejskom okruženju. Dužnost je na onima koji veruju u bukvalnu preegzistenciju da demonstriraju činjenicu da tekstovi *ne mogu* biti objašnjeni unutar sopstvenog jevrejskog konteksta. I treba zapamtiti da hebrejska Biblija, koja ima dosta toga da kaže kada je u pitanju iščekivanje Sina Božijeg, ni u jednom trenutku ne iznosi

[9] Sinoptički način izražavana iste ideje jeste razgovor sa Carstvom „spremljenim pre osnivanja sveta“ (Matej 25:34)

izjavu koja podrazumeva to da je Mesija bio Bog kome je bilo suđeno da iz ličnog postojanja pre rođenja stigne u raj. Ideja da Bog može biti rođen kao čovek potpuno je strana jevrejskom okruženju u kome je Isus podučavao. Revolucija bi bila neophodna za uvođenje takvog novog koncepta.

Takozvana „preegzistencija" Isusa kod Jovana odnosi se na „postojanje" u Planu Božijem. Crkva je zatrovana uvođenjem ne-biblijskog jezika. Postoji savršeno dobra reč koja u grčkom jeziku označava „stvarnu" preegzistenciju - *(prouparchon).* Veoma je važno to da se ne pojavljuje nigde u Pismu a da se odnosi na Isusa, ali se u tom značenju pojavljuje u spisima grčkih crkvenih očeva koji datiraju iz drugog veka. Ovi grčki kritičari Svetog pisma nisu uspeli da razumeju hebrejske načine razmišljanja na osnovu kojih je napisan Novi zavet.

Biblijsko posmatranje Isusa pre svog rođenja ima veze sa njegovim „postojanjem" *u Planu i viziji Boga*. Preegzistencija u Bibliji ne podrazumeva isto ono što kasnije vere podrazumevaju: stvarno svesno postojanje Sina Božijeg pre svog rođenja kao i to da je ušao u svet u ljudskom obliku prolaskom kroz matericu svoje majke. U Svetom pismu Isusa je na svet donela Marija (Matej 1: 16). Ono što je čudno je to da u drugom veku, Justin Mučenik počinje da govori da Isus dolazi prolazeći *kroz* svoju majku.

Jevrejska i biblijska koncepcija preegzistencije je najvažnija za Isusovo shvatanje samog sebe kao Sina Čoveka. Sin Čoveka se može naći u Danilovoj knjizi. On preegzistencira samo u smislu da nam Bog u svom Planu za budućnost dodeljuje viziju o *njemu* - Ljudskom biću. Sin Čoveka je *ljudsko biće*, to je značenje tih reči. Samim tim, Jovan želi da razumemo to da je Mesija kao *ljudsko biće* bio u raju pre svog rođenja (u Božijem Planu) i da je viđen *u Danilovoj viziji o budućnosti* (Danilo 7; Jovan 6:62). Isus je svojim usponom pravo otišao na poziciju koja je Božijim planom bila za njega pripremljena. Ni jedan tekst nam ne govori da je Isus otišao *nazad* (upostrepho) Bogu, iako je ova ideja pogrešno uvedena u neke od savremenih prevoda kako bi se podržala „ortodoksnost".

Takvo pogrešno tumačenje grčkog „otići do Oca" kao „*vratiti se* Ocu" je priča za sebe.[10] Prevodi Biblije su pristrasni tradicionalnim, post-biblijskim idejama u vezi sa tim ko je Isus.

Sin čoveka nije anđeo. Ni jedan anđeo nikada nije bio nazvan „Sinom Čoveka" (=član ljudske vrste - kako Isus sam sebe, sa pravom, najradije naziva). Nazvati Mesiju anđelom bi bilo mešanje kategorija. Samim tim, učenjaci sa pravom ukazuju na to da je ideja o preegzistenciji prema kojoj se Mesija *vratio do svog rođenja u Vitlajemu*, sasvim nepoznata u judaizmu." Mesija, prema svemu što je o njemu predviđeno u Starom Zavetu, po svom poreklu pripada ljudskoj vrsti: „Judaizam nikada nije znao ništa o preegzistenciji koja je posebno vezana za Mesijin povratak na svoje rođenje u vidu ljudskog bića" (Dalman, *Isusove reči str*. 128-32, 248, 252). Dominantnost ove ideje ne može ozbiljno biti podržana u bilo kom od jevrejskih krugova. Judaizam nije ništa znao o (bukvalno) *preegzistentnom* idealnom čoveku." [11]

Tvrdnja „Ja postojim pre nego što se Avraam rodio" (Jovan 8:58 Čarnić) ne znači to da se neko seća da je bio živ pre svog rođenja. Upravo to razmišljanje je slično grčkom, gde se verovalo u preegzistenciju duša. U hebrejskoj misli Novog zaveta neko može da „postoji" kao deo Božijeg plana kao i prebivalište, hram, pokajanje i drugi glavni elementi Božije svrhe. Čak je i Mojsije preegzistirao u tom smislu, prema citatu koji ćemo kasnije navesti. Apostol Jovan je takođe mogao da kaže da je Hrist razapet pre nego što je svet osnovan." (Otkrivenje 13:8). Ovo nam pruža jedan izuzetno vredan dokaz o načinu na koji su pisci Novog zaveta razumeli „preegzistenciju".

U hebrejskoj Bibliji postoji mnogo primera o prošlom glagolskom vremenu koje se zapravo odnosi na buduće događaje. Oni su u prošlom vremenu jer opisuju događaje koji su zacrtani u Božijem planu i samim tim se sigurno moraju dogoditi. Čitaoci

[10] Jovan 16:28 i 20:17.
[11] Charles Gore, *Belief in Christ* (London: John Murray, 1923), 31.

Biblije zanemaruju ovaj izrazito jevrejski način razmišljanja kada prerano donose zaključak da je onda kada je Isus rekao da je „imao" slavu sa ocem od osnivanja sveta (Jovan 17:5), on zapravo rekao da je bio živ u to vreme. Svakako, tradicionalno razumevanje je moguće shvatiti u referentnom okviru Zapada. Ali zar ne možemo Mesiji da ukažemo čast i da pokušamo da razumemo njegove reči u njegovom hebrejskom okruženju? Zar ne bi Biblija trebalo da bude protumačena u svetlosti sopstvenog konteksta a u kontekstu kasnijih vera?

Nema preegzistencije vezane za Isusa kod Mateje, Marka i Luke

Kada se spomene prava preegzistencija Hrista kod Mateje, Marka, Luke i Petra, nastaje zaglušujuća tišina. Ne samo da oni nisu nagovestili preljudskog Sina Božijeg, oni su se suprostavili ideji time što su pričali o *poreklu* (postanku) Isusa (Matej 1:18) i tome kako je on *postao Sin* (Matej 1:20) *u materici Marije*. [12] Obratite pažnju na to da bi za arijance i trijadologe, koji misle da je Isus začet u večnosti pre nego što je začet u Mariji, ovo bi bilo drugo začeće.[13] Luki je ta ideja potpuno nepoznata. Čitaoci bez predrasuda će videti (kako to priznaju stručnjaci) da Isus kod Mateje, Marka, Luke i Petra jeste ljudsko biće koje je proisteklo

[12] Obratite pažnju na pogrešan prevod u našim verzijama: Tekst se ne odnosi na koncepciju već na „ovaploćenje" Oca putem Svetog duha. To je čin Oca koji donosi svog Sina u postojanje. Sin Božiji, Mesija, je natprirodno začet, drugi Adam. Obratite pažnju i na to da se u stihu 13:33 Dela apostolskih pominje „uzdizanje Isusa" što se odnosi na to da ga je Bog oživeo. Stih 34 pominje njegovo naknadno uskrsnuće. Verzija kralja Džejmsa zanemaruje ovu važnu razliku.

[13] Justin Mučenik je možda prvi Crkveni otac koji govori o ovaploćenju Sina pre Postanka (pre Stvaranja). Ali u svojim spisima ne pruža potporu takvom nezemaljskom ovapoloćenju Sina. U skladu sa Biblijom Sin Božiji je bio ovapoloćen, baš kao i svi ljudi, onog trenutka kada je začet u majčinoj materici. Justin Mučenik se razlikuje od Mateje time što kaže da je Sin došao „kroz" Mariju. Metju se drži toga da je Hrist izašao iz Marije. Ovo ukazuje na promenu u mišljenju koja se odigrala do 150 godine nove ere, promene koja je dala sema kasnije trijadologije.

svojim začećem i rođenjem poput svih drugih ljudskih bića. On nije preegzistirao. Matej govori čak i o ,,postanku" Isusa u stihu 1:18.

Ozbiljno nametanje se vrši na Jevanđelje po Jovanu kada se isto shvata kao jevanđelje koje podučava o drugačijoj slici Isusa nego Jevanđelja po Mateju, Marku i Luki - kada se Isus shvata kao anđeo ili Bog koji se pojavljuje kao čovek. Takav Mesija u neljudskom obliku je nepoznat ne samo u ostatku Novog zaveta, već i u celokupnom otkrovenju Božijem u Starom zavetu, u odnosu na definiciju istog kao Mesiju koji dolazi. Stihovi 18:15-18 iz Pete Mojsijeve izričito kazuju da će Mesija proisteći iz izraelske porodice. Mesija je u ovom važnom hristološkom tekstu izričito rekao da *nije u pitanju Bog već Božiji predstavnik rođen u izraelskoj porodici.* Svi Jevreji koji su se radovali Mesiji očekivali su ljudsko biće, a ne anđela, a još manje samog Boga! Iako Jevreji nisu razumeli da je Mesija rođen natprirodnim putem, čak je i ovo čudesno rađanje zapravo predviđeno (Isaija 7:14; Matej 1:23). Preljudski Mesija, međutim, nigde se ne nagoveštava.

Prema stihu 44:24 koji je napisao prorok Isaija, Bog je bio bez pratnje prilikom prvobitnog stvaranja. Isus u Jevanđeljima pripisuje stvaranje Ocu i ne seća se da je bio predstavnik pri stvaranju u 1. Mojsijevoj (Marko 10:6; Matej 6:30; 19:4; Luka 12:28). Ukoliko je Isus stvarno bio stvaralac raja i zemlje 1. knj. Mojsijeve, zašto se on onda toga ne seća? Zašto onda on izričito govori da je Bog stvaralac? Odgovor je da je Isus radio unutar jevrejskog i biblijskog okvira nasleđa svetih spisa koje je primio i koje ,,nije došao da uništi".

Duh Božiji je dostupan vernicima. Dok uče da razmišljaju na način na koji Bog razmišlja, oni će deliti koncept da ,,Bog govori o stvarima koje ne postoje *kao da one postoje"* (Rimljanima 4:17). Greška je kada se pomeša pojam ,,egzistencija" u Planu Gospodnjem sa pojmom stvarne preegzistencije, i samim tim se izvede zaključak da Isus nije u potpunosti ljudsko biće. Hrist koga

u Bibliji očekuju jeste ljudsko biće, začeto natprirodnim putem. Vrhovna slava njegovog uspeha za nas leži u činjenici da je on zapravo i bio ljudsko biće. Bio je u iskušenju. Ali Bog ne može biti u iskušenju (Jakov 1:13).

Apostol „Kamena" koga je Isus odredio da „hrani moje ovce" dao nam je izuzetne lekcije o tome kako da razumemo značenje preegzistencije kao predznanja i predodređenosti. Upravo je Petar bio taj čije je priznanje Isusa kao *Mesije* bilo rado prihvaćeno odobrenjem Isusa (Matej: 16:16-18) Petar i Jovan razumeju da slava koju je Isus već „imao" predstavlja istu slavu koja je takođe data vernicima koji pripadaju vremenu posle Isusa (i koji, samim tim, nisu još ni bili rođeni kada je Isus govorio) (Jovan 17:22). Ovo znači samo da stvari koje su zacrtane u Božijem planu „postoje" na način koji je drugačiji od stvarnog postojanja. Moramo izabrati da li da razumemo jezik Novog zaveta na način na koji ga razumeju Amerikanci ili Evropljani ili na način na koji ga je razumela jevrejska kultura koja se saosećala sa Isusom. Jedan stih u Otkrovenju govori o stvarima „koje postoje" pre nego što su stvorene. „*jeste bilo* i stvoreno je" (Otkrovenje 4:11).[14] Njihovo stvaranje je proisteklo iz prvobitnog Božijeg plana da ih oživi.

Poznavanje pozadine Novog zaveta otkriva da su Jevreji verovali da je čak i Mojsije „preegzistirao" u Božijem planu ali ne kao svesna osoba:

> Ovo je Gospodar sveta proglasio: On je stvorio svet zarad svog naroda, ali nije ovu svrhu stvaranja sveta učinio poznatom od samog početka, tako da nacije mogu da budu krive ... Ali on jeste osmislio i izumeo mene (Mojsija) koji

[14] Upotreba reči „bilo" je interesantba kada se sagleda alternativa u stihu 17:5 Jevanđelja po Jovanu koji govori o „slavi koja je *bila* sa tobom". Ovo je izjava o preegzistentnoj slavi (ne o preljudskom Isusu) za koju se Isus molio da mi se dodeli (Jovan 17:5), kao i njegovim sledenicima (Jovan 17:22). Vidi Raymond Brown, *The Gospel According to John, Anchor Bible* (New York: Doubleday, 1966), 743. Takođe obratite pažnju na to da Avgustin, kao i mnogi drugi kritičari ne nalaze dokaze koji bi podržali bukvalnu preegzistenciju u stihu 17:5 Jevanđelja po Jovanu.

> sam od početka bio spreman da budem posrednik zaveta (Testament Mojsije 1:13,14 engl. The Assumption of Moses or Testament of Moses is a Jewish apocryphal pseudepigraphical work)

Ukoliko je Mojsije bio proglašen u Planu Božijem, ima savršenog smisla to da je sam Mesija bio svrha zbog koje je Bog sve stvorio. Može se onda reći da su sve stvari stvorene zarad Hrista. Iz poštovanja Božijeg otkrivenog Plana i u čast ljudskom spasitelju, trebalo bi da tražimo način da razumemo njegov identitet u kontekstu njegovog hebrejskog okruženja.

Dobra izjava u vezi sa jevrejskim razumevanjem preegzistencije je data od strane Norveškog analitičara, Movinkela, u njegovom poznatom delu *On koji dolazi:*

> To da je bilo koji izraz ili sredstvo Božije volje upućene svetu, Njegovog spasilačkog plana i svrhe, bilo prisutnog u Njegovom umu, ili Njegovoj „Reči", od početka predstavlja prirodan način iskazivanja onoga što nije slučajno, već zapravo jeste odigravanje i izraz Božijeg sopstvenog bića (cp. Jovan: „svet je bio sa Bogom i bio je Bog"). Ovo pripisivanje preegzistencije ukazuje na religijsku važnost najvišeg stepena. Rabinska teologija govori o Zakonu, o Božijem tronu slave, o Izraelu i drugim važnim stvarima vezanim za veru kao o stvarima koje je stvorio Bog, i koje su već bile prisutne u Njemu pre stvaranja sveta. Isto važi i za Mesiju. Rečeno je da je njegovo ime bilo prisutno sa Bogom u raju pre toga, da je stvoreno pre sveta i da je večno.
>
> Ali ovo se ne odnosi na stvarnu preegzistenciju u strogom i bukvalnom smislu. Jasno se iz činjenica vidi da je Izrael uključen u ove preegzistentne entitete. Ovo ne znači da je nacija Izraela kao i to da su njeni naslednici postojali davno u raju, ali znači to da je zajednica Izraela, Božiji ljudi, od večnosti*u Božijim mislima* , kao faktori Njegove svrhe ... To

> važi i kada su u pitanju reference koje govore o preegzistenciji Mesije. Rečeno je da je njegovo „ime", a ne sam Mesija, bio prisutan sa Bogom pre svog stvaranja. U *Pesikta Rabbati* 152b rečeno je da „je od početka stvaranja sveta Kralj Mesija rođen, jer se javio u *Božijim mislima* pre nego što je svet stvoren." To znači da je od večnosti upravo *volja Božija bila ta kojom je Mesija došao u postojanje*, i treba da radi svoj posao u svetu kako bi ispunio večnu spasiteljsku svrhu Boga. [15]

Arijanci i, u modernom dobu, Jehovini svedoci, pokrenuli su čitav problem prirode Hrista u skladu sa Bogom a zamućuju pravo Mesijanstvo Isusa i njegovo mesijansko jevanđelje o Carstvu. Isus iz Nazareta predstavlja ono što je Reč (Božija mudrost) u Jovanovom stihu 1:1 *postala* (Jovan 1:14).[16] On, kao ljudsko biće, predstavlja jedinstveni izraz Božije mudrosti. Upravo je Božija Mudrost ta koja je postojala od početka a Mudrost je postala osoba u trenutku kada je Isus začet. Ovo objašnjenje ostavlja netaknutu kardinalnu doktrinu da je Jedan Bog zapravo Otac a Isus Gospod Mesija a ne Gospod Bog.[17] Upravo su prvi grčki Crkveni Očevi bili ti koji su pokrenuli pitanje jevrejskog/hrišćanskog monoteizma time što su uveli ideju o „numerički drugom Bogu"[18]

Najvažnije je to da Pavle često govori o jevanđeljima kao da ona od davnina postoje skrivena u Božijem planu.[19] On takođe kaže da je Sin Božiji *došao u postojanje* iz žene i semena Davidovog (Galatima 4:4; Rimljanima 1:3). Nemoguće je zamisliti da je Pavle

---

[15] Transl. G.W. Anderson (Nashville: Abingdon, 1954), 334, naglasak dodat.

[16] Isus otelotvoruje mudrost Božiju baš kao što otelotvoruje Božije „spasenje" (Luka 2:30).

[17] 5. Mojsijeva. 6:4; Marko 12:29 ff.; 1. Korinćanima 8:4-6; 1. Timotije 2:5; Jovan 17:3; 5:44.

[18] Justin Martyr, *Dialogue* , 56, 62, 128, 129. Justin Mučenik je verovao da je Sin začet pre stvaranja Postanka, ali ne da je on uvek bio Sin. Justin, samim tim, nije bio trijadolog.

[19] Efescima 3:9; Kološanima 1:26; 2. Timotije 1:9; Titu 1:2; vidi 1. Petrova 1:20; Otkrivenje 13:8.

poverovao u preegzistenciju Sina. Bilo bi netačno reći da je Sin počeo da postoji rođenjem, ako je zapravo on oduvek postojao. Daleko je razumnije pretpostaviti da se Pavle složio sa Petrom u vezi sa tim da je Mesija bio sakriven u Božijem planu a zatim otkriven u pravom trenutku.[20] Pavle je verovao da su u Isusu „sve stvari stvorene (Kološanima 1:16). On nije rekao da ih je „on" stvorio.

Na kraju, najrazumnije je tvrditi da „Mudrost" u Knjizi mudrih izreka/Pričama Solomunovim (na primer, „Dama mudrosti") zapravo predstavlja preegzistenciju Isusa, Sina. Ne bi trebalo da bude teško prepoznati da je „Mudrost" ovde zapravo personifikacija božanske karakteristike a ne osobe. Dokaz za ovo se može naći ne samo u svim većim kritikama već se jasno može videti i u samom tekstu. „Ja mudrost boravim s razboritošću" (Priče Solomunove 8:12). Ukoliko je Mudrost stvarno Sin Božiji (muškog roda), onda ko je Razboritost?

Preegzistentne svrhe i personifikacije su sve deo literature o Judaizmu. Preegzistentni, neljudski Mesija to nije. Mesija koji nije ljudsko biće bliže odgovara paganskoj ideji o preegzistenciji duša i gnostičkim „eonima". Upravo je ta rana invazija paganizma nažalost počela da kvari veru, baš kao što su upozorili Petar i Pavle (2. Petrova 2; Dela 20:29-31).

Taj upad paganizma rezultirao je veoma čudnim jezikom kada se govori o Isusu. Njegovo „preljudsko postojanje" ukazuje na činjenicu da on stvarno nije ljudsko biće. On je postojao kao anđeo

[20] Beležimo opravdani protest Džejms Dana protiv Krenfildovog komentara na stih 1:3 iz Poslanice Rimljanima.„ Nezabrinut oko svoje upotrebe anahronih kategorija, Krenfild nastavlja da zastupa mišljenje da je Pavle „nameravao da ograniči primenu „onoga ko je došao u postojanje“ na ljudsku prirodu koju je Jedan (Božiji Sin) pretpostavio“ (*(romans 1-8, Word Biblical Commentary, Dallas: Word Books, 1988, 15). Krenfild se bori da opravda „ortodoksnost“ Pavlovih reči. Ali Pavle nije bio ni „ortodoksni“ trijadolog a ni „neortodoksni arijanac.*

pre nego što je rođen. Ovo je blisko ideji da „bogovi silaze u obliku muškaraca". Takav Isus liči na pagansku sliku spasitelja. Postoji mnogo takvih kosmičkih spasitelja i grčko-rimskom svetu. Ali bio je samo jedan Mesija, čiji je identitet dat mnogo pre njegovoh rođenja. On je bio predskazan (1. Petrova 1:20) i pojaviće se u Kući u Izraelu u plemenu Jude (5. Mojsijeva 18:15-18; Dela 3:22; 7:37). Taj važan tekst u Petoj knjizi Mojsijevoj zapravo govori o tome da obećani izaslanik Boga neće biti Gospod Bog već njegov zastupnik. Hrišćani bi trebalo da pažljivo pokažu odanost tom Spasitelju. Obožavati Spasitelja a imati pogrešne ideje o njemu nosi rizik toga da se pri tom obožava neki drugi Spasitelj. *Vera Isusa je prava vera za Hrišćane* (Marko 12:29). Kao što to mnogo učenih ljudi zna, ta vera nije trijadološka. Jedan Bog Izraela i Isusa je bio i jeste Otac „jedan i jedini Bog" (Jovan 5:44), „jedini pravi Bog" (Jovan 17:3).[21]

Jovan 1:1

Hristologija, studija o tome ko je Isus, ima veze sa promišljenom izjavom u vezi sa odnosom Isusa i Jednog Boga Izraela. Nema sumnje da su rani hrišćani smatrali da je Isus bio vredan i realan koliko i Bog. Ovo, međutim, ne znači da su mislili da je Isus „Bog". Ovo podržavaju i neki Jovanovi stihovi koji predstavljaju Isusa u metafizičkom smislu koji bi se dopao ljudima u grčkom svetu u koji su razmišljali u smislu apstraktnih ideja koje su karakteristtične za helensku misao. „Ortodoksnost" smatra Jovana svojom vezom sa svetom grčke metafizike - metafizike koja je pomogla da se oblikuje Isus crkvenih saveta.

Predlažemo da prvo treba videti ukoliko Jovan može biti shvaćen u smislu svog inače veoma jevrejskog pristupa. Zašto bismo pokušali da čitamo Jovana kao da smo studenti Jevrejske filozofije ili Paganske religije zasnovane na misterijama? Zašto bi Jovan bio shvaćen kao neko ko podržava dogmatske zaključke

[21] Jovan 17:3; Jovan 5:44; 1 Timotije 2:5; 1 Korinćanima. 8:4-6.

mnogo kasnijih crkvenih saveta? Zar ne treba da ga shvatimo na osnovu čitavog Starog zaveta? „Ono što ne znamo", kaže vodeći analitičar Biblije, „jeste to da se Jovan pominje u Spisima iz Starog zaveta. Ukoliko želimo da razumemo istorijsko nasleđe Jovanovog koncepta logosa (reči) onako kako ga je on sam razumeo, moramo se vratiti na te Spise."[22]

Napravili bismo grešku kada bismo Jovanov stih 1: 1 razumeli kao da znači:„ U početku je bio Sin Božiji i Sin je bio sa Ocem i Sin je bio Bog.[23] To nije ono što je Jovan napisao. Nemački pesnik Gete se izuzetno potrudio da pronađe tačan prevod: „U početku je bila Reč, Misao, Moć Dela." On se odlučio za „delo". Približio se jako blizu Jovanovoj nameri. Ono što su evanđelisti želeli da kažu bilo je sledeće: „Kreativna Misao Božija je oduvek radila".

Kako je vodeći britanski analitičar Biblije napisao:

> Kada Jovan prikazuje večnu Reč on nema na umu jedno Biće koje je na bilo koji način različito od Boga, ili neke *Hipostaze*." Kasnije dogmatske trijadološke razlike ne bi trebalo da se uvrste *u* ono što je Jovan mislio ... ne smemo čitati Jovana pod svetlom filozofije koja nije njegova, niti dogmatske istorije koja tri veka kasni za evanđelističkim pisanjem.[24]

Kako bismo razumeli Jovana (i ostatak Novog zaveta), moramo dobro da obratimo pažnju na Jovanovo kulturno nasleđe koje ne predstavlja svet grčke filozofije u kojoj su dogmatske vere formirane oko 300 godina kasnije. Kada se Jovan posmatra na osnovu hebrejske pozadine, on ne pruža podršku doktrini Isusa koji je „Bog Sin", večna, nestvorena Osoba u tročlanom Bogu:

---

[22] C.J. Wright, *Jesus: The Revelation of God,* Book 3 of *The Mission and Message of Jesus: An Exposition of the Gospels in the Light of Modern Research* (New York: E.P. Dutton and Co., 1938),677.

[23] Uporedi veoma pogrešno parafraziranje tzv. Living Bible: "Pre nego što je sve postojalo, bio je Hrist, sa Bogom. On je oduvek bio živ i Sam je Bog. Stvorio je sve što postoji – nema ničega što on nije napravio“ (Jovan 1:1-2)

[24] C.J. Wright, *Jesus: The Revelation of God,* 707.

> Jezik autora će nas zbuniti, osim ukoliko nemamo neku *vezu* sa njegovim umom ... Evanđelista Jovan smatra da ga dobro poznat termin *logos,* ne definiše ga, već otkriva šta on sam pod tim terminom podrazumeva. .. Ideja je pripadala Starom zavetu, i uključena je u celokupno religijsko verovanje i iskustvo na osnovu hebrejskih Svetih spisa. To je najprikladniji termin za izražavanje ove poruke. Čovekova ,,reč" je izraz njegovog uma; a njegov ,,um" njegova ključna ličnost". Svaki um mora da se izrazi, jer je aktivnost sama priroda uma... Samim tim, Jovan priča o ,,Reči" koja je bila *sa* Bogom, i koja je bila *Božija*, kako bi izrazio svoje ubeđenje da je Bog uvek bio Aktivan um koji otkriva. Bog, po svojoj prirodi, ne može da sedi u raju i da ne radi ništa. Kada kasnije u Jevanđelju po Isusu kaže ,,Moj Otac radi do sada" on kaže isto ono što i evanđelista kaže u prvom stihu Prologa.
>
> Jovanov jezik nije jezik filozofske definicije. Jovan ima ,,konkretan" i ,,slikarski" um. Nemogućnost razumevanja Jovana (u njegovom prologu) dovela je mnoge do zaključka da je on ,,otac metafizičke (tj. trijadološke) hristologije," i da je samim tim odgovoran za kasnije crkveno zamračenje etičkog i duhovnog akcenta na Isusa ... Evanđelisti nisu razmišljali u smislu kategorije ,,supstance" - kategorije koja je bila toliko bliska grčkom umu.[25]

U jednom članku koji donosi svetlost u *Biblijskom pregledu* J. Harold Elens ukazuje na to da termini poput Sin Božiji u smislu koji su imali tada kada je napisan Novi zavet:

> nikada nisu bili namenjeni tome da osobe koje označavaju predstave božanskim bićima. Njihova namena je bila da ove osobe prožmu božanskim duhom, ili Logosom. Naslovi su se odnosili na njihovu funkciju i karakter kao Božijih ljudi, a ne na to da su oni *zaista Bogovi.* Smatranje čoveka Bogom je

[25] Isto 707, 711.

izrazito grčki ili helenistički pristup. Samim tim, rane teološke debate od sredine drugog veka pa nadalje su se uglavnom odvijale između Antiohije, centra jevrejskog hrišćanstva, sa jedna strane a sa druge aleksandrijskog hrišćanstva koje je bilo *izrazito prožeto neoplatonskim spekulacijama*. Najvećim delom, argument jevrejskih hrišćana je mogao da bude taj da su oni znali Isusa i njegovu porodicu i da je on bio ljudsko biće, vrhunski učitelj, neko ko je bio ispunjen božanskim Logosom ... ali da nije bio bog u ontološkom smislu, kako su tu stanovnici Aleksandrije insistirali. Argumenti su bili uporni u jednom ili drugom obliku sve dok Ćiril iz Aleksandrije nije odneo pobedu za izrazito mitološkog Isusa božanskog ontološkog bića. *Ćiril je bio sposoban da ubije svoje kolege biskupe samo da bi isterao svoje.*

U vreme Nikejskog sabora koji je održan 325. godine, ova aleksandrijska perspektiva visoke hristologije je bila dominantna ali i suprostavljena antiohijskoj perspektivi niske hristologije. Od Nikeje do Hakidona spekulativna i *neo-platonistička perspektiva* dobila je veću osnovu i postala ortodoksna hrišćanska dogma 451. godine ove ere. Nažalost, ono što su teolozi velikih ekumenskih sabora podrazumevali pod takvim verskim nazivima kao što je Sin Božiji je bilo *daleko od onoga što su isti ti naslovi značili u Jevanđelju.* Veroispovesti su koristile grčke filozofske termine: u jevanđeljima su korišćeni termini Drugog hrama judaizma... Biskupi sabora je trebalo da shvate da su prešli sa hebrejskih metafora na grčku ontologiju i zapravo *izdali pravog Isusa Hrista*[26].

Nije teško razumeti da je Biblija napuštena kada su fundamentalnim terminima kao što je Sin Božiji pripisana nova i

[26] Vidi "The Ancient Library of Alexandria," *Bible Review* (Feb. 1997), 19-29 i dalje komentare u "From Logos to Christ" ("Readers Reply"), *BR* (June 1997), 4-7, naglasak dodat.

nebiblijska značenja. Crkveni sabori pod uticajem grčkog spekulativnog neoplatonizma, u Novom zavetu su zamenili termin Sin Božiji terminom Bog Sin koji je osmišljen filozofijom. Kada se originalno značenje termina zameni nekim drugačijim značenjem, nova vera se stvara. Ta nova vera postaje ,,ortofoksnost". Ona je insistirala na svojim dogmama, na bolu prouzrokovanom ekskomunikacijom i prokletstvom (atanazijska vera). Nikejska dogmatska ,,ortodoksnost" uzdigla je Isusa iz svog hebrejskog okruženja i preokrenula Jovanovo jevanđelje u pokušaju da Jovana uklopi u filozofski kalup ,,ortodoksnosti". I tako je ostalo do dana današnjeg.

Bila je potrebna revolucija kako bi se preokrenuo ovaj tragični proces. Ona će doći onog trenutka kada hrišćani preuzmu odgovornost za uspostavljanje kontakta sa Biblijom i počnu da je ispituju svim sredstvima koja su nam sada na raspolaganju. Ključ odgovarajućeg biblijskog razumevanja jeste prepoznavanje činjenice da Biblija zapravo predstavlja jevrejsku biblioteku punu knjiga i da je Isus bio Jevrejin pun karakteristika prikazanih u hebrejskoj Bibliji.

Skriveni paganizam u hrišćanstvu mora da bude otkriven. Istorija ortodoksnosti pokazuje znake duha koji se veoma razlikuje od duha Isusa. Često se grubo ophodilo prema onima koji su dovodili u pitanje ,,ortodoksnost". [27] Jedan kritičar kaže:

> Kako je to religija ljubavi odgovorna za neke od najgorih surovosti i nepravdi koje su ikada osramotile društvo?... Hrišćanstvo je surovije progonilo od bilo koje druge religije... Naša religijska verovanja su podignuta skelama tradicije a mnogi od nas se sve više brinu ukoliko se pokrene pitanje stabilnosti ove skele. Prosečni katolik (a

[27] Kako biste videli primer religiozne revnosti i okrutnosti, vidite belešku o Kalvinovom gonjenju i egzekuciji ,,španskog doktora i učenjaka koji je doveo u pitanje doktrinu Trojstva, u radu koji je napisao Marian HiIlar, *The Case of Michael Servetus (1511-1553) - The Turning Point in the Struggle for Freedom of Conscience* (Edwin Mellen, 1997).

> isto se odnosi i na protestante) oslanja se na nepogrešivost svoje Crkve, koju je prihvatio bez bilo kakvog istraživanja. On ne može da pojmi da njegova Crkva nije u pravu i da je počinila strašne zločine.[28]

Monoteizam

Ni Pavle a ni mnogi drugi pisci Biblije nikada nisu izjavili da ,,postoji Jedan Bog: Otac, Sin i Sveti Duh." Ni u jednom od hiljade slučajeva u kojima se pominje Jahve ili Bog ne može se izvesti značenje ,,Boga u tri Osobe." Tročlani Bog je strani pojam kada je Biblija u pitanju. Pavlove reči treba pažljivo razmotriti. ,,Ne postoji ni jedan drugi Bog osim jednog ... Za nas postoji *Jedan Bog, Otac*" (1. Korinćanima 8:4, 6). Takođe postoji jedan Gospod Mesija, Isus (1. Korinćanima 8:6) ali on jeste Gospod *Hrist* (Luka 2:11 Psalmi 110:1), *Sin* Jednog Boga, njegovog Oca.

Dva najvažnija učesnika u Bibliji su opisani kao dragoceni božanski proroci koji su citirani u Novom zavetu više nego u hebrejskoj Bibliji: Psalmi 110: 1. Tu se Jedan Bog ,,Jahve" obraća Davidovom gospodu, koji se oslovljava sa *adoni* (,,moj gospod"). *Adoni* u 195 slučajeva ne znači Jedan Bog. Uvek se odnosi na superiorno biće ljudskog ili (ponekad) anđelskog porekla, *a ne na* Boga. Isus je Davidov gospodar o kome stih 110:1 u Psalmima govori. Njega je Bog, Otac *postavio* na mesto Gospodara i Mesije.

Iz poštovanja i časti prema Isusu Mesiji, Hrišćani bi trebalo da usvoje njegovu jevrejsku veru koja se pominje u stihu 12:29 Markovog jevanđelja. ,,Čuj Izrailju, Gospod je Bog naš *Gospod jedini."* Bog je *jedan* Gospod. Isus je još *jedan* Gospodar. To znači da je bilo *dva* Gospodara, ali vera zna samo za jednog Gospodara koji je Bog (5. Mojsijeva 6:4; Marko 12:29). To je Isusova vera i samim tim prvobitna i autentična hrišćanska vera. Takođe, to je i Pavlova vera. Hajde da svi sa radošću prihvatimo tu veru i složimo se sa Isusom Mesijom istorije.

---

[28] Dean W.R. Inge, *A Pacifist in Trouble* (London: Putnam, 1939), 180, 181.

VIII. JOVAN, PREEGZISTENCIJA I TROJSTVO

"Jovanov jasan dokaz je to što je Isus odbio da tvrdi da je Bog" - Professor J.A.T. Robinson

Neko je izbrojao da zamenice u jednini u hebrejskoj Bibliji označavaju Boga nekoliko desetina hiljada puta.[1] Svaka od njih je dokaz da je Bog jedna osoba, a ne množina osoba. Standardna je jezička činjenica, kojoj niko neće protivrečiti, da lična zamenica u jednini označava jednu osobu.

Proces kojim je Bog Izraela postao Trojstvo govori o neuspehu mnogobožaca da prodru u dubinu jevrejskog monoteizma i tendenciji da pomešaju paganizam sa Svetim Pismom. Ogromni napori su učinjeni da se Bog Izraela pretvori u više osoba. "Znaci" koji ukazuju na Trojstvo su pronalaženi na najneverovatnijim mestima, kao na primer "svet, svet, svet" iz Isaijine vizije (Isaija 6:3). Mnogi zastupnici Trojstva sada napuštaju napore da pronađu svoje učenje u Hebrejskoj Bibliji. Mnogo nepotrebnih napora bi bilo ušteđeno da je obraćena pažnja na Isusove i Pavlove jednostavne verske izjave. Nepobitna je činjenica da se Isus slagao sa unitarnom verom Izraela (Marko 12:29) i da je Pavle definisao Jednog Boga kao jednu osobu. U pasusu koji namerno poredi hrišćanstvo sa paganizmom, Pavle opisuje Jednog Boga kao brojno jednog, za razliku od mnogo neznabožačkih bogova. Kada sažmemo podatke koje nam daje Pavle u četvrtom i šestom stihu 1. posl. Korinćanima 8, pronalazimo sledeće učenje: "Ne postoji drugi Bog osim jednog Boga, Oca." To je Pavlov, netrojstveni, pogled na Boga.

[1] James Yates, *Vindication of Unitarianism* (Boston: Wells i Lilly, 1816),66,153.

Komentar Johna Miltona, istaknutog britanskog pesnika, teologa i aktivnog protivnika Trojstva, potvrđuje naš stav: "Ovde (1. Korinćanima 8:4, 6) `nema drugog Boga osim jednog` isključuje postojanje ne samo svih drugih suština, već i svih drugih osoba uopšte; eksplicitno je rečeno u šestom stihu `imamo samo jednog Boga Oca`; stoga, ne postoji druga osoba osim jedne.[2]

Začuđujuće je da zastupnici Trojstva nisu zadovoljni ovim jasnim i jednostavnim definicijama Boga. Izgleda iskrivljeno napuštati učenje koje ne samo da je pripadalo autorima Starog Zaveta, već i samom Isusu. Promena u mišljenju je nesumnjiva. Bitna imena u teologiji su osetili da je strani uticaj iskrivio prvobitnu veru. C.H. Dodd je primetio da "su Jevreji u živoj tradiciji sačuvali elemente proročkih ideala koji su u početku pripadali hrišćanstvu, ali su ih zaklonili grčka metafizika i rimski zakon."[3]

Na isti problem aludira Albert Schweitzer: "Veliki, i još uvek nerešen, zadatak sa kojim su suočeni oni koji su uključeni u istorijsko proučavanje primitivnog hrišćanstva je objašnjenje kako se Isusovo učenje razvilo u ranu grčku teologiju."[4]

Sukob sa Jevanđeljem po Jovanu

Naši prevodi Jovana 1:1-4 naizgled komplikuju jednostavno veličanstvo vere u Jednog Boga Izraela, podižući neželjenu barijeru između hrišćanstva, judaizma i islama. Čuveni prevodilac Engleske Biblije, William Tyndale, nije bio tako siguran da je Jovanova "reč" potpuni ekvivalent večnog Hista. On prevodi poznate stihove: "U početku beše reč (malim slovom), i reč beše u Boga, i Bog beše

[2] *Treatise on Christian Doctrine* (Ponovo izdato od strane Udruženja britanskih i stranih unitarnih hrišćana, 1908), 16, 17.
[3] *Poslanica sv. Pavla rimljanima,* citirao Hugh Schonfield, *The Politics of God* (London: Hutchinson, 1970), 105.
[4] Paul and His Interpreters (London, 1912), v.

reč... Sve je kroz *nju* postalo... U *njoj* beše život."[5] Izgleda čudno da je dozvoljeno da Jovan 1:1-4, nekoliko Jovanovih stihova i još nekoliko Novozavetnih pasusa nadjačaju konstantne i masivne biblijske dokaze unitarnog monoteizma. Jedinstvo Boga su neumorno branili sveštenici i proroci i sam Isus, koji je vatreni zastupnik ovog dela jevrejskog nasleđa kao i svaki od njegovih zemljaka.

Ovo poglavlje je posvećeno diskusiji o pitanjima koje postavlja Jovanovo predstavljanje ličnosti Isusa. Jovanov bogati portret Isusa ne uključuje naznake da je Sin Božji večno božansko biće i član Trojstva. Negovani pogled na Isusa kao nestvorenog i jednakog sa Ocem ne potiče iz Svetog Pisma; stvoren je kroz postbiblijsku tradiciju. Pokušaji da se u Jevanđelje po Jovanu ukoreni ideja o preegzistenciji uključuje iskrivljenje Jovanove namere. Pravilno protumačeno, delo voljenog apostola je u harmoniji sa sinoptičkom prezentacijom Isusa kao jednistvenog ljudskog bića koje je začeto natprirodnim putem.

Jovan ne predstavlja Isusa kao večnog člana Trojnog Boga, već kao ispunjenje Božjeg večnog plana za dovođenje Mesije. Stoga, za Jovana, kao i za Pavla, Isus je večan u umu i Božjoj nameri, pre nego što je doslovno bezvremeno biće. Iako je u velikoj meri izgubljen u metežu doktrinarnih promena, kroz koje je crkva prolazila od drugog veka, ovaj neortodoksni portret Isusa je imao svoje pristalice u vekovima posle pisanja Novog Zaveta. Ponovo se pojavljivao u važnim trenucima u crkvenoj istoriji, kao među poljskim Anabaptistima u 16. veku. Savremena hristološka diskusija se okreće oko istog pitanja prirode preegzistencije. Tradicionalni pojam preegzistencije je destruktivan po pravu ljudskost Isusa i umanjuje neka čuda koja je on počinio u naše ime.

[5] Tyndale's New Testament: A Translation from the Greek by William Tyndale in 1534, ed. David Daniell (New Haven: Yale University Press, 1989), dodato isticanje.

Takođe stvara ceo problem Trojstva u koje mnogi veruju samo zato što se to od njih očekuje. Povratak biblijskoj hristologiji će značiti obnovu Isusovog mesijanstva, koje je toliko dugo bilo pomračeno i omalovažavano postbiblijskim razvojem hristologije.

Problemi sa pojmom doslovne preegzistencije

Veoma često pominjana ideja da je Isus bio živ pre svog začeća pokreće veliki broj pitanja o njegovoj prirodi. Da li je moguće biti ljudsko biće u bilo kom značajnom smislu ako neko ne potiče iz utrobe svoje majke? Grupa vodećih naučnika misli da to nije moguće. "Možemo imati ljudskost (Hrista) bez preegzistencije, i možemo imati preegzistenciju bez ljudskosti. Apsolutno ne postoji mogućnost da imamo oba."[6] Anđeli spadaju u kategoriju koja je različita od ljudskih bića upravo zbog njihovog porekla van sistema ljudskog razmnožavanja. Ukoliko je Sin Božji zaista bio biće koje je izmenilo sebe (ili ga je izmenio Bog) kako bi ušao u ljudsku rasu kroz Mariju, on svakako pripada kategoriji bića koja su veoma različita od ostatka ljudske rase.

Postoje i druga razmišljanja. Mesija je, po Svetom Pismu, trebao da bude potomak Davida,[7] Avrama (Galatima 3:16), i semena žene (1. Mojsijeva 3:15). Pavle stalno razmišlja o Hristu kao o poslednjem Adamu (čoveku). Ukoliko je kao osoba postojao pre svog začeća, u kom smislu je on - stvarna osoba - ljudsko biće i potomak Davida i Avrama? Da li Sveto Pismo stvarno stavlja Isusa u klasu bića čije je poreklo van ljudske vrste? Naš stav je da se dokazi koji se često citiraju iz Biblije, uglavnom iz Jevanđelja po Jovanu, za verovanje u bukvalnu preegzistenciju Mesije ne mogu održati kada ih podrobnije ispitamo. Mi smatramo da se ta ideja morala roditi *pre* traženja dokaza u Svetom Pismu, a onda na

[6] John Knox, *The Humanity and Divinity of Jesus* (Cambridge University Press, 1967), 106.

[7] Psalam 132:11; Dela 2:30; 2. Samuliva 7:14-16; Matej 1:1.

taj način tumačila Biblija. U našim standardnim prevodima postoji jaka tendencija, zbog predrasuda ortodoksije, koja nas ohrabruje da Novi Zavet čitamo iz perspektive obojene kasnijom dogmom. Ista tendencija uzrokuje da teolozi prikazuju Apostole, čak i posle pentekosta, kao "primitivne" vernike dok se bore za Trojstveno učenje postbiblijskih crkvenih sabora.

Da li se Jovan razlikuje od Mateje, Marka i Luke po pitanju preegzistencije?

Kako bismo imali pozadinu za proučavanje Jevanđelja po Jovanu, od vitalnog je značaja da imamo na umu činjenice o Isusovom poreklu koje su predstavljene u sinoptičkim jevanđeljima (Mateja, Marko, Luka). Lukina namera je bila da Teofilu Velikom prikaže hrišćanske istine zbog kojih je ovaj drugi postao vernik: "Da poznaš temelj onih reči kojima si se naučio" (Luka 1:4). Retki su čak i pokušali da pretpostave da je Luka u svoj portret Isusa ubacio i jednu reč koja navodi na zaključak da je Isus bio bilo šta osim ljudskog bića, natprirodno začetog, koje nastaje po prvi put u trenutku začeća. Isto se može reći i za Mateju i Marka i o predstavljanju Isusa u knjizi Dela apostolskih. I teolozi i istoričari se slažu oko toga: "U sinoptičkim Jevanđeljima ne postoji direktna izjava o Hristovoj preegzistenciji. Oni nigde ne navode preegzistenciju."[8]

> Mi imamo hristologiju sinoptičkih Jevanđelja, i ne može se osnovano tvrditi da nam ona daju i najmanjeg razloga za odstupanje od ideje Mesije koji je potpuno čovek. Ideja o preegzistenciji je potpuno izvan sinoptičkog viđenja. Ništa ne može ovo pokazati jasnije od opisa Isusovog natprirodnog rođenja. Sve što ga izdiže iznad ljudi - iako ga ne lišava čiste ljudskosti kao osobe - je *pneuma hagion*

[8] B.F. Westcott, *The Gospel of John* (Grand Rapids: Eerdmans, 1981), lxxxiv, Ixxxvii.

> (Sveti Duh), koji je izvršio njegovo začeće... Sinoptička hristologija je značajno utemeljena na pojmu Mesije, određenog i začetog kao *huios theou* (Sin Božji); i sve ostalo što proizilazi iz tog pojma se oslanja na istu pretpostavku potpuno ljudske prirode.[9]
>
> Preegzistencija ne pripada primarnim podacima hrišćanske vere o istorijskom i uzvišenom Isusu ali je implikacija te vere (potrebno je više čvrstih dokaza umesto implikacija). Ona nije deo primitivne doktrine zabeležene u uvodnim pasusima Dela apostolskih. U Delima se ne pojavljuje pomisao da je njegovo poreklo transcedentno kao njegova sudbina - nema ni naznaka preegzistencije. *Hristovo mesto u večnosti je u planu i mudrosti Oca.*[10]

Što je još značajnije, u Petrovoj prvoj poslanici je iznešeno mišljenje da je Isus pre svog rođenja postojao samo kao Božja zamisao. Na kraju njegove karijere on nije primenio svoje mišljenje izraženo u ranijim govorima u Delima: "(Isus) je određen još pre 1. knj. Mojsijeve sveta, a javio se u poslednja vremena vas radi" (1. Petrova 1:20). E.G. Selwyn ispravno primećuje: "Nemamo prava da kažemo da je (Petar) bio upoznat sa idejom o Hristovoj preegzistenciji... Ova ideja se ne mora nužno podrazumevati u opisu Hrista kao `predodređenog pre stvaranja sveta`, budući da su hrišćani takođe predodređeni od strane Boga."[11]

Svi verni su slično "predodređeni" (1. Petrova 1:2), ali to očigledo ne označava njihovu preegzistenciju. Ukoliko Petar nije mislio da je Isus postojao pre svog rođenja, onda ovaj vodeći Apostol nije verovao u Trojstvo.

---

[9] F.C. Baur, *Church History of the First Three Centuries* (London: Williams i Norgate's, 1878), 65.
[10] *Dictionary of the Apostolic Church* (T & T Clark, 1916), 2:264, dodato isticanje.
[11] *Prva poslanica sv. apostola Petra,* 248.

Profesor duhovne istorije koji je pitanje podrobno ispitao, nije našao dokaze o Isusovoj preegzistenciji u Mateju, Marku i Luki:

> Jasno je da je Isus, čiji je um vezan za proroke, izveo svoj mesijanski koncept iz čisto hebrejskih izvora. Dok je mesijanska misija ukorenjena u proročanstvu, za šta je sam Isus svedok, ne izgleda kao da je on tvrdio ili sebi pripisivao prezemaljsku egzisteciju... Po onome što Mateja i Luka govore o njegovom poreklu, on je božanski stvoren. *Ali on nije postojao pre toga.* On je predstavljen da je nastao u utrobi device začećem putem Svetog Duha... Niko ne može razumno tvrditi, po verzijama njegovog čudesnog 1. knj. Mojsijeve koje daju Mateja i Luka, da je Isus postojao pre ovog božanskog čina stvaranja... Niti postoji bilo koja eksplicitna indikacija u njegovim izjavama da je bio svestan sopstvene preegzistencije. Stoga, u sinoptičkim Jevanđeljima nemamo posla sa večnim bićem, koje je uzelo ljudski oblik, već sa onim koje, iako je božanski podareno uzvišenim zanimanjem i sudbinom, u potpunosti podleže uslovima ljudskog postojanja od rođenja do smrti.[12]

Niko neće sumnjati u temeljnost sa kojom je Raymond Brown ispitao priče o rođenju Mesije. On takođe smatra da ni Mateja ni Luka nisu verovali da je Isus postojao pre svog rođenja.

> Činjenica da Matej može da govori o Isusu kao o "začetom" (pasiv od *gennan)* u 1:16, 20 pokazuje da je za njega začeće posredstvom Svetog Duha *postajanje* Sina Božjeg... Jasno je da božanski sin nije usvojen, ali *ne postoje naznake o inkarnaciji u telo nekoga ko je bio sa Bogom.*[13]

---

[12] James MacKinnon, *The Historic Jesus* (Longmans, Green and Co., 1931), 375-379, dodato isticanje.

[13] *The Birth of the Messiah,* 140, 141, dodato isticanje. Aaron Milavec, "Matthew's Integration of Sexual and Divine Begetting," u *Biblical Theology Bulletin* 8 (1978): 108: "Hrišćanska doktrina preegzistencije bi bila potpuno nekompatibilna sa Matejinim opisima Hristovog porekla."

U istom radu on kaže: "U komentaru ću naglasiti da Mateja i Luka ne pokazuju nikakvo znanje o preegzistenciji; izgleda da je za njih začeće označavalo postajanje Sina Božjeg."[14]

Ovo zapanjujuće priznanje od poštovanog naučnika potvrđuje činjenicu da se doktrina inkarnacije ne nalazi u Jevanđeljima po Mateji i Luki. Isto važi i za Jevanđelje po Marku. Brown primećuje da su ovo čudne činjenice za teologe obrazovane po tradicionalnim verovanjima u večnog sina:

> Lyonnet, *L 'Annonciation,*[15] ističe da je ovo (odsustvo svih naznaka preegzistencije kod Luke) posramilo mnoge ortodoksne teologe, budući da u hristologiji preegzistencije, začećem putem Svetog Duha u Marijinoj utrobi ne nastaje Božji Sin. Izgleda da Luka nije svestan postojanja ovakve hristologije; *začeće je za njega kauzalno povezano sa božanskim sinom.*[16]

Neverovatno je da tradicionalno hrišćanstvo, bez obzira, insistira na tome da je Isus postojao pre svog začeća kao *Sin Božji* i drugi član Svetog Trojstva. Ovaj koncept se, međutim, ne može pronaći kod Mateje i Luke. Obojica nam predstavljaju Isusa koji je počeo da postoji kada je začet u Mariji putem moći Svetog Duha. Lukina poruka je jasna: Natprirodnim činom Boga, koji je uticao na Mariju, je *nastao* Sin Božji. Niko ko čita Lukine reči ne može zamisliti da je ta osoba bila Sin Božji pre čuda koje je Bog izeo nad Marijom. Lukin Isus nastaje, kao i svako drugo ljudsko biće, u utrobi svoje majke: "zatrudnećeš, i rodićeš Sina... Duh Sveti doći

[14] Isto, 31, fn. 7.

[15] "L'Annonciation et la Mariologie Biblique," u *Maria in Sacra Scriptura, 4:61.*

[16] Brown, *The Birth of the Messiah, 291.*

će na tebe, i sila Najvišeg oseniće te; *zato* i ono što će se roditi biće sveto, i nazvaće se Sin Božji." (Luka 1:31, 35).

Ovaj ključni tekst ne pruža dokaze za razmišljanje da je Isus postojao pre svog rođenja. Za Luku, Sin Božji je stvoren oko 3 god. p.n.e. a ne u večnosti. Mateja se u potpunosti slaže sa Lukom. On izjavljuje da je Isus "sin Davida, Avramovog sina" (Matej 1:1), kaji je čudotvorno začet u Mariji pod uticajem Svetog Duha (Matej 1:18, 20).

Tradicionalna ortodoksna učenja se u velikoj meri oslanjaju da tekstove u Jevanđelju po Jovanu (Jovan 17:5; 8:58). Oni navodno treba da pokažu da poreklo Isusa nije u utrobi Marije već u večnosti, i da je on zaista svestan svog prezemaljskog postojanja sa Ocem. Da li ovi stihovi zaista mogu podneti teret ovakve zapanjujuće pretpostavke, koja stavlja Jovanovog isusa u klasu koja je potpuno drugačija od one iz sinoptičkih jevanđelja? Ili postoji drugačiji način čitanja Jovana koji njegovo svedočanstvo dovodi u harmoniju sa ostalim jevanđeljima? To pitanje se pojavljivalo tokom hrišćanske istorije, naročito u radovima (između ostalih) koje su napisani Paul of Sarnosata (200-275), Photinus (300-376), Anabaptista Adam Pastor (1500-1570), Michael Servetus (1511-1553), poljski Anabaptista, englez John Biddle (1615-1662), i naučnici protivnici Trojstva u Americi, Britaniji i Nemačkoj u devetnaestom veku i skorije na Kembridžu. Izjava Maurice Wiles-a potvrđuje ono što je dugo ubeđenje manjinske grupe vernika:

> U okviru hrišćanske tradicije, Novi Zavet se već dugo čita kroz prizmu kasnijih sabornih učenja... Priča o Isusu kao o Sinu Božjem je imala veoma drugačiju konotaciju u prvom veku od one koju je dobila posle Nikeje. Priču o Isusovoj preegzistenciji (i Svetom Pismu) treba u većini, a možda i u svim slučajevima, razumeti po analogiji sa preegzistencijom Tore, kao prikazivanje večne božanske

> promisli koja se sprovodi kroz njega, umesto preegzistencije potpuno lične prirode.[17]

Problem zastupnika Trojstva je što glavnu podršku moraju tražiti od Jovana uz rizik protivrečnosti sa Matejom i Lukom.[18] Međutim, postoji drugi način čitanja Jevanđelja po Jovanu - način koji ga usklađuje sa ostalim piscima jevanđelja. Da se Mateja i Jovan slažu oko toga ko je bio Isus pokazuje jednostavna činjenica: Matej 16:16, 18 prikazuje Isusa i čini verovanje da je on *Mesija* bazom hrišćanske vere. Jovan 20:31 naglašava Jovanov cilj pisanja jevanđelja. Pokazivanje potpuno iste istine, da je Isus Hrist Božji Sin.

Reč u Jovanovom prologu

Skorašnji komentari na temu Jevanđelja po Jovanu govore da, uprkos dugoj tradiciji činjenja suprotnog, izraz "reč" u poznatom Jovanovom prologu ne treba tumačiti kao da se odnosi na Sina Božjeg pre njegovog rođenja. Naši prevodi sugerišu verovanje u tradicionalnu doktrinu pisanjem velikog početnog slova u "Reč". Ali šta je postalo telo u Jovanu 1:14? Da li je to večna *osoba*? Ili je to samoekspresivno delovanje Boga, Njegov večni plan? Plan se može otelotvoriti, na primer, kada se dizajn iz glave arhitekte realizuje u obliku kuće. Ono što je prethodilo vidljivim ciglama i malteru je namera u umu arhitekte. Stoga je u redu da čitamo

[17] The Remaking of Christian Doctrine, 52, 53.

[18] Po mnogima Matej beleži poreklo ili "početak" Isusa u Matej 1:18. To nije samo njegovo rođenje. Marko i Luka nisu znali ništa o Isusu koji je postojao pre svog rođenja. Iz Lukinog opisa rođenja je jasno isllučeno "večno stvaranje" Sina, koji postaje Sin Božji na svom začeću. Razumna je činjenica da je Jovanov pogled na Hrista, zapravo, u skladu sa gledištima ostalih pisaca jevanđelja.

Jovana 1:1-3 kao: "U početku beše kreativna namera Boga";[19] "bila je sa Bogom i potpuno je izražavala Boga (*theos*)"[20] (kao što je i mudrost bila sa Bogom pre stvaranja, Provo 8:30) "Sve stvari su nastale kroz nju." Ovo korišćenje "reči" odlično odgovara Starom Zavetu: "Tako će biti reč moja kad izađe iz mojih usta: neće se vratiti k meni prazna, nego će učiniti šta mi je drago, i srećno će svršiti na šta je pošaljem" (Isaija 55:11).[21] Isus je ta reč izražena kao ljudsko biće - poslednja Božja reč svetu, Sin kroz koga je Bog govorio na kraju tih dana (Jevrejima 1:1, 2). Značajno je što pisac Poslanice Jevrejima stavlja sina "u posledak dana ovih", kao božanskog posrednika koji dolazi posle proroka. On ga ne postavlja u večnost, ali razmišlja o Sinu kao o istorijskom Hristu.

Dvosmislenost grčkog *(dia autou,* "kroz to" ili "kroz njega," Jovan 1:3) omogućava postojanje *nelične* reči pre Isusovog rođenja. Neličnost reči nagoveštava Jovanovo sopstveno tumačenje Jovana 1:1 u 1. Jovanovoj 1:2. Upravo je nelični "život večni" koji je bio "u Oca" (*pros ton theon,* 1. Jovanova 1:2; "reč" koja je bila *pros ton theon*), odnosno, obećanje večnog života koje će biti ispunjeno kroz Isusa. Izgleda da Petar oslikava potpuno istu ideju kada opisuje Isusa kao jagnje Božje koji je "određen još pre 1. knj. Mojsijeve sveta, a javio se u poslednja vremena" (1. Petrova 1:20). Samo nekoliko stihova ranije, on upotrebljava isti koncept predviđanja kada govori o Božjem planu da pozove hrišćane u spasenje (1. Petrova 1:2). Bog je znao one koje će kasnije pozvati, ali oni nisu doslovno večni. Petrova primena ovog koncepta na Isusa u 20. stihu ukazuje na "idealnu preegzistenciju" u večnoj Božjoj mudrosti, a ne na stvarno postojanje u drugoj dimenziji pre

[19] Gabriel Fackre se u The Christian Story (Eerdmans, 1978), 103 sa odobravanjem odnosi na shvatanje Teofilusa iz Antioha da je "logos" Božji plan, namera i vizija i predlaže sledeći prevod Jovana 1:1, "Vizija beše u Bogom i Bog beše Vizija."

[20] NEB pokušava da prenese značenje sa "Šta reč beše, Bog beše."

[21] Za starozavetnu upotrebu termina "reč" videti Ps. 33:6-12 i James Dunn, Christology in the Making, 217, 218.

svog rođenja kao ljudskog bića. Postoji interesantna paralela u knjizi Otkrivenja, gde sve "jeste i stvoreno je." (Otkrivenje 4:11). Mounce komentariše da "ova neobična fraza sugeriše da su sve stvari koje postoje, prvo postojale u večnoj volji Boga i kroz Njegovu volju su stvarno nastale u vreme koje je On odredio."[22]

Komentatori zastupnici Trojstva priznaju da ne postoji ubedljiv razlog da verujemo da su prvobitni čitaoci Jovanovog prologa mislili da je "reč" Sin koji je imao doslovnu preegzistenciju kao *osoba:* Do Jovana 1:4 ("reč postade telo"), "bi bilo vrlo moguće za čitaoca da Reč protumači kao neki vrhovni kosmički princip ili slično".[23] Malo je poznato da su engleski prevodioci Jovana 1:2 pre Verzije Kralja Džejmsa reč opisivali sa "to", a ne sa "on". Ovu činjenicu je naglasio James Dunn. U svojoj iscrpnoj analizi tradicionalne doktrine inkarnacije, on tvrdi da, van Jevanđelja po Jovanu, ne postoji doktrina doslovne preegzistencije. Dunn, međutim, daje važno tvrđenje da pre Jovana 1:14, nema potrebe razmišljati o "reči" kao o drugoj osobi koja je sa Ocem. O Jovanu 1:1 on kaže:

> Iz naše dosadašnje analize (Jovana 1:1-14) se pojavljuje zaključak da jedino sa stihom 14 ("reč postade telo") možemo početi da govorimo o ličnom Logosu. Stih koristi vrlo neličan jezik (postade telo), ali ni jedan hrišćanin ovde neće propustiti da se to odnosi na Isusa - reč nije postala uopšteno telo, već Isus Hrist. *Pre stiha* 14 se nalazimo u istom domenu prehrišćanske priče o Mudrosti i Logosu, istog jezika i ideja koje nalazimo kod Phila, gde kako smo videli, imamo posla sa *personifikacijama, a ne sa osobama*, personifikovanim delima Boga, a ne sa Božanskim bićem kao takvim. Poenta je iskrivljena činjenicom da moramo da prevodimo Logos u muškom rodu kao "on" kroz celu

[22] R.H. Mounce, *The Book of Revelation* (Marshall, Morgan i Scott, 1977),140 (Otkr. 4:11).
[23] Leon Morris, *The Gospel According to John, New International Commentary on the New Testament* (GrandRapids: Eerdmans, 1971), 102.

> pesmu. Ali ako Logos, umesto toga, prevedemo kao "Božju izjavu", postaje jasnije da se u pesmi *o Logosu iz stihova 1-13 ne mora razmišljati kao o božanskom biću.* Drugim rečima, revolucionarni značaj stiha 14 može lako biti da ne označava samo prelazak iz preegzistencije u inkarnaciju, već takođe prelazak iz *nelične personifikacije u stvarnu osobu.*[24]

Ali zašto mi "moramo da prevedemo" *logos* u muškom rodu sa "on"? Samo da bismo podržali tradicionalnu interpretaciju Jovanovog prologa. Ukoliko se logos smatra "Božjim planom", a ne Sinom koji je živeo pre svog rođenja, uklanja se značajna potpora strukture tradicionalnog pogleda na preegzistenciju i Trojstvo u Jevanđelju po Jovanu.

Još jedan pogled na Jovana 1:1

Da li je trenutni prevod Jovana 1:1 zaista prevod, ukoliko pod prevođenjem podrazumevamo prenošenje originala u smisleni ekvivalent na ciljanom jeziku? Da li fraza "Reč beše u Boga" ima bilo kakvo značenje na Engleskom jeziku? Kada je poslednji put Vaša reč bila "u Vas"? Mi smatramo da sadašnja standardna tumačenja, iako su doslovno tačna, jednostavno imaju za cilj da se čitalac oseća dobro sa primljenom ortodoksnom hristologijom večnog Sina koji poprima ljudsku prirodu. Veliko početno slovo u "Reči" odmah sugeriše večnu *osobu.* A mnogim čitaocima (11 miliona primeraka u celom svetu na mnogim jezicima) je ponuđeno parafrazirajne kao što je Good News Bible: "Pre svega što je postojalo, bio je Hrist, sa Bogom. On je uvek bio živ i sam je Bog. On je stvorio sve što postoji. Ne postoji ništa što On nije stvorio."[25]

---

[24] *Christology in the Making,* 243, dodato isticanje.

[25] Uporedi GNB 1. Jovanova 1:1: "Hrist je bio živ na početku sveta."

Čitaočeva ortodoksija je još više potvrđena. Ali rimokatolički naučnik Karl Josef Kuschel, u svom skorašnjem obimnom proučavanju pitanja porekla Hrista pita: "Zašto instinktivno čitamo: `U početku beše Sin, i Sin beše u Boga`?"[26]

Nama se čini da istraživanje treba da počnemo u Hebrejskoj Bibliji, ukoliko želimo da shvatimo Jovanovu nameru u prologu. Kao što mi je profesor rekao na seminaru, "Ukoliko pogrešno shvatiš Stari Zavet, pogrešno ćeš shvatiti Novi Zavet." Zapanjujuće je da ni jedno pojavljivanje hebrejske reči *davar* (reč) koja odgovara Jovanovoj grčkoj reči *logos* pruža bilo kakav dokaz da "u početku beše reč" označava *osobu*, a još manje da označava večnu drugu božansku osobu, Sina Božjeg, koji je pored Boga iz izraelske vere. Davar u Starom Zavetu znači "reč", "sadržaj", često "obećanje" ili "nameru", ali nikada osobu. Stalno pojavljivanje velikog početnog slova "R" je neopravdano. Jovan nije imao nameru da kaže da je preegzistentna reč bila druga posebna osoba pre nego što se otelotvorila u Mesiji.

Zašto onda Jovan ne bi govorio da je Božja kreativna aktivnost, Njegova reč mudrosti, bila "sa Njim" kao što je mudrost bila "sa (*para*) Njim" u Knjizi Izreka 8:30 (LXX)? Knjiga izreka 8, u stvari, ima zapanjujuće paralele sa onim što Jovan kasnije govori o Isusu. Život se nalazi u rečima Isusovim (Jovan 6:63), kao što se nalazi i Mudrost. Mudrost viče kao i Isus (Jovan 12:44), kada poziva ljude da čuju njegovo učenje. Ono što se pripisuje Mudrosti u Knjizi izreka se na drugom mestu pripisuje Bogu (Jov 12:13-16).

Značajno je da Jovan uvek koristi predlog *para* (sa) da izrazi bliskost jedne *osobe* drugoj (1:39; 4:40; 8:38, itd.). Ipak, u prologu koristi *pros* (sa), čime sugeriše da "reč" nije namenjena da označi *osobu* koja je sa Bogom. Prvi Jovanov stih je takođe podsetnik na ono što Mudrost govori u Ecclesiasticus 24:9: "Bog me je stvorio od početka pre sveta". To je dobar dokaz da hebrejski predlozi *im*

[26] *Born Before All Time? The Debate About the Origin of Christ* (New York: Crossroads, 1992), 381.

ili *et* koji znače "sa" mogu opisati odnos između *osobe i onoga što je u njenom srcu ili umu.* Evo nekih zanimljivih primera korišćenja hebrejskih predloga *im* i *et* iz Hebrejske Biblije:

"Ja, sam = u nečijoj svesti, bilo znanju, pamćenju ili nameri":[27]

4. Mojsijeva 14:24: "u kome beše drugi duh" (u njegovom umu)

1. Carevima 11: 11: "Što se to nađe na tebi (Solomonu)" (šta ti želiš)

1. Dnevnika 28:12: "I sliku od svega što beše smislio" (u njegovom umu)

Jov 10:13: "znam da je u Tebe" (paralela sa "skriveno u tvom srcu"; "u tvom umu "NIV, "znam da je to tvoja namera" NASV)

Jov 15:9 "što ne bi bilo u nas" (mi to ne razumemo)

Jov 23:10: "On zna put moj" (put moje svesti)

Jov 23:14: "I izvršiće šta je naumio za me; i toga ima u Njega mnogo." (on ima mnogo tavih namera); LXX: "On je umislio stvar i uradio je".

Jov 27:11: "kako je u Svemogućeg ne tajim." (Njegove namere)

Psalmi 50:11: "krasota poljska preda mnom je" (poznata mi je, u mojim mislima)

Psalmi 73:23: "Ali sam svagda kod Tebe" (u tvojim mislima)

Et: "rečeno je da je san o Jahvinoj reči *sa* prorokom."[28]

[27] Brown, Driver i Briggs, *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament, 768.*

[28] Isto, 86.

1. Mojsijeva 40:14: "Ali nemoj zaboraviti mene kad budeš u dobru" ("zapamti me u sebi"). (Reč je bila on što je Bog imao na umu.)

2. Carevima 3:12: "U njega je reč Gospodnja" (2. Jovanova 2 "istinu koja u nama stoji i biće s nama doveka"; Gal. 2:5: "da istina jevanđelja ostane među nama.")

Isaija 59: 12: "Jer su prestupi naši kod nas" (naše znanje, prisutno u našem umu). (Jovan 17:5 slava koji je Isus imao kod Boga - prisutna u Božjem umu kao njegova namera).

Jeremija 12:3: "Okušao si srce moje kako je prema Tebi" ("iskušao si moje srce")

Jeremija 23:28: "Prorok u kome je san" (Prorok koji je sanjao) Jeremija 27:18: "ako je reč Gospodnja u njih"

Jov 14:5: "Izmereni su dani njegovi, broj meseca njegovih u Tebe je" (poznat tebi)

Priče 2:1: "Čuvaj moje zapovesti u sebi" (= kod sebe)

Priče 11:2: "Mudrost je u skromnih".

Imajući u vidu ovu hebrejsku pozadinu mi predlažemo sledeći prevod Jovana 1:1, 14: "U početku Bog je imao Plan i Plan je bio Božja odluka i Plan je potpuno odražavao Božji um, i Plan je otelotvoren u Čoveku Mesiji, Isusu."

Jovanova namera

Jovan se u svom prologu suprotstavlja gnostičkim tendencijama ka dualnoj ili pluralnoj ideji Boga. Gnostički hrišćani su verovali da je neizrecivi i nedodirljivi Bog, koji je bio udaljen od svoje kreacije -komunicirao sa ovim svetom- putem manje božanskih figura - "aiona" ili pojedinačnih manje božanskih figura (različiti gnostički sistemi se razlikuju po ovom pitanju). Justin

Mučenik, koji sigurno nije imao nikakve tendencije ka gnosticizmu, svejedno nema nikakvih sumnji kada se govori o večnom Sinu koji je "aritmetički drugi Bog", koji međutim nije večan kao Sin u razvijenom Trojstvenom smislu, već večan kao Sin koji stupa na scenu u trenutku, ili neposredno, pre stvaranja iz 1. knj. Mojsijeve. Justin utire put koji je stran novom Zavetu kada vidi Sina Božjeg aktivnog u vreme Starog Zaveta kao anđela Gospodnjeg.

> Sredinom drugog veka Justin je napisao dela *Apology* i *Dialogue* u kojima se uticaj filozofije na hrišćanstvo pokazuje u punoj snazi... On stvara vezu između paganskih oblika filozofije, most preko koga prvo prelazi na teritoriju drugog... (Hrišćanstvo) se našlo u helenskom judaizmu u Aleksandriji zbog koga je, istovremeno se držeći hrišćanskih i hebrejskih otkrivenja, moglo usvojiti filozofske misli i poprimiti filozofske koncepte tog doba.[29]

Tertullian, koji je poznat kao otac latinskog hrišćanstva, kao i Justin, prepoznaje drugo božansko biće koje je stvorio Otac.[30] Ova hristologija, koja ima zloslutnu naklonost prema gnostičkom dualizmu, se nije mogla razviti ukoliko nije prvo pretpostavljeno da je Jovan mislio da je Sin, koji je proizašao iz Božje reči mudrosti, postojao od početka. Javnost nastavlja da se u mnogome oslanja na Jovana 1:1 u pogledu doktrine ravnopravnog Hristovog božanstva. Ali šta bi bilo da su obrazovani na bilo kome od osam

[29] GT. Purves, "The Influence of Paganism on Post-Apostolic Christianity," *Presbyterian Review* 36 (Oct., 1888). Katastrofalni uticaj aleksandrijanske filozofije je široko priznat među savremenim naučnicima. U *Bible Review* iz juna 1997. Profesor J. Harold Ellens primećuje da "je od Nikeje do Kalcedonije spekulativna neoplatonistička perspektiva aleksandrijanske hristologije značajno ukorenjena i postala ortodoksna hrišćanska dogma 451."

[30] Postojalo je vreme kada Sin nije postojao; Bog nije uvek bio Otac" *(Against Hermogenes,* poglavlje 3).

engleskih prevoda koji su prethodili izdavanju Verzije Kralja Džejmsa 1611. godine?[31]

Još jedna linija za istraživanje Jovanovog značenja je vanbiblijska literatura judaizma. U kumranskom *Manual of Discipline* saznajemo da "je sve nastalo putem Božje mudrosti; i on sve čini svojom voljom; i bez njega ništa ne može biti." Ovo je sigurno eho Jovanovog "Sve je kroz Nju postalo, i bez Nje ništa nije postalo što je postalo." (1:3). U I QS iii 15 čitamo: "Iz Božje mudrosti nastaje sve što jeste i što će biti", a u Apocrypha, "O Bože koji si stvorio sve stvari na Tvom svetu" (Mudrost 9:1) i opet u Sirah 42:15: "Sada vidim delo Gospoda, i proglašavam sve što sam video: u rečima Gospodnjim su Njegova dela". U Odama Solomonu, saznajemo da "svetovi su stvoreni rečju Božjom" i "pomišlju njegovog srca" (16:19).

Sigurno smo u atmosferi Boga koji je rekao i to je bilo učinjeno u 1. Mojsijevoj 1 i Jovanu 1:1 kada saznajemo više o samoekspresivnoj i kreativnoj aktivnosti koja je postala Isus. Stoga je Isus ono što je postalo od reči. Verujem da bi mnogi naučnici došli do sličnog tumačenja kada ne bi bili pod ograničenjima koje im nameće ortodoksija. Veoma je zanimljivo šta je, na primer, veliki F.F. Bruce, zapanjujuće, napisao o Jovanu 1:1 i problemu Hristove preegzistencije: "Po pitanju preegzistencije, nju u najmanju ruku možemo prihvatiti kao preegzistenciju večne reči mudrosti Boga koja (ko?) je otelotvorena u Isusu. Ali nije jasno da li je bilo koji pisac Novog Zaveta verovao u postojanje ove posebne svesti kao druge Božanske osobe... Nisam toliko siguran da je Pavle u to verovao."[32] Da li se ovo naposletku uopšte razlikuje od

[31] Sa jednim zabeleženim izuzetkom, Jovan 1:3 "By it all things were made. Without it nothing was made" se prevodi: Tyndale Bible (1535), Coverdale (1550; tu ovoj verziji ima "the same," umesto "it"), Matthew (1535), Taverner (1539), The Great (Cranmer's) Bible (1539), Whittingham (1557), Geneva (1560), Bishops' Bible (1568).

[32] Iz korespodencije 13. jun 1981.

jednostavne definicije koju nam nudi standardni leksikon Arndt i Gingrich-a? Oni o "reči" u Jovanu 1:1 kažu: "Naša literatura pokazuje tragove načina razmišljanja, koji je bio široko rasprostranjen u savremenom sintetizmu, kao i u jevrejskoj mudrosti i kod Filon Aleksandrijskog, a njegova najizraženija karakteristika koncept Logosa, nezavisne, personifikovane `Reči` (Božje)... Ova božanska `Reč` je uzela ljudski oblik istorijske osobe."[33] Veoma je uverljivo to što nam ovu definiciju nudi toliko prestižan autoritet. Primećujete da Arndt i Gingrich nisu ništa rekli o tome da reč označava Sina pre rođenja Isusa Oni misle da je "reč" u Jovanu 1:1 personifikacija, a ne osoba.

A opet, bez verovanja u tog drugog večnog Sina, u mnogim crkvenim krugovima, nije moguće kvalifikovati se kao istinski vernik! Kakav neverovatan paradoks. Situacija je drugačija na nivou akademskih biblijskih studija.

Koliki je, onda, ulog u termin "reč"? Da li je to večna osoba ili namera? Zagovornici Trojstva ponekad tvrde sledeće: 1) Reč je bila Bog; 2) Isus je bio Reč; 3) Dakle, Isus je Bog. Ove premise treba ispitati. Reč nije identična sa Bogom.[34] Ona se razlikuje od Boga u nekom smislu budući da je "sa Njim". Reč nije bila drugi bog. Ukoliko, dakle, Reč nije niti identična sa Bogom (kako bi mogla biti kada je "sa Bogom"?) niti je nezavisni Bog, fraza "Reč je bila u Boga" jedino može značiti, kao što ističe A.E Harvey, "da je reč izraz ili misao Boga" (vidi Mudre Izreke 7:25-6), koja je na neki način božanska, odnosno Božja".[35]

Druga premisa, "Isus je bio Reč", ne mora značiti da je reč identična sa Isusom od večnosti. Isus je postao od reči. On je ekspresija reči od svog rođenja kao Božji Sin (Jovan 1:14). Reći da

---

[33] William F. Arndt i F. Wilbur Gingrich, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature* (Chicago: University of Chicago Press, 1957), 480.

[34] Identitet bi bio ozražen sa "*o theos*" a ne sa "*theos*".

[35] *Jesus and the Constraints of History* (Philadelphia: Westminster Press, 1982), app. III, 176, 177.

je Isus izraz Božje aktivnosti otkrovenja ni na koji način ne dokazuje da je Božji Sin večni član Trojstva.

Razmišljati kao Jevreji

Na celo pitanje preegzistenije u velikoj meri utiče način na koji čitamo biblijske izjave. Šta znači kada nešto "postoji" pre svog postojanja na zemlji? Da li je u pitanju predodređenost ili doslovna preegzistencija? Činjenica je da "kada Jevrejin želi da nešto označi kao predodređeno, on o tome govori kao da to već postoji na nebu"[36] Stoga u Kološanima 1:5 Pavle govori da je nada za hrišćansko nasleđe dolazećeg Carstva "ostavljena vama na nebesima". Nasleđe koje je obećano za našu budućnost postoji u večnosti kao Božji plan. Ono što je budućnost za nas, u ovom slučaju, je prošlost za Boga. Slično, misterija budućeg Carstva je skrivena kod Boga u Njegovim večnim namerama (Rimljanima 16:25). Znači, takođe i mudrost koja nam je sada data je određena pre sveta za našu slavu (1. Korinćanima 2:7-9). U skladu sa ovim načinom opisivanja Božjeg predodređivanja. Biblija čak može reći i da je Isus bio razapet pre nastanka sveta (Otkrivenje 13:8). Za ono što je odlučeno se stoga može reći se već dogodilo u Božjim namerama, iako se sam događaj još nije desio. Ovaj važan biblijski princip se takođe pojavljuje u Pavlovom razmišljanju: "Bog zove ono što nije kao ono što jeste" (Rim. 4: 17). U ovom kontekstu se možemo pozvati na Isaka koji je bio *stvaran u mislima i nameri Božjoj pre nego što je bio začet*.[37] "Bog se odnosi prema... stvarima koje ne postoje... kao da postoje, zato što će uskoro postojati u skladu sa Njegovim namerama."[38] U istoj poslanici Pavle može reći da Bog *proslavi* vernike, što znači da je njihova buduća slava

[36] E.G. Selwyn, *Prva poslanica sv. apostola Petra*, 124, dodato isticanje.

[37] Harrison, *Romans, Expositor's Bible Commentary* (Zondervan, 1976), 52, dodato isticanje.

[38] Moule, *Romans, Cambridge Bible for Schools and Colleges* (Cambridge UP, 1918), 95.

osigurana jer je Bog to odlučio (Rimljanima 8:30). Sveto Pismo 700 godina pre Isusovog rođenja najavljuje "Sin *nam se dade*" (Isaija 9:6). U savremenim verzijama su ovi glagoli u prošlom vremenu pravilno prevedeni u budućem - "sin će nam biti dat" - budući da se to ovde podrazumeva.[39] Pošteno je pitati zašto se ovo "prošlo vreme predskazanja" ili "namera" možda ne pominje u Jevanđelju po Jovanu.

Bez teškoća možemo prepoznati da se Božje obećanje da će Avramu dati zemlju odnosi na budućnost. A ipak je izraženo prošlim vremenom: "Semenu tvom dadoh zemlju ovu" (1. Mojsijeva 15:18). *Soncino Commentary* pravilno primećuje: "Božje obećanje je izraženo kao da je sve ispunjeno."[40] Prošlo vreme se ovde ne sme shvatiti doslovno, jer zemlja nije bila (i još uvek nije[41]) postala Avramova. Stephen jednostavno kaže: "Bog mu nije dao ni kvadratni metar ove zemlje da je nazove svojom, On je obećao da će mu je dati" (Dela 7:5). Očigledna protivrečnost između 1. Mojsijeve 15:18 ("Dadoh") i Dela 7:5 ("Ne dade") se lako rešava prepoznavanjem "proročkog prošlog vremena" koje ukazuje na sigurnost *budućeg* ispunjenja zbog već donete odluke u Božjoj nameri. Slično, Bog dade zemlju Avramu i Isaku (1. Mojsijeva 35:12), iako je oni još nisu dobili.[42] Pretpostavićemo primenu ovog principa na jezik preegzistencije kod Jovana kada budemo tumačili Jovana 17:5 (u daljem tekstu). Ali, prvo treba da ispitamo drugi Jovanov tekst o "preegzistenciji".

---

[39] Sledeća "proročanska prošla vremena" kod proroka su tipična za hebrejski način razmišljanja: "narod moj *odvede* u ropstvo" (Isaija 5:13); "Jer nam se rodi Dete, Sin nam se *dade*" (9:6); "Narod koji hodi u tami videše videlo veliko" (9:2); "te će ždreti Izrailja na sva usta" (9:12); "*Dođe* u Ajat" (10:28); "ja *mećem* u Sionu kamen,..." (28:16); "zatrće ih, predaće ih na pokolj." (34:2).

[40] Morris Simon, *The Soncino Chumash* (London: Soncino Press, 1947), 34.

[41] Uprkos ranijem nasleđivanju zemlje pod Jošuom (Jošua 21:43-45), proroci očekuju konačno i potpuno ispunjenje starog obećanja Avramu (Jeremija 3:18; 30:3).

[42] Pisa poslanice Jevrejima očekuje da će Avram tek naslediti zemlju po kojoj je nekada lutao kao stranac (Jevrejima 11:9).

Šta Jovan zaista kada kaže da Isus dolazi i da je poslat?

Oslanjajući se na predubeđenje da je Isus u Jevanđelju po Jovanu došao iz preljudskog postojanja u raju, čitaoci četvrtog jevanđelja tvrde de je Isusov "dolazak od Oca", "odvajanje od Oca" ili "slanje od Oca" jasan dokaz doktrine inkarnacije - da je Sin koji je postojao pre rođenja postao čovek. Međutim, isti jezik se koristi i za osobe za koje se ne tvrdi preegzistencija. Jovan Krstitelj je takođe "poslat od Boga" (Jovan 1:6). Nikodim je mislio da je Isus učtelj koji je "došao" od Boga, ne misleći da je on već postojao, već samo da ga je Bog poslao (Jovan 3:2). Isus je "od Boga" *(ek theou),* ali će sledbenici takođe biti od Boga *(ek theou),* (Jovan 8:47). Na Jovanovom jeziku, lažni proroci "izićoše" *(exerchesthai)* na svet (1. Jovanova 4:1), odnosno da propovedaju. Isus takođe tvrdi da je "došao" da propoveda jevanđelje o Carstvu (Marko 1:38). Marko nigde u svom jevanđelju ne pominje preegzistenciju, a u Lukinoj verziji se pominje da je Isus "poslat" od Boga (Luka 4:43). "Dolaziti" i "biti poslat" su slični načini izražavanja tvrdnje da je Isus određen od Boga da bude Njegov poslanik, u tipično jevreskom smislu *shaliach,* ili ambasador, kome je data puna moć od onoga ko ga "šalje" sa porukom.[43]

Dunn ističe da su Mojsije i proroci poslati od Boga. "Očigledno je... da slanje (*exapostellein*) kada ga upotrebljava Bog ne govori ništa o poreklu ili mestu polaska onoga koji je poslat; samo naglašava božansko poreklo njegovog postavljenja, ali ne i onoga koji je postavljen."[44]

Tvrdnju svojim izjavama dalje potvrđuje Rengstorf. Njegovi komentari otkrivaju stalnu tendenciju izlagača da utkaju ideju o preegzistenciji u inače "nevine" biblijske termine: "Lingvistički ne postoje osnovi za tezu Zn (Zn GI. 199 Galatima 4:4, 6, kao i drugi znatno stariji komentatori) da u Galatima 4:4 *ex* u *exapostellein*

[43] P. Borgen, "God's Agent in the Fourth Gospel," u *Religions in Antiquity: Essays in Memory of E.R. Goodenough,* ed. J. Neusner (Leiden, 1968), 137-148.

[44] *Christology in the Making, 39.*

znači da je pre slanja, onaj koji je poslan bio u prisustvu onoga ko ga je poslao".[45]

Isti oprez bi trebalo primeniti prilikom upotrebe exapostellein (*poslati*) u Jovanu. To samo po sebi na znači da je Sin postojao sa Ocem pre nego što je poslat.

Biti "poslat od Boga" znači biti određen za izvršavanje posebnog zadatka za Boga; a "stupiti na svet" znači pojaviti se u javnosti sa misijom. To nema nikakve veze sa postojanjem pre nečijeg rođenja. Jovan se, međutim, često čita sa pretpostavkom da je Isus doslovno poslat iz prezemaljskog postojanja u drugoj sferi. Slično, "silazak sa nebesa" ne mora podrazumevati prethodno postojanje na nebu u doslovnom smislu. U novozavetnom jeziku "Svaki dobri dar i svaki poklon savršeni odozgo je" (Jakov 1:17; 3:15), što ne znači da svaki dar silazi sa neba. Sveti grad će takođe sići sa neba (Otkrivenje 21:2). Ali ovo ne dokazuje da će se doslovno spustiti sa neba. Ovakav jezik oslikava dobro poznatu karakteristiku hebrejskog razmišljanja da su mnoge istaknute osobe ili stvari u Božjem planu "postojale" na nebu pre nego što su poslate na zemlju.[46]

Kada je Isus povukao paralelu između njegovog "silaska sa neba" (Jovan 6:33, 38, 50, 51, 58) i spuštanja mane sa neba (2. Mojsijeva 6:4, 15; 4. Mojsijeva 11:9, LXX), on nije rekao da je sišao. Sama mana nije doslovno prošla kroz nebesa od Božjeg trona do divljine. Ona se čudotvorno pojavila na zemlji. Isusov "silazak sa neba", stoga, znači da je on Božji čudotvorni dar čovečanstvu, isplaniran u Njegovoj večnoj mudrosti. Isus takođe "dolazi na svet", ali u Jovanovom jeziku svako ljudsko biće isto tako "dolazi na svet"

---

[45] *Theological Dictionary of the New Testament,* ed. Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich and Geoffrey W. Bromiley, trans. Geoffrey W. Bromiley, 10 vols. (Grand Rapids: Eerdmans, 1964-1976), 1:406.

[46] Emil Schurer-ova izjava da je u jevrejskom mišljenju "sve što je zaista vredno postojalo na nebu" *(The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ,* T&T Clark, 1979, 2:522).

(Jovan 1:9) što je izraz koji jednostavno označava rađanje. "Ti govoriš da sam ja car. Ja sam za to rođen, i zato dođoh na svet da svedočim istinu." (Jovan 18:37). Sinoptička verzija ove izreke nosi isto značenje, iako je jezik drugačiji. "treba mi propovediti jevanđelje o carstvu Božijem... jer sam na to poslan." (Luka 4:43; Marko 1:38).[47]

Isus pre Jovana

Jovan Krstitelj o Isusu govori da "pre mene beše" (Jovan 1:15). Mnogi čitaoci prirodno u ovim rečima pronalaze potvrdu svog verovanja da je Isus bio živ na nebu pre svog rođenja. Morris, međutim, pokazuje da se dvosmislena fraza "pre mene" može odnositi na superiornost položaja, pre nego vremenskog prioriteta. Stih se može prevesti "Moj sledbenik je preuzeo starešinstvo od mene, jer je on (uvek) bio pre mene, moj nadređeni." Iako komentar podržava ideju da je Isus postojao pre Jovana u vremenu, on priznaje da "neki shvataju da `pre` ne znači `pre u vremenu`, već `prvi po važnosti`, što daje značenje `on je moj poglavar`".[48] Na ovaj način Murray i Abbot razumeju ovaj stih.[49] Jovan 1:15,30 se ne može uzimati kao dokaz da je Isus postojao pre svog rođenja.

Jovan 3:13 i 6:62

Komentatori često audiraju na nejasnost u pogledu vremenskog redosleda u nekim izrekama iz Jevanđelja po Jovanu. Jovan takođe piše sa jakim osećajem za Božji plan. Isus često govori da se nešto "mora" desiti. Božanska nužnost upravlja misijom Božjeg poslanika.

---

[47] John A.T. Robinson, *The Human Face of God* (London: SCM Press, 1973), 172-179, za ispitivanje Jovanove upotrebe istog jezika za Isusa i vernike.

[48] Leon Morris, *Jevanđelje po Jovanu,* 108, 109.

[49] J.O.F. Murray, *Jesus According to St. John* (London: Longmans, Green, 1936); E.A. Abbot, *Johannine Grammar* (London: A. and C. Black, 1906) citirao Leon Morris u *Jevanđelju po Jovanu,* 109.

U svojoj diskusiji sa Nikodimom, Isus naglašava potrebu za ponovnim rađanjem. "*Valja* vam se nanovo roditi" (Jovan 3:7). On je iznenađen što Nikodim, kao duhovni vođa Izraela (Jovan 3:10), ne zna za potrebu za ponovnim rađanjem. Isus i oni koji mu pripadaju svedoče o stvarima koje su videli (Jovan 3:11). Nikodimov nedostatak razumevanja "zemaljskog" navodi Isusa da pita kako će onda razumeti "nebesko" (Jovan 3:12). On zatim daje primer "nebeskog." Na svetlu konteksta to su stvari koje se *moraju dogoditi* po Božjem planu.[50] Kako bi ilustrovao svoj stav Isus kaže: " I niko se ne pope na nebo osim koji siđe s neba, Sin čovečiji koji je na nebu. I kao što Mojsije podiže zmiju u pustinji, tako treba Sin čovečiji da se podigne. Da nijedan koji Ga veruje ne pogine, nego da ima život večni" (Jovan 3:13-15).

Mnogo je diskutovano o Isusovoj zagonetnoj izjavi da "se niko ne pope na nebo, osim Sina čovečijeg". Ukoliko se ove reči uzmu kao Isusove reči, a ne kasniji Jovanov komentar, izgleda kao da Isus kaže da se sam popeo na nebo. Komentatori su zatečeni iznenađujućim korišćenjem prošlog vremena. "Prošlo vreme `pope` je neočekivano."[51] "Korišćenje prošlog vremena predstavlja teškoću, jer izgleda kao da se Sin čovečiji već popeo na nebo".[52] "Teškoća u ovom stihu leži u vremenu reči `pope`. Izgleda da se misli da se Sin čovečiji u trenutku govora već popeo na nebo."[53] Isus u ovom pasusu govori kao o Sinu čovečijem. Kao što je dobro poznatu, naziv potiče iz Danila 7:13 gde je, 550 godina pre rođenja Isusa, Danilo imao viziju Sina čovečijeg na nebu koji prima vlast nad svecima u budućem mesijanskom Carstvu: "Isus je za sebe upotrebio (naziv Sin čovečiji) kako bi pokazao da je on ispunjenje Danilove vizije... To je naziv koji je on posebno upotrebio, kada je

[50] "Nebeske stvari" i Posl. Jevrejima su stvari koje imaju veze sa dolazećim dobom (Jev. 11:16, 20; 13:14).

[51] Morris, Jevanđelje po Jovanu, 223.

[52] Raymond Brown, Jevanđelje po Jovanu, 1:132.

[53] C.K. Barrett, Jevanđelje po sv. Jovanu (London: SPCK, 1972),177.

svojim sledbenicima predskazivao da je Stradanje neizbežan i predodređeni problem njegovog javnog propovedanja."[54]

Sledeći tekstovi iz sinoptičkih jevanđelja ilustruju tvrđenje. U svakom slučaju Isus o sebi govori kao o Sinu čovečijem, u značenju "član ljudske rase" - kome je suđeno da pati, umre i da vaskrsne:

> " I poče ih učiti da Sinu čovečjem *valja* mnogo postradati, i da će Ga okriviti... i da će Ga ubiti, i treći dan da će ustati." (Marko 8:31).
>
> "Da će se Sin čovečji predati (suđeno je da će ga predati) u ruke ljudske, i ubiće Ga, i pošto Ga ubiju ustaće treći dan" (Marko 9:31).
>
> "Sin čovečiji dakle ide kao što je pisano za Njega" (Matej 26:24).

Dva pasusa u Marku govore o Stradanju Sina čovečijeg po proročanstvu iz Starog Zaveta:

> "*Sin čovečji* treba da mnogo postrada i da se ponizi, kao što je *pisano*" (Marko 9:12).
>
> "Sin čovečji dakle ide *kao što je pisano za Njega*; ali teško onom čoveku koji izda Sina čovečjeg" (Marko 14:21).

I u Jevanđelju po Jovanu, takođe, titula "Sin čovečiji" je povezana sa predviđanjem onoga što je suđeno da se dogodi Isusu kao ispunjenje proročanstva Starog Zaveta: "I kao što Mojsije podiže zmiju u pustinji, tako treba Sin čovečiji da se podigne" (Jovan 3:14).

Poslednji primer prati nezgodna izjava koju razmatramo, da "se niko ne pope na nebo osim Sina čovečijeg." Veznik "i" blisko

[54] J.H. Bernard, Sf. John, International Critical Commentary (Edinburgh: T&T Clark, 1948), 1:CXXX, cxxxi.

povezuje Jovana 3:13 i 14. Obe izreke kao da prikazuju "nebesko" što mora da se desi Sinu čovečijem po božanskom planu.

Kako onda Isus može da kaže "pope se na nebo"? Jednostavno, zato što je Danilo tako predskazao za njega. Prateći dobro poznati jevrejski princip razmišljanja, za Božja dela se može reći da su se već desila, zato što su isplanirana u Božjoj mudrosti. Neočekivano prošlo vreme u "pope se" se može objasniti prošlim vremenom određenja u božanskom planu. Stoga "Nikome (kao što je zapisano u Danilovoj knjizi) nije suđeno da se popne na nebo, osim onome koji je sišao sa neba, Sinu čovečijem (iz Danilove vizije budućnosti) koji je na nebu". Poslednja fraza "koji je na nebu" (izostavljena u nekim verzijama) je proverena i lako može biti original; njeno izostavljanje iz nekih rukopisa je možda zbog teškoće razumevanja kako je Isus mogao reći da je na nebu tokom svog propovedanja na zemlji. Teškoća nestaje kada se u obzir uzme posebna veza sa Danilovim proročanstvom. Sin čovečiji je identifikovan sa osobom koju je Danilo u svojoj knjizi video na nebu. On nije tu zato što je već postojao pre svog rođenja, već zato što je Bog dao viziju njegove buduće sudbine. U vreme kada se govori, Isus se još nije popeo na nebo; ali je njegovo uspenje toliko sigurno prorekao Danilo da Isus može reći da se popeo, odnosno da mu je to suđeno.

Kako bismo pojasnili Jovana 3:13 citiramo izjavu istaknutog komentatora, Henry Alford-a, u vezi sa ovim stihom: "Isus govori proročkim jezikom o ispunjenom iskupljenju... On ovde govori proleptički (sa očekivanjem) o rezultatima svojih patnji na zemlji."[55]

[55] *Greek New Testament* (London: Rivingtons i Deighton, Bell & Co., 1861), 1:675. Drugi komentatori u prošlom vremenu u Jovanu 3:13 pronalaze figurativno prikazivanje Isusovu jedinstvenu vezu sa Ocem i posebno božansko otkrovenje koje mu je podareno (uporedi Izreke 30:3, 4). u Efes. 2:6 za hrišćane se kaže da su na "nebu" sa Hristom. To može biti način da se kaže da im je suđeno da budu na počasnom mestu u dolazećem carstvu.

U Jovanu 6:62 Isus je izrekao još jednu izjavu, koja predstavlja izazov, o svojoj sudbini kao proročenog Sina čovečijeg Pošto se pozvao na svoje "nezgodne izjave" o tome da je "hleb koji siđe s neba" (Jovan 6:58-60), Isus je pitao da li ovo učenje takođe može zadati poteškoće njegovoj publici: "Šta ako treba da vidite Sina čovečijeg da se penje gde je bio pre?"

Još jednom, predmet ovog zagonetnog pitanja je Sin čovečiji, titula koja označava Isusa kao ljudsko biće. Izgleda da se misli na njegovo buduće uspenje (kao i u Jovanu 3:13, u prethodnom tekstu). Ukoliko se zapitamo gde je Sin čovečiji bio pre, biblijski odgovor ćemo pronaći u Danilu 7:13. Čovek Mesija je viđen na nebu u viziji budućosti koja se ostvarila uspenjem (Dela 2:33) kada se Isus uzdigao do desne ruke Boga. David se nije uspeo na nebo (Dela 2:34). Nasuprot negovanoj tradiciji, patrijarsi nisu "otišli na nebo." Oni spavaju u svojim grobovima čekajući vaskrsnuće svih vernih (Danilo 12:2; Jovan 5:28, 29). Jedino je Mesiji suđena ta pozicija. Isus je prorekao da će se samo Sin čovečiji uzdiđi na nebo (Jovan 3: 13). U Jovanu 6:62 on opet naslućuje svoje buduće vaznesenje kako bi ispunio ono što mu je suđeno u skladu sa božanskim planom otkrivenim u Danilovoj viziji.

Ovi stihovi ne podržavaju doktrinu da je drugi član Boga, "večni Sin Božji", bio na nebu pre svog rođenja. "Sin čovečiji", *ljudska osoba*, je postojala na nebu. Ovo se ne može odnositi na večno božansko biće, kao što zahteva teologija Trojstva. Ovaj tekst se odnosi na dela Sina čovečijeg. Zastupnici Trojstva ne tvrde da je Sin čovečiji, ljudski Isus, postojao pre svog začeća.

Ispod prividne kompleksnosti ovih izjava leži veoma jednostavan koncept, na koji se čitaoci Jovana moraju navići. Isus je sebe video kako ispunjava predskazani "program" koji je unapred zapisan u Svetom Pismu. Za ono što mu je obećano se može reći da se već zaista dogodilo u viziji ili drugim proročanstvima pre nego što se dogodilo u stvarnosti. Sin čovečiji je viđen na nebu, takoreći u "nebeskom prikazu" pre nego što je zaista tamo stigao (Jovan 6:62). Sličan fenomen koji prenose

sinoptička jevanđelja je pojava Ilije i Mojsija *u viziji*, a ne zaista. (Matej 17:1-9). U Jovanu 3:13 Sin čovečiji se *pope*. "Ali kasnije, paradoksalno, u Jovanu 20:17, Isus izjavljuje da se još nije vratio Ocu." Prividni sukob između ove dve izjave se lako rešava kada razumemo da *se za stvari može reći da su se već dogodile u Božjim namerama, iako još čekaju da se istorijski ispune u budućnosti.*

Moramo se nositi sa ovim posebnim načinom razmišljanja u Jevanđelju po Jovanu, imajući na umu da je Jovan bio dubokoumni mislilac i teolog koji je sa zadovoljstvom prenosio Isusove jevrejske, a ponekad i zagonetne, razgovore sa njegovom publikom. Ovo nas treba upozoriti da ne čitamo Jovana na način koji njegovu hristologiju dovodi u sukob sa Matejom, Markom, Lukom i Delima apostolskim. Značajno je da je tradicionalna hristologija koja podržava učenje o Trojstvu skoro u potpunosti izvedena iz Jovanovog jevanđelja bez mnogo obzira prema sinoptičkom portretu Isusa, niti prema Petru i njegovom propovedanju u Delima apostolskim i njegovim pismima. Upravo na Petrovom priznanju Isusa kao Mesije crkva treba da bude izgrađena (Mateja 16:16, 18). Petar nam nikada ne daje razloga da pomislimo da je Isus doslovno postojao pre svog rođenja

Slava pre nego što svet postade

Ukoliko neko prilazi tekstu sa čvrstim verovanjem da je Isus postojao pre svog rođenja, bez sumnje će mu Jovan 17:5 izgledati kao da vodi pravo ka tom ubeđenju. "I sad proslavi Ti mene, Oče, u Tebe samog slavom koju imadoh u Tebe pre nego svet postade." Na svetlu Jovanovog konceptualnog okvira, pod znakom je pitanja da se i ovaj stih može navesti kao dokaz da je Isus živ od večnosti. Po biblijskom načinu pripovedanja i razmišljanja neko može "imati" nešto što je obećano Božjim planom pre nego što to zaista i dobije. Avramu je data zemlja božanskim ugovorom (zavetom) iako je još nije dobio. Obećanje glasi: "Semenu tvom *dadoh* zemlju ovu" (1. Mojsijeva 15:18). U tom trenutku njegovo seme još nije

postojalo. A ipak mu je zemlja data. Božje obećanje je izrečeno kao da je već ispunjeno.

Tako je u Jovanu 17:5 slava koju je isus "imao" u Oca je slava koja ga čeka kao Božja namera za njega. Upečatljivu ilustraciju ovog neobičnog korišćenja prošlog vremena pronalazimo u stihu 22. Ovde je ista slava koja je obećana Sinu data i sledbenicima koji još uvek nisu ni živi. To su sledbenici koji će kasnije biti preobraćeni (stih 20). Govoreći o njima, Isus je rekao "Slavu koju si mi dao *ja dadoh njima*". Očigledno je da to znači da je Isus *obećao* da će im je dati. Oni je već poseduju, iako ne stvarno. Kao i Bog, Isus govori o "onome što nije kao o onome što jeste" (Rim. 4: 17). Kada se moli za slavu za koju zna da mu je Bog obećao, on na sličan način govori i slavi koju "je imao" u Oca, što znači da "mu je obećana od Oca", kao potencijalno njegova u Božjem planu. Na drugom mestu on ohrabruje sledbenike sa obećanjem da "je velika plata vaša na nebesima" (Mateja 5:12). Nagrada je već tu, čeka da im bude data u budućnosti po Hristovom povratku (Mateja 16:27). Takođe se i za slavu koja će biti data Isusu smatra da je njegova od početka. On se sada moli da je primi.

Komentarišući ovo naročito korišćenje jezika H.H. Wendt, profesor teologije na Heidelberg-u, piše:

> Koncepcija tumačenja Isusove izjave (u Jovanu 17:5) da je on imao slavu sa svojim Ocem pre stvaranja sveta, koja je jednostavno i nužno istovetna po značenju sa razmišljanjem da je on sam večan, je bazirana na pogrešnom razumevanju načina pripovedanja u Novom Zavetu... U skladu sa načinom pripovedanja i preovlađujućom koncepcijom u Novom Zavetu, o božanskom dobru, i takođe o božanskoj slavi, se može govoriti kao da postoje kod Boga, a pripadaju osobi, *ne zato što ta osoba već postoji i poseduje slavu, već zato što ta slava postoji i čuva se za tu osobu na nebu.* Sada se sećamo, po Matejinom prenošenju, da Isus takođe govori o blagu (Matej 6:20) ili nagradi (Matej 5:12,46; 6:1) koju

> njegovi sledbenici imaju na nebu kod Boga...; i dalje, kako je, u opisu poslednjeg suđenja narodima, Carstvo koje će oni blagosloveni od Oca naslediti opisano kao da je za njih pripremljeno od stvaranja sveta (Matej 25:34); i kako je takođe (Kološanima 1:5 i 1. Petrova 1:4) nada za spasenje hrišćana predstavljena kao blagoslov koji je pripremljen za njih na nebu... Isus za sebe ne traži ništa proizvoljno, već ono što mu je dato u skladu sa Božjom odlukom i što je oduvek pripadalo njemu...; pretpostavka za ovu izjavu je, međutim, sigurno misao, koja je odlučno izražena na kraju molitve u stihu 24, *da sam Isus, kao Mesija, nije zaista postojao od početka kod Boga, već je bio predmet Božje ljubavi, Njegovih misli, planova i odluka.*[56]

Od ključne je važnosti tražiti biblijska značenja u biblijskim izrazima. Ukoliko čitamo Jovana u strogo monoteističkom okviru koji on uspostavlja (Jovan 17:3; 5:44), moramo biti oprezni u vezi pripisivanja Mesiji postojanje pre rođenja kao večnog dela Boga. Klopka narušavanja biblijskog monoteizma se može izbeći ukoliko insistiramo, uz Jovana i Isusa, da je Otac "jedini Bog" (Jovan 5:44) i da je "jedini istiniti Bog" (Jovan 17:3). Ne bi bilo mudro u tekst unositi naše sopstvene postbiblijske ideje izvedene iz učenja, kada nam je bolje rešenje zagonetke Jovanove hristologije već na dohvat ruke u okviru njegovog sopstvenog jevrejsko-hrišćanskog monoteizma.

Gledište za koje se zalažemo je predstavljeno u velikom broju knjiga koje je, na prelazu između dva veka, naprisao profesor Novozavetne književnosti na Bogosloviji u Čikagu, G.H. Gilbert. On prvo primećuje da:

> iz (Isusovog prihvatanja "obožavanja") ne proizilazi da slepi čovek smatra Isusa kao da ima istu *prirodu* kao i Bog. Izraz koji je preveden kao *obožavanje* se upotrebljava za

[56] *The Teaching ofJesus* (Edinburgh: T & T Clark, 1892), 2: 169-172, dodato isticanje.

> poštovanje koje podanici odaju svom vladaru i jednostavno označava da je onaj koji ga prima većeg *dostojanstva* od onoga koji ga odaje (Otkrivenje 22:8).

O Tominom obraćanju Isusu kao "Bogu", on kaže "Isus je primio poštovanje od Tome kao poštovanje odato njegovom Mesijanstvu... Ne postoje nagoveštaji da je on smatrao da poštovanje znači da on ima iste osobine kao i Otac."[57]

Ovo viđenje je važno jer se suprotstavlja popularnom mišljenju da, zbog toga što je Isus obožavan, on mora biti Bog. "Obožavanje", međutim može biti ponuđeno kraljevima koji predstavljaju Boga, pa čak i proslavljenim svecima (1. Dnevnika 29:20; Otkrivenje 3:9). Stoga je neistinito govoriti da, zbog toga što je bio "obožavan", Isus mora biti Bog. Isus može biti "obožavan" kao Mesija. Samo se Otac obožava kao Bog. Ista grčka reč označava obe vrste "obožavanja",

Gilbert pominje pitanje preegzistencije u Jovanu, primećujući da se sinoptička jevanđelja ni ne dotiču te teme. Govoreći o slavi za koju se Isus molio u Jovanu 17:5, Gilbert je vidi kao nagradu za posao koji je Isus obavio:

> Isus je svoju slavu posedovao pre nastanka sveta u smislu da mu je božanski namenjena. On je znao da je njegov mesijanski posao Bog planirao od večnosti, i da je njegov slavni ishod utvrđen, i da se čuva za njega... Na osnovu toga zaključujemo da ova tri pasusa u Jovanu (6:62; 8:58; 17:5), u kojima Isus aludira na svoju preegzistenciju, ne sadrže tvrdnju da je njegova preegzistencija stvarna i lična. Oni se klasifikuju sa drugim fenomenima Isusove mesijanske svesti koji, ni u sinoptičkim jevanđeljima ni u četvrtom

[57] *The Revelation of Jesus, A Study of the Primary Sources of Christianity* (New York: Macmillan Co., 1899), 225, 226. Gilbert je takođe autor The Student's Life of Jesus and The Student's Life of Paul.

> jevanđelju, ne govore ništa o metafizičkom odnosu sa Ocem.[58]

Da li temeljno ispitivanje ovog poglavlja potvrđuje da je ovo pravi način za tumačenje Jovanovog jezika preegzistencije? Potrebno je podrobno ispitati upotrebu prošlog vremena u Jovanu 17. U ovom poglavlju postoje jasne indikacije da prošlo vreme zaista može opisivati, ne ono što se zaista dogodilo, već ono što je s*uđeno da se dogodi*, budući da je Bog već tako odlučio. Prvo treba primetiti upozorenje koje daje Brown: "U Jovanovom pominjanju Isusa postoji neobična bezvremenost ili neobraćanje pažnje na vremenski sled, na koje treba obratiti pažnju..."[59] Bernarg primećuje da se "suđeni kraj vidi sa početka."[60]

U svojoj analizi Jovanovog 17. poglavlja, Moris primećuje da je "svim pasusima (iz Jovana 17) zajednička želja da se istaknu namere Oca."[61] U Jovanu 17:2 "imamo misao o božanskoj predestinaciji."[62] Brown primećuje da "životvorna moć neće postati potpuno efektivna sve do Hristovog uspenja", iako Isus izjavljuje da mu je ova moć "data."[63] Možemo uporediti Jovana 5:27: "I dade Mu vlast da i sud čini." Vlast je odobrena, ali njena primena mora sačekati vaskrsenje, kao što kaže sledeći stih. U Jovanu 17:4 Isus govori "kao da je delo već završeno."[64] U Jovanu 3:35, takođe, Otac je sve stvari dao Isusu u ruke. Jevrejima 2:8 potvrđuje: "Sve si pokorio pod noge Njegove... Ali sad još ne vidimo da Mu je sve

---

[58] Isto, 221, 222.

[59] *The Gospel according to John*, 1:132.

[60] St. John, *International Critical Commentary*, 1:76.

[61] *The Gospel according to John*, 716.

[62] Isto, 719.

[63] *The Gospel according to John*, 2:740.

[64] Isto, 2:741.

pokoreno" (Jevrejima 2:8). Jasno, božanski isplanirana budućnost se može predstavljati prošlim vremenom.

Zajednički princip koji se provlači kroz mnoge Isusove izjave u njegovoj poslednjoj molitvi je da je Bog odlučio da mu da moć i vlast, dok veliki deo toga još nije učinjen. Ova pravilnost korišćenja prošlog vremena za označavanje budućnosti se nastavlja: Meyer smatra da u Jovanu 17:4 Isus "smatra da... se činjenica njegovog umiranja već obistinila,"[65] ali Isus još nije umro. Alford primećuje da "naš Gospod u očekivanju stoji na kraju svog ostvarenog puta i osvrće se na svoju prošlost."[66] Čak i u Jovanu 17:9, budući da "su istorijski sledbenici model za sve hrišćane... viđeni su hrišćani budućeg vremena".[67] Ali Isus govori kao da su njegova dela za crkvu već učinjena.

Kada Isus govori "ja se proslavih u njima", prošlo vreme je "pre svega očekivanje budućnosti, isticanjem *slave koja će tek doći*, ali koja je sigurna".[68] O onome što je započeto, i što će sigurno biti ispunjeno u skoroj budućnosti, Isus govori u prošlom vremenu, sa proročkim očekivanjem, kao da je završeno i da već postoji" (stih 10).[69]

Isusova molitva se nastavlja: "I više nisam na svetu" (Jovan 17: 11). On govori kao da je već otišao. "Njegov odlazak je toliko blizu da za njega može upotrebiti sadašnje vreme."[70] Čak i u stihu 12, strogo govoreći, Juda još nije konačno umro. Ipak se govori da je umro, kao o ispunjenju "božanske sudbine" iz Svetog Pisma.[71]

---

[65] *Commentary on the New Testament*: *The Gospel according to John* (New York: Funk and Wagnalls, 1884), 462.

[66] *Greek New Testament*, 823.

[67] Brown, *The Gospel according to John*, 758.

[68] Morris, *The Gospel according to John*, 726, dodato isticanje.

[69] Meyer, *Commentary on the New Testament*: Jevanđelje po Jovanu, 465.

[70] Morris, *The Gospel according to John*, 726.

[71] Meyer, *Commentary on the New Testament*: Jevanđelje po Jovanu, 466.

Korišćenje prošlog vremena za označavanje budućnosti se nastavlja: "Ja njih poslah" (Jovan 17:18). Morris primećuje da "kada govorimo o apostolima, očekivali bismo sadašnje ili buduće vreme umesto poslah... Možda je verovatnije da se reč koristi da označi budućnost. Ona dodaje notu sigurnosti budućem slanju sledbenika."[72] Mayer tvrdi isto: "Misija zaista nije objektivno stvarnost (Jovan 20:21; Matej 28:19), ali je već zamišljena kao ideja uspostavljanja apostolske službe."[73]

Najzad, Isus se moli za sledbenike koji još nisu preobraćeni, ali će postati hrišćani kao rezultat apostolskog propovedanja. Isus govori da je slava koju Bog "dade" njemu "data" sledbenicima u svakom vremenu (Jovan 17:22). Slavu o kojoj se govori:

> Otac je njima *dao*, još uvek ne *zaista*, ali je za to sigurno da će se dogoditi u *bliskoj budućnosti*; on ju je *dobio* od Boga, *namenio* je kao svojinu, i stvarno posedovanje je za njega sigurno. Na sličan način je *on dao* slavu... *verujućima*, koji će ostvariti stvarno posedovanje na Parusiji, gde će se zajedno proslaviti (Rimljanima 8:17), pošto se, do tog trenutka, *spasu nadom* (Rimljanima 8:24). Oni su već sunaslednici u Hristu i duh koji će primiti će biti zalog (Efescima 1:14; 2. Korinćanima 1:22; 5:5); ali će stvaran ulazak u nasleđe biti u Parusiji.[74]

Ovde se opet prošlim vremenom slikovito opisuju stvari koje su sigurne u budućnosti kao deo Božjeg plana.

Isus opet govori o slavi koju "si mi dao" (Jovan 17:24). Morris oseća da "Isus misli na veličanstvo i raskoš koji će biti deo

[72] Morris, *The Gospel according to John*, 731.

[73] Meyer, *Commentary on the New Testament*: *The Gospel according to John*, 468.

[74] Meyer, *Commentary on the New Testament*: *The Gospel according to John*, 470.

njegovog budućeg života."[75] Ova slava je već "podarena (sledbenicima), ali još uvek kao posedovanje nade."[76]

Kroz celo Jovanovo 17. poglavlje Isus govori o stvarima koje čekaju ispunjenje u budućosti kao da su se već dogodile. On upotrebljava prošlo vreme proročanstva koje nije retko u Svetom Pismu. U Jovanu 17:5, on se moli za slavu koju "imadoh u Tebe pre nego svet postade." U svetlu konteksta ovog poglavlja, jasno je da je slava koju je "imao" slava koja je pripremljena za njega u Božjem planu. To je ista slava koji su svi sledbenici "imali" (odnosno koju "dadoh", Jovan 17:22) iako je *još nisu imali*. To je slava koja je suđena Isusu u Božjem planu. Ona je njemu "namenjena" od večnosti, baš kao što hrišćani "imaju" njihovo buduće nasledstvo u Carstvu Božjem. Ono će se pojaviti na zemlji u drugom dolasku (1. Petrova 1:4, 5). Isus se u Jovanovom 17. poglavlju moli da dobije ono što mu je Bog namenio. Kada se Jovan 17:5 čita u ovom kontekstu, ne postoji osnova za doslovnu preegzistenciju Isusa.[77] Ukoliko se izvadi iz tog konteksta i posmatra sa stanovišta kasnijih postbiblijskih učenja o Trojstvu, izgleda kao da učvršćuje ideju da je Sin postojao, doslovno a ne u prenesenom značenju, od večnosti.

Jovana 17:5 su na način koji mi predlažemo razumeli poljski anabaptisti iz 17. veka koji su napisali *Racovian Catechism:*

> Da osoba može imati nešto, a prema tome i slavu, kod Oca pre početka sveta, bez zaključivanja da je zaista postojala je očigledno iz 2. Timotiju 1:9, gde apostol govori da im je

[75] Morris, *The Gospel according to John*, 736.

[76] Meyer, *Commentary on the New Testament*: *The Gospel according to John*, 471, 472.

[77] Brown, *The Gospel according to John*, se poziva na tekstualnu varijantu u Jovanu 17:5: "Među latinskim ocima i u nekim etiopskim spisima postoji podrška za čitanje `slavom koja je bila u Tebe`, čitajući een = 'biti,' umesto 'imati'" (743).

> milost data pre početka sveta. Pored toga, ovde je (u Jovanu 17) rečeno da se Hrist moli za svoju slavu. Hrist moli Boga da mu da, u stvarni posed, slavu koju je imao kod njega, u obliku namere i odluke, pre početka sveta. Često se govori da osoba ima nešto kod nekoga, kada je to obećano, ili joj je suđeno. U tom smislu evanđelisti često govore vernicima da imaju večni život. Budući da Hrist ne govori da je apsolutno imao tu slavu, već da ju je imao kod Oca; kao da je rekao da se sada moli da zaista dobije tu slavu koju mu je otac namenio pre stvaranja sveta.[78]

Isus pre Avrama

U Jovanu 8:58 Isus tvrdi da je superiorniji od Avrama. Njegova vrhovna pozicija, međutim, zavisi od Oca koji slavi svog Sina (Jovan 8:54). On kaže da je Avramu drago da "vidi dan moj" (Jovan 8:56) - to jest, Avram je putem vere unapred video Mesijin dolazak pre nego što se to stvarno dogodilo. Mesijin dan je takoreći "postojao" u Avramovom umu.[79] Jevreji su pogrešno razumeli to što je Isus rekao, verujući da on tvrdi da je stvarno Avramov savremenik (Jovan 8:57). Isus je učvrstio svoju nadmoć u Božjem planu zaprepašćujućom tvrdnjom, "Ja sam pre nego se Avram rodio." (Jovan 8:58).

Kako bi se shvatilo značenje fraze "ja sam" u ovom tekstu, neophodno je uporediti je sa Jovanovom čestom upotrebom te

---

[78] *The Racovian Catechism* (London: Longman, Hurst, Rees, Grme i Brown, sa latinskog preveo T. Rees, 1818), 144, 145. Pisac originalnog teksta (1609), B. Wissowatius, primećuje: "da je ovo pravi smisao prolaska su direktno pokazali Augustine i Beda... Ovde takođe treba primetiti, da je jednoglasno moišljenje Jevreja, do današnjeg dana, da Mesija nije postojao pre stvaranja sveta, osim u božanskoj mudrosti." Sve postojeće kopije katehizma u Engleskoj

[79] Rabinska tradicija govori da je Avram imao viziju cele istorije svojih potomaka *(Midrash Rabbah,* XLIV, on 1. knj. Mojsijeva.15:18). IV Ezra 3: 14 kaže da je Bog dao Avramu viziju poslednjeg vremena.

fraze, koja je na nekoliko mesta povezana sa Isusovim *mesijanstvom*.

> Jovan 18:5: "Isus im reče: Ja sam (on)" (identifikujući se kao onaj koga traže).
>
> Jovan 6:20: "Isus im reče (hodajući po vodi): `Ja sam`" (doslovno "to sam ja").
>
> Jovan 9:9: "(čovek izlečen od slepila) je govorio `ja sam (on)`" (odnosno "ja sam taj").
>
> Jovan 4:26: "Isus reče (ženi na bunaru),`Ja sam koji s tobom govorim.`" (odnosno Mesija, stih 25)
>
> Jovan 8:24: "ako ne uzverujete da sam ja (on), pomrećete u gresima svojim"
>
> Jovan 8:28: "Kad podignete Sina čovečijeg, onda ćete doznati da sam ja (on)."
>
> Jovan 13: 19: "Sad vam kažem pre nego se zbude, da kad se zbude, verujete da sam ja (on)."
>
> Jovan 9:35-37: "Veruješ li ti Sina Božijeg? ... koji govori s tobom On je."
>
> Jovan 10:24, 25: "`Ako si ti Hristos, kaži nam slobodno.` Isus im je odgovorio `Ja vam kazah, pa ne verujete.`
>
> Jovan 8:58: "Ja sam (on) pre nego se Avraam rodio."

U ovom trenutku se mora imati na umu Jovanova izričita namera sa kojom je pisao celo jevanđelje. Njegov cilj je da mi treba da "Isus jeste Hristos, Sin Božji" (Jovan 20:31). Činjenica da Bog u Starom Zavetu često govori o sebi sa "Ja sam (on)" nas ne dovodi, kao što se često misli, do zaključka da kada Isus kaže "Ja sam (on)" da misli "ja sam Bog" u Trojstvenom smislu. Isusove izjave "Ja sam (on)" u Jevanđelju po Jovanu se mogu zadovoljavajuće objasniti tvrdnjom da je on *Mesija*. Kao takav, Isus se predstavlja kao

jedinstveni Božji poslanik koga je Bog opunomoćio da čini u njegovo ime.

Čak i kada bi neko povezao Isusovu izjavu *ego eimi* ("ja sam") sa Božjim rečima iz Starog Zaveta, i dalje ne bi postojalo opravdanje za identifikovanje Isusa sa Bogom u Trojstvenom smislu. Isus, kao Mesija, može nositi božansku titulu iako nije Bog. Kada se uzme u obzir jevrejski princip "poslanstva", može se lako razumeti da Isus savršeno predstavlja svog Oca. Kao poslanik, on radi i govori u njegovo ime, tako da su Božja dela predstavljena u Isusu. Ništa od ovoga, međutim, Isusa ne čini Bogom. On ostaje ljudski mesija, koji je obećan u Svetom Pismu. Teologija Trojstva često pokazuje anti-mesijanski stav, i "prečitava" Jovanove dokaze, ne baveći se njegovim jednostavnim monoteističkim izjavama koje definišu Oca kao "jedinog istinitog Boga", koji se razlikuje od svog Sina (Jovan 17:3; 5:44). Ovaj postupak okreće Jovana protiv Mateje, Marka i Luke/Dela. On takođe zamagljuje centralni stav Novog Zaveta, proglašavanjem Isusa za Mesiju.

Dokazi pred nama (prethodno navedeni) pokazuju da slavna fraza *ego eimi* znači "Ja sam obećani", "onaj u pitanju." Slepi čovek se identifikuje govoreći "ja sam osoba koju tražite"; "ja sam taj". U kontekstima kada se diskutuje o Sinu čovečijem, ili Hristu, Isus tvrdi da je on "taj", odnosno Sin čovečiji, Hrist. U svakom slučaju je prigodno (kako tvrde prevodioci) da se doda reč "on" pored "ja sam". Postoji dosta razloga da se bude dosledan i da se takođe ubaci "on" u Jovana 8:58. Pa u Jovanu 4:26 "Ja sam" = "Ja sam (on, Mesija)". Takođe, u Jovanu 8:58 Isus izjavljuje: "Ja sam (on, imenovani Mesija) pre nego se Avraam rodio".

Važno je primetiti da Isus nije upotrebio frazu kada je Mojsiju otkrivao Božje ime. Kod gorućeg žbuna Bog je svoje ime izrekao kao "Ja sam Onaj što jeste" ili "ja sam onaj koji sam postoji" (2. knj. Mojsijeva 3:14). Fraza u grčkoj verziji Starog zaveta glasi *ego eimi ho hown,* što je veoma različito od fraze "ja sam on" koju koristi Isus. Kada bi Isus zaista tvrdio da je Bog, bilo bi vrlo neobično što kasnije u susretu sa neprijateljski nastrojenim

Jevrejima tvrdi da *nije* Bog, već jedinstveni božji poslanik koji nosi titulu "Sin Božji" 10:34-36).

Pošteno je zapitati se kako neko može "biti" pre nego što zaista jeste. Da li je tradicionalna doktrina inkarnacije druge božanske osobe jedini mogući način posmatranja Jovanovih izjava o preegzistenciji? Jezik predodređenosti koji se nalazi u Jevanđelju po Jovanu ne zahteva doslovnu preegzistenciju Sina. Avram se radovao budućem dolasku Mesije. Mesijin dan je, u očima vere, za Avrama bio realnost. Mesija je takođe, na taj način, "postojao" kao vrhovni podanik u Božjem planu mnogo pre Avramovog rođenja. "Pre nego što se Avram rodio ja sam (on)" je dubokoumna izjava o Božjem planu za svet u čijem je središtu Isus, koga Jovan takođe opisuje kao "raspetog pre 1. knj. Mojsijeve sveta" (Otkrivenje 13:8). Nemamo teškoća da ovo shvatimo na pravi način: Isus je određen - i određen je da umre - mnogo pre Avrama, kao vrhovni poslanik u Božjem planu. Ukoliko je Isus "raspet pre Avrama", on takođe može reći da je "postojao" u večnoj Božjoj mudrosti. U tom smislu, on je zaista određen za Spasitelja sveta pre Avramovog rođenja.

Kao podršku ovoj interpretaciji opet ćemo citirati Gilbert-a. On o Jovanu 8:58 kaže:

> Isus je naglašavao svoju *mesijansku* tvrdnju. On ne kaže da je pre Avramovog rođenja postojao *logos*; on kaže "ja sam". To je Isus, Mesija, Isus, čovek kog je Otac predao mesijanski posao o kome govori. Neposredno pre ovoga on priča o "svom danu", koji je Avram video (Jovan 8:56), što moramo razumeti kao istorijsko pojavljivanje Isusa kao Mesije. Avram je to video u Božjem obećanju semena (1. Mojsijeva 12:3; 15:4, 5) i to je pozdravio izdaleka (Jevrejima 11: 13). I sada je tu onaj koji svesno razume udaljenu Avramovu viziju i koji kaže "Pre rođenja Avrama, ja sam." Isus, stoga, izgleda da potvrđuje da je njegova *istorijska* mesijanska ličnost postojala pre Avramovog

rođenja. Ukoliko je to slučaj, tada se o postojanju pre Avrama mora razmišljati kao o idealu.[80]

Dvosmislenost Jovana 8:58

Komentatori Jovanove knjige često primećuju određenu dvosmislenost u Isusovim izjavama, posebno u vezi sa nemogućnošću neprijateljaski nastrojene jevrejske publike da shvati šta je Isus mislio. Ortodokslija je često sklona da prihvati način razmišljanja Jevreja, protivnika Isusa. Smatra se da su Jevreji mislili da Isus tvrdi da je Bog. Pa stoga on to i jeste. Ali neprijateljska Isusova publika nije siguran vodič do Isusovih namera. Već smo videli da je Isus morao da ispravi jevrejsko pogrešno shvatanje da on tvrdi da je Bog. Njegova tvrdnja je da je on Sin Božji, što je na nivou ljudskog bića, ne Boga. U Jovanu 8:58 postoji izvesna gramatička dvosmislenost koja omogućava drugačiji prevod. Standardno razumevanje: "Ja sam pre nego se Avram rodio" nije jedini način razumevanja grčkog jezika.

Elementarna jezička činjenica je da se u grčkom jeziku značenje aoristnog infinitiva uzima iz konteksta. Može se odnositi i na prošle i na buduće događaje. Stoga Mateja piše, "dok petao ne zapeva" (Matej 26:34; *prin,* "pre," + aoristni infinitiv). Ali ranije u istom jevanđelju imamo "još dok se nisu bili sastali" (Matej 1:18; *prin* + aoristni infinitiv). U Jevanđelju po Jovanu imamo, "Gospode! Siđi dok nije umrlo dete moje" (Jovan *4:49; prin* + aoristni infinitiv); "I sad vam kazah, pre dok se nije zbilo" (Jovan 14:29; *prin* + aoristni infinitiv). Postavlja se pitanje, koje je pravilno značenje Jovana 8:58? Da li je Isus rekao: "Ja sam, Pre

[80] *The Revelation of Jesus, A Study of the Primary Sources of Christianity,* 214, 215. Tvrđenje da *ego eimi* izjave Isusa imaju veze sa mesijanstvom takođe zastupa Edwin Freed za *Ego Eimi* u Jovanu 8:24, zbog konteksta i jevrejskih verovanja o Mesiji,"*Journal of Theological Studies* 33 (1982): 163-167. takođe i Barrett, *Essays on John* (London: SPCK, 1982), 71: "Isusovo *ego eimi* nije tvrđenje da je on Bog; Jovan se služi drugim načinima, mnogo jasnijim, za isticanje ove tvrdnje."

nego što se Avram rodio (vrati se u život kroz vaskrsnuće)" ili "Ja sam (on), pre nego što se Avram rodio (postao)"?

Moguće je da ortodoksija pogrešno čita ovaj stih kao dokaz Hristove preegzistencije. Samo nekoliko stihova ranije Isus je govorio o vaskrsnuću kao poklonu večnog života onima koji ga prate (Jovan 8:51). Jevreji su se pobunili da to čini Isusa superiornijim od Avrama koji je tada bio mrtav. Isus opravdava svoju tvrdnju isticanjem da je Avram zapravo očekivao Mesijin dan. Jevreji su pogrešno razumeli da Isus govori da su on i Avram bili savremenici ("Da li si video Avrama?" Jovan 8:53, 56, 57). Da li je moguće da Isus uzvraća zapanjujućom tvrdnjom da će preteći Avrama u vaskrsenju. Pre nego što Avram dobije besmrtniost kroz vaskrsnuće, Isus će već biti živ i besmrtan. Ovo bi u potpunosti opravdalo tvrdnju da je superiorniji od Avrama. "Postajati" (aoristni infinitiv od *ginomai*) se zapravo koristi za vaskrsenje u Jovu 14:14 u grčkoj verziji. "Ja ću čekati dok ponovo ne postanem."

Ukoliko se tekst čita po standardnom prevodu njegovo je značenje da je Isus tvrdio da je Mesija koji je određen od večnosti. Ili on možda ističe svoju superiornost u odnosu na Avrama u drugom smislu. Avram je predvideo Mesijin trijumf. Isus će zaista uživati večni život kao vaskrsli Spasielj mnogo pre nego što se Avram ponovo pojavi u budućem vaskrsenju.

Idealna preegzistencija.

Preegzistencija u Božjoj mudrosti, pre nego stvarna preegzistencija, se dobro uklapa u jevrejsko okruženje u kome su jevanđelja napisana. U jevrejskim spisima, koji pružaju suštinsku pozadinu za razumevanje Novog Zaveta: "Preegzistencija se pripisuje očekivanom Mesiji, *ali samo u zajednici sa drugim*

uvaženim stvarima, kao što je kivot, zakon, grad Jerusalim, sam Mojsije zakonodavac, narod Izraela..."[81]

Slika Mesije koju su Jevreji izgradili iz Starog Zaveta ne uključuje ideju da je Mesija zaista postojao pre svog rođenja:

> Apokaliptična priča (Mesije) je najvećim delom priča o ljudskom princu, uzvišenom, bogato obdarenom, čije će stupanje na presto doneti slavnu budućnost Izraelu. Mesija je instrument suđenja ljudskim zavojevačima, pobednički ovetnik pravednih (kao što će Isus biti pri drugom dolasku). On je čovek, Sin čovečiji, iako je posednut transcendentalnim darom mudrosti i moći. U skladu sa jednim gledištem, on će se pojaviti u danima kada će patnje pravednih dostići svoj vrhunac, i njegova vladavina će započeti potpunim uništenjem njegovih neprijatelja, posle čega će vladati u miru, a Sveta Zemlja će biti središte njegovog carstva... Aluzije na njegovo otkrovenje i večnu preegzistenciju, ne podrazumevaju ništa više od predestinacije u božanskoj volji i planu.[82]

Još jedan naučnik u novozavetnoj pozadini pronalazi preegzistenciju Mesije samo kroz Božji plan: "Dalman, od koga po mom mišljenju ne postoji veći autoritet za jevrejska pitanja kaže: `Judaizam nikada nije znao ništa o preegzistenciji Mesije pre njegovog rođenja kao ljudskog bića`"[83]

[81] C. Ottley, *The Doctrine ofthe Incarnation* (Methuen and Co., 1896), 59, dodato isticanje.

[82] Isto, 59, 60.

[83] Charles Gore, *Belief in Christ,* 31.

IX. SVETI DUH: TREĆA OSOBA ILI BOG NA DELU?

,,Konvencionalna koncepcija Svetog duga kao zasebne i karakteristične Božanske Osobe predstavlja rast. To nije bilo verovanje u ranom hrišćanstvu. **" -** *Bejsil Vilberfors, D.D.*

U skladu sa ortodoksnom trijadologijom, Sveti duh predstavlja trećeg člana večnog Boga, jednakog Ocu i Sinu i podjednako večnog. Ova ,,Osoba" ili ,,karakteristika" Božanstva, međutim, nema lično ime. Pitanje koje su pokrenuli ne-trijadolozi, a koje glasi: ,,Da li Biblija stvarno podržava verovanje u treće ,,postojanje" (da se izrazimo trijadološkim rečnikom), koje se isto toliko razlikuje od Oca kao što se od njega Sin razlikuje?

Teško nam je da poverujemo da Sveti spisi, kada se pročitaju uz koristi koje pružaju kasnije vere, jasno predstavlja Svetog Duha kao ,,Osobu" (šta god to značilo - trijadolozi izgleda da nisu u mogućnosti da tu reč pouzadno definišu) koja se razlikuje od Oca i Sina. Uobičajena ali arbitrarna upotreba zamenice ,,On" za Duha nas je uslovila da mislimo na treće lice. Veoma drugačiji utisak se dobija kada se duh oslovi zamenicom ,,to".[1]

,,Naša teškoća da prihvatimo Duha kao treće lice tročlanog Boga se ogleda u neverovatnom priznanju istaknutog grčkog pravoslavnog crkvenog vođe, Grigorija Bogoslovskog, koji je 381. godine izjavio: ,,Neki od mudrih ljudi među nama smatraju da je Sveti duh moć *(energija),* neki da je stvorenje a neki da je Bog, dok

[1] As for example in the KJV in Romans 8:16 where "the Spirit *itself* beareth witness with our spirit that we are the children of God." But the KJV elsewhere makes the spirit a person as "he." *The Holy Spirit: A Third Person or God in Action?*

neki pak još uvek nisu voljni da odluče iz poštovanja prema Svetim spisima koji ne govore jasno na tu temu."[2]

Gde je onda bilo Trojstvo tokom 300 godina koje su razdvojile ovu grčku tradiciju od smrti Apostola? Naš teolog je izgleda bio izuzetno spor kako bi dostigao korak onoga što se oduvek smatralo apostolskom ortodoksnošću. Da li se čitanje Biblije od početka do kraja pruža trijadološko gledište na Duha? Ukoliko se pročešljaju standardni biblijski rečnici, postaje jasno da je 99% biblijskih podataka zadovoljeno ukoliko definišemo Duha kao Boga na efektivnom delu, Boga u komunikaciji, gde Njegova moć i ličnost na različite načine šire svoj uticaj na stvaranje. Ostatak dokaza može da bude odgurnuto pravcu kasnije trijadologije ali da li je ovo opravdano? Da li je Duh stvarno išta drugo nego Božija energija, koja inspiriše ljudska bića da izvršavaju izuzetne junačke poduhvate, koja im pruža posebne umetničke veštine ili čudesne moći, i koja komunicira božanskom istinom. S obzirom na novu stvar koja se desila od Duhova - usmeravanje Duha ka uzdignutom Hristu - nema potrebe menjati prvobitno otkriveno značenje reči „duh" kao Božanske vitalizujuće, inspirišujuće energije i Njegove svete inteligencije koja je otkrivena i prenesena kroz Hrista, srce-na-srce, ka onima koji tragaju za Njim i Njegovom istinom.

Reč „duh" u Bibliji ima nekoliko različitih značenja, od kojih se sva odnose na osnovnu ideju o nevidljivoj moći i umu. U oba zaveta „Sveti duh" opisuje energiju koju Bog usmeri ka stvaranju i inspiraciji. To je Bog na delu i dodatak njegovoj ličnosti. Kad god Duh radi, u tom radu prepoznajemo prisutnost Boga: „Učini mi, Bože, čisto srce, i duh prav ponovi u meni. Nemoj me odvrgnuti od *lica* svog, i *Svetog Duha svog* nemoj uzeti od mene." (Psalmi 51:10, 11). Nekoliko stihova ranije David želi da ima „istinu u (svom) najdubljem biću" i kapacitet da spozna mudrost (Psalmi

[2] Citirano u "Macedonius," *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge* (Grand Rapids: Baker Book House, 1963), 7:112.

51:6).[3] Rad Duha Božijeg kod Davida bi proizvelo ovaj željeni efekat. U drugom pasusu „duh" i prisustvo Boga su izjednačeni: Kuda bih otišao od duha Tvog, i od lica Tvog kuda bih pobegao? (Psalmi 139:7). u stihu 33:6 u Psalmima postoji bliska veza između Božanskog Duha i Njegove kreativne aktivnosti: „Rečju Gospodnjom nebesa se stvoriše, i dahom usta Njegovih sva vojska njihova [Heb. *ruach*; LXX *pneuma*]." Činjenica da „duh i „dah" predstavljaju prevode istih hebrejskih i grčkih reči ukazuje na ključno značenje duha u smislu kreativne moći Boga, energije koja stoji iza Njegovog govora.

Duh Božiji svakako ne predstavlja samo apstraktnu moć. Pošto je u pitanju Bog na delu, on je najličniji. On predstavlja Božiji domet. Duh Božiji predstavlja Njegovu ličnost koja je proširena na Njegovo stvaranje. Njemu se mogu suprostaviti grešna ljudska bića. Samim tim, Izraelova pobuna predstavljala je žaljenje Božijeg duha (Isaija 63:10). U istom kontekstu, shvatamo da je „anđeo Njegovog prisustva" bio aktivno uključen u spasenje Božijih ljudi (Isaija 63:9). Ovde postoji dokaz da su anđeli uključeni u posredovanje Božijih duhovnih aktivnosti u ljudskim poslovima. Luka je posmatrao to da se „jedan anđeo obratio Filipu" (Dela apostolska 8:26). Tri stiha kasnije on će reći da se „Duh obratio Filipu" (stih 29). „Anđeo Duha" se često javlja u jevrejskoj literaturi van Biblije i može da objasni Lukino indirektno objašnjenje da božiji glasnik posreduje duh Boga.[4]

Ukoliko bi se Duh Božiji izjednačio sa osobom koja se razlikuje od Jednog Boga *u istom smislu kao što se i Sin razlikuje od Oca*, otići će se van dokaza koje pruža Sveto pismo. Postoje jasne razlike između onoga što Biblija kaže u vezi sa Ocem i Sinom

[3] Uporedi "njegovim Duhom budete ojačani " (Efescima 3:16), pokazuje blisku povezanost između istine i duha. Isto Jovan 6:63.

[4] *Ascension of Isaiah* 4:21; 7:23; 9:36, 39; 10:4; 11:35. Anđeo se možda identifikuje sa Gavrilom *(Ascension* 3:16; 11:4). Uporedi povezanost Gavrila sa djelovanjem Duha (Luka 1:26, 35).

i onoga što kaže o Duhu. Bog i Hrist su očigledno zasebne individue koje su vredne obožavanja, Otac sa Svojim stvaralačkim kapacitetom, a Sin Isus kao sredstvo i zastupnik pri spasenju čovečanstva. Međutim, Sveti duh nema lično ime. Zašto se ni u jednom tekstu u Svetim spisima ne obožava Sveti duh, niti se iko moli njemu? Ni u jednom trenutku Sveti duh ne šalje pozdrave crkvama. Kada apostoli pišu svojim crkvama, pozdravi su uvek poslati od strane dve osobe, Oca i Sina. Prilično je izvanredno to što Pavle stalno izbegava da pomene trećeg člana Trojstva, ako veruje da on postoji. Kada Timotiju kaže da ima vere, on govori o nevidljivom prisustvu „Boga i Hrista i svojih izabranih anđela" (1. Timotije 5:21).

Vodeći teolog ovoga veka, istaknuti član Engleske crkve, izgleda da se protivi ideji da Biblija predstavlja Duha kao treću osobu.

> Postaviti pitanje da li je u Novom zavetu duh osoba u modernom smislu te reči bilo bi isto kao i pitati da li je duh Proroka Ilije osoba. Naravno da je Duh Božiji ličan; on je Božija *dunamis* (moć) na delu. Ali Sveti Duh nije osoba koja postoji nezavisno od Boga; to je način na koji se govori o ličnom Božijem delovanju u istoriji, ili o ličnom delovanju uzdignutog Hrista u životu i svedočenju Crkve. Novi zavet (i zaista celokupna patristička misao) nigde ne predstavlja Duha, ništa više nego mudrost Božiju, kao nekog ko ima nezavisnu ličnost.[5]

Lukin pažljiv izbor reči u tri važna pasusa pokazuje kako su duh i moć termini koji se prepliću: Jovan Krstitelj će biti preteča Mesije „I on će napred doći pred Njim u duhu i sili Ilijinoj " (Luka 1:17). Pri koncipiranju Sina Božijeg, Mariji je rečeno da će „ *Duh Sveti* doći će na tebe, *i sila Najvišeg* oseniće te; (Luka 1:35). Kada Isus objavi dolazak Svetog Duha na Duhove on izjavljuje svoju

[5] Alan Richardson, *Introduction to the Theology of the New Testament* (London: SCM Press, 1958), 120.

nameru da će ,,poslati obećanje Oca svog na vas; a vi sedite u gradu jerusalimskom dok se ne obučete u *silu* s visine" (Luka 24:49). Termin ,,Duh Božiji" u jednom pasusu je zamenjen ,,prstom Božijim" u paralelnom tekstu (Matej 12:28; Luka 11:20). ,,Prst Božiji" teško da može da opisuje osobu.

Duh koji je funkcionisao u ranoj Crkvi bio je prepoznat kao ,,Duh Isusov", a njegova sama ličnost proširena kako bi osnažila i inspirisala vernike. Luka je napisao: A kad prođoše Frigiju i galatijsku zemlju, zabrani im Duh Sveti govoriti reč u Aziji. A kad dođoše u Misiju hteše da idu u Vitiniju, i Duh ne dade (Dela apostolska 16:6, 7). Očigledno ne postoji esecijalna razlika između Duha Božijeg i Duha Isusovog: ,,A vi niste u telu nego u duhu; jer Duh Božji u vama živi. A ako ko nema Duh Hristov, on nije Njegov (Rimljanima 8:9). U istom pasusu Pavle govori o Duhu koji posreduje između svetaca. Pošto ni na jednom drugom mestu on ne priznaje Duha kao treću osobu, nije razumno misliti da on ne vidi razliku između posredovanja Duha i posredovanja Hrista koji je pomenut u istom kontekstu (Rimljanima 8:27, 34). Dok je sam Hrist sa Ocem, njegov Duh je aktivan u srcima vernika.

Neki zauzimaju mišljenje da mora da postoji treća osoba u vezi sa Bogom i Hristom jer je inteligencija i dobrota pripisana Svetom duhu. Na primer, Nemija piše o Bogu koji daje ,,dobri svoj duh da ih urazumljuje" (Nemija 9:20). Očigledno je, međutim, da Duh Božiji poseduje sve kvalitete Boga. Ali nema potrebe misliti da je Duh zasebna osoba. Jednostavnije objašnjenje je dao Pavle kada je uporedio Duh Božiji sa duhom čoveka. On počinje tako što govori o duhu Boga: ,,Duh pretražuje sve stvari, čak i dubine Boga." Zatim poredi aktivnosti ovoga ,,duha" sa unutrašnjom samosvesti čoveka. ,,Jer ko od ljudi zna šta je u čoveku osim duha čovečijeg koji živi u njemu? Tako i u Bogu šta je niko ne zna osim Duha Božijeg." 2:10, 11). Duh čoveka je njegovim mislima isto što i Duh Božiji Njegovim sopstvenim mislima. Sveti duh je samim tim ,,sveta inteligencije", otkrovenje samog uma Božijeg. U hebrejskoj Bibliji Duh i srce su često usko povezani, čak se i smenjuju. Šta može biti

u većoj meri ubedljivije od toga da nam Bog otvara svoje najdublje planove i svrhe, iskrenim razgovorom sa čovekom, svojim stvorenjem, i utiče na ovu sponu sredstvima svoje sopstvene kreativne inteligencije i duha.

Istaknuti trijadološki pisci koji su otišli dalje od dokaza koje pružaju Sveti spisi, uveravaju da je treća osoba Trojstva bila uključena u razgovor kada je Bog rekao:„ Da načinimo čoveka po svom obličju" (1. Mojsijeva 1:26). Tori je napisao:

> Ima mnogo onih koji kažu da se doktrina o Trojstvu ne nalazi u Starom zavetu, da tamo gde stoji u Novom zavetu, ne stoji u Starom. Ali doktina o Trojstvu u Starom zavetu se nalazi u samom prvom poglavlju Biblije. U Prvoj Knjizi Mojsijevoj pročitali smo sledeće: „Potom reče Bog: *Da* načinimo čoveka po svom obličju, kao što smo *mi*[6]."

Izgleda preterano reći da je ovde Bog govorio o Svetom duhu. Bog se ne obraća sopstvenom Duhu. To bi značilo da on priča sam sa sobom (osim ukoliko se pod „duhom" ne misli na anđela, Božijeg glasnika. Da li igde u Svetom pismu postoji nagoveštaj o tome da se Bog obraća svom Svetom duhu? Takva ideja je isto toliko strana Bibliji kao i pojam toga da Svetog duha treba obožavati ili da mu se treba zahvaljivati, kao što to Tori predlaže."[7] Himna koja nas ohrabruje da „hvalimo Oca, Sina i Svetoga duha" potiče iz sredine koja je izgubila trag biblijskoj doktrini Duha. Tori nam čak govori da je *Šema* Izraela (Peta knjiga Mojsijeva 6:4) zapravo trijadološka vera.[8] Množina od *elohim*predstavlja osnovu ovog argumenta, koga je odbila gomila učenih ljudi koji zastupaju Trojstvo. Zašto popularna literatura ulaže takve žalbe a sve veći broj temeljnih ispitivanja hebrejskog jezika od strane priznatih vlasti prolazi nezapažen?

---

[6] R.A. Torrey, *The Holy Spirit* (Fleming Revell Co., 1977), 20.

[7] Isto 13, 19.

[8] Isto 21, 22.

Sveti duh, treća osoba ili Bog na delu?

U Isusovim poslednjim rečima upućenim njegovim sledbenicima on govori o ,,utešitelju" koji će doći da ohrabri verne nakon što Isus bude odveden Ocu. Pošto ,,utešitelj"*(parakletos)* u grčkom jeziku predstavlja reč muškog roda, prevodioci koji su verovali u ,,treću osobu Trojstva" prevodili su zamenice koje se na njega odnose kao ,,on" ili ,,njega". Isti ,,utešitelj" je međutim i ,,duh istine". Ovaj termin teško da može da se odnosi na osobu. Ukoliko ne pretpostavimo da je Sveti duh osoba koja se razlikuje od Oca i Sina, tekst će biti preveden na sledeći način:

> Ukoliko me volite i ukoliko se držite mojih zapovesti, pitaću Oca i On će ti dati drugog utešitelja da sa vama ostane do (dolazećeg) doba, duha istine, koga svet ne može da primi, jer ga ne vidi i ne poznaje *[auto,* neutralno slaganje sa duhom]. Al vi znate *[auto,* jer ostaje sa vama i biće u vama. Neće vas ostaviti kao siročiće; Doći će vam ... Ali utešitelj, sveti duh, kog će Otac poslati na moje ime, on *[ekeinos,* u grčkom jeziku muškog roda kako bi se slagao sa *parakletos,* ali je prevedeno kao ,,on" samo ukoliko se pretpostavlja da se misli na osobu] će vas naučiti svim stvarima i potsetiti svim stvarima o kojima sam vam pričao (Jovan 14:15-18, 26)

Komentari trijadologa Džejmsa Denija pružaju instrukcije:

> Ono što nam ovde upada u oči jeste novo ime koje je dato Duhu -,,drugi Utešitelj". Zaista je u pitanju samo ime koje je novo. Na neki način ono daje brz odgovor na jedino obećanje Duha kog pronalazimo u Sinoptičkim jevanđeljima. iskaz ,,još jedan utešitelj" podrazumeva to da su sledbenici već iskusili jednog, pre svega se misli na samog Isusa. Sve dok je On bio sa njima, on ih je činio jačim, a kada je On otišao, Njegovo mesto je zauzeo Duh. Postoji još jedna moć sa njima sada koja im čini isto ono što je i Isus pre činio. Međutim, da li je on u stvari drugi? U Prvoj poslanici Jovanovoj , u stihu 2:1 upravo je Isus taj koji je Tešitelj (Utešitelj), čak i nakon Duhova, pa čak i

ovde (Jovan 14:18), On kaže, „Dolazim tebi." *Prisustvo Duha je Isusovo samo prisustvo u vidu Duha.*[9]

Izjednačavanje Božijeg ili Isusovog duha sa njihovom vitalizujućom moći i ličnošću je najočiglednije u ostatku Svetog pisma. Isus kaže učenicima: „A kada vas povedu da predaju, ne brinite se unapred šta ćete govoriti, niti misliti; nego šta vam se da u onaj čas ono govorite; jer vi nećete govoriti nego Duh Sveti. (Marko 13:11). Lukova vizija razjašnjava činjenicu da je Duh koji se obraća učenicima sam Hrist: „Metnite dakle u srca svoja, da se pre ne pripravljate kako ćete odgovarati: Jer ću vam *ja* dati usta i premudrost kojoj se neće moći protiviti ni odgovoriti svi vaši protivnici (Luka 21:14,15) Ispunjenje ovog obećanja se desilo kada Stefanovi neprijatelji nisu mogli „protivu stati premudrosti i Duhu kojim govoraše." (Dela apostolska 6:10). Osvetljavajuće je otkriće upravo da „Sveti duh" u stihu 13:11 Jevanđelja po Marku, i u paralelnom pasusu u stihu 10:20 Jevađelja po Mateji, jednostavno predstavlja „duha tvog Oca". Luka pruža dalja objašnjenja ova dva pasusa i vidi duha Božijeg kao Boga koji pokušava da svoju mudrost prenese na opkoljenog učenika (Luka 21:15). Ovo viđenje Duha je u potpunosti u skladu sa hebrejskom Biblijom. Ali bilo bi nemoguće ubaciti definiciju Duha kao osobe koja se razlikuje od Oca i Sina u ovim pasusima.

Zar bi svaki jasni dokaz koji pruža skoro svaki deo Svetog pisma bio poremećen šakom stihova uzetih iz Jovanovog jevanđelja? Alen Ričardson donosi zaključak da Jovan smatra da „Sam Hrist dolazi u formi Duha ... Duha koji tumači Sveto pismo nije niko drugi do sam Gospodar."[10] Jovan zapravo naziva Hrista Utešiteljom u svojoj prvoj poslanici (1. Jovanova 2:1) Ovo je jedino ponavljanje reči *parakletos.* I Pavlovo gledište je sasvim isto. On kaže: „A Gospod je Duh: a gde je Duh onde je sloboda." (2. Korinćanima 3:17).

---

[9] "Holy Spirit," *Dictionary of Christ and the Gospels* (Edinburgh: T&T Clark, 1917), 742.

[10] *Introduction to the Theology of the New Testament, 121.*

Trijadološki naučnik i kritičar Jevanđelja po Jovanu sumirao je svoja otkrića: „Ne možemo da zaključimo da je Jovan smatrao da je Duh ličnost u smislu kasnije crkvene doktrine. Jovanovi diskursi počivaju na odnosu Oca i Sina *bez ikakve misli u vezi sa trećom osobom koja je u koordinaciji sa njima u okviru Božanstva.*[11] Još jedan biblijski naučnik prošloga veka definisao je utešitelja: „Božanska moć, *personifikovana* u vidu pomoćnika, upoređena je ovde u stihu 15:26 Jovanovog jevanđelja sa pomoćnikom princa, koji sa voljom i zadovoljstvom govori ali samo u skladu sa odgovornošću koju mu je dodelio onaj ko ga je poslao."[12]

Nema dovoljno dokaza koji bi potvrdili to da je Pavle verovao da postoje „tri osobe u Bogu." Videli smo da je Pavle shvatio da Duh predstavlja samosvest i um Božiji. Kada govori o Duhu kao božanskoj moći koja se razlikuje od Oca i koja molitvama pomaže hrišćanima, on se u istom pasusu odnosi na samog Hrista „koji se moli za nas" (Rimljanima 8:26, 34) Duh Hrista širi njegov uticaj na vernike.

U zaključku možemo da kažemo da Sveti duh u hebrejskoj Bibliji (Starom zavetu) nikada nije bio shvaćen kao osoba koja se razlikuje od Oca. Sledeća izjava je bila data od strane istaknutog profesora biblijskih jezika:

> Na osnovu brojnih pasusa Starog zaveta u kojima se pominje Sveti duh, ne može biti dokazano da je u pitanju osoba u Božanstvu; i to je sada (u godini 1775.) skoro opšte prihvaćeno mišljenje učenih kritičara koji smatraju da, jezikom Jevreja, „Sveti duh" ne predstavlja ništa više nego božansku inspiraciju, a ne osobu. [13]

---

[11] E.F. Scott, *The Fourth Gospel* (T & T Clark, 1926), 342, isticanje dodato.

[12] C.T. Kuinoel, cited by Wilson, *Concessions,* 372, isticnje dodato.

[13] J.D. Michaelis, *Remarks* on John 16:13-15, citirano kod Wilson, *Unitarian Principles Confirmed by Trinitarian Testimonies, 477.*

A šta je sa Novim zavetom? Naš savremenik, Karl Rahner jednostavno kaže: „*Ho theos* (Bog) u Novom zavetu nikada nije upotrebljen kada se govori o *pneuma hagion* (Sveti duh)."[14] Stih 5:3,4 u Delima apostolskim nije izuzetak. Neki trijadolozi nude različite stihove kao dokaz da postoji treća osoba u Trojstvu - Bog, Sveti duh. Tekstovi izjednačavaju laganje Svetome duhu sa laganjem Bogu. Sveti duh ovde predstavlja moć i autoritet koji je Bog uložio u Petra. Oni koji govore laži apostolima, koji govore u ime Boga i njegovog Duha, sa pravom se smatra da lažu Duha i Boga. Ova činjenica je potvrđena Pavlovim komentarom: „Koji dakle odbacuje, ne odbacuje čoveka nego Boga, koji je dao Svetog Duha svog u vas. (1. Solunjanima 4:8). Postoji zapanjujuća paralela u Starom zavetu kada se stanovnici Izraela pobune protiv Mojsija i Arona. Mojsije im je rekao da njihova pobuna „nije protiv nas, već protiv Boga čiji smo mi glasnici." Izjednačavanje Mojsija i Arona sa Bogom ne čini ovog prvog delom Božanstva (2. Mojsijeva 16:2, 8) Međutim, Duh Božiji jeste boravio u Mojsiju i može biti slučaj da je pobuna stanovnika Izraela pomenuta u Psalmima usmerena protiv „Mojsijevog duha" (Psalmi 106:33, AV, RV, RSV), ili verovatno protiv anđela, Božijeg prisustva, kome je data moć i autoritet Jahve (Isaija 63:9-11)[15]

Imamo utisak da su istaknuti trijadolozi ponekad vezani za zvaničnu veru uprkos sopstvenoj rezervisanosti oko načina na koji je ona izražena. Luteru se nije dopao termin Trojstvo: „Reč Trojstvo nikada nije pronađeno u Božanskim spisima, ona je ljudski izum, i samim tim, zvuči opšte hladno"[16] Kalvin je nagovestio da molitva upućena trijadološkom Bogu nije u skadu sa Sveti pismom: „Ne sviđa mi se ova vulgarna molitva: „Sveto Trojstvo, jedini Bože! Smiluj nam se!" jer odiše varvarstvom.

[14] *Theological Investigations* (Baltimore: Helicon Press, 1963), 1:143.

[15] Uporedi 2. Moj. 23:21 gde anđeo nosi ime Boga.

[16] *Concessions, 331.*

Odbijamo takve iskaze ne samo zato što su neukusne već i zato što skrnave."[17]

Ali zašto bi se iko protivio ovome, ako je Bog zaista Trojstvo? Šta zaista nije u redu sa iskazom „Majka Božija" (koju protestanti odbijaju) ako je Isus bio Bog a Marija njegova majka? I ukoliko je Sveti duh zaista zasebna ličnost, da li je on bio Isusov otac, a ne Bog, tj. Otac? Upravo je Duh bio taj koji je prouzrokovao to da Marija zatrudni (Luka 1:35. Kada je zreli Apostol Jovan napisao svoju prvu posalnicu, on je sveo upotrebu reči „duh" na aktivnost Boga i njegov doprinos hrišćanima: „Po tom doznajemo da u Njemu stojimo, i On u nama, što nam je dao (deo) od Duha svog. *[ek tou pneumatos autou]"* (1. Jovan 4:13) Bog ne daje deo osobe, već određenu meru sopstvenog uma i moći. Jovan razmišlja o nečemu što se može izbrojati, kao što to radi i Petar kada citira pasus koji se odnosi na izlivanje „od mog duha" (Dela apostolska 2: 17). Osobe, svakako, ne mogu da se izliju. Ali Bog može da pruži svoju bezgraničnu energiju. Jezik je poprilično neprikladan kada se opisuje Duh kao treće lice. U sledećem pasusu Jovan govori o Duhu kao „onome koji svedoči", jer sam po sebi predstavlja istinu u našim mislima (1. Jovan 5:6) Kao što je to dobro poznato, čuveni lažni stih sledi taj tekst. On govori o tri svedoka „u raju, Otac, Reč i Sveti Duh; i sva tri su jedan." Ove reči „nemaju prava da stoje u Novom zavetu„[18] One su izostavljene u modernim prevodima Biblije. Njihovo prvo pojavljivanje u Grčkoj se desilo 1215. godine, i to samo kao prevod *Zapisa lateranskog sabora* sa latinskog jezika. Sve do XVI veka ove reči nisu postojale u Grčkim rukopisima, a zatim su postojale samo u okviru prevoda latinske verzije Biblije. [19]

Isusova navodna naredba da krsti „u ime Oca, Sina i Svetoga duha (Matej 28:19) nema težinu prilikom dokazivanja toga da je Isus verovao u Trojstvo kao tri jednake osobe, jer je priznao Oca kao „jedinog pravog Boga" (Jovan 17:3) i priključio se ne-

[17] *Concessions, 40.*
[18] B.M. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament* (United Bible Society, 1971), 715.
[19] Isto.

trijadološkoj veri Izraela (Apostoli su krstili vernike u ime Mesije (Dela 2:38; 8:16; 10:48; 19:5; 22:16; Rimljanima 6:3; 1. Korinćanima 1:13; Galatima 3:27; Kološanima 2:12). Kao što je to trijadolog Mihaelis rekao: „Nemoguće je na osnovu ovog pasusa razumeti to da li je Sveti duh osoba. Značenje koje je Isus imao na umu je moglo da bude ovakvo: Oni koji su kršteni bi trebalo da nakon svog krštenja priznaju da veruju u Oca i Sina i u sve doktrine u kojima je Sveti duh zastupljen."[20]

Pavlov blagoslov koji je sadržao „Blagodat Gospoda našeg Isusa Hrista i ljubav Boga i Oca i zajednica Svetog Duha sa svima vama. (2. Korinćanima 13:14) takođe ne predstavlja trijadološku formulu, iako podseća na trijadološku kada se tekstu priđe predrasudom da je Pavle verovao u tri jednake osobe. Pavle je na drugom mestu govorio o „ zajednici Duha" i „utesi u Hristu" (Filipljanima 2:1). Ovi pasusi mogu biti objašnjeni kao uticaj koji Isus svojim Duhom ima na svoje vernike. bespotrebno je postulirati postojanje trećeg člana Trojstva. Neobična upotreba *pneuma hagion* (sveti duh) od strane Pavlovog prijatelja Luke, nagoveštava to da je, što se njega tiče, Duh uvek bio božanski uticaj a ne treća osoba. On govori o „Svetom duhu usta Davidovih" (Dela 4:25) Ovaj iskaz se vraća na Davidovu sopstvenu svest da je „Duh Gospodnji govori preko mene, i beseda Njegova bi na mom jeziku." (2. Samuilova 23:2). U jevrejskoj literaturi o periodu Novog zaveta pronalazimo istu sliku koja je polužila kao inspiracija: „Duh pravičnosti je sišao u Jakovljeva usta" (Knjiga jubileja 25:14). Sav takav jezik ne odgovara ideji zasebne osobe. Sa istom teškoćom se i Trijadologija suočava kada se Duh kvantifikuje, kao kada Malahija govori o Bogu koji ima „ostatak Duha" (Malahije 2:15). Jovan takođe o Duhu misli kao da je dat u različitim količinama. Isus ga je primio u punoj „meri" (Jovan 3:34). Na slilčan način, Pavle govori o „pružanju Duha Isusa Hrista". (Filipljanima. 1:19).

[20] *The Burial and Resurrection of Jesus Christ,* 325-327, citirano u *Concessions,* 281.

Jezik predlaže da se radi o rezervoaru moći a ne o osobi. Značajno je to da Pavle zavisi od molitvi crkve kako bi dobijala stalnu pomoć od Svetog Duha.

Ozbiljna teškoća sa kojom se suočava trijadologija jeste upravo činjenica da u najranijim postbiblijskim vremenima ništa nije rečeno o Duhu kao trećoj osobi u Bogu. Ni jedna formalna trijadološka definicija Svetog duha se ne pojavljuje sve do 381. godine nove ere na Drugom vaseljenskom saboru. Tek tada je objavljeno da postoje „tri osobe u jednom Bogu". Više od tri stotine godina nakon Isusove službe, vođe Crkve nisu bile sigurne oko prirode Svetog duha. Čak ni tada dosta njih nije mislilo da je Sveti duh osoba.[21] Samim tim, ne postoji netaknuta trijadološka tradicija koja nas povezuje sa spisima apostola.

Biblijski podaci su adekvatno objašnjeni ukoliko se Duh posmatra kao um, srce i ličnost Boga i Hrista, gde je ovaj pojam proširen i na stvaranje. Duh ima ličnost jer oslikava osobe Oca i Sina. Sveti duh je još jedan način da se govori o Ocu i Sinu na delu, koji podučavaju, vode i inspirišu Crkvu. Ne vidimo potrebu da se postojanje treće osobe postavi na takav način da ona bude odvojena od Boga i Njegovog Sina. Zapravo postoji biblijska podrška „trojstvu" Oca, Sina i vernika koji su ujedinjeni i vezani Svetim duhom. Samim tim, Jovan citira Isusa kako se moli „Da svi jedno budu, kao Ti, Oče, što si u meni i ja u Tebi; da i oni u nama jedno budu ... Ja u njima i Ti u meni: da budu sasvim ujedno" (Jovan 17:21, 23) Sveti duh, Duh istine, predstavlja um stvaraoca koji je graciozno omogućen čovečanstvu koje pati. Pristup Svetom duhu se pronalazi u Isusovim rečima, koje su „duh i život" (Jovan 6:63). Hrišćani poseduju miropomazanje koje ih uči istinskom doktrinom, koje ih čuva od destruktivnih laži đavola i koje im omogućava da ostanu u uniji sa Hristom (1. Jovanova 2:27). Ne možemo da ne posmislimo da je stvarna funkcija Svetog duha bačena u senku onda kada se pažnja usmeri na pitanje u vezi sa Duhom kao trećom osobom u Bogu. Veliki

[21] Philip Schaff, *History of the Christian Church, 3:664.*

značaj Duha leži u tome što je on zapravo sam Bog u svojoj kreativnoj i komunikativnoj funkciji, samo Njegovo srce dato Njegovim stvorenjima. Fraza „Duh govori" se ni malo ne razlikuje od fraze „Bog govori". Reč, mudrost i duh su blisko povezani. Ovo su božanski atributi Jednoga Boga, a ne osoba koje stoje zasebno od Njega. Definisanje Duha kao treće osobe je potpuno bespotrebno. Ono pokreće spekulativni problem (sa katastrofalnim rezulatatima). Problem se javio kada je božanski atribut (koji ponekad u Bibliji mogu da budu presonifikovani) pretvoren u osobu.

Ne postoji ni jedan dobar razlog za napuštanje očigledne analogije između izraza „duh Ilije" (Luka 1:17) i „duha Božijeg". Duh Ilije ne predstavlja osobu koja je odvojena od Ilije, niti Božiji duh predstavlja osobu koja je odvojena od Boga. Duh Božiji nam pruža uvid u najdublje biće Božanstva. Susrećemo se sa Bogom dok se on širi putem svog Duha, pre svega rečima Svetog pisma koje su „inspirisane" (2. Timotiju 3:16). Kada pročitamo da se „pokaja Gospod što je stvorio čoveka na zemlji, i bi mu žao u srcu." (1. Mojsijeva 6:6), bio je to duh Božiji koji je žalio (uporedi Efescima 4:30). Kada su Božije oči i srce boravili u Hramu (1. Kraljevima 9:3), neko bi isto tako mogao da kaže da je Njegov duh tu bio prisutan. Bliska povezanost duha, uma, srca i reči se javlja u otkrivajućim rečima u Knjizi Izreka 1:23: „Odazovi se na moj prekor. Preneću svoj duh tebi. Učiniću svoje reči poznatim tebi." Mofat je pronašao još jedno značenje: „Revidirana standardna verzija izlaže intelektualni aspekt duha: „Prosuću svoje misli na tebe", dok nam Jerusalimska Biblija dozvoljava da shvatimo još jedan sloj značenja: „Otvoriću ti svoje srce."

Božiji duh predstavlja Njegovu svetu inteligenciju, karakter i narav, registar planova i svrha Njegovog srca. Putem Duha mi smo pozvani da učestvujemo u širokom spektru božanskih aktivnosti, i da postanemo „sveti isto koliko i Bog", i da budemo poverljivi prema tajnom planu koji On želi da podeli sa nama. „Tajna je Gospodnja u onih koji Ga se boje, i zavet svoj javlja im." (Psalmi 25:14).

Bez poznavanja kasnije dogme, Pavle sa slobodom upotrebljava „duh" i „um" u istom značenju i samim tim nam daje apostolsku

definiciju Svetog duha. ,,Jer ko pozna misao *(nous)* Gospodnju? Ili ko Mu bi savetnik?" (Rimljanima 11:34). U hebrejskom tekstu kog Pavle citira stoji: ,,Ko je upravljao *Duhom* Gospodnjim? Ili Mu bio savetnik i naučio Ga?" (Isaija 40:13). Time što je primio Duh, što je ekvivalentno ,,primanju znanja o istini" (Jevrejima 10:26), dobijamo pristup božanskoj ličnosti koja je proširena na Duha.

X. KONFLIKT OKO TROJSTVA U ISTORIJI CRKVE I TRENUTNA DEBATA

„U petom veku Hrišćanstvo je pokorilo paganizam i paganizam je zarazio Hrišćanstvo."- Makelej

Istorijsko iščekivanje debate modernog doba o Preegzistenciji

Problem preegzistencije (a samim tim i Trojstva) i njen uticaj na prirodu Spasitelja, ima dugu istoriju kada je Crkva u pitanju. U poslednjim godinama ovaj problem je naveo na razmišljanje veći broj istaknutih biblijskih učenjaka koji su se pitali da li nasleđe koje smo prihvatili od Crkvenih Očeva čini nepravdu prema unitarnom monoteizmu kog su Apostoli propovedali.[1] Uporno se ponavlja pitanje do koje mere Isus iz datih verskih ubeđenja može da se smatra pravim ljudskim bićem.[2] Istorijska skica će pomoći da se napravi scena za savremenu debatu.

Primetili smo da je Justin Mučenik (114-165) bio jedan od prvih pisaca u periodu posle biblije koji je postavio doktrinu o preegzistenciji Isusa, mada je on potvrdio i to da mnogi njegovi vernici ne dele isto mišljenje. Priznao je Jevrejinu Trifunu da:

> Isus može biti Hrist od Boga, iako ja ne mogu da dokažem njegovu preegzistenciju kao Sina Boga koji je sve stvorio… Iako ja ne mogu da dokažem da je on preegzistirao, bilo bi u redu reći da se ja zavaravam, i ne poričem da je on Hrist… iako se čini da je on rođen kao čovek od ljudi… Tamo postoje neki… od naše rase koji priznaju da je on

[1] Marko 12:29-34; Jovan 5:44; 17:3; 1. Korinćanima 8:4-6; Efescima 4:6; 1. Timotejeva 2:5.

[2] Uporedi Thomas Hart, *To Know and Follow Jesus* i dobro poznato delo *God Was in Christ* koje je napisao Donald Baillie (London: Faber, 1961).

> Hrist, dok ga uvažavaju kao čoveka od ljudi; sa kojima se ja ne slažem.[3]

Trifun, priča kao neko ko je upoznat sa Jevrejskim očekivanjima u vezi sa Mesijom, daje svoj glas onima koji „misle da je Isus bio čovek, i da je time što je izabran od strane Boga on rukopoložen kao Hrist". On smatra da je ovo rešenje verovatnije nego Justinovo. Mada Trifun ovde može da misli o adopcionističkoj hristologiji (Isus je postao Sin Božiji tek na svom krštenju), kao različitoj od Lukine hristologije začeća (zato i ono što će se roditi biće sveto, i nazvaće se Sin Božji; Luka 1:35), jasno se iz njegove debate sa Justinom vidi da verovanje u preegzistenciju još uvek nije u fazi predstavljanja načela „ortodoksije", što će se kasnije desiti. Takođe je neobično to da „Justin nigde ne dokazuje da Otac, Sin i Duh sačinjavaju jednog Boga, što je postalo uobičajeno u kasnijem dobu. Precizno govoreći, on je bio unitarijanac, kao što su to bili sveštenici njegovog doba: oni su mislili da je Sin različit od Oca i da je inferioran njemu."[4]

Dalje naznake o raspravi oko Jovanovog jevanđelja i preegzistencije pronađene su u spisima grčkog crkvenog oca Epifanijusa (oko 310-403), koji je bio zainteresovan za identifikovanje „jeresi". On aludira na grupu Paganskih vernika koji se nazivaju Alogi (oko 180), koji su bili optuženi za odbacivanje Jovanovog jevanđelja. Džozef Pristli iznosi mišljenje

[3] *Dialogue with Trypho,* poglavlje 48, 49.

[4] Alvan Lamson, D.O., *The Church of the First Three Centuries* (Boston: Houghton, Osgood & Co., 1880), 80. Justin je međutim postavio pravac ka kasnijem razvoju Trijadologije time što je uveravao u bukvalnu preegzistenciju Isusa. Trojstvo nije postojalo kao verovanje u post-apostolskom periodu najmanje 80 godina, kao što je prikazano u priznanju *The New Schaff-Herzog Encyclopedia* of *Religious Knowledge* da u periodu od 100. do 180. god „ ne postoji ništa što bi moglo pokazati da je u to vreme Hrist smatran Bogom " (Harnack, "Monarchianism," 7:453).

da su Alogi bili kritikovani od strane Epifanijusa zato što su „oni objasnili „logos" u uvodu Jovanovog jevanđelja na način koji se razlikovao od njegovog".[5] Dakle, ključna stvar u značenju „logos" u Jovanovom uvodu je već bila uzrok nesigurnosti. Rešenje pitanja o prirodi preegzistencije kod Jovana u korist verovanja u preegzistentnog Sina ostaviće dubok i trajan efekat na ono što će kasnije postati ortodoksna hristologija veroispovesti. Doktrina Trojstva se ne može održati osim ukoliko se ne dokaže da je Isus postojao kao *večni Sin Božiji* pre svog rođenja. Protesti protiv određenog načina čitanja Jovana, koji je postavio tenziju između njega i sipnotičnog shvatanja Hrista, pojavljuje se opet.

Dinamičan Monarhizam

Ubrzo nakon toga reakcija se javila protiv evidentne pretnje monoteizmu koja je nastupila predstavljanjem „drugog Boga" u formi preegzistentnog Hrista. Justin i ostali rani pisci su se duboko bavili filozofijom pre nego što su postali hrišćani. Njima je bilo lako da se upuste u čitanje Jovanovog prologa svojim kapacitetom za spekulisanje i da čitaju Jovanov predgovor kao da se on slaže sa Grčkim pogledom na svet:

> Apologeti drugoga veka su više poznavali Platonovu kosmologiju nego biblijsku soteriologiju, pa su samim tim proširili hrišćansku doktrinu tako da može da se uklopi u filozofski prokrustički kalup. Oni su osmislili Boga kao da je iznad sve suštine, neiskazan, nepristupačan, uzvišen, van svakog dodira sa materijom, vremenom i prostorom. Ovaj Platonski Bog je izneo Reč… delom svoje volje koja će biti njegov posrednik pri stvaranju, otkrovenju i pokajanju. *Doktrina konstruiše Sina kao preegzistentnog.*[6]

[5] *History of the Corruptions of Christianity* (J. & J.W. Prentiss, 1838), 21.

[6] William Childs Robinson, "Jesus Christ Is Jehovah" (Deo 2), *Evangelical Quarterly* 5:3 (1933): 275, dodat naglasak.. Za razvoj Trojstva u dobu posle Biblije, vidite M.M. Mattison, *The Making of a Tradition* (Ministry School Publications,1991).

Reakcija se desila kada su vernici protestvovali da je Bog isključivo jedan (monarhija). Kožar Teodot je pokrenuo pitanje oko ljudskosti Isusa u Rimu 190. - 200. god. Pozivajući se na striktno monoteističku tvrdnju Pavla u 1. Timotejeva 2:5, on se drži toga da Isus nema pravo da ga nazivaju Bogom. Njegov naslednik, još jedan Teodot, nastavio je da se bori za shvatanje Isusa kao čoveka koji je natprirodno začet. Nekih trideset godina kasnije Artem, držeći se istog „dinamičkog monarhističkog" razumevanja Božanstva, svedočio je protiv Rimskog biskupa da je drevna hristologija, koju su monarhisti branili, bila je izobličena od strane zvanične Crkve.

Pavle Samosatski

Sporno pitanje o prirodi preegzistencije isplivava na površinu u teologiji Pavla Samosatskog, biskup Antiohije, sredinom trećeg veka. Mada je Pavle zvanično osuđen za jeres u 268 godini, savremeni pisci poštovali su snagu njegovih protesta protiv „ortodoksnosti". „Naša teologija je ubačena u sholastički kalup", napisao je Arhiepiskop Templ. „Mi imamo potrebu za teologijom koja je bazirana na psihologiji i postepeno smo prisiljeni da je prihvatimo. Tranzicija, bojim se neće proći bez mnogo muke; ali je ništa ne može sprečiti". Templ dalje kazuje da „ ne smemo da zaboravimo da je jako rano postojao pokušaj od strane Pavla Samosatskog. On je video ozbiljnu poteškoću u formaciji crkvenog verovanja koje se tiče Hrista sve dok se ona iskazuje u smislu substance i probao je da je iskaže u smislu volje".[7]

Drugi učesnik dijaloga, profesor Betun-Bejker, kazao je svoje uverenje da je „Pavle Samosatski imao iza sebe pravu istorijsku tradiciju kojoj se, u našoj rekonstrukciji doktrine moramo

[7] *Foundations* (Lonfon Mekmilian & Ko., 1913), 226.

povratiti".[8] Lufs, istoričar Hristologije došao je do zaključka da je Pavle Samosatski „jedan od najinteresantnijih teologa u pre-Nicejskom periodu, zato što drži do tradicije koja ima korene u periodu pre nego što je potop Helenizma preplavio Crkvu".[9]

Način na koji Pavla Samosatski razume „logos" jeste takvo da ono nije nezavisno postojalo van Boga; drugim rečima nije bilo Sina pre *začeća* Isusa. Opšta upoznatost sa ovom istom tradicijom je potvrđena običnim posmatranjem Origena koje iskazuje u svom komentaru u vezi Jovana. On je tvrdio da postoje „ mnogi hrišćani koji su upotrebili samo *ime* od logosa za preegzistentnog Hrista (bez filozofskih konotacija i samo u smislu izgovora reči Otac) koji je došao u vidu Sina onda kada je Isus začet". Oni nisu pripisali logosu zasebnu hipostazu ili individualnost.[10] Interesantno je da je Tertulijan preveo logos kao *sermo*, „govor". On zatim beleži da je „jednostavno navesti naše ljude da kažu (o stihu 1:1 Jovanovog jevanđelja) da je reč u *otkrivenju* bila sa Bogom". On je insistirao da reč „logos" treba razumeti kao da ima značenje „šta god misliš" a „govor" kao da ima značenje „šta god razumeš". Misleći na vreme pre stvaranja, on dodaje da „iako Bog još uvek nije prosledio Svoju Reč, on ju je imao kod sebe i u sopstvenom razumu".[11] Jasno je to da „reč" nije još uvek bila shvaćena kao da Sin preegzistira večno, kao što je slučaj i u kasnijoj ortodoksnosti.

---

[8] Citirao F.W. Green, "The Later Development of the Doctrine of the Trinity," in *Essays on the Trinity and the Incarnation* (Longmans, Green & Co., 1928),259.

[9] Uporedi isto napomenu koju navodi Canon Goudge a u kojoj stoji da „kada su Grčki i Rimljanski umovi umesto Jevrejskih počeli da dominiraju crkvom, dogodila se katastrofa u doktrini i praksi od koje se nikad nismo oporavili" ("The Calling of the Jews," in the collected essays on *Judaism and Christianity).*

[10] F. W. Green, *Essays on the Trinity and the Incarnation, 262.*

[11] Tertullian, *Ad Praxeus, 5.*

Green priznaje da je doktrina Trojstva (ne Trojstva koje je kasnije formulisano) Pavla Samosatskog bila „bar u tolikoj meri biblijska kao što je to bila doktrina Origena, i da je bila bazirana na zvuku i rasprostranjenoj tradiciji u okviru Crkve".[12] On zatim iznosi izvanredno uverenje da:

> Ne može se previše snažno naglasiti to da Antiohijska tradicija nije znala ništa o terminu Sin koji je primenjen na preegzistentni Logos, u bilo kom smislu on bio korišćen. Od reči „Sin" oni su stalno mislili na Istorijskog Hrista… Lufs primećuje da je prenos koncepcije Sina na preegzistentni Logos od strane Aleksandrijskih teologa bio najvažniji faktor u postavljanju višestrukog karaktera Hrišćanske Doktrine.[13]

Pominjanje Isusa kao preegzistentnog Sina je pedstavljalo fatalni pomak koji je uklonio Spasitelja iz kategorije ljudskog bića i pokrenuo seriju strahovitih rasprava o Hristu. Čim početak Isusa više nije bilo njegovo začeće, spekulacije su se otrgle kontroli, jedinstvo sa Bogom je bilo ugroženo i Isus nije više bio „čovek Mesija" koga je Jevrejska Biblija predvidela. Rekonstrukcija koja svodi termin „Sin" na Isusa kao ljudskog Hrista izgleda da ima jaku osnovu u ranoj crkvenoj istoriji, kao i u samoj Bibliji. Ohrabrujuće je otkriti to da William Temple podržava autentičnije razumevanje prirode preegzistencije kod Jovana: „Jovanova identifikacija Hrista sa „logosom" prvobitno je značila, u spisima ovog jevanđeliste, to da „Ti veruješ u princip jednog sveta, ali ne znaš njegov karakter; mi znamo; on je od krvi i mesa otelotvoren u vidu Isusa iz Nazareta".[14]

F.F. Bruce, istaknuti analitičar Biblije, izgleda da preegzistenciju posmatra na način koji ostavlja otvorenim pitanje u vezi sa tim da li je kod Jovana 1:1 Sin preegzistirao. On kaže:

---

[12] F.W. Green, *Essays on the Trinity and the Incarnation, 64.*

[13] Isto.

[14] *Foundations, 227.*

„Kada je u pitanju preegzistencija, može se bar prihvatiti preegzistencija večne reči ili mudrosti božije, koja postaje ovaploćena u Isusu. To da li je neki pisac Novog Zaveta verovao u njegovo posebno svesno postojanje u vidu „drugog božanskog bića" pre njegove inkarnacije, nije toliko jasno.[15]

Brusovo iskreno pitanje najviše otkriva. Ako nijedan pisac Novog Testamenta nije u stvari verovao da je Sin Božiji bio preegzistentno drugo božansko biće, to podrazumeva da nijedan pisac Novog Zaveta nije verovao u Trojstvo.

Fotinus i Fotinjani

Protest protiv preegzistencije Isusa se pojavljuje ponovo kod biskupa Fotinusa od Sirmiuma u četvrtom veku. Njegovo razumevanje Isusa je verovatno identično sa razumevanjem Pavla Samosatskog. Fotinus je tvrdio da je uloga Isusa kao Sina počela njegovim natprirodnim začećem. Mnogi sabori su ga osudili zato što je rekao da je Sin postojao pre Marije samo u predviđanjima i svrsi Božijoj. Crkveni istoričar Sozomen je opisao Fotinusa kao nekog ko je potvrdio da „postoji Jedan Bog Svemoćni, od čije reči su sve stvari stvorene". Ipak Fotinus ne priznaje da se „generacija i postojanje sina desilo pre početka vremena; naprotiv on je izjavio da je njegovo postojanje proisteklo od Marije". Tradicija koja je poricala bukvalnu preegzistenciju Sina je opstala u Španiji i južnoj Galiji sve do sedamnaestog veka. Fotinjani, zajedno sa određenim sledbenicima Biskupa Bonosusa koji je poricao preegzistenciju Hrista, bili su označeni kao jeretici od strane Sinoda iz Toleda 675. god.[16]

---

[15] Iz prepiske, Jun 13, 1981.

[16] Pogledati M.M. Mattison, "Biblical Unitarianism from the Early Church Through the Middle Ages," *A Journal from the Radical Reformation: A Testimony to Biblical Unitarianism* 1 (winter 1992): 4-13. Pravo bogatstvo informacija u vezi sa svim aspektima Trijadološke kontraverze se može naći u ovom dnevniku, objavljenom 1991-2000. Ranija izdanja se mogu dobiti na broj 800-347-4261(SAD). Ostali resursi se mogu naći na www.restorationfellowship.org.

Miguel Serveto i Adam Pastor

Španac Miguel Serveto (1511-1553) je bio jedan od najartiklulisanijih tumača o anti-Nikejske hristologije. Njegova osnovna teza je bila ta da pad Crkve datira od katastrofalne intervencije koju je sproveo Konstantin u aferama hrišćanske doktrine u Nikeji. On je dokazao da bi prihvatanje Isusa Hrista kao Mesijskog Sina Božijeg trebalo da bude osnova rekonstruisane hristologije. Sin, on tvrdi, je došao u postojanje svojim začećem u Mariji. On je kasnije odbio čitavu priču o predviđenom „večnom generisanju" Sina kao filozofsku grčku spekulaciju. On je Svetog Duha video kao snagu i ličnost Boga proširenu za stvaranje, a ne kao posebnu osobu Božanstva. Serveto naglašava da se Sin može smatrati večnim samo u skladu sa Božijom namerom da ga stvori u kasnijem trenutku u istoriji.[17] Kao što je poznato, Serveto je životom platio za svoju „jeretičku" hristologiju. Spaljen je na lomači u Ženevi, na insistiranje rimske katoličke Crkve i protestanskog reformatora, Džona Kalvina 27. Oktobra 1553. Ova tragična zbivanja predstavljaju podsetnik na užasno nasilje i pogrešno protumačenu revnost koja je obeležila neke „diktatorske" oblike učenja hrišćanstva.[18]

Pitanje preegzistencije je predstavljalo veliku zabrinutost među holandskim Anabaptistima 16-og veka u debati između Mena Simonsa i Anabaptiste, Adama Pastora (oko 1500-1570). Bivši kaluđer Pastor, prvobitno nazvan Rudolf Martens je bez pogovora „najbolji čovek i naučnik u čitavoj holandskoj Anabaptističkoj zajednici svoga doba".[19] Pastorova hristologija predviđa savremeno postavljanje pitanja o prirodi preegzistencije, i slična

[17] G.H. Williams, *The Radical Reformation* (Philadelphia: Westminster Press, 1962), 271, 322, 333.

[18] Za detalje Kalvinovog tretiranja Servetus, pogledati R.H. Bainton, *Hunted Heretic: The Life and Death of Michael Servetus* (Beacon Press, 1953), and Stefan Zweig, *The Right to Heresy* (Beacon Press, 1951).

[19] H.E. Dosker, *The Dutch Anabaptists* (Judson Press, 1921), 58.

Hristologija se pojavlila u radu holandskih teologa XX veka, Hendrikus Berkofa i Elen Fleseman.[20] Pastor se odrekao ortodoksne trijadologije 1547. godine u Emdenu i bio je istog trenutka ekskomuniciran od strane Simonsa i Filipsa. Kao što vidimo iz Pastorovog dela pod imenom „Razlike između prave doktrine i lažne doktrine,[21] on je poricao preegzistenciju Hrista. Očekivano, Sandius i ostali poljski anti-trijadološki pisci se pozivaju na Pastora kao „čoveka u našoj očevini koji je bio prvi i sposobni pisac u tom pravcu", tj. ‚izgleda da „reč" iz stiha 1:1 Jovanovog jevanđelja nije osoba, već Božija kreativna reč ili personofikovana volja.[22] H.E. Dosker primećuje da „Kad čitamo Adama Pastora moramo da protrljamo oči kako bismo videli da li smo budni ili sanjamo. Ono što on ima da kaže je toliko savremeno da zbunjuje čitaoce. Onda se probudimo i vidimo da nije sva savremenost…savremena".[23]

Pastor kritikuje doktrinu Menoa i Melhiora Hofmana posebno zato što su napisali da je reč prošla kroz Mariju bez dodira sa njenim telom. Ovo bi napravilo od Marije surogat majku koja nije zapravo začela Isusa kao što biblija kaže. Takva Hristologija bi tesko propustila optužbe doketizma i gnosticizma. Pastor insistira da je Hrist čovek i naslednik Davidov, natprirodno začet. Čini se da se njegovo zapažanje dobro slaže sa onim što Rejmond Braun opisuje kao i sa Lukinim i Matejinim zapažanjima. Sigurno je da su poljski Anabaptisti vek kasnije proglasili Pastora kao prvog čoveka koji je jasno artikulisao njihova zapažanja oko preegzistencije. Bez sumnje, Adam Pastor predviđa modernu

[20] Pogledati Hendrikus Berkhof, *Christian Faith* (Grand Rapids: Eerdmans, 1979), and Ellen Flesseman, *A Faith for Today,* trans. J.E. Steely, (Association of Baptist Professors of Religion, Box A, Mercer University, 1980).

[21] *Underscheit tusschen rechte und falsche leer* (Bibliotheca Reformatoria Nederlandica), 5:315-581.

[22] Dosker, *The Dutch Anabaptists, 163.*

[23] Isto 93.

diskusiju oko ljudskosti Isusa kada definiše *logos* ne kao preegzistentnu osobu, nego kao samoizražajnu aktivnost Boga koji ulaže svoju energiju u stvaranje, u otkrivanje istine i generisanje Mesije.[24]

Džon Bidl, Osnivač Engleskih Anti-Trijadologa

Džon Bidl (1615-1662), koji je učio o klasici i filozofiji u Oksfordu, započeo je rad na „nepristrasno ispitivanje Biblije" nakon što je počeo da sumnja u dobijenu crkvenu doktrinu. Od 1641. do 1645. godine Bidl je bio direktor škole Kript u Glaučesteru. U ovom periodu desilo se to da je detaljno proučavanje Novog Zaveta prouzrokovalo to da je on postao odbojan prema doktrini o Trojstvu. Stvar je bila tako ozbiljne prirode da su sudije izdale naređenje za njegovo hapšenje i zatvaranje. Nakon debate sa Arhiepiskopom Ašerom, Bidl je sabrao rezultate svog proučavanja ranog Hrišćanstva: „Očevi prva dva veka, kada je hrišćansko rasuđivanje bilo još uvek slobodno, a ne zarobljeno odlukama Sabora, uveravali su da postoji samo jedan Bog, Otac."

Bidl se žalio da je Grčki filozofski jezik religijskog ubeđenja bio „prvo oformljen suptilnošću Satane u glavama platonista, kako bi se izopačilo obožavanje pravog Boga". 1648. godine Britanska vlada je odobrila ono što je bilo nazvano „Drakonska Naredba" za kažnjavanje smrću svih „Bogohulnika i Jeretika", što je bilo usmereno na Bidlovu tvrdnju da Trijadološka doktrina predstavlja „tri Boga, i tako obara Jedinstvo Boga, koje se toliko često pominje u Bibliji". Atanazijska vera nije rešenje problema: „jer onaj ko je tamo (ukoliko se bar usuđuje da pronađe smisao u svojoj religiji) uviđa ne samo da je ovo smešno kao kad bi neko rekao: Petar je

[24] Za dalje informacije o Adamu Pastoru, pogledati A.H. Newman, "Adam Pastor, Anti-trinitarian, Anti-paedobaptist" in *Papers of the American Society of Church History* (G. Putnam's Sons, 1917), 2nd series, 5:98. Takođe pogledati Anthony Buzzard, "Adam Pastor: Anti-Trinitarian Anabaptist," *A Journal from the Radical Reformation* 3:3 (spring 1994): 23-30.

Apostol, Jakov je Apostol, Jovan je Apostol; pa ipak nema 3 Apostola već samo jedan. “

1655. godine Bidl je izručen Njugejt Zatvoru za „javno odricanje toga da je Isus Svemogući ili Najviši Bog”.

Podržavaoci Bidla su brzo ukazali na to da se svi hrišćani moraju smatrati krivim i biti osuđeni na smrt, što jeste bio najnoviji pokušaj Parlamenta da potisne anti-Trijadologiju, zbog toga što „onaj ko reče da je Hrist umro, reče da Hrist nije Bog, jer Bog ne može umreti. Ali ipak svaki Hrišćanin kaže da je Hrist umro, zato svaki Hrišćan kaže da Hrist nije bio Bog“.

Peticija za oslobođenje Bidla opisala ga je kao „čoveka, koji se od većine nas razlikuje po mnogim stvarima koje se tiču vere, ipak nakon razumevanja njegovog marljivog proučavanja Biblije, trezvene i mirne konverzacije, koja je mnogima od nas veoma dobro poznata, mi ne možemo da ne osudimo slobodu koja je dodeljena vladi“.

Iako ima samo četrdestet i sedam godina, Bidl je proveo skoro deset godina u zatvoru zbog njegovog insistiranja na tome da je Bog jedna osoba. Umro je u zatvoru 1662. Godine kao „žrtva *teološke mržnje* i loših uslova u kojima je živeo“. Jedan saosećajan biograf pisao je o Bidlovoj „ velikoj predanosti promovisanju svetosti života i običaja; ovo je oduvek bio njegov cilj i zamisao njegovog učenja“.[25]

Džon Milton, Ser Isak Njutn, Džon Lok

Proslavljeni Britanski pesnik, Džon Milton (1608-1674), manje je poznat po svojoj *Raspravi o Hrišćanskoj Doktrini*, ovaj sadržaj nije bio dostupan javnosti sve do otprilike 150 godina nakon njegove smrti. Ponovo otkriven 1823. godine, rasprava je prikazala Miltonove biblijske argumente protiv ortodoksne Trijadologije. Milton je samo priželjkivao sledeće:

[25] Informacija za ovaj deo je uzeta H.J. McLachlan's *Socinianism in Seventeenth-Century England* (Oxford University Press, 1951), 163-217.

> da objavim svetu rezultat svog ispitivanja; Neka mi je Bog svedok, prijateljskim i bazazlenim osećanjem prema čovečanstvu, spremno dajem da se stavi u promet ono što smatram svojim najboljim i najbogatijim vlasništvom, nadam se da ću naići na iskreno prihvatanje sa svih strana..., iako bi mnoge stvari trebalo da isplivaju na površinu, stvari koje će odjednom biti različite od određenih primljenih mišljenja.

On dalje moli sve „ljubitelje istine" da „dokazuju sve stvari" u skladu sa Biblijom. Njegova jedina želja je da odbrani Bibliju od tradicije:

> Što se mene tiče, ja se pridržavam samo Biblije - ja ne sledim nikakvu jeretiku niti sektu. Čak nisam ni pročitao reči jeretika, takozvanih, kada su me greške onih koji su smatrani ortodoksnim, i njihovo neoprezno rukovanje Biblijom, naučili da se slažem sa njihovim protivnicima svaki put kad su se ti protivnici slagali sa Biblijom.[26]

Milton svoj anti-trijadološki stav gradi na eksplicitno unitarnoj verskoj tvrdnji Novog Zaveta. Njegov argument je okarakterisan čvrstom logikom, detaljnim poznavanjem biblijskih jezika i frustracijom usled tradicionalnih pokušaja da se zaobiđe Pavlova unitarna tvrdnja da „ne postoji Bog osim Oca": „Neverovatno je to kakvom uzaludnom suptilnošću, ili kakvim lukavim smicalicama, određene individue nastoje da izbegnu ili pomute jednostavno značenje ovih pasusa".[27]

Milton je upoznat sa čitavim spektrom Trijdoloških argumenata i njegov odgovor pruža značajan doprinos modernoj diskusiji.

---

[26] John Milton, *Treatise on Christian Doctrine* (London: British and Foreign Unitarian Association, 1908), x, xi.

[27] Isto, 20.

Ser Isak Njutn (1642-1727) i Džon Lok (1632-1704) su ubrojani u najbolje umove sedamnaestog veka. Oni su se zajedno sa Miltonom bunili zbog stvaranja mistifikacija koje nisu pronađene u Bibliji. Njihovi argumenti su „krajnje logični i zdravorazumni".[28] Obojica su delili mišljenje da je smisao Hrišćanstva prihvatanje Isusa kao Mesije, ne Boga.[29]

Savremena Debata oko Preegzistencije

Pitanje preegzistencije je bilo fokus prosvetljujućem eseju Džona Noksa pod nazivom *Ljudskost i božanstvo Hrista*. Njegov glavni zaključak je da je „izjava o Hristovoj preegzistenciji, postavila mrlju, takoreći, na ljudskost Isusa koju je nemoguće podneti".[30] On ide dalje u dokazivanju da u Jevanđelju Jovana ljudskost Hrista jeste „u formalnom smislu, nedvosmisleno i čvrsto potvrđena, ali zapravo, toliko je promenjena zbog božanstava koja tu ljudskost okružuju sa svih strana, kao da ona više nije čovečija u bilo kom uobičajenom smislu". Ovim rečima on oslikava svoj prigovor na Jovanov prikaz Isusa. Da li je Jovan stvarno protivrečio samom sebi? Tvrdimo da je to slučaj samo u interpretacijama kasnije vere. Noks postavlja uslove debate koja se nastavila delimičnim interesovanjem za hristologiju Jovana i prirodom preegzistencije. Ako je zaista Jovan mislio o Isusu kao lično preegzistentnom Sinu, zar ovo automatski ne negira njegovu pravu ljudskost? Noks je ubeđen da ovo negira njegovu ljudskost: „Možemo imati ljudskost bez preegzistencije i možemo imati preegzistenciju bez ljudskosti. Ne postoji način da imamo oba".[31] Noks je verovao da je „prosto neverovatno da je božanska osoba trebalo da postane u potpunosti obična ljudska osoba – ukoliko je

[28] Christopher Hill, *Milton and the English Revolution* (New York: 1977), 286, 296.
[29] Locke's *The Reasonableness of Christianity as Delivered in the Scriptures* (1695).
[30] John Knox, *The Humanity and Divinity of Christ* (Cambridge Univ. Press, 1987), 53.
[31] Isto,106.

on takođe trebalo da nastavi da bude, po sopstvenom suštinskom identitetu, ista osoba".[32]

Tradicionalni prikaz Isusa kao inkarnacije preegzistentnog Sina predstavlja akutan problem kod Noksa. On vidi ortodoksnu Hristologiju kao „pola priču i pola dogmu", mešavinu mitologije i filozofije, poezije i logike, tešku za definisanje kao i za odbranu… Ovo uopšteno važi za svetootačku hristologiju (a samim tim i za formalnu hristologiju koju smo nasledili)".[33]

Nekolicina proslavljenih teologa su od nedavno počeli da rešavaju ove brige, pokazujući da je drevni problem u vezi sa prirodom božanstva i ljudskošću Isusa prsutan kao nikad pre.

Noks smatra da razvoj ka preegzistentnom Hristu predstavlja deformitet, koji uključuje, voleli mi to ili ne, pricanje prave realnosti o Isusovoj ljudskosti. On ukazuje na to da protesti Crkvenih očeva koji su uveravali da je njihov Isus u potpunosti čovek su manje uverljivi, zato što „Postoje, kada su u pitanju reči ništa manje nego ostale stvari, načini da se pomoću jedne ruke uzme ono što je dato drugom rukom. Može se potvrditi ljudskost kao formalna činjenica i zatim nastaviti sa definisanjem ili prikazivanjem iste na način kojim bi se porekla njena stvarnost u opšte prihvaćenom smislu".[34]

U ovom mišljenju ga potpuno podržava Norman Pitendžer koji donosi važnu presudu o svetootačkoj hristologiji, koja je u velikoj meri inspirisana Jovanovim jevanđeljem:

> Sudim da je fundamentalna poteškoća sa hristologijom iz svetootačkog doba jeste ta da dok je napismeno uverila u realnost ljudskosti Isusa Hrista, zapravo nije shvatila tu ljudskost za ozbiljno…(Interesantno je to on izostavlja Pavla Samosatskog iz ove kritike). Sklonost hristološkog razmišljanja u središtu onoga za šta se verovalo da je

[32] Isto, 98.

[33] Isto, 98, 99.

[34] Isto, 62.

> ortodoksno je bila daleko više na strani božanstva nego na strani ljudskosti Isusa.[35]
>
> Ortodoksna hristologija, čak i kada su ekscesi Aleksandrijskih učenja bili do određene mere sputani u Halkedonu 451. godine, napredovala je prema bezličnoj ljudskosti koja nije, ja verujem, prava ljudskost uopšte.[36]

Tu i leži problem. Noks nije u pravu kada okrivljuje Jovana kada uvodi ovo izvrtanje značenja. Jovan nije kriv za bilo kakvo slično prikrivanje ljudskosti Isusa. Problem leži u tome što nikejski Crkveni oci i neki njihovi naslednici, nisu razumeli Jovanov logos a samim tim ni značenje preegzistencije. Kasnija zvanična formula da je Isus *čovek* a ne *obični čovek* uopšte ne odražava Jovanovu nameru, jer ne postoji shvatljiv način da neko bude čovek a da pri tom ne bude običan čovek.[37]

---

[35] Uporedi Thomas Hart, *To Know and Follow Jesus,* especially 44-48.

[36] *The Word Incarnate* (Nisbet, 1959), 89.

[37] Primetiti zbunjenost A.T. Hensona kada se osvrnuo na ono na šta je bio naučen na seminaru o ortodoksnoj definiciji Isusa: „Tokom mog teološkog formiranja sam bio dobro podučen u pogledu tradicionalne inkarnacije Boga i Isusa Hrista. Ja se jasno sećam da mi je rečeno da Reč Božija, kada je on preuzela ljudsku prirodu, preuzela bezličnu ljudskost; da Isus Hrist nije posedovao ljudsku ličnost; da je Bog postao čovek u Isusu Hristu, ali da on nije postao čovek… Dva razmišljanja su me uverila da tradicionalna Hristologija nije dosledna" *(Grace and Truth: A Study in the Doctrine ofthe Incarnation,* London: SPCK,1975, 1). Ista zabuna je pokazana u *Doktrini Vere* (Nisbet, 1938): „Ako potvrdimo da je Isus bio ljudsko biće, mi smo zapali u nemoguću koncepciju dvojne ličnosti u inkarniranom Sinu Božijem, ili u Hristologiju liberarnog Protestantizma za koju smo otkrili da je neadekvatna. Ako poričemo da je Isus bio ljudsko biće, mi poričemo implicitnu potpunost njegove ljudskosti i onda smo osuđeni na Apolinarizam. Dr. Rejven (pogledati njegovu knjigu *Apolinarizam*) govori da većina onih kojie je Katolička slavila kao doktore ortodoksnosti su bili u stvari Apolinaristi, iako su osudili Apolinariusa". Primetiti Normanovu Pitendžerovu obzervaciju da „Halkedon nije uspeo da spreči modifikovan Apolinarizam da postane ortodoksan u Srenjem veku" (*The word Incarnate*, 102).

U skladu sa ovim razmatranjima, nije teško uvideti da se optužba doketizma mozda svodi na ortodoksnu definiciju Hrista. Ukoliko biti ljudsko biće znači biti čovek i ako ortodoksnost ne sme da se ustručava da Isusa nazove ,,čovekom", možda ova kritika i treba da bude prihvaćena. Da li Jovan poriče da me verujemo u preegzistentnog ,,Boga, Sina"? Mnogi tako misle, i pri tom se drže verovanja u preegzistenciju, bez obzira na to kakvo opasno približavanje ,,Apolinarizmu" (jeres koja poriče ljudskost Isusa) može biti umešano. Nedavni rad tri vodeća učenjaka prikazuje ne samo ozbiljnu prirodu problema već i predlaže način kojim se može doći do rešenja - rešenja koje nije novo, iako zasluga nije uvek data od strane modernih pisaca onima koji su u ranoj crkvi već išli u pravom smeru ka otkrivanju rešenja. Rešenje prati tumačenje Jovana na način koje smo predložili ranije.

Džejms Dan i Džejms Mekej

Džejms Dan, u jednoj detaljnoj studiji, počinje ispitivanje pitanja Inkarnacije (a samim tim i Trojstva) u Novom Zavetu.[38] On spasava tradicionalni pogled na stvari samo u Jovanovom Jevanđelju, tvrdeći da su Pavle i ostali pisci Novog Zaveta mislili samo na apstraktnu ili idejnu preegzistenciju Hrista a samim tim ne na preegzistentnog Sina. Važan doprinos debati je doneo Džejms Mekej 1983 godine.[39] U poglavlju nazvanom ,,Problem preegzistencije Isusa", počinje pitajući se kako nešto može da preegzistira samo od sebe, ,,šta tačno, prema ovom terminu (preegzistirati) preegzistira čemu drugom, i u kojem smislu to čini". On beleži da upravo ova pitanja vode to poteškoća koje se tiču tradicionalne inkarnacije i Trijadološke teologije. On primećuje da su egzegete ,,često nesvesne žrtve tokom svog najprofesionalnijeg rada koga karakterišu poprilično dogmatske (zapravo nekritičke) pretpostavke.[40]

[38] *Christology in the Making.*

[39] *The Christian Experience of God as Trinity* (London: SCM Press, 1983).

[40] Isto, 51.

Mekej pokušava da nađe izvorno značenje termina ,,preegzistencija" koje se odnosi na Hrista, beležeći to da učeni ljudi često u tim pasusima pronađu značenje koje se tradicionalno smatra da tu stoji. On tvrdi da u Sinoptici termin Sin Božiji sigurno neće nositi značenje ,,preegzistentni Sin", ali se pravilno slaže sa starozavetnim imenovanjem Kralja Izraela Sinom Božijim. ,,Logični put ka takozvanoj preegzistenciji", on dalje tvrdi, ,,je mukotrpan".[41] Pre svega, sačuvani jevrejski izvori ukazuju na ,, vrstu apstraktne preegzistencije Mesije u onoj meri u kojoj mu ime, suština i priroda, prethodi formiranju svetlosti od strane Boga prvog dana stvaranja… Jevrejsko shvatanje je da nebeska preegzistencija Mesije ne utiče na njegovu ljudskost".[42]

Štaviše, ova vrsta preegzistencije je:

> deo i odeljak modela otkrovenja u ljudskoj mašti po kojoj je Bog, koji nije vezan za naše vreme, imao na umu u večnosti ili pre nego što je išta stvoreno, onog ko je ključ svog postojanja, koji će sve dovesti do ispunjenja, i za koga (u kome, kroz koga) se sve može reći da je stvoreno.[43]

Makej nastoji da donese važan zaključak da Jovanov opis Isusa kao nekog ko je *monogenes* (jedinstven) ne implicira na to da je *unigenitus* (samo začet) u Vulgati, iako je Isus bio jedini Sin. To znači da je bio jedinstven među ostalima koji su se bavili ovim žanrom. On cititra Šilebiksa, koji kaže da nam pridev koji Jovan upotrebljava ne pruža ,,osnovu u Jovanovoj teologiji za kasniju sholastičnu teologiju o procesiji Sina od Oca unutar Svetog Trojstva, *per modum generationis* (rođenjem)".[44] Na ovom dokazu, potvrda je ojačana tezom da Jovan nije išao van ,,koncepcijske hristologije" Luke, jer se sinovstvo kod Jovana nigde ne

[41] Isto, 56.

[42] Isto, 56, 57.

[43] Isto, 57.

[44] Isto, 59.

podrazumeva, uprkos tački gledišta Svetih očeva da Sinovstvo postoji u večnosti.

Čak štaviše, Mekej napominje to da nije neophodno čitati Jovanovu „Reč" osim u smislu u kojem se Jevrejska „mudrost" već smatra preegzistencijom Božijeg plana. „Ova Reč, kao mudrost (Izreke 8:30) je bila sa Bogom na početku i kroz nju (ne njega) sve stvari su stvorene".[45] Još jednom Šilebiks ga podržava. „Jevanđelje Jovanovo priča o Isusu od Nazareta od trenutka kada se pojavio na zemlji".[46] Mekej dodaje da reč „silazak" (Isus je sišao iz raja) i ostali jezik vezan za to kod Jovana ne uključuje verovanje u bukvalnu preegzistenciju. Tačnije, Jovan hoće da kaže da je Isus konačno otkrovenje Božije prirode. Čak i najimpresivnija tvrdnja o Isusu da „pre nego što je Avram bio, ja sam bio" ne ukazuje na svestan preljudski život nego na njegov apsolutni značaj u božanstvenom planu i posebno na njegovu Mesijsku poziciju kao što je to predvidio Avram. Makej iznosi zaključak čvrstom tvrdnjom:

> Ukoliko nam je preostalo poštovanja za ono što prečesto i hitro tvrdimo da jeste normativna uloga Biblije, mi se prosto ne bismo mogli pretvarati da nam Biblija daje ikakve bitne informacije o drugoj božanskoj „Osobi" ili hipotezi koja se razlikuje od Boga, Oca i od istorijskog Isusa pre nego što je Isus rođen ili „pre nego što je svet stvoren".[47]

Jako je upozorenje da tradicionalna Trijadološka doktrina nije nađena u Bibliji.

Džon A.T. Robinson

Na temu vekovima starog pitanja o preegzistenciji, a posebno pitanja da li Jovan namerava da shvatimo da je Isus bio lično preegzistentno božansko biće, energično se raspravljalo u

[45] Isto

[46] Isto

[47] Isto, 64.

magazinu Teologija.[48] Diskusija je počela kod razmene pisama između Džejmsa Dana i Maurisa Vajlsa. Kritična pitanja koja se javljaju u ovom dijalogu su predmet rasprave u narednim komentarima od strane Robinsona.[49]

Robinson počinje posmatranjem onoga u čemu se Vajls i Dan slažu a to je da unutar Novog Zaveta samo Jovan predstavlja Isusa kao nekog ko ima preljudsko postojanje. Vajls ovo označava katastrofalnim hristološkim razvojem, koji zapostavlja ljudskost Isusa i tako ohrabruje doketizam. Robinson ukazuje na to da u svojim poslanicama Jovan reaguje agresivno na bilo koju sugestiju da je njegov Isus ništa drugo do potpuni čovek - „dosao od krvi i mesa". Ovo navodi Robinsona da se ne složi sa Vajlsom i Danom da u svom Jevanđelju Jovan hoće da mi razumemo da je Isus bio preegzistentno božansko biće. Ova diskusija tako ponovo priziva problem koji je podstakao Pavle Samosatski a kasnije i neki Anabaptisti, posebno u Poljskoj.

Robinson postavlja pitanje da li mi čitamo Jovanove reči na način na koji je on nameravao da ih mi čitamo. Da li mi možda ne pristupamo Jovanu pogledom zamućenim kasnijim svetootačkim učenjima o hristologiji? Koristeći Danovu opomenu, Robinson zahteva od nas da razumemo Jovanove reči kao što bi ih razumeli prvobitni čitaoci. Robinson podseća Dana da je za Pavla Isus bio izražaj Božije mudrosti, „čovek postade mudrost".[50] Dan priznaje da čak ni Jovan u stihu 1:14 ne obezbeđuje solidnu osnovu za tradicionalnu doktrinu o Inkarnaciji. Zapravo, to označava „pomak od bezlične personifikacije ka stvarnoj osobi".[51] Sa ovim se Robinson slaže. Dan i Robinson dele mišljenje da Jovanova „reč" označava božansku personifikaciju a ne božansku osobu koja se

[48] 85 (Mart i Septembar 1982). Za najkorisnije objedinjenje moderne diskusije, pogledati Klaas Runia, *The Present-Day Christological Debate.*

[49] "Dunn on John," *Theology* 85 (Sept 1982): 332-338.

[50] *Christology in the Making, 212.*

[51] Isto, 243.

razlikuje od Boga. Tek kada je Isus začet „reč“ postaje personalizovana a ne personifikovana.

Robinson nije mogao da se složi sa Danom, međutim, da „preegzistencija Reči kao osobe kod Boga je opisana svuda u Jevanđelju“.[52] Robinson apeluje na nas da ograničimo naše razumevanje preegzistentne reči, čak i kod Jovana, na „Božiji iskaz“, Njegovu „moć i svrhu“. Poenta je prosto ovakva: Mi bi trebalo da vidimo pomak od razumevanja Jovanove „reči“ kao božijeg samoizražavanja ka smislu koji podrazumeva preegzistentno božansko biće, *van Novog Zaveta*. Jovan ne može biti odgovoran za ovu promenu. Pomak se desio Jovanu kada je on pogrešno shvaćen gnostičkom tendencijom, koja je ostavila trag na svetootačkoj teoligiji. To se nije desilo kod Jovana. Robinson veruje da „reč“, koja je bila *theos* („Bog“, Jovan 1:1) u potpunosti izražava Božiji plan, svrhu i karakter. Ta „reč“ je u potpunosti otelotvorena u ljudskoj osobi onda kada je postala meso (Jovan 1:14). Isus je dakle ono u šta se reč pretvorila. Njega ne treba poistovetiti sa preegzistentnom reči, u smislu kao da je on sam preegzistirao. Razlika je suptilna ali ima razorne implikacije na ceo razvoj hristologije. Dakle nije reč bila osoba, hipostaza, koja je zatim preuzela ljudsku prirodu kao svoju, već je ta reč bila „anhipostatična“, bezlična, iako je u potpunosti izražavala Boga, sve dok nije postala individualna istorijska ličnost, Isus. Isus je u potpunosti ljudska osoba koja „predstavlja“ jednog Boga čovečanstvu (Jovan 1:18).

Ovakvo tumačenje Jevanđelja po Jovanu ima ogromnu prednost jer se izbegava opasnost koju sa sobom nosi doketsko predstavljanje Hrista, kao i polarizacija između Jovana i Sinoptike, koja ne zna ništa o preegzistentnom Hristu. To dozvoljava terminu „reč“ da zadrži svoje starozavetno, jevrejsko značenje „svrhe“ ili „plana“ ili čak „obećanja“. Isus može biti viđen kao ispunjenje drevnog obećanja Avramu koje je važno Mateju i Luki. Isus je

[52] Isto, 250.

Božiji kreativni plan spasenja izražen u ljudskoj osobi. „Božanstvo“ Isusovo nije umanjeno jer onaj „ Koji vide mene, vide Oca“ (Jovan 14:9). Ali to je „božanstvo” u smislu drugačijem od onog koji je izražen u Trijadološkoj ortodoksiji. Jer božanstvo predstavlja Božije delovanje koje se vrši u savršeno predatom čoveku kao i kroz njega. Isus u ovom tumačenju nije Bog u Trijadološkom smislu već ljudska osoba koja u potpunosti izražava Boga, njegov zastupnik pri pomirenju sveta. Divna stvar koju je Bog učinio tada će biti viđena glorifikacijom pokorne ljudske osobe koja je iskreno iskušavana kao i svi mi. Ovakav portret će se harmonizovati sa Sinoptičkim pogledom na Isusa. Istina će se tada pojaviti, da je Isus bio „Božijem obličju“ (Filipljanima 2:6), a ne da je bio Bog. „Bog je bio u Hristu“ (2. Korinćanima 5:19), ali Hrist nije bio Bog.

Svojim intezivnim ispitivanjima Biblije, Robinson ukazuje na put koji vodi nazad ka biblijskoj slici Isusa kao nekog ko je savršen odraz slike svog Oca, Hrista čija ga savršena poslušnost i požrtvovanost čini kvalifikovanim da bude proglašen „Sinom Božijim“.Tek će se žaliti zbog toga što Robinson nije potvrdio verovanje u natprirodno začeće Isusa koje za Mateju i Luku predstavlja čudo kojm je Jedan Bog doneo u postojanje čelo novog stvaralaštva, bezgrešnog Mesiju, Sina Božijeg.

Fransis Jang

Lako je saosećati se sa onim biblijski nastrojenim učenjacima koji su odgovorili na *Mit o božijoj inkarnaciji.*[53] Čini se da su stubovi Hrišćanstva veoma uzdrmani. Neki od pristalica novog načina posmatranja Isusa su izgleda malo verovali u Bibliju. Džon Stot, koji predstavlja evangelikalizam, ponavlja ortodoksne razloge za verovanje u potpuno Božanstvo Isusa. On insistira na tome da je Isus bio pravi čovek, ali nam ne govori kako je to večni Sin „uzeo čovečiju prirodu” kako se to vidi iz načina razmišljanja Pape Lava

[53] Ed. John Hick (London: SCM Press, 1977).

I. Mnogi su smatrali da biće koje je „čovek" a nije „pravi čovek" je u mnogo manjoj meri ljudsko nego „čovek Mesija Isus" koji se navodi u Pavlovoj veri (1. Timotejeva 2:5). Stot garantuje da Isus nije išao naokolo pričajući kako je on Bog. Međutim „promena Božije titule i Božijih tekstova tako da umesto Jahve stoji Isus ima neizbežnu implikaciju. To identifikuje Isusa kao Boga".[54] Takođe, Isus je obožavan što dalje dokazuje da je on Bog.

Fransis Jang je među onima koji su doprineli *Mitu o inkarnaciji Boga*. Pogodno je ubaciti u ovo poglavlje njen izvanredan esej, *Oblak Svedoka***,** zato što ono predstavlja osećanje mnogih koji su se borili za biblijskog Isusa bez obavezivanja prema ortodoksnoj hristologiji. Profesor Jang otkriva loše strane tradicionalonog viđenja Isusa. Ona se žali da je bogatstvo uvida u hristologiju Novog zaveta zamračeno priznanjem da je on ovaploćeni Sin Božiji. Postoji osvežavajući novi način čitanja Novog Zaveta koji svedoči o Hristu: „Ako izbegnemo čitanje Novog Zaveta kroz naočare obojene kasnijom dogmom, pojaviće nam se hristološka slika, ili tačnije, slike poprilično drugačije od kasnije ortodoksnosti".[55] „Isus je bio otelotvorenje svih Božijih obećanja koja su se ostvarila. Takva hristologija, ja predlažem, predstavlja hristologiju Novog Zaveta bolje nego ideja inkarnacije, a to je zapravo klica dodatnih hristoloških ideja jer se smatra da je sve što stoji u Starom Zavetu ostvareno Hristom" .[56]

Frensis Jang ponovo vraća biblijsku sliku Isusa koji radi za Boga a nije sam Bog: „Pavle ne zove Isusa Bogom niti ga bilo gde poistovećuje sa Bogom. Istina je da on radi Božiji posao; on je svakako Božiji natprirodni predstavnik, koji deluje zahvaljujući Božijoj inicijativi".[57]

---

[54] *The Authentic Jesus* (Marshall, Morgan and Scott, 1985), 33.

[55] *The Myth of God Incarnate, 14.*

[56] Isto, 19.

[57] Isto, 21.

Autorkin jasan pogled na razliku koja se u Bibliji pravi između Boga i Isusa, omogućava joj da vidi kroz greške Očeva. Nju nisu ubedili da su u razvoju Hristologije „pitanja postavljana na pravi način niti da su prava rešenja pronađena".[58] Ortodoksnost koja se konačno pojavila je podržana „neadekvatnim argumentom i deformišućim kritikama".[59] Shvatanje Isusa kao ovaploćenog Boga je proizvod diktiranja preovlađavajućeg filozofskog okruženja. Zapravo postoje podudarajuće sličnosti između neo-platonističke trijadične kosmoligije i Trojstva.

Od najveće pomoći nam je kritika Frensis Janga o utvrđenoj ideji da samo Bog može za nam obezbediti spasenje i da samim tim Isus mora biti Bog. Problem sa ortodoksnim viđenjem je taj da je nepromenjiv Bog nesposoban za patnju, iskušenje ili smrt. Atanazijsko tretiranje Isusovog iskušenja spada u doketizam i vodi do njegovog naizgled besmislenog zaključka da je Isus „patio bez patnje": „što sugestira to da dok je telo ili čovek Isus patio na krstu, Logos je na neki način patio saosećajući, jer je „telo" ili „čovek" njegovo, iako sama njegova priroda ne može da pati".[60]

Ovaj Esej obezbeđuje uverljivo poricanje komfornog shvatanja da su Očevi verno preneli novozavetni prikaz Hrista. Tačnije, njihovo filozofiranje dovelo je do „slepih ulica paradoksa, nelogičnosti i doketizma."[61]

Džordž Keri

Džordž Keri, koji je postao Arhiepiskop Kanterburski, stao je u odbranu tradicionalne doktrine o Inkarnaciji u *Ovaploćenom Bogu*: *Susretanje sa Savremenim izazovima klasične hrišćanske doktrine*. Snaga njegovog eseja leži u njegovom opravdanom protestu protiv

[58] Isto, 23.

[59] Isto.

[60] Isto, 27.

[61] Isto, 29.

namere koju su imali neki od pisaca *Mita o ovaploćenju Boga* koj su hteli da ponovo definišu Isusa kako bi ga načinili prihvatljivijim modernom naučnom čoveku. Keri je opravdano uznemiren zbog poricanja hristovog nevinog začeća, njegove bezgrešnosti i njegovog vaskrsnuća kao objektivne činjenice u istoriji. Oni koji su doprineli *Mitu* umanjili su snagu sopstvenih biblijskih prigovora ortodoksnoj inkarnaciji. Nažalost, njihova ambivalentnost oko natprirodnog, posebno oko vaskrsnuća, neizbežno je umanjila značaj njihovih dobro argumentovanih prigovora Trijadologiji. „Liberali" na sličan način često mašu crvenom zastavom konzervativcima. Ipak, „liberal" je možda objektivniji u ispitivanju Biblije, jer ima manju nameru da brani tradicionalni sistem nego konzervativac.

Možemo čvrsto poverovati u ono što Keri naziva Isusovom „posebnom, jedinstvenom vezom sa Bogom", a da se ne priključimo verovanju da je on bio Bog.[62] Čak i Keri okleva da ga naziva Bogom isprva. On preferira manje direktan opis istog kao nekog ko je „u nekom obličju Bog".[63] Time je pronađen način za razumevanje Isusa među ekstremima predloženim u *Mitu* i trijadologije u procvatu. Ako bi nova hristologija potvrdila natprirodne elemente biblijske slike Isusa i ako bi Keri ponovo razmotrio slabosti „slanja" jezika kao dokaza o preegzistenciji može se pojaviti nova biblijska hristologija. Isus svakako mora biti proklamovan kao neko ko predstavlja ekskluzivni način dolaska do spasenja. Mogućnost Hrišćana da budu „ispunjeni svakom puninom Božijom" (Efescima 3:19) bi trebalo da uravnoteži insistiranje ortodoksije na „punini Božanstva" (Kološanima 2:9) u Isusu kao dokazu da je on Bog.

Kerijeva odbrana je ranjiva na više mesta. Gde je biblijska podrška za religijsko ubeđenje da je on „začet pre svih vremena", koju, čini se, Keri potvrđuje bez dokaza iz Novog Zaveta? Zašto je jasno da to što Bog „šalje Svog Sina" znači da je Sin bio živ na

[62] *God Incarnate: Meeting the Contemporary Challenges to a Classic Christian Doctrine* (InterVarsity Press, 1977), 7.
[63] Isto, 18.

njegovom začeću? Petar nema na umu preegzistenciju kada kaže da Bog „podiže Sina svog Isusa, i posla ga" da pripoveda Izraelu (Dela 3:26). Isus je bio poručen da pripoveda, nije poslat iz prethodnog života. Izgleda da standardni autoriteti koji se bave leksikom prepoznaju slabost argumenta koja leži u reči „poslati", dok pritisci održavanja statusa kvo u hristologiji mogu da navedu kritičare da ovo previde.

Karl-Jozef Kušel

1990. godine pojavilo se u Nemačkoj, u rimokatoličkom stipendijskom kampu kao najsofisticiranija, potpuna studija koja se bavila pitanjem preegzistencije i Trojstva: *Rođen Pre Svih Vremena? Debata oko Hristovog porekla*. Karl-Jozef Kušel je proučio konkurentnu Hristologiju Harneka, Barta i Bultmana i nakon toga otpočeo svoju analizu podataka vezanih za Novi Zavet. On postavlja prava pitanja: „Da li je istorijski Isus shvaćen ozbiljno?" i „Zar nije konkretno značenje „mesa" postalo prava apstrakcija kod Barta i Baltmana?"[64] On se pita da li bilo koji teolog, čiji je uticaj bio veliki, „stvarno razumeo Novi Zavet kako treba"[65] prilikom davanja svog prikaza Isusa Hrista. Kako je jedan nemački teolog pod imenom Volfgang Panenberg rekao, šokantno je to što „Bart nije primarno razvio svoju doktrinu Trojstva na osnovu egzegetskih dokaza", pri čemu je ponovio primedbu Ernst Fuhsa koji je rekao da „kada ne bi postojao biblijski tekst, Bartov kratak pregled bi bio najprikladniji".[66]

Zatim, Profesor Kušel istražuje ulogu mudrosti u hebrejskoj Bibliji, pronalazi da je ona identična Božijoj kreativnoj reči i Tori kao nacrtu koji je Boga navodio pri stvaranju. On tvrdi da je čovek Isus otelovljenje ove preegzistentne mudrosti i da nije večni Sin

[64] *Born Before All Time? The Dispute over Christ's Origin, 174.*

[65] Isto

[66] Isto, 179.

koji je postojao pre svog rođenja u Vitlejemu. Kušel i dalje tvrdi da u Drugoj poslanici Filipljanima ne postoji tvrdnja o Hristu kao nekom ko je jednak Bogu. Pre će biti da je Hrist „figura koja služi kao kontrast Adamu".[67] Kušel se slaže sa Džejms Danom da ne postoji preegzistentni Sin kod Pavla. Što se tiče Jovanovog Jevanđelja „ Bog je u suštini ništa drugo sem Otac Isusa Hrista".[68] On pita zašto Jovanov prolog ne počinje sledećim rečima, kao što ga mnogi instiktivno razumeju: „U početku je bio Sin i Sin je bio sa Bogom i Sin je bio Bog".[69]

Ova monumentalna kritika ortodoksne Trijadologije podržava naše uverenje da „istorija hristologije jevrejskog hrišćanstva...zahteva hitnu istragu...ne samo zarad cilja istorijske pravde nego i radi opšteg razumevanja".[70] Dominantna teologija Četvrtog vaseljenskog sabora „jedva da se bavi zemaljskim životom i zemaljskom istorijom Isusa".[71] Zaista odnos između Oca i Sina koji je predložen od strane sabora „jedan jevrejski hrišćanin poput Pavla nikako nije mogao da razume ništa drugačije od Jovana".[72]

Briljantno učenje Profesora Kušela, koga je entuzijastično podržao Hans Kung koji je napisao predgovor, upozorava nas na Trijadološku pretnju monoteizmu kao i na njenu moć da podigne nepotrebne barijere protiv dialoga Jevreja i Muslimana. *Rođen pre svih vremena*? je delo koje u naše vreme prenosi dugoročnu tradiciju protesta protiv „ortodoksnog" viđenja Isusa koja izgleda da potiskuje njegovu ljudskost i tako baca senku na njegovo Mesijstvo.

---

[67] Isto, 251.
[68] Isto, 276.
[69] Isto, 381.
[70] Isto, 394, 395.
[71] Isto, 425.
[72] Isto, 409.

Karl-Hajnc Olig

1999. godine briljantna istorija Trijadološkog problema je objavljena, takođe u Nemačkoj. Karl-Hajnc Oligovo delo pod nazivom Ein Gott in drei Personen? Vom Vater Jesu zum "Mysterium" der Trinitaet (Jedan Bog u tri osobe? Od oca Isusa do „misterije" Trojstva) izlaže tanku povezanost Biblije sa Trijadologijom. Autor donosi odličan zaključak da je Trijadološka dogma dugo držala Jevreje i Muslimane na određenoj udaljenosti od Hrišćanstva. Olig prekida tabu koji je dugo postojao. On ne pribegava nejasnom razgovoru o „misteriji" kao objašnjenju za Trojstvo. On nam daje sažet i upakovan izveštaj o razvoju Trijadologije. On pripisuje ovo razvijanje kulturnom pritisku vršenom na Crkvi, koji je počeo u ranom drugom veku. On žali za gubitkom prvobitnog Jevrejskog monoteizma i donosi odličan zaključak da pošto Isus nije Trijadolog, zašto bi njegovi sledbenici morali da budu? Pošto se Trijadologija nije pojavila u svom konačnom obliku sve do petog veka, i sigurno nije bila prisutna u drugom veku kao dogma o tri večne Osobe, koji stadijum u njenoj evoluciji bi trebalo da bude obavezujući za Hrišćane? Olig dalje tvrdi da je nelegitimno kako istorijski tako i teološki učiniti doktrinu Trojstva normativnom za vernike:

> Posmatrano sa teološke strane, Trojstvo je izraslo iz sinkretizma judeizma i hrišćanstva sa helenizmom a rezultirajuće kombinacije jevrejskog i hrišćanskog monoteizma sa grčkim monizmom (verovanjem u jednog boga)… Ono što teolog time otkriva postavlja pitanje teologiji u vezi sa tim koliko je takva konstrukcija legitimna. Kada postane jasno, a ne postoji način da se to zaobiđe, da je sam Isus poznavao samo Boga Izraela, koga je nazivao Ocem, i koji ništa nije znao u vezi sa tim da će kasnije biti „načinjen Bogom", koje pravo mi imamo da doktrinu Trojstva nazivamo normativnom i obavezujućom za Hrišćane?...Na koji god način mi protumačili različite

> faze razvoja Trojstva, jasno je da ova doktrina, koja je postala dogma na Istoku i Zapadu, nema biblijsku osnovu i ne može se povezati sa Novim Zavetom…Postepeno, teologija se mora suočiti sa činjenicama.[73]

Oligova posmatranja snažno potvrđuju otkrića ranije proslavljenog profesora istorije doktrine, koji je napisao:

> Apologeti su postavili temelje za krivljenje/deformisanje *(Verkehrung)* hrišćanstva i pretvaranja istog u otkriveno (filozofsko) učenje. Tačnije, njihova hristologija je katastrofalno uticala na kasniji razvoj. Uzimanjem zdravo za gotovo pretvaranje koncepta Sina Božijeg u koncept preegzistentnog Hrista, upravo oni su bili uzrok hristološkog problema četvrtog veka. Prouzrokovali su pomak od hristološkog načina razmišljanja i, udaljivši se od istorijskog Hrista, stigli su do pitanja preegzistencije. Samim tim su pažnju skrenuli sa istorijskog života Isusa stavivši ga u senku a umesto toga su promovisali inkarnaciju. Vezali su hristologiju sa kosmologijom ali nisu uspeli da je povežu za soteriologijom. Predavanje o Logosu nije „viša" hristologija u odnosu na onu običnu. Zapravo dosta zaostaje za iskrenim poštovanjem Hrista. Prema njihovom učenju nije više Bog onaj koji se otkriva u Hristu, nego Logos, inerfioran Bog, Bog koji je kao Bog podređen Najvišem Bogu (inferiorizam ili subordinarizam).

[73] *Ein Gott in drei Personen?* Mainz: Matthias Gruenewald-Verlag, 1999, 123-125, naš prevod.

Pored toga potiskivanje ekonomsko-trijadoloških ideja metafizičkog-pluralističkog koncepta božanske trijade (*trias*) može se povezati sa Apologetima.[74]

[74] Friedrich Loofs, *Leitfaden zum Studium der Dogmengeschichte (Manual for the Study of the History of Dogma,* 1890), Halle-Saale: Max Niemeyer Verlag, 1951, part 1, sec. 18: "Christianity as a Revealed Philosophy. The Greek Apologists," 97, translation ours.

XI. IZAZOV SA KOJIM SE DANAS SUOČAVA DOKTRINA TROJSTVA

"*Razvijeni koncept tri ravnopravna partnera u Bogu koji se pronalazi u kasnijim formulacijama učenja se ne može jasno opaziti u okviru kanona*"

- Oxford Companion to the Bible

Savremena doktrina Trojstva se suočava sa kanonadom argumenata koji podrivaju neke od njenih dragocenih biblijskih "dokaza." Mnogim religioznim ljudima je nepoznato da postoji ceo korpus ne-trojstvene (po sadržaju, ako ne po imenu) pre nego anti-trojstvene literature koja na više načina napušta neke od glavnih uporišta doktrine Trojstva. Protivnici Trojstva već dugo predstavljaju svoje stavove pokazujući da su različiti ortodoksni zastupnici Trojstva tumačili stihove ključne za koncept Trojstva na unitaran način. Izvanrednu kolekciju pod imenom *Concessions of Trinitarians* je 1845. godine predstavio John Wilson.[1] Rad je relevantan za diskusiju o Trojstvu. Istražujući ogromnu količinu naučnih radova, rad dokumentuje ne-trojstvena objašnjenja stihova, za koje se popularno mislilo da potkrepljuju koncept Trojstva, koja su dali zastupnici Trojstva. Savremena, kao i literatura iz 19. veka, pruža uvid u slična priznanja. Ovo poglavlje ispituje neke od stavova koji su prikazani kao "dokazi" za Trojstvo u popularnoj literaturi o Bibliji. Izgleda da se veliki broj zagovornika Trojstva više ne oslanja na te argumente u odbrani ortodoksnih pogleda na Boga.

[1] Boston: Munroe & Co.

Množina od *Elohim*

Organizacija "Jevreji za Isusa" i druge evangelističke grupe stalno pronalaze trojnog Boga u Hebrejskom Svetom Pismu. Množina hebrejske reči za Boga, *elohim*, međutim, ne pruža dokaze koji ukazuju na Trojstvo. Nije tačno govoriti da je *elohim* "unipluralna" reč kao i reći da *echad,* "jedan" nagoveštava višestrukog Boga. Ne može se uspešno zastupati Trojstvo tvrđenjem da *echad* može označavati zbirnu imenicu kao što je "jato" ili "krdo", pa nas stoga može navesti da pomislimo o složenom Bogu. *Echad* jednostavno označava broj "jedan" na hebrejskom. Kako Izraelsko učenje govori "Gospod je Bog naš jedini Gospod" (5. Mojsijeva 6:4). *Echad* se pojavljuje uz Avrama (Jezekilj 33:24; Isaija 51:2), i ponekad se može pravilno tumačiti kao "jedinstveni" (Jezekij 7:5). Uobičajeno značenje reči je "jedan a ne dva" (Jezekilj 4:8). U reči "Gospod" ne postoji ništa što nagoveštava množinu, a naročito zato što se reč pojavljuje nekoliko hiljada (oko 5500) puta uz glagole i zamenice u jednini. Ukoliko zamenice u jednini, koje konstantno označavaju jednog Boga, ne mogu ubediti čitaoca da je Bog jedna osoba, teško da nešto drugo u jeziku to može. Uz *elohim* se pojavljuju glagoli u jednini u skoro svakom od 2500 pojavljivanja u značenju Jednog Boga. Povremena anomalija pokazuje jako malo kao i činjenica da je Josifov gospodar nekoliko puta opisan imenicom u množini (1. Mojsijeva 39:2, 3, 7, 8, 19, 20). Da li će neko tvrditi da je "Josifov gospodar (množina na hebrejskom) uzeo (glagol u jednini) njega" nepravilno prevedeno? Avram je "gospodari" (množina na hebrejskom) svom sluzi (1. Mojsijeva 24:9, 10). Da li postoji množina u Avramu? Niko ne bi želeo da promeni prevod još jednog pasusa u 1. knj. Mojsijevoj: "Oštro govoraše s nama čovek, koji zapoveda u onoj zemlji." Ali iako je glagol u jednini, imenica ima oblik množine "gospodari zemlje" (1. Mojsijeva 42:30).[2] U ovim primerima imamo istu množinu kao i u Avramu, Portifaru i Josifu kao što se navodno nalazi i u reči *elohim* kada se odnosi na vrhovnog Boga. Ove činjenice potvrđuju primedbu pisca u

[2] Takođe videti 1. Mojsijeva 42:33: "Reče nam čovek, koji `zapovedaju` u onoj zemlji"

Encyclopedia of Religion and Ethics: "Pronalaženje doktrine Trojstva u množini reči *elohim* je pogrešno tumačenje."[3]

Članak o Bogu u istom radu se završava sa: "U Starom Zavetu ne postoje indikacije razdvajanja Boga; pronalaženje bilo doktrine inkarnacije, bilo Trojstva na njegovim stranicama je anahronizam."[4]

Definicija reči *elohim* (Bog) koju daje *Illustrated Bible Dictionary* se suprotstavlja pretpostavci da Boga čine "tri osobe". "Stoga se množina od reči elohim može tretirati kao jednina, pa u tom slučaju označava jedno vrhovno božanstvo... Postoji samo jedan vrhovni Bog i on je *Osoba*...[5]

Bog je jedan

Uzimanje u obzir korišćenja broja "jedan" u vezi sa Bogom može biti prosvetljujuće. Niko nema teškoća sa razumevanjem sledećih izjava. Po Jezekilju "Avram beše jedan (Heb. *echad*, Grč. *heis*) Jezekilj 33:24). NIV prevodi ovu činjenicu jasnim jezikom: "Avram je bio samo jedan čovek." Isus koristi reč "jedan" na isti način da označi jednu osobu: "A vi se ne zovite Ravi; jer je u vas jedan (*heis*) Ravi Hristos, a vi ste svi braća. I ocem ne zovite nikoga na zemlji; jer je u vas jedan (*heis*) Otac koji je na nebesima. Niti se zovite Učitelji; jer je u vas jedan (*heis*) učitelj Hristos." (Mateja 23:8-10). U svakom slučaju "jedan" označava jednu osobu. Za Pavla Hrist je "jedna osoba" (*heis*): "A (Bog) ne veli: i semenima, kao za mnoga, nego kao za jedno: i semenu tvom, koje je Hristos." (Galatima 3:16). Nekoliko stihova kasnije isti jezik je primenjen na Boga. Pavle kaže: "Ali posrednik nije jednog; (doslovno `nije od jednog` *heis*) a Bog je jedan (*heis*)" (Galatima 3:20). Značenje je da je Bog "jedna strana" ili "jedna osoba". Sve je ovo saglasno sa

---

[3] W. Fulton, "Trinity," in *Encyclopedia of Religion and Ethics*, 12:458.

[4] W.T. Davison, "Bog (Biblijski i hrišćanski)," u *Encyclopedia of Religion and Ethics, 6:252-269.*

[5] (InterVarsity Press, 1980), 571, dodato isticanje.

jednoglasnom porukom Svetog Pisma da je Jedan Bog Isusov Otac. Istina je da *heis* može označavati zbirnu jedninu: "jer ste vi svi jedno u Hristu Isusu" (Galatima 3:28). Ovo značenje je potpuno neodgovarajuće kada se govori o Bogu koji se stalno opisuje zamenicama u jednini i identifikuje sa Ocem, koji je očigledno jedna osoba.

Ove činjenice predstavljaju akutni problem za doktrinu Trojstva. Neki su išli u ekstreme tvrdeći da se reč "Otac" u Novom Zavetu može opisivati, ne na jednu osobu u Trojstvu, već na sve tri, "Oca, Sina i Svetog Duha."

> Ponekad se reč "Otac" ne upotrebljava za onoga koji je različit od Sina i Svetog Duha - posebnu osobu u Bogu - već i za samog Boga. Navešćemo neke primere za ovo... (Pavle kaže da) postoji samo jedan Bog koji zaista postoji, i da je to onaj koga hrišćani obožavaju. Zato on piše, "Ali mi imamo samo jednog Boga Oca" (l. Korinćanima 8:6). Ovde je reč "Otac" izjednačena sa "jedan Bog". Pavle govori da postoji samo jedan Bog, i uopšte ne razmišlja o više osoba u njemu. On u ovom smislu koristi reč "Otac", kao što to čini i u Posl. Efescima 4:6 gde piše "Jedan Bog i Otac svih."[6]

Pisac se muči sa Pavlovom jasnom unitarnom definicijom Boga kao "Jednog Boga, Oca." Snaga Olyott-ovog sopstvenog ubeđenja da zaista postoji Trojstvo u Bogu ga navodi da zamišlja da "Otac" zaista označava tri osobe. Ta teorija je imaginarna. Pisac ne može da dozvoli sebi da pomisli da Pavle možda nije bio zagovornik Trojstva.

Da li je Isus "lud, loš ili Bog"?

Zagovornici trojstva su uhvaćeni u zamku dobro poznatog slogana da je Isus morao biti lažov, ludak ili Bog. Oni nisu mogli

[6] Stuart Olyott, *The Three Are One* (Evangelical Press, 1979), 28, 29.

da zamisle još jednu kategoriju - Mesiju. Kada je Anderson Scott opisao pogled na Isusa u knjizi Otkrivenja, on nam je dao naznaku biblijske slike Isusa: "(Jovan) izjednačavanje Isusa sa Bogom dovodi do najdalje tačke *koja nije dovoljna da bi bili večno jednaki*."[7]

Procenjujući Pavlovu hristologiju on kaže: "Sv. Pavle nikada Hristu ne daje ni Ime ni osobine Boga... Pregledajući celokupni Pavlov odnos prema Hristu, stiče se sveobuhvatni utisak da se njegovo monoteističko ubeđenje konstantno odupire nagonu da uradi baš tu stvar - da Isusa nazove Bogom."[8]

Ispravnost ove procene potvrđuje zapanjujuća činjenica da ni u jednom tekstu u Novom Zavetu izraz *ho theos* ("Bog") ne znači "Otac, Sin i Sveti Duh." Izgleda da je razlog to što ni jedan pisac nije mislio da je Bog "tri u jedan." Zagovornike Trojstva bi trebalo da zabrine to da kada oni kažu "Bog", oni misle na Trojstvo u Bogu, dok se u Novom Zavetu (i zapravo celoj Bibliji) pod "Bogom" nikada ne podrazumeva Trojstvo. Teško je naći ubedljivije dokaze da Trojni Bog nije Bog iz Svetog Pisma. Naš stav potvrđuje Karl Rahner: "Nigde u Novom Zavetu se ne može naći tekst u kome *ho theos* (doslovno `Bog`) bez svake sumnje označava Trojnog Boga kao celinu koji postoji kao tri osobe. U ubedljivoj većini tekstova *ho theos* se odnosi na Oca kao osobu iz Trojstva."[9]

Mi se ne slažemo sa tim da je Otac deo Trojstva, ali je Rahnerovo viđenje tačno: Bog u Novom Zavetu skoro uvek označava Isusovog Oca, a nikada tri osobe ili "osobe."

Inkarnacija u sinoptičkim jevanđeljima

Važno pitanje o konceptu Trojstva pokreće potpuni nedostatak dokaza za doktrinu inkarnacije u Jevanđelju po Luki (isto se može reći i za Mateju). Raymond Brown primećuje: "Ne postoje dokazi

---

[7] "Christology," *Dictionary of the Apostolic Church,* 1: 185, dodato isticanje.

[8] Isto, 194.

[9] *Theological Investigations*, 143.

da je Luka zastupao teologiju inkarnacije i preegzistencije: kod Luke (1:35) izgleda da se večni Sin pojavljuje kroz bezgrešno začeće... Isus je začet i rođen što je dovoljna sličnost sa ljudskom rasom."[10]

Luka je definisao ko je Isus sa potpunom preciznošću kada ga je nazvao "Gospod Mesija", odnosno "Gospod Hrist", i nekoliko stihova kasnije ga je označio kao "Hrista (Mesiju) *Gospodnjeg*" (Luka 2:11, 26). Titula "Gospod Mesija" se takođe nalazi u jevrejskoj literaturi koja je savremena sa Lukom (Ps. Sol. 17:32; 18:7). Ona opisuje obećanog oslobodioca Izraela, staru nadu nacije. Isti mesijanski opis je dat istorijskom suverenu Izraela u prevodu Lamentacija 4:10. Ova kraljevska titula ni na koji način ne podrazumeva da je Mesija Bog. To je izvedeno iz Psalma 110:1 gde Mesija treba da bude Davidov "Gospod", odnosno kralj.

Luka bira drugu titulu za Isusa, "Gospod Mesija", zato što je tačan ekvivalent starozavetnom izrazu "Pomazani od Boga", kralj Izraela. David govori o kralju Saulu kao o "gospodaru svom, pomazaniku Gospodnjem (Mesiji)" (1. Samuilova 24:6; uporedi stih 10). Avenir je trebao da čuva Saula, "cara gospodara svog", "gospodara svog, pomazanika Gospodnjeg" (1. Samuilova 26:15, 16). Isus je ultimativni Pomazanik, obećani kralj Izraela. Lukino opisivanje njega je u potpunoj harmoniji sa Jovanom koji Isusa smatra "Sinom Božjim" i "kraljem Izraela" (Jovan 1:49). Pavle prepoznaje da hrišćani služe "Gospodu Hristu", a Petar koji je u ranoj službi izjavio da je Bog učinio Isusa "Gospodom i Hristom" (Dela 2:36), pred kraj svog života poručuje vernicima da svete "Gospoda Hrista u srcima svojim" (1. Petrova 3:15). U poslednjoj knjizi u Bibliji proslavljeni Isus je još uvek "Hrist (Mesija) Njegov" (Otkrivenje 11:15; 12:10). U mnogome zanemarena Isusova titula "Gospoda Hrista (Mesije)" se u Novom Zavetu stalno pojavljuje u njegovom omiljenom imenu "Gospod Isus Hrist (Mesija)."

[10] *The Birth of the Messiah*, 432.

Dogma Trojstva meša Gospoda Boga sa pomazanikom ili *poslatim* gospodom, kraljem. Kategorija Mesije je u potpunosti adekvatna za novozavetno razumevanje Isusa. Bibliji ne treba "pomoć" u vidu daljeg razvoja hristologije koja prelazi granice verovanja da je Isus Hrist (Mesija), Sin Božji. Kao Hrist, Isus je savršena slika Jednog Boga. Karakter i delo Isusa demonstriraju karakter i delo njegovog Oca, kao što poslanik predstavlja onoga ko ga je poslao.

Večni Sin

Za zagovornike Trojstva veoma težak zadatak predstavlja dokazivanje pojma "večnog Sina" iz Svetog Pisma. Savremeni koncept Trojstva nas informiše da je Isus nastao "večnim stvarajnem kao Sin Božji od Oca *rođenjem koje se nikada nije dogodilo* zato što oduvek postoji."[11] Pitamo se da li ovakav mistifikovani jezik pomaže promociji istine o hrišćanskoj veri. U Svetom Pismu, začeće Sina *se* dogodilo i dogodilo se u vremenu. Klasično predviđanje postavljenja Mesije za kralja se pojavljuje u Psalmima 2:7. Jedan Bog izjavljuje: "Ti si sin moj, ja te sad rodih." Luka je znao da je Sin Božji čudesno začet u utrobi Marije (Luka 1:35). U službi u Antiohiji (Pisidija) Pavle je propovedao o rođenju Mesije, govoreći da je Bog "Podigao Isusa", odnosno doveo ga na scenu ispunjavajući predviđanje o "rađanju" iz Psalma 2.[12] Luka je već upotrebio isti izraz "podići" - za rođenje obećanog proroka.[13] U Svetom Pismu ne postoji ništa slično rođenju Sina u večnosti, osim u Božjoj mudrosti.

---

[11] Kenneth Wuest, *Great Truths to Live By* (Grand Rapids: Eerdmans, 1952), 30, dodato isticanje.

[12] Videti Dela 13:33, citiraju Psalme 2:7. "Podizanje" se ovde prirodno odnosi na rođenje, a ne na vaskrsenje Isusa. Pavle nastavlja da govori o podizanju Isusa *iz mrtvih* u sledećem stihu. U KJV je to pitanje očigledno pomešano ubacivanjem reči "opet" posle "podići" u stihu 33.

[13] Dela 2:30 (Rec. Tekst); Dela 3:22; 3:26; 7:37.

Istaknuti zagovornik Trojstva prošlog veka je izrazio svoju zbunjenost idejom o Sinu koji nema početak i stoga celom doktrinom "večnog Sina". Govoreći o Luki 1:35 Adam Clarke je primetio:

> Ovde jasno možemo opaziti da anđeo *ne* daje zvanje Božjeg Sina *božanskoj prirodi* Hrista, *već svetoj osobi ili stvari, hagionu,* koga će roditi devica, energijom Svetog Duha... Verujem da ovde mogu sebi dozvoliti da kažem, uz puno poštovanje onih koji imaju drugačije mišljenje, da je doktrina *večnog Sina* Hrista, po mom mišljenju anti-biblijska i veoma opasna. Ja tu doktrinu odbacujem iz sledećih razloga. 1. Nisam uspeo da u Svetom Pismu nađem ni jednu izričitu izjavu koja se na nju odnosi. 2. Ako je Hrist Sin Božji po svojoj božanskoj prirodi, onda on ne može biti večan; sin podrazumeva postojanje oca, a otac podrazumeva ideju stvaranja, a stvaranje podrazumeva vreme u kome je izvršeno, a takođe i vreme koje je prethodilo tom stvaranju. 3. Ako je Hrist Sin Božji po svojoj božanskoj prirodi, tada Otac ima prvenstvo i samim tim i superiornost u odnosu na njega. 4. Opet, ukoliko je ova božanska priroda stvorena od Boga, onda se to moralo dogoditi u vremenu, odnosno, postojao je period u kome ona nije postojala i period u kome je ona počela da postoji. Ovo uništava večnost našeg blagoslovenog Gospoda i lišava ga njegovog božanstva. 5. Reći da je on stvoren u večnosti je, po mom mišljenju apsurd, a izraz večni sin sadrži unutrašnju kontradikciju. Večnost je ono što nema početak, niti poznaje bilo kakve vremenske odrednice. Sin podrazumeva vreme, stvaranje i Oca; a takođe i vreme koje je prethodilo tom stvaranju. Stoga je spajanje ova dva izraza, Sin i večnost, apsolutno nemoguće budući da suštinski predstavljaju dve suprotne ideje. [14]

[14] *Clarke·s Commentary* (New York: T. Mason and G. Lane, 1837) na temu Luke 1:35.

Eminentni biblijski naučnik, poznat i kao "otac američke biblijske literature", Moses Stuart, o ovoj temi kaže sledeće. On govori kao zagovornik Trojstva. "Ovo stvaranje Sina koji je *uzvišen kao i Bog*, izgleda da ne dolazi u obzir osim ukoliko nije izričita doktrina otkrovenja, što je daleko od istinitosti, smatram da je *suprotno puko učenje*".[15]

Da li se doktrina Trojstva može održati ako u Svetom Pismu ne postoji podrška "večnom stvaranju"?

OSPORAVANI TEKSTOVI

Diskusija o Trojstvu se često okreće oko šačice novozavetnih stihova za koje se tvrdi da dokazuju da je Isus vrhovno Božanstvo umesto savršeni odraz Božanstva, ovlašćeni ljudski ambasador Jednog Boga. Neki savremeni zagovornici Trojstva pokazuju ove stihove kao da je potpuno evidentno da svedoče u korist Trojstva. Međutim, među Zagovornicima Trojstva sa najvećom reputacijom postoji jaka tradicija po kojoj ovi tekstovi ne podržavaju božanstvo Isusa.

Da li Novi Zavet Isusa naziva Bogom?
Titu 2:13; 2. Petrova 1:1

Nekoliko savremenih diskusija naglašava takozvano "pravilo Granvillea Sharpa" kao podršku njihovoj tvrdnji da se Isus naziva "velikim Bogom i Spasom" u Titu 2:13. Sharp smatra da kada grčka reč *kai* (i) spaja dve imenice od kojih prva ima određeni član, a druga ne, da se obe imenice odnose na isti subjekat. Stoga se ovaj osporavani stih treba čitati kao "...veliki Bog i Spas Isus Hrist", a ne kao u Verziji Kralja Džejmsa "...veliki Bog i naš Spas Isus Hrist." Na pravilo o izostavljanju ovog člana se, međutim, ne može osloniti u ovom slučaju. Kao što Nigel Turner (koji piše kao zastupnik Trojstva) kaže:

[15] Moses Stuart, *Answer to Channing,* citirao Wilson, *Concessions,* 315 (isticanje je Stuartovo).

> Nažalost, za taj period grčkog jezika ne možemo biti sigurni da se to pravilo potpuno primenjuje. Ponekad se određeni član ne ponavlja kada je ideja o razdvajanju jasna. "Ponavljanje člana nije strogo obavezno kako bi se osiguralo da se stavke smatraju razdvojenim" (Moulton-Howard-Turner, *Grammar,* Vol. III, p. 181. Odnosi se na poslanicu Titu 2:13).[16]

Budući da odsustvo drugog člana nije presudno, ovde se prirodno vidi Božja slava koja je prikazana u Njegovom Sinu prilikom drugog dolaska. Postoji očigledna paralela sa Matejinim opisom dolaska Isusa na vlast: "Jer će doći Sin čovečiji u slavi Oca svog s anđelima svojim" (Matej 16:27). Budući da je Otac svoju slavu podario Sinu (kao što će je takođe podeliti i sa svecima), veoma je prigodno da su Otac i Sin blisko povezani. Pavle samo u nekoliko stihova ranije pominje "Boga Oca i Gospoda Isusa Hrista, Spasa našeg" (Titu 1:4).

Veliki broj gramatičara i biblijskih naučnika je prepoznalo da je odsustvo određenog člana ispred "naš Spas Isus Hrist" neadekvatno da podrži tvrdnju zagovornika Trojstva da je Isus ovde nazvan "velikim Bogom." U najboljem slučaju, argument je "sumnjiv."[17] Nesrećna je okolnost, kako Brown kaže, "što se ovde ne može postići sigurnost jer izgleda da je ovaj pasus oblikovao konfesiju Svetskog Sabora crkvi u Isusa Hrista kao Boga i Spasitelja."[18] Takođe treba primetiti da se rimski imperator može nazvati "Bogom i Spasiteljem" bez implikacije da je on vrhovno

---

[16] *Grammatical Insights into the New Testament* (Edinburgh: T & T Clark, 1965), 16. Nesrećna štamparska greška se dogodila u izjavi Nigel Turnera. Reč "ne" je izostavljena pre "ponavljanja", što je okrenulo Turnerovu nameru da kaže da članne mora biti ponovljen kako bi se razdvojila dva odvojena subjekta. Imali smo dovoljno prilika a o ovoj stvari razgovaramo sa pokojnim dr. Turnerom.

[17] Videti Raymond Brown, Jesus, God and Man, 15-18.

[18] Isto, 18. Citirana primedba Nels Ferre-a da ova titula podrazumeva doketskog Isusa ("Da li je osnova Svetskog Sabora jeretička?" *Expository Times* 73:12 (Dec., 1962): 67).

Božanstvo. Čak i kada bi se titula "Bog i Spasitelj" isključivo upotrebljavala za Isusa, to ne bi uspostavilo njegov položaj kao jednakog i večnog sa Ocem. Pre bi ga označila kao vrhovnog poslanika Božjeg, što je pogled cele Biblije.

Tumači se suočavaju sa istim gramatičkim problemom u 2. posl. Petra 1:1. Henry Alford je jedan od mnogih zastupnika Trojstva koji smatra da se Isus u ovom stihu ne naziva "Bogom". Za njega je ovde, kao i u Titu 2:13, odsustvo člana nadjačano mnogo značajnijom činjenicom da i Petar i Pavle stalno prave jasnu razliku između Boga i Isusa Hrista. Pisac *Cambridge Bible for Schools and Colleges* se slaže da se "na pravilo da jedan član označava jedan subjekat... (ne može) toliko osloniti da on postane presudan."[19] Pisac zagovornik Trojstva iz prošlog veka je bio mnogo manje velikodušan prema onima koji u izostavljanju člana traže dokaze za Hristovo božanstvo. "Neki eminentni pobožni i učeni naučnici... su preterano rastegli argument baziran na prisustvu ili odsustvu člana, da su zašli u lažnu sofistiku, i u svom žaru održavanja `časti Sina`, nisu svesni da pre `obeščašćuju Oca`".[20]

Poslednja izjava bi mogla biti istinita u pogledu čitavog pokreta ortodoksije da u svakom smislu Isusa učini jednakim sa Ocem.

Poslanica Rimljanima 9:5

Neki zagovornici Trojstva nude Rimljanima 9:5 kao konačan dokaz da je Isus "Bog nad svima" i stoga sastavni deo Trojnog Boga. Zavisi koji prevod se čita, zato što postoji nekih sedam različitih načina interpunkcije u stihu u kome se ili Hrist ili Otac

[19] A.E. Humphreys, *The Epistles to Timothy* & *Titus* (Cambridge University Press, 1895), 225.

[20] Granville Penn, *Supplemental Annotations to the New Covenant,* 146, citirao Wilson, *Unitarian Principles Confirmed by Trinitarian Testimonies,* 431.

nazivaju "Bog blagosloven va vek."[21] Pitanje je: Da li treba da čitamo "od kojih, je Hrist, po telu, koji je nad svima. Bog blagosloven va vek," ili "od kojih, je Hrist po telu, koji je nad svima. Bog blagosloven va vek"? Erasmus je, od starijih komentatora, iako je zastupnik Trojstva, bio oprezan kod korišćenja ovog stiha kao dokaza:

> Oni koji tvrde da je Isus ovde kasno označen kao Bog, ili imaju malo poverenja u druga poglavlja Svetog Pisma, poriču svako razumevanje Arija, ili skoro uopšte ne obraćaju pažnju na apostolov stil. Sličan pasus se pojavljuje u 2. Korinćanima 11:31: "Bog i Otac Gospoda našeg Isusa Hrista, koji je blagosloven vavek"; poslednja rečenica je nesumnjivo ograničena na Oca.[22]

Koristeći princip upoređivanja teksta sa tekstom, najverovatnije Pavle Oca opisuje kao "Boga koji je nad svima." Pavle konstantno pravi razliku između Boga i Gospoda Isusa. U istoj knjizi Pavle blagosilja Stvoritelja pri čemu ne postoji sumnja da misli na Oca (Rim. 1:25). U drugom pasusu on govori o "Bogu i Ocu našem, Kome slava va vek veka. Amin" (Galatima 1:4, 5). Posl. Rimljanima 9:5 je očigledna paralela. Ne treba zaboraviti da se reč *theos*, Bog, pojavljuje više od 500 puta u Pavlovim pismima, i nigde se nedvosmisleno ne odnosi na Hrista. Nekoliko dobro poznatih kritičara (Lachmann, Tischendorf) stavljaju tačku iza reči "telo", dozvoljavajući celom ostatku rečenice da bude doksologija Oca. Antički grčki rukopisi uglavnom ne sadrže interpunkciju, ali *Codex Ephraemi* iz petog veka sadrži tačku posle "telo." Još je više začuđujuća činjenica da tokom cele Arijeve kontraverze ovaj stih zagovornici Trojstva nikada nisu upotrebili protiv unitarnih hrišćana. Jasno je da nije išao u prilog pretpostavci da je Isus drugi član Boga.

---

[21] Za potpun uvid u sve mogućnosti, videti eseje u *Journal ofthe Society of Biblical Literature and Exegesis,* 1883.

[22] *Works,* ed. Jean Leclerc, 10 vols. (Leiden, 1703-1706), 6:610, 611.

U savremenom dobu Raymond Brown kaže da "u najboljem slučaju neko može tvrditi da postoji određana verovatnoća da se u ovom pasusu Isusu obraća kao Bogu."[23] U konzervativnom *Tyndale Commentary*, na temu Posl. rimljanima, F.F. Bruce upozorava na navalu onih koji reči koje se mogu primeniti na Oca sa "neortodoksnom hristologijom."[24] Treba dodati da, iako se Isus izuzetno naziva "Bogom", ta titula se može upotrebiti u svom drugom, mesijanskom, značenju onoga ko oslikava božansko veličanstvo Jednog Boga, njegovog Oca.

Kada se u potpunosti ispitaju gramatičke nijanse, odnos verovatnoća će se odmeravati na drugačiji način. Neverovatno je zamisliti da hrišćansko učenje treba da zavisi od finih nijansi jezika koje svako može da preispituje i o kojima se eksperti ne slažu. Jasan jezik Pavlovog i Isusovog učenja je na raspolaganju svakome ko proučava Bibliju: "Da nema drugog Boga osim jednog... Ali mi (hrišćani) imamo samo jednog Boga Oca (1. Korinćanima 8:4,6).

U Pavlovom umu "jedan Bog" je razdvojen od "jednog Gospoda Isusa Hrista" kao što je On razdvojen od paganskih bogova. Kategorija "jedan Bog" pripada isključivo Ocu, a "Gospod *Mesija*" isključivo Isusu. Sam Isus je dao osnovu za Pavlovo jednostavno razumevanje izraza "jedan Bog." I učitelj i sledbenik su delili izraelsku veru u Boga koji je jedna, jedinstvena osoba.

Tehnički detalji u Jevanđelju po Jovanu 1:1

Jovan 1:1 je bio podvrgnut detaljnoj analizi od strane komentatora svih opredeljenja. Očigledno je da su neki savremeni prevodi samo Trojstvene *interpretacije*. *The Living Gospels*[25] glasi: "Pre nego što je sve postojalo je bio Hrist, sa Bogom. On je oduvek bio živ i sam je Bog." Ali tu se javlja ceo problem Trojstva. Odjednom, Boga čine dve osobe. Malo poznata činjenica je da se "reč" nije smatrala drugom *osobom* u prevodima pre Verzije kralja Džejmsa. Bishops' Bible iz 1568. koju je zamenila Biblija kralja

[23] *Jesus, God and Man, 22.*
[24] *Romans, Tyndale New Testament Commentaries* (Grand Rapids: Eerdmans, 1985), 176.
[25] Tyndale House, 1966.

Džejmsa 1622. godine tumači reč kao neličnu, i koristi zamenicu "ona", kao i Geneva Bible iz 160.

Samo je pretpostavka da je sa "reč" Jovan označio drugo večno biće pored Boga. Na drugim mestima Jovan prepoznaje da je Otac "jedini istiniti Bog" (Jovan 17:3) i "jedini Bog" (Jovan 5:44). Mnogi su prepoznali vezu između "reči" i onoga što se govori za Mudrost u Hebrejskoj Bibliji. U Knjizi Izreka "Mudrost" se personifikuje i kaže se da je "sa" Bogom (Izreke 8:30). Jovan kaže da je "reč" bila "u (*pros*) Boga." U Starom Zavetu se za viziju, reč namere kaže da je "sa" osobom koja je prima ili je poseduje. Reč ima sopstvenu kvazi-egzistenciju. "Reč Božja je sa njim"; "prorok.. je imao san kod sebe." Izgradnja hrama je bila u Davidovom srcu (doslovno "sa njegovim srcem"). Mudrost je "u Boga".[26] Poslednje predstavlja upečatljivu paralelu sa Jovanovom uvodnom rečenicom. U Novom Zavetu nešto što je neličnо može biti "sa" osobom kao, na primer, kada se Pavle nada da "istina jevanđelja ostane među (*pros*) nama", odnosno prisutna u umu (Galatima 2:5). Na početku svoje prve poslanice, koja nam može dati komentar Jovana 1:1 koji nam treba, Jovan piše "život večni, koji beše u (*pros*) Oca," (1. Jovanova 1:2). Na osnovu ovih paralela je nemoguće sa sigurnošću reći da "reč" u Jovanu 1:1-2 nužno označava drugog člana Trojstva, to jest, večnog Sina Božjeg.

Jovan nastavlja i kaže da "reč beše Bog" (Jovan 1:1). Intenzivna diskusija o pravom značenju reči "Bog" (koja nema određeni član) je učinila da ceo pasus izgleda komplikovano. Po nekima, pravilo koje je uspostavio Colwell znači da odsustvo člana ne slabi Jovanovu nameru da kaže da je reč u potpunosti Bog i da se identifikuje sa Njim. Drugi insistiraju na tome da je "Bog" bez člana Jovanov način da nam poruči da reč ima *karakter* Boga i da potpuno oslikava Njegov um. Mišljenje zagovornika Trojstva

[26] 2. Carevima 3:12; Jeremija 23:28 (Heb.); 1. Carevima 8:17; 2. Dnevnika 6:7; Jov 12:13, 16; Jov 10:13: "sa tobom" je paralela sa "skriveno u tvom srcu," odnosni., "odlučeno u tvojoj mudrosti." Takođe videti Jov 23:10, 14.

Biskupa Westcott-a je veoma cenjeno i ima uslovno odobravanje profesora Moule-a:

> Primedba biskupa Westcott-a (o Jovanu 1:1), iako verovatno zahteva dodavanje nekih pozivanja na idiome, ipak predstavlja Jovanovu nameru: "(Bog) je uvek bez predloga *(theos,* ne *ho theos)* sve dok opisuje prirodu Reči, a ne identifikuje Njegovu ličnost. Bilo bi čisto Savelijanstvo reći da je "Reč bila *ho theos.*"[27]

Biskupov stav je da "reč" ne može biti razdvojena od Boga (u Boga) i u isto vreme identifikovana sa njim. To bi zamaglilo sve posebnosti unutar Boga. Jovan opisuje prirodu reči, "a odsustvo člana pre "Boga" naglašava kvalitativni aspekt imenice umesto samo njen identitet. Cilj mišljenja se može dobiti sa dve tačke gledišta: *identiteta* ili *kvaliteta*. Kako bi se označilo prvo gledište u grčkom jeziku se koristi član, a za drugo se koristi konstrukcija bez člana."[28]

Posle podrobne analize Philip Hamer predlaže sledeće: "Možda se rečenica treba prevesti na sledeći način `Reč je imala istu prirodu kao i Bog.`"[29] I dodaje "ne postoji osnova da se *theos* smatra određenim."[30] "Stoga", kaže drugi naučnik, "Jovan 1:1 ne označava identitet, već pre karakter Logosa."[31]

---

[27] C.F.D. Moule, *An Idiom Book of New Testament Greek* (Cambridge University Press, 1953), 116.

[28] Dana and Mantey, *A Manual Grammar ofthe Greek New Testament* (New York: Macmillan, 1955), sec. 149.

[29] "Qualitative Anarthrous Predicate Nouns: Marko 15:39 i Jovan 1:1, ," *Journal of Biblical Literature* 92 (1973): 87.

[30] Isto, 85.

[31] D.A. Fennema, "Jovan 1: 18: 'God the Only Son,'" *New Testament Studies* 31 (1985): 130.

Teškoća sa kojom se suočavaju prevodioci je kako ovako suptilne nijanse preneti na engleski jezik. James Denny insistira na tome da Novi Zavet ne govori ono što naš prevod sugeriše: "Reč beše Bog." On smatra da u grčkom "Bog" *theos* bez člana zapravo znači "imati kvalitet Boga", a ne biti u potpunosti identifikovan sa Bogom.[32] Jedan pokušaj prenošenja pravog značenja se nalazi u prevodu: "reč beše Bog."[33] Nažalost, standardni engleski prevodi prenose pogrešan utisak. Kako Harner kaže, "Problem sa svim ovim prevodima (RSV, Jerusalem Bible, New English Bible, Good News for Modern Man) je što mogu predstavljati (ideju da su reč i Bog identični)"[34]

Prolog Jovanovog jevanđelja ne zahteva verovanje da se Bog sastoji iz više od jedne osobe. Najverovatnije Jovan ispravlja tadašlju gnostičku tendenciju razlikovanja Boga od nižih božanskih figura. Jovanova namera je da poveže "Mudrost" Božje "reči" što bliže sa samim Bogom. Reč je Božja kreativna aktivnost. Stoga Jovan govori da je od početka Božja mudrost, koju je Bog imao kod sebe kao što arhitekta ima plan, potpuno odražava Boga. To je sam Bog u svojoj manifestaciji. Sve je stvoreno kroz taj plan. Ista "reč" je najzad otelotvorena u ljudskom biću, Mesiji, kada je Isus rođen, kada je "reč postala telo" (Jovan 1:14). Isus je, dakle, ono što je nastalo od reči. On je savršen izraz Božjeg uma u ljudskom obliku. Isusa ne treba potpuno identifikovati sa reči u Jovanu 1:1, kao da je *Sin* postojao od početka. Isus je Božji poslanik i, kao i reč, ima karakter Boga.

---

[32] *Letters of Principal James Denny to W Robertson Nicoll* (London: Hodder and Stoughton, 1920), 121-126.

[33] C.C. Torrey, *The Four Gospels - A New Translation* (New York: Harper, 1947, second edition).

[34] Hamer, "Qualitative Anarthrous Predicate Nouns: Marko 15:39 i Jovan 1:1," 87. Ekvivalenciju "reči" i "Boga" ona navodi kao "član A"ho theos en ho logos, i opisan je na 84. str. njegovog članka. Prevod "Reč beše Bog" zavarava čitaoce kako bi pomislili da Jovan promoviše ideju Trojstva da je reč (a samim tim i Isus) ekvivalent vrhovnom Bogu.

Zaključak James Dunn-a o Jovanovoj nameri potvrđuje netrojstveno značenje Jovana 1:1-3,14:

> Zaključak koji se pojavljuje iz dosadašnje analize (Jovana 1:1-14) je da tek u stihu 14 ("reč postade telo") počinjemo da govorimo o ličnom Logosu. U pesmi se koristi prilično neličan jezik (postade telo), ali ni jednom hrišćaninu ovde neće promaći veza sa Isusom - reč nije postala neodređeno telo, već Isus Hrist. *Pre stiha* 14 se nalazimo u oblasti prehrišćanskog govora o Mudrosti i Logosu, istog jezika i ideja koji nalazimo kod Philo-a, gde kako smo videli, imamo posla sa *personifikacijama pre nego sa osobama*, personifikovanim delima Boga pre nego sa posebnim božanskim bićem kao takvim. Poenta je iskrivljena činjenicom da muški rod Logosa moramo prevoditi kao "on" kroz celu pesmu. Ali ako Logos prevedemo kao "Božje izražavanje", postaje jasno da *nije nužno da o Logosu treba misliti kao o ličnom božanskom biću.* Drugim rečima, revolucionarni značaj stiha 14 može biti u tome da on označava *ne samo prelaz u pesmi od preegzistencije ka inkarnaciji, već takođe prelazak iz neličnе personifikacije u stvarnu osobu.*[35]

Ovakvo čitanje Jovana ima veliku prednost jer ga harmonizuje sa svedočenjima Mateje, Marka i Luke i omogućava da nepodeljeno jedinstvo Jednog Boga, Oca, ostane netaknuto.

[35] *Christology in the Making, 243.*

Marko 13:32

Ovaj stih prenosi Isusovu izjavu da ne zna dan svog povratka. Jasno je da je kontradiktorno da sveznajuće božanstvo ne zna bilo šta. Neki zastupnici Trojstva se pozivaju na doktrinu božanskih i ljudskih priroda u Isusu kako bi rešili problem. Sin je zapravo znao, ali ljudsko biće nije. Ovo je slično kao kad bi se reklo da je neko siromašan zato što u jednom džepu nema novca, iako u drugom ima milion dolara. U ovom tekstu je *Sin* taj koji je razdvojen od *Oca*. Stoga je nemoguće reći da je samo ljudska priroda u Isusu bila u neznanju. Biblija i onako ne pravi razliku između "priroda" u Isusu kao Sinu Božjem i Sinu Čovečijem. Oba naziva su mesijanske titule za jednu osobu. Ukoliko svedoka na sudu upitaju da li je okrivljenog video određenog dana i on odgovori da nije, što znači da ga nije video svojim oštećenim okom, iako ga je video zdravim, mi bismo ga smatrali nepoštenim. Kada je Isus o sebi govorio kao o Sinu, nije mogao misliti na deo sebe. Teorija po kojoj Isus i jeste i nije znao dan svog budućeg dolaska bi sve njegove izreke učinilo nerazumljivim. Jasna je činjenica da je priznavanje neznanja nespojivo sa teorijom o Isusu kao apsolutnom božanstvu.

Zastupnici Trojstva se suočavaju sa sličnom teškoćom kada govore da je samo jedan deo Isusa umro. Ukoliko je Isus bio Bog, a Bog je besmrtan, Isus ne bi mogao umreti. Pitamo se kako je moguće smatrati da "Isus" ne predstavlja celu osobu. Ništa u Bibliji ne ukazuje na to da je Isus samo ime njegove ljudske prirode. Ukoliko je Isus cela osoba, a Isus je umro, on ne može biti besmrtno božanstvo. Izgleda kao da zastupnici Trojstva smatraju da je samo božanstvo dovoljno da pruži potrebno iskupljenje. Ali ako božanska priroda nije umrla, kako to da teorija iskupljenja važi?

Teško je razumeti zašto Bog, ukoliko On to bira, nije imenovao jedinstveno začeto, bezgrešno ljudsko biće kao dovoljnu žrtvu za grehe sveta. Nije ubedljivo insistirati na tome da jedino smrt večne osobe može okajati greh. Sveto Pismo to ne govori. Ono, međutim,

govori da je Isus umro a da je Bog besmrtan. Zaključak o Isusovoj prirodi izgleda neizbežan.

Matej 1:23 (Isaija 7:14)

Ponekad se tvrdi da ime Emanuil - "Bog je sa nama" - koje je dato Isusu dokazuje da je on Bog. Ukoliko je to tačno, onda je dete koje je rođeno uskoro posle Isaijinog proročanstva u danima Ahaza takođe Bog. Ime nam, međutim, ne govori da je Isus Bog, već da je u njegovom životu Bog intervenisao kako bi spasao Njegov narod. Roditelji koji su u starozavetno vreme nazvali svog sina Itilu (Priče 30:1) - "Bog je sa mnom" - nisu verovali da je njihov potomak Bog. Imena ovog tipa pokazuju božanski događaj koji je povezan sa životom osobe koja ga nosi. Bog, Isusov Otac, je sigurno bio sa Izraelom dok je delovao kroz svog jedinstvenog Sina. U Životu Isusa, Sina Božjeg, Bog je posetio svoj narod. Naučni zastupnik Trojstva iz prošlog veka je napisao: "Zagovarati da ime Emanuil dokazuje doktrinu (Isusovog božanstva) je netačan argument, iako ga mnogi zastupnici Trojstva ističu. Jerusalim se naziva `Gospod naš pravedni.` Da li je Jerusalim takođe božanstvo?"[36]

Jovan 10:30

U ovom stihu Isus tvrdi da je "jedno" sa svojim Ocem. Reč "jedan" u ovom tekstu o kome je mnogo diskutovano je grčki izraz *hen*. To nije broj u muškom rodu *heis* koji opisuje Boga u hrišćanskim učenjima koje je predstavio Isus (Marko 12:29). Nisu pošteni povremeni napadi na Jehovine Svedoke u popularnim prezentacijama Trojstva zbog toga što govore ono što čak i konzervativni evangelistički komentatori priznaju: "Izraz (`Ja i Otac jedno smo`) izgleda... da uglavnom podrazumeva da su Otac i Sin ujedinjeni u volji i nameri. Isus se moli u Jovanu 17:11 da

[36] Moses Stuart, *Answer to Channing*, cited in Concessions, 236.

njegovi sledbenici svi budu jedan (*hen*), odnosno ujedinjeni u namerama, kao što su on i njegov Otac ujedinjeni."[37]

Ovo mnogi unitarni hrišćani (i brojni zastupnici Trojstva) tvrde vekovima. Zagovornik Trojstva Erasmus je prepoznao opasnost forsiranja ovog stiha izvan njegovog prirodnog značenja: "Ne vidim kakvu vrednost ovaj tekst ima u potvrđivanju ortodoksnog mišljenja, ili ograničavanja istrajnosti jeretika."[38]

Značenje izjave je sasvim jasno iz njenog konteksta. Isus je govorio o Ocu koji štiti ovce. Budući da Isusova moć potiče od njegovog Oca, ta moć je sposobna da sačuva ovce. Isus i Otac su jedno u pogledu zaštite ovaca. John Calvin je u ovom pogledu mudriji od nekih svojih savremenih zastupnika. On je primetio da su "u antičko vreme pogrešno upotrebili ovaj pasus da pokažu da Isus ima istu prirodu kao i Otac. Isus ne govori imajući na umu jedinstvo prirode, već govori o svom sporazumu sa Ocem da će sve što uradi Hrist potvrditi Očeva moć."[39]

Još jedan autoritet u Trojstvo primećuje da "ukoliko se doktrina Trojstva, i jedinstvo prirode, direktno zaključuje, to bi bila pogrešna primena dogmatskog sistema jer se zanemaruje kontekst pasusa."[40]

Za zastupnike Trojstva je uobičajeno da pretpostave da su neprijateljski jevrejski utisci (što se tiče Isusovih reči) tačni. Budući da su ga optužili za bogohuljenje i što "građaše se jednak Bogu" (Jovan 5:18), smatra se da je Isus nužno tvrdio postojanje Trojstva. Nije pošteno pretpostaviti da su Jevreji pravilno protumačili Isusove reči. Da jesu, ne bi bilo potrebe de se Isus dalje opravdava. Samo je trebao da ponovi da je on zaista vrhovni Bog. U svom, u mnogome zanemarenom, odgovoru besnim Jevrejima (Jovan

[37] R.Y.G. Tasker, *John, Tyndale Commentaries* (Grand Rapids: Eerdmans, 1983), 136.

[38] Citirao Wilson, *Concessions, 353.*

[39] Citirao Wilson, *Concessions, 354.*

[40] C.F. Ammon, citirao Wilson, *Concessions, 355.*

10:34-36) Isus tvrdi: "Budući da su poglavari i sudije u Svetom Pismu izričito nazvani `Bogovima` nije pošteno optuživati me za bogohuljenje zato što ja, koga je Otac postavio za Mesiju koji je veći od svih kraljeva, iznad svih proroka, predstavljam sebe kao Sina Božjeg, Mesiju, koji savršeno odražava volju svoga Oca." Isus povezuje sopstveni autoritet sa autoritetom ljudskih "bogova", koje je takođe postavio Bog (Ps. 82:1, 6). Uzimajući da je on daleko superiorniji od svih prethodnih "božanskih autoriteta", Isus smatra da se dobija ispravna ideja o njegovom statusu, budući da čak i izraelske vođe imaju pravo da se nazivaju "bogovima." Isus je najviši ljudski autoritet, u potpunosti ovlašćen od Oca.

Ubeđenje zastupnika Trojstva o jedinstvu priroda ih navodi da pogrešno čitaju Jovanov "pošiljalac/poslanik" opis Isusa. Kada su ljudi gledali Isusa, videli su Boga; kada su verovali u njega, verovali su u Boga; kada su ga slavili, slavili su Boga i kada su ga mrzeli, mrzeli su Boga.[41] Ništa od ovoga ne zahteva Trojstveno objašnjenje. Jovan nam daje prelepu sliku čudesnog ljudskog bića kome je Bog podario svoj Duh i kome je Bog podario svoj autoritet i karakter - i sve to na način koji nije viđen ni pre ni posle. Isus je jedinstveni poslanik Jednog boga. Nije Bog postao čovek, već je Bog dao obećanog Davidovog potomka, čoveka koji je *raison d'etre* Njegovog kosmičkog plana.

Jovan 20:28

Dobro poznate reči koje je Toma uputio Isusu, "Gospod moj i Bog moj", bi trebale da budu odlučujuće u pogledu Hristovog potpunog božanstva. Isus je, međutim, već porekao da je Bog (videti u prethodnom tekstu o Jovanu 10:34-36). Jovan razlikuje Isusa od jednog i jedinog Boga, njegovog Oca (Jovan 17:3). Čitaoci Novog Zaveta često ne shvataju da se reč "Bog" može upotrebiti i za Božjeg predstavnika. Postoje čvrsti dokazi da Jovan u svoj

[41] Jovan 14:9; 12:44; 5:23; 15:23.

portret Isusa kao Mesije uključuje ideje dobijene iz mesijanskog Psalma 45. U svom odgovoru Pilatu Isus je izjavio da je kralj čiji je zadatak da bude svedok istine (Jovan 18:37). Za ovu temu postoji pozadina iz Starog Zaveta. Psalam 45 je napisan u slavu Mesije (Jevrejima 1:8), koji je predstavljen kao "junak" koji treba da "pohita, sedne na kola za istinu" (st. 3, 4). Pisac psalma predviđa da će kraljevi neprijatelji "pasti pod vlast tvoju" (st. 5). Kraljevski status ovog vođe je naglašen kada mu se pisac obraća sa "Bože" (Psalam 45:6). Karijera Mesije, naznačena u Psalmu 45, se ogleda u Jovanovom viđenju da će Isusovi neprijatelji uzmaći pred njegovom tvrdnjom da je Mesija i "popadati na zemlju" (Jovan 18:6).[42] Tomino prepoznavanje Isusa kao "Boga" je prelepo ispunjenje najvišeg obraćanja Kralju Izraela iz Psalma. U tom psalmu, Mesija je pozdravljen kao jedini Gospod i "Bog" crkve. Ali "Bog" Mesija je postavljen od svog Boga, jednog i jedinog večnog Boga (Psalam 45:7).

Sam Isus je koristio reč "Bog" za ljudske vladare (Jovan 10:34; Psalam 82:6). Mesija ima pravo na titulu "Bog" u ovom posebnom smislu, posebno zato što je otelotvorenje "reči" koja je sama *theos* (Jovan 1:1). Da li je moguće da Jovan dodaje još jednu izjavu o Isusu kao "Bogu." On proglašava da je on (ukoliko je ovo tačno čitanje manuskripta - stav je osporavan) "Jedinorodni Sin, `Bog` (*theos*)" (Jovan 1:18). Ovo je ultimativni mesijanski opis koji izračava činjenicu da je Isus slika Jednog Boga. Kao Sin Božji, međutim, njega treba razlikovati od onoga koji je večan, njegovog Oca. Činjenica je da je Jovan napisao svoju celu knjigu kako bi dokazao da je Isus bio Hrist (Jovan 20:31), i da je Isusov Bog takođe Bog njegovih sledbenika (Jovan 20:17). Neobično pojavljivanje reči *theos* koja se odnosi na Isusa ne treba da poništi Jovanovo i Isusovo zajedničko insistiranje na veri Izraela. Tvrđenje da je Jovan izumitelj jednačine "Hrist"= "vrhovni Bog" je

[42] Videti Reim, "Isus kao Bog u četvrtom jevanđelju: pozadina Starog Zaveta," *New Testament Studies* 30 (1984): 158-160.

nepotvrđeno (treba uzeti u obzir 2. posl. Jovana 9) i prevazilazi njegove namere. Dovoljno je verovati u Isusa kao Mesiju, Sina Božjeg (Jovan 20:31).

1. Jovanova 5:20

Neki pisci koji promovišu ideju da Novi Zavet naziva Isusa Bogom, u istom smislu kao i njegovog Oca, nam govore da 1. posl. Jovana 5:20 definitivno govori da je Isus istiniti Bog. Tekst glasi: "A znamo da Sin Božji dođe, i dao nam je razum da poznamo Boga Istinitog, i da budemo u istinitom Sinu Njegovom Isusu Hristu. Ovo je Istiniti Bog i Život večni."

Mnogi zastupnici Trojstva ne smatraju da je Isus ovde opisan kao istiniti Bog. Henry Alford, istaknuti britanski izlagač i autor poznatih komentara *Greek Testament,* ukazuje na tendenciju koja je igrala značajnu istorijsku ulogu u interpretaciji Biblije. On primećuje da su Oci protumačili 1. Jovanova 5:20 doktrinarno umesto egzegetski. Jednostavno rečeno, na njih je više uticala želja da odbrane svoje, već uspostavljeno, teološko stanovište nego odlučnost da tekstu daju stvarno značenje.

Alford poredi Jovanovu izjavu o jednom Bogu u 1. Jovanovoj 5:20 sa strukturama sličnih rečenica u Jovanovim poslanicama. On takođe primećuje očiglednu paralelu u Jovanu 17:3, gde je Isus pažljivo razdvojen od jednog Boga. On zaključuje da tumači koji traže osnovni smisao ovog pasusa neće videti da se fraza "istiniti Bog" odnosi na Isusa, već na Oca. Ovo (*houtos*) u poslednjoj rečenici 1. Jovanove 5:20 se ne mora odnositi na najbližu imenicu (u ovom slučaju Isusa Hrista).

Henry Alford citira dva pasusa iz Jovanovih poslanica kako bi potkrepio ovo tvrđenje: "Ko je lažljivac osim onog koji odriče da Isus nije Hristos? Ovo je antihrist" (1. Jovanova 2:22). "Jer mnoge varalice iziđoše na svet koji ne priznaju Isusa Hrista da je došao u telu; ovo je varalica i antihrist" (2. Jovanova 7): Iz ova dva pasusa se jasno vidi da "ovo" se ne odnosi uvek na prvu prethodnu imenicu. Kada bi to bio slučaj, to bi značilo da je Isus varalica i

antihrist. Zamenica "ovo" u 1. Jovanovoj 5:20 se pre odnosi na prethodnu frazu "Bog istiniti" koja se odnosi na Oca, a ne na Isusa. Ukoliko napravim poređenje sa Jovanom 17:3, videćemo da u 1. Jovanovoj 5:20 postoji eho tog stiha: "A ovo je život večni da poznaju Tebe (Oca) jedinog istinitog Boga, i koga si poslao Isusa Hrista."

U svojoj knjizi *The Trinity in the New Testament*, zastupnik Trojstva Arthur Wainwright dolazi do istog zaključka.[43] On ne smatra da se Isus naziva istinitim Bogom u 1. Jovanovoj 5:20. Henry Alford, koji veoma ceni Sveto Pismo, zaključuje: "Ne mogu videti, pošto je o našem Gospodu rečeno `Ti si jedini istiniti Bog` (Jovan 17:3), kako neko može da zamisli da je isti apostol imao u tim rečima (Jovan 17:3) bilo koju drugu nameru od one koja je prikazana u ovima (1. Jovanova 5:20)"[44]

Ukoliko pažljivo odmerimo dokaze, izgleda da je van svake sumnje da Jovan nikada nije odstupio od verovanja u jedinstvenog Boga iz nasleđa Starog Zaveta. To ga dovodi u sklad sa njegovim učiteljem koji takođe nikada nije odstupio od posvećenosti Jednom Bogu Izraela.

Istorijsko neslaganje

Budući da je Sveto Pismo konačni sudija u hrišćanskom verovanju, mnogi ne osećaju potrebu da doktrinu Trojstva ispitaju sa istorijskog stanovišta. Druge će zanimati da saznaju da je doktrina Trojstva koja je učvršćena u Nikeji (325) i Kalcedoniji (451) krajnji proizvod razvojnog procesa. Potpuno je nemoguće pokazati verovanje u tri ravnopravne, večne osobe u hrišćanskim spisima pre kraja drugog veka. Tu činjenicu priznaju naučnici zastupnici Trojstva. Rimokatolici priznaju da njihovu doktrinu Trojstva nisu dobili iz Biblije, već iz postbiblijske tradicije. Primedba kardinala Hosier-a iz 16. veka zaslužuje pažnju: "Mi

[43] *(London: SPCK, 1962),71,72.*

[44] *Greek Testament, ad loe. cit.*

verujemo u doktrinu trojnog Boga zato što smo je dobili iz tradicije, iako se uopšte ne pominje u Svetom Pismu."[45]

Primedbe drugog rimokatoličkog naučnika stavljaju zastupnike Trojstva pred sličan izazov:

> Ni u jednom delu Svetog Pisma, bilo izričitim rečima ili pouzdanim implikacijama, se ne kaže da Sin ima istu prirodu kao i Otac. Ove i druge stavove protestanata niko ne može dokazati iz svetih spisa, ako se zanemari tradicionalna reč Boga... Samo Sveto Pismo, na mnogim mestima izgleda da pokazuje upravo suprotno, ukoliko nas crkva nije naučila suprotno.[46]

Neki protestantski teolozi su, iako su i dalje zastupnici Trojstva, priznali teškoće baziranja Trojstva na Bibliji:

> Mora se reći da doktrina Trojstva, kao što je prikazana u našim (Crkve Engleske) odredbama, našoj liturgiji, našim učenjima, nije u velikoj meri deo učenja Svetog Pisma. Ono što mi navodimo u našim molitvama se ne može pročitati nigde u Svetom Pismu - da Jedan Bog, jedan Gospod, nije jedna osoba, već tri osobe sa jednom prirodom. U Svetom Pismu ne postoji tekst koji kaže "Treba obožavati Jedinstvo u Trojstvu i Trojstvo u Jedinstvu." Niko od svetih pisaca nije jasno rekao da je u Trojstvu neko ispred nekog, niti da je viši ili niži od drugog, ali su sve tri osobe zajedno večne i ravnopravne.[47]

---

[45] *Confessio Fidei Christiana (1553), ch. 27.*

[46] *James Masenius, Apud Sandium, 9-11, citirao Wilson, Concessions, 54.*

[47] Biskup George Smalridge, *Sixty Sermons Preach'd on Several Occasions,* no. 33, 348, citirao Wilson, *Unitarian Principles Confirmed by Trinitarian Testimonies, 367.*

Ukoliko Tojstvo potiče iz Biblije očekivali bismo da je moguće pratiti njegovu neprekinutu tradiciju do najranijih postbiblijskih pisaca. Ali da li je to moguće? Postoje mnogi zastupnici Trojstva koji priznaju teškoće u pronalaženju doktrine Trojstva u delima vodećih verskih vođa pre Nikejskog sabora. Činjenice su dokumentovane u informativnom članku koji je napisao Mark Mattison.[48] Citirajući originalne izvore, kao i standardne autoritete, Mattison pokazuje da "doktrina Trojstva" Justina Mučenika i Teofila uključuje jasan element podređenosti Sina. Irinej, takođe u drugom veku, govori o Ocu kao o *autotheos*-u, Bogu u samom sebi. Božanstvo Sina je izvedeno iz božanstva Oca. Ovo ne važi za razvijenu doktrinu Trojstva u kojoj su sve tri osobe jednake. Tertulijan (160-225) je verovao u preegzistenciju Sina ali je jasno porekao njegovu večnost: "Bog nije oduvek bio Otac i Sudija, zato što je oduvek bio Bog. On nije mogao biti Otac pre Sina, niti Sudija pre greha. Međutim, postojalo je vreme kada ni greh *ni Sin* nisu postojali."*[49]*

Drugi uticajni crkveni otac, Origen (185-254), izričito nije verovao u Hista koji je ravnopravan sa Ocem. U njegovim komentarima Jovana on smatra da je "Bog, Logos", odnosno Sin "podređen Bogu univerzuma."[50] "Sin se ni u kom pogledu ne može porediti sa Ocem; zbog slike svog božanstva, i sjaja, ne Boga, već njegove slave i njegove večne svetlosti."[51] Iako je Origen bio prvi koji je razvio ideju "Večnog Sina", on insistira na podređenoj poziciji Hrista. "Otac koji je poslao Isusa je sam veći od onoga koga

[48] The Development of Trinitarianism in the Patristic Period," *A Journal from the Radical Reformation* 1 (summer 1992): 4-14. Takođe videti M.M. Mattison, *The Making of a Tradition.* Ponovo odštampana ne -Trojstvena dela uglavnom iz 19. i 20. veka su dostupna u C.E,S., P.O. Box 30336, Indianapolis, IN 46230.

[49] *Against Hermogenes*, ch. 3.

[50] *Commentary on John*, ii, 3.

[51] Isto, XI.1..I, 35.

je poslao."[52] Origen je zapravo poricao da se treba moliti Isusu i smatrao da on nije objekat vrhovnog obožavanja.[53] *The Oxford Dictionary of the Christian Church* ističe da je Origen smatrao Sina "božanskim, samo u nižem smislu od Oca. Sin je *theos* (bog), ali je samo Otac *autotheos* (apsolutni Bog, Bog u sebi)".[54]

Najraniji "Apologeti" i crkveni oci nisu bili zastupnici Trojstva u istom smislu kao iz kasnijih nikejskih učenja. Ova činjenica se može potvrditi čitanjem originalnih spisa ovih verskih eksponenata ili konsultovanjem standardnih autoriteta za crkvenu istoriju. Nemački naučnik iz 19. veka je napisao "Doktrinarni sistem pre-nikejske crkve je nepomirljiv sa slovom i autoritetom konstantinijanskih formulacija i uopšte vizantijskih sabora, kao i srednjevekovnih sistema koji su izgrađeni na njima."[55] Ova činjenica je isto tako očigledna i u dvadesetom veku. *The Westminster Dictionary of Christian Theology* kaže da je subordinacija "zapravo karakteristika pre-nikejske hristologije. Origen je, na primer, razmišljao o hijerarhiji bića u kojoj je Bog Otac najviši, a Logos je veza između ultimativne i stvorene suštine."[56] Dobivši podstrek od Nikejskog sabora, kasnija Atanasijska učenja su dodelila potpunu jednakost trima osobama u Bogu. Ukoliko doktrina Trojstva zahteva "večnog Sina" Hrista, najraniji postbiblijski pisci su bili jeretici, a čak ni Origen ne ispunjava uslove za ono što bi bila prihvatljiva vera u mnogim današnjim Trojstvenim krugovima.

---

[52] Isto, vi, 23.

[53] *Treatise on Prayer*, 15.

[54] "Origen," ed. Cross i Livingstone (Oxford University Press, 1974, drugo izdanje), 1009.

[55] C.C. Bunsen, Christianity and Mankind, 1:464, citirao Alvan Lamson, The Church ofthe First Three Centuries, 181.

[56] Frances Young, "Subordinationism," in *The Westminster Dictionary of Christian Theology,* ed. Richardson i Bowden (Philadelphia: Westminster Press, 1983), 553.

Zaključak

Izgleda da ekspertsko tumačenje Trojstva često slabi pokušaje da se u Svetom Pismu pronađe osnova za Trojstvo. Ne postoje tekstovi koji podržavaju ortodoksno shvatanje Boga koji već nisu protumačeni na drugi način od strane samih zastupnika Trojstva. Da li biblijska doktrina Boga zaista može biti toliko iskrivljena? Možda je jednostavnije prihvatiti *Shemu* Izraela i verovanje u jedinstvenog Boga. Budući da je to učenje koje je širio sam Isus, onda treba da ima apsolutno pravo da bude hrišćansko učenje. Sin ne gubi ništa od svoje slave ako se prizna da je jedinstveni ljudski Božji poslanik, za koga je Bog stvorio ceo univerzum i koga je Otac vaskrsao u besmrtnost. Njegov položaj sudije ljudskoj rasi pokazuje njegov uzvišeni Mesijanski status, dok on ipak ceo svoj autoritet dobija od Oca.

XII. DA LI ŽURIMO KA DRUGOME BOGU?

„U najranijem hrišćanstvu, ortodoksnost i jeres nisu imali odnos primarnog i sekundarnog, međutim, u mnogim oblastima, jeres predstavlja prvobitnu manifestaciju hrišćanstva." Džordž Streker

Ukoliko je Isus bio Bog, onda to znači da je oduvek postojao, i dalja diskusija u vezi sa njegovim poreklom bi bila irelevantna. U Nikeji, argument u vezi sa poreklom Isusa je zvanično iznesen. Pod vođstvom Konstantina i grčkih teologa četvrtog veka, verovanje u jednosuštinsko Božanstvo Isusa postalo je glavni stub u sistemu doktrine Crkve, i tako je ostalo. Ali trijadološka teorija u nastanku predstavila je značajan problem teolozima. Kako su mogli da objasne Božanstvo sačinjeno od dve (a kasnije i tri) osobe i da se u isto vreme drže toga da postoji samo jedan Bog? Jedinstvo koje je Konstantinov sabor pokušao da usvoji ostalo je zaglibljeno u beskonačnim debatama oko prirode Hrista. Ukoliko je Hrist bio Bog, i ako je njegov Otac bio Bog, zar to ne čini dva Boga?

Poenta je predstavljala stalni izvor iritacija. Doketisti su unapredili jedno rešenje. Bog je bio jedan, pojavio se u vidu Isusa kao drugog oblika postojanja. Isus, samim tim, zapravo i nije osoba različita od Boga već Bog u drugom obliku. „Hristovo ljudsko telo je bila fantazma, a njegova patnja i smrt su bili samo puko pričinjavanje: Ukoliko je patio, on nije bio Bog. Ukoliko je bio Bog, on nije patio."[1]

Drugi su to shvatali na sledeći način: Ukoliko je Otac začeo sina, onda mora da je postojalo vreme kada Sin nije postojao. Odluka donesena na Nikejskom saboru 325. godine ove ere, i nešto kasnije, 451 godine nove ere na Četvrtom vaseljenskom saboru, proglasila je Isusa kao nekog ko je *u isto vreme* i „sam Bog od samoga Boga" i nekog ko je u potpunosti čovek. Tehnički termin ove kombinacije

[1] Paul Johnson, *A History of Christianity, 90.*

priroda je ,,hipostatska unija", doktrina unije božanske i ljudske prirode u Hristu, dve prirode koje čine jednu osobu. Ideja da je Hrist bio i u potpunosti Bog i u potpunosti čovek, međutim, mnogima se činila kontradiktornom. Bunili su se jer je Bog po svojoj samoj prirodi jedno beskonačno biće, dok je čovek konačno biće. Jedna osoba ne može u isto vreme da bude beskonačna i konačna. Štaviše, Isus koji je predstavljen u Jevanđeljima, posebno u spisima Mateje, Marka i Luke, očigledno predstavlja u potpunosti ljudsku osobu drugačiju od Boga, Oca. Ni jedna reč nije rečena od strane ovih autora u vezi sa njim kao Bogom, niti u vezi sa tim da je postojao pre rođenja.

Dvosmisleni detalji u vezi sa raspravom oko Hristovog identiteta u bilo kom standardnom udžbeniku crkvene istorije mogu biti ispitani. Bitka se vodila oko prirode Mesije. Na koji način bi njegovo čovečanstvo moglo da se pomiri sa sada duboko usađenim shvatanjem da je on takođe bio Bog? I na koji način bi optužba za politeizam mogla da bude izbegnuta, pošto je jasno to da je Isus iz Jevanđelja bio drugačija osoba od Oca? Debata, iako je dogmatski razrešena od strane crkvenih sabora, nikada nije ostavljena na miru. Očigledno kontradiktorni termini ovih sabornih odluka nastavili su da muče kako laike tako i stručnjake širom hrišćanskog sveta, a da ne pominjemo zbrku u vezi sa zbunjujućim rečima koje su uključene u diskusiju. Na koji način mogu dva zasebna pojedinca (što očigledno jesu tokom Novog zaveta), Otac i Sin, obojica biti u potpunosti božanska bića, da u realnosti sačinjavaju samo jedno Božanstvo. Naravno da je bilo bezbednije prihvatiti da je jednostavno to takav slučaj.

Razilaženje sa ortodoksnošću je bilo dočekano neobjašnjivom grubošću. Ustanovljena religija očigledno nije videla ništa nehrišćansko u vezi sa ispoljavanjem svog gneva na onima koji su se ovome protivili. Jedan od mnogih kasnijih protivnika trijadologije bio je ,,unitarijanski hirurg, Dr. Džordž van Paris ... koji je odbio da odustane od svoje vere. Na njegovom suđenju pred arhibiskupom Kenterberija, Tomasom Krenmerom, rečeno je: ,,da on veruje da Bog, Otac jedinog Boga, i Hrist nisu jedan Bog." On je bio spaljen na lomači

od strane vođa Engleske crkve u Smitfildu, u Engleskoj, 25. aprila 1551.[2]

Dve stotine i pedeset godina kasnije jedan britanski nekonformistički nastrojen sveštenik, Džozef Pristli, video je kako ceo život naučničkog rada odlazi u plamen u rukama rulje u Birmingemu, u Engleskoj. Pristli je bio žrtva vatre koja je bila upaljena odlukom sa Nikejskog sabora da se uguše svi pobunjenici. On je verovao da je Bog samo jedna osoba i da je Isus smrtnik, što je suprotno ortodoksnoj odluci Konstantinovog sabora. Brilijantni naučnik i ministar religije, učitelj grčkog i hebrejskog, došao je do zaključka da veliki deo onoga što hrišćanstvo podučava ne može biti podržano od strane Biblije. Njegovo gledište ga je dovelo u sukob. Njegova kuća, biblioteka, laboratorija, papiri i kapela bili su uništeni od strane rulje koja se pobunila. Iako je čvrsto branio Bibliju od napada kritičara, njegovo udaljavanje od verovanja prihvaćenih od strane njegovih kolega sveštenika, primio je anatemu.

Šta su ovi ljudi i mnogi drugi koji su platili svojim životima, pronašli u Bibliji što ih je nateralo da stignu do drugačijeg zaključka u vezi sa prirodom Boga? Zašto je ovo ubeđivanje bilo toliko moćno da su bili spremni da sve daju za njega? Zašto se religijska uprava osetila toliko ugroženom da su kaznili svoje suparnike time što su ih ubili? Zašto čak i danas bilo kakvo pitanje u vezi sa Trojstvom prouzrokuje takvu neverovatnu galamu u mnogim krugovima?

Ukoliko je postojala bar jedna nedvosmislena biblijska izjava koja bi podržala ovu neverovatnu ideju da je prethodno postojeći Sin Božiji, koji je sam zapravo Bog, postao čovek i bio stvaralac svega što postoji, zar ne bi ti koji veruju u jednu takvu ideju osetili tiho samopouzdanje praćeno osećanjem sažaljenja i milosrdnosti prema neznalicama i nevernicima? Zašto istorija beleži toliko nasilja i

[2] G.H. Williams, *The Radical Reformation,* 779, 780.

intenzivnog besa u jednom trijadološkom verniku kada treba da odbrani ono što čak i on priznaje da je jedna zbunjujuća misterija?

Teško je poverovati da pristanak na toliko nemoguće težak predlog zapravo predstavlja jedan veliki kriterijum za spasenje. Ortodoksni biskup Engleske crkve iz sedamnaestog veka izgleda da je uhvaćen u zamku sopstvenog boljeg rasuđivanja:

> Razmotrićemo redosled ovih osoba u Trojstvu koje su opisane rečima koje nam je dao Matej u stihu 28:19. Prvo Otac, a zatim Sin i na kraju Sveti duh; od kojih je svako istinski Bog. Ovo je misterija u koju svi moramo da verujemo, ali moramo da veoma vodimo računa o načinu na koji pričamo o njoj, jer koliko je lako toliko je i opasno pogrešiti pri izražavanju toliko velike istine kolika je ona zapravo. Ukoliko razmislimo o tome, koliko je teško zamisliti jednu numerički božansku *prirodu* kao više od jedne i kao istu božansku *osobu.* Ili da tri božanske osobe ne čine više od jedne i iste božanske prirode. Ukoliko pokušamo da pričamo o tome, jako je teško pronaći reči koje bi to objasnile. Ukoliko kažem, Otac, Sin i Sveti duh su trojica, a svi oni su Bog, to što govorim je istina. Ali ukoliko kažem, oni su trojica a svaki od njih je zaseban Bog, to što govorim je pogrešno. Mogao bih da kažem, Bog Otac je jedan Bog, i Sin je jedan Bog, i Sveti duh je jedan Bog, ali ja ne mogu da kažem da je Otac jedan Bog, da je Sin još jedan Bog a da je Sveti duh treći Bog. Mogu da kažem da je Otac začeo još jednog ko jeste Bog, a ne mogu da kažem da je On začeo još jednog Boga. Ja mogu da kažem da od Oca i Sina nastaje još jedan koji jeste Bog, ali ne mogu da kažem da od Oca i Sina nastaje još neko ko je još jedan Bog, Iako je njihova priroda ista, oni su različite osobe; i iako su različite osobe, njihova priroda je ista. Samim tim, iako je Otac prva osoba u Božanstvu, Sin druga a Sveti duh treća, ipak Otac nije prvi, Sin nije drugi a Sveti duh nije treći Bog. Zaista je teško rečima formulisati toliko veliku misteriju; ili istinu izreći uz

> pomoć njoj prikladnih i odgovarajućih izraza, a da se pri tom ne udaljimo od nje.[3]

Ukoliko se pridržavamo jednostavnih iskaza koji stoje u hrišćanskim dokumentima, koji je to čvrst biblijski dokaz u vezi sa poreklom Isusa? Nije očigledno da Isus nije mislio da je stvaralac, kada je spomenuo *Boga* koji „ih je načinio i muškarcima i ženama" (Marko 10:16). U stihu 4:4 Poslanice Jevrejima saznajemo da se *Bog* odmarao dok je stvarao. Pisac Poslanice Jevrejima misli na Oca onda kada spominje Boga (termin „Bog" je u drugom smislu upotrebljen i odnosi se na Isusa u stihu 1:8 Poslanice Jevrejima). Isus je citiran kako tvrdi da on nije Bog (Marko 10:18). Čak i površno čitanje Jevanđelja po Mateji i Luki nas navodi da zaključimo da je *rođenjem od strane device marije* Isus došao u postojanje. Ovo bi se takođe moglo odnositi na ono što je Stari zavet očekivao u vezi sa Mesijom, osim ukoliko u hebrejske spise ne uvrstimo ideju (koja se tek kasnije javila) o preegzistenicji i greškom je pripišemo autorima Biblije.

Pavlov kratak zaključak istorije o Isusu nije trijadološka izjava: „I, kao što je priznato, velika je tajna pobožnosti: Bog se javi u telu (ljudsko biće) ... uznese se u slavi." (1. Timotiju 3:16). Pavle se drži toga da se Isus javio u telu - jednostavna izjava u vezi sa načinom na koji je Spasitelj prvi put pojavio pred ljudima. Bila je to ljudska osoba. U ovoj koncentrisanoj slici Mesije nema ni jednog nagoveštaja o njegovoj preegzistenciji, bilo u vidu anđela ili u vidu Boga, U nekim rukopisima reči „onaj ko" su zamenjene rečju „Bog". Moderni prevodioci smatraju da je ova promena neopravdana. Reč „Bog" je najverovatnije stajala u starijim rukopisima. Takva interpolacija, kao što je poznati neistiniti

[3] Bishop Beverage, *Private Thoughts,* Deo 2, 48, 49, citiran od strane Charles Morgridge, *The True Believer's Defence Against Charges Preferred by Trinitarians for Not Believing in the Deity of Christ* (Boston: B. Greene, 1837), 16.

trijadološki dodatak u stihu 5:7 Jovanovog jevanđelja, koji je izbegnut u modernim prevodima, predlaže ideju da je neko na silu pokušao da ubaci novu ideju u prvobitni tekst. Potpuno isto nasilje načinjeno Svetom pismu javlja se i u Vulgati (latinskom prevodu Biblije) kada je predviđanje od strane Mesije promenjeno sa „On je tvoj gospodar" na „On je Gospod tvoj Bog" (Psalam 45:11). Promena simbolizuje fatalni gubitak Isusovog identiteta Mesije.

Izjave teologa i istoričara koje su prepoznale tragediju koja je zadesila hrišćanstvo u četvrtom i petom veku mogle bi da popune čitav jedan tom. Bivši profesor istorije filozofije na uneverzitetu u Beču je napisao:

> Hrišćanstvo je danas poput drveta, ili šume, na vrhu planine: iščupane iz korena olujom, odjednom se može videti koliko malo zemlje to drveće drži uspravnim ... Razlog za ovo je uznemirujuća činjenica da hrišćanstvo nije ukorenjeno u zemlji iz koje potiče - u jevrejskoj pobožnosti, jevrejskom strahu od Boga, ljubavi prema čovečanstvu, ljubavi prema zemaljskim zadovoljstvima, radosti u sadašnjosti i nadi za budućnost. Hrišćanstvo je samo sebe dovelo u opasan položaj identifikovanjem sa religijsko-političkom Konstantinovom državom. Još od Pape Jovana XXIII, javile su se neke prave prilike za oslobađanje od Konstantinovog uticaja.[4]

Nažalost, ovaj Konstantinov uticaj, koji nije suprostavljen osim od strane nekoliko izdvojenih glasova, pokazao se kao groblje hrišćanskog jedinstva. Možemo li da telo sačinjeno od sinteze biblijske istine i nepoznate grčke filozofije, objedinjeno paganskim političkim sistemima, običajima i verovanjima nazvati istinski hrišćanskim? Još od vremena kada je Konstantin finansirao crkvene

[4] Frederich Heer, *God's First Love* (Weidenfeld and Nicolson, 1970), xiv, xv.

sabore četvrtog veka, istorija svedoči o dugačkim agonijama podeljenog hrišćanstva, koga su kidali sektaški sukobi, gde su zemlje bile osramoćene najkrvavijim borbama ikada zabeleženim u analima čoveka. Postoji duboka ironija u činjenici da je takav rat bio vođen u ime Hrista. Beba umotana u lanenu odeću, koja leži u kolevci, bila je predstavljena svetu uz objavu nebeske vojske koja hvali Boga, i koja glasi: ,,Slava na visini Bogu, i na zemlji mir, među ljudima (njegovim izabranim ljudima) dobra volja." (Luka 2:14). Pa ipak, hrišćanska zajednica, koja bi svetu trebalo da predstavlja primer mira među ljudima, doživela je ogroman neuspeh, čak i na sopstvenom tlu, kada je trebalo da demonstrira taj mir.

Sam Isus je objavio da ,, Ne mislite da sam ja došao da donesem mir na zemlju; nisam došao da donesem mir nego mač. (Matej 10:34). On je u potpunosti bio svestan da njegovo Jevanđelje o dolazećem Kraljevstvu, koje je osmišljeno tako da u vernike usadi ljubav i mir, istinu i poštovanje prema stvaraocu Bogu, i da oslobodi naše zarobljene umove od straha i sujeverja, neće biti integrisano mirnim putem u sistem u kome vlada suzbijanje i kontrola ljudskih bića od strane drugih ljudksih bića. Pod parolom princa mira, vođeni su neki od najsurovijih ratova. Spektakl zasnovan na hrišćanima koji ubijaju druge hrišćane i crkva koja podržava mučenje i nasilje protiv onih koji su obeleženi kao jeretici daje poentu ovom Hristovom predviđanju koje kaže da će ,, doći vreme kad će svaki koji vas ubije misliti da Bogu službu čini." (Jovan 16:2). Veliki deo odgovornosti mora da leži na onima koji su koristili Hristovo ime kako bi ovekovečili sisteme nasilja. Isusova apsolutna etika ljubavi je trebalo da spreči vernike da uđu u ratnu mašinu, koja je često uključivala pokolj između onih koji su tvrdili da su braća po Hristu. Ipak, ne postoji ništa kompleksnije u vezi sa isusovom porukom u vezi sa poštovanjem Jednog Boga i ljubavi prema svima, pa čak i neprijatelju:

> Jevanđelje je posvećeno jednostavnim i iskrenim umovima, jer jedino oni mogu da razumeju važne i praktične lekcije koje se u ovom jevanđelju nalaze. Veliki principi prirodne religije su toliko jednostavni da je naš Spasitelj mislio da bi ljudi mogli da ih sakupe od ptica u vazduhu, cveća u polju i oblaka u raju; i on je zahtevao od onih koji su stajali uz njega da sami prosude šta je u redu a šta ne. Jevanđelje je bilo upućeno siromašnima i neobrazovanima i bilo je posvećeno nepismenim ljudima kako bi oni dalje podučavali druge o istom, Bilo bi jako čudno ukoliko bi samo učeni ljudi mogli da ga razumeju ili objasne. Zaista, veličanstveni i praktični principi Jevanđelja i njegov karakter su najjednostavniji, a kao što to otkrivaju oni koji ga proučavaju u učenjima i primerima koje daje Isus nema konfuzije usled jezika, preteranih kritika, pretpostavki niti svojevoljnih procena beskompromisnih, revoltiranih polemika ispunjenih predrasudama, niti je sve to obavijeno misterijom i metafizičkom tajanstvenošću teološke kontroverznosti ... [5]

Istoričari će teško moći da pronađu ijedan primer konfuzije i ogorčene crkvene borbe koji je upečatljiviji od bitaka koje su vođene oko toga šta je i ko je zapravo bio Isus, pitanja koja vekovima formalno postoje još od vremena kada je napisan Novi zavet koja su dovela do tragičnih odluka koje su donesene u vreme Nikejskog sabora. Danas se ustručavamo od ubijanja disidenata. Zakon ih štiti. Međutim, oni mogu da budu kažnjeni i na druge načine. Oni koji se ne slože sa prihvaćenom dogmom su često izopšteni i označeni kao jeretici od strane onih koji tvrde da su čuvari ortodoksnosti. Ni uši a ni umovi nisu otvoreni za ono što disidenti imaju da kažu, kao da je nekako Satanska zavera pokrenuta onog trenutka kada se suprotno mišljenje oglasi. Retko koji hrišćani mogu da uvide mogućnost da su možda prigrlili grešku koja već dugo postoji. Svi smo školovani

[5] *Valedictory, from sermons* by Henry Colman (n.p., 1820), 322, 323.

od strane naših učitelja tako da svoju zamišljenu istinu ogrnemo zaštitnim oklopom, čak i ako je to nepopravljiva greška. Podložni smo tome da akcenat stavimo na praznu crkvenu tradiciju i da ne postavljamo pitanja u vezi iste. Često nam autoriteti i titule zaslepljuju oči. Retko kad stanemo da razmotrimo to da je religijsko rukovodstvo u rukama onih koji su se suprostavili preovlađujućoj šemi ili prihvatljivom razmišljanju bilo nagrađeno za svoju ortodoksnost. Ali da li svi današnji verski sistemi, među kojima postoje ozbiljni konflikti i neslaganja, mogu da predstavljaju Boga i istinu na verodostojan način. Britanski biblijski analitičar i autor novinskih članaka na temu hristologije, priznao je u korespodenciji sledeće: „Po mom iskustvu, hristologija je predmet u kome neki nisu iskreni koliko bi trebalo da budu, posebno ukoliko su kao crkvenjaci formalno posvećeni tradicionalnim verama."

Insistiranje teologije na tome da moramo da verujemo u nedokazanu teoriju da je tri zapravo jedan a jedan tri - teoriju za koju sama teologija priznaje da ne može da je objasni niti razume - nametnula je nepodnošljivi teret na hrišćanstvo i izbila zdrav razum svakome ko pokuša da obožava Boga svom jačinom koju mozak može da savlada, kao što je naučen da to radi. Nametanje svetinje na nedokaziv i nebiblijski koncept upravo zbog toga što su teolozi četvrtog veka udruženi sa „hrišćanskim" vladarom izdiktirali uslove vere, podigli slepo prihvatanje dogme iznad iskrene potrage za biblijskom istinom.

Hrišćanstvo je sa pravom prekorilo svetovni svet zbog toga što je pokušao da čovečanstvu nametne nedokazanu teoriju evolucije. Hrišćani su izuzetnom oštrinom izložili i upozorili svoje vernike orijentalnog porekla o savremenom pokretu Novog doba. Međutim, hrišćanstvo ne priznaje to da u sopstvenom sistemu doktrine ono štiti teoriju u vezi sa Bogom koja ga udaljava od svojih korena koji potiču iz hebrejske teologije i od Isusa, čije je razumevanje toga ko je zapravo Bog formirano od strane izraelskih proroka a ne putem filozofije ili crkvenih sabora.

Hrišćanima je rečeno da se Konstantin, koji je vezan za sabor koji je ustanovio trijadološko verovanje, preobratio u hrišćanstvo. Ono što se desilo je zapravo bilo sasvim obrnuto. Ovaj vispreni politički gigant uzeo je hrišćanstvo pod svoje okrilje kako bi ostvario svoje političke ciljeve. Veliki broj hrišćana je na kraju pristalo da bude zaštićeno od strane Konstantinovog sistema i od tada su imali funkcionalan odnos sa političkom vlasti. Hrišćanstvo se pretvorilo u Konstantinovu religijsko-političku koaliciju čiji je sponzor nastavio da kuje novac u čast svog boga - Sol Invictus, sunca boga, a ne Boga ranog hrišćanstva. Ovo su proverene istorijske činjenice, koje se odupiru pokušajima apologeta da ponovo protumače činjenice na način kojim bi se pojačala slika Konstantina kao hrišćanina. Retko ko izgleda da je svestan prilagođavanja Crkve paganizmu i kompromisu u vezi sa istinskim poštovanjem Boga od strane Avrama, Isaka i Jakova. Vaskrsli Sin Božiji je morao da se takmiči sa nepobedivim suncem bogom, Sol Invictus-om, Konstantinovim bogom.

Hrišćanstvo je zatvorilo svoje oči pred biblijskom realnošću i jednostavnošću kada se opredelilo za to da dve ili tri osobe sačinjavaju jednog Boga. Promocija ovog višestrukog Božanstva predstavlja jednu od najvećih ideoloških uspeha ikada postignutih. Ona je postignuta uz pomoć prinude, mača, mučenja i masivnom težinom pritiska kog je vršila koalicija sveštenika i države koji su udruženi u nesveti savez, i koji uzimaju korist od ovog misterioznog koncepta. Međutim, sam naziv Svetog rimskog carstva jedva da je oslikavao pravu prirodu istog.

Na Nikejskom saboru, ne samo da je Konstantin ekskomunicirao i proterao svakoga ko je odbio da se povinuje, on je takođe preduzeo mere i spalio sve žalbe i zabeleške o raspravama. Ovo je bilo tragično suzbijanje neželjenih činjenica, a istorija je puna paralelnih primera. Promovisanjem Isusa kao Boga - dodatnog, pored Oca – hrišćanstvo zaista „žuri ka drugome bogu" (Psalam 16:4). Na sopstvenu sramotu i žalost ono je menjalo istorijskog čoveka, Isusa Mesiju, čija je želja bila da kao jedinstveni izaslanik

Boga usmerava ljude ka Jednom Bogu; umesto toga ono je uzdiglo Bogočoveka. Grčka mitologija je trijumfovala nad hebrejskom teologijom. Samim tim, hrišćanstvo je prodalo svoje pravo prvorodstva.

Ustanovljena religija nije uspela da prihvati Hrista niti njegovu poruku tokom njegovog kratkog boravka na zemlji. Niti je njegova poruka iz Jevanđelja u vezi sa Carstvom Božijim postala široko prihvaćena među sveštenstvom toga doba. Isus je preinačen u Bogočoveka, figuru koja je na nižem nivou od ljudske, koja zapravo predstavlja metafizički konstrukt grčkog spekulativnog genija, a ne čoveka Mesiju, Kralja Izraela, opisanog u hrišćanskim dokumentima. Izgubljena u teološkoj zbrci bila je i realnost ljudskog Mesije koji je umro i vaskrsao u besmrtnost kako bi čovečanstvu pružio primer, i koji je ugazio put drugima koji bi želeli da ga prate na njegovom putu ka besmrtnosti putem vaskrsenja u Carstvo Božije na zemlji, koje će da bude svečano otvoreno pri povratku Isusa.

Kada je hrišćanstvo usvojilo Boga sačinjenog od više od jedne osobe, ono je nesvesno koketiralo sa idolopoklonstvom. Uputilo se ka bezakonju time što je prigrlilo „još jednog Boga" pored onog jednog istinskog Boga, Oca. Hrišćanstvo je samim tim prekršilo prvu zapovest i nastavilo istim pogrešnim putem, nesvesno izvora ovih upornih problema. Može se raspravljati na temu toga da je sam broj onih koji su se složili oko trijadološkog koncepta dovoljan dokaz tačnosti ovog verovanja. Kako je moguće da svi ovi ljudi greše? Kao odgovor na to, može poslužiti pitanje: Kada je mentalitet većine mogao da sudi o tome šta je ispravno a šta ne? Da li je zemlja ravna ili je centar univerzuma? Protestanti podržavaju mišljenje da čitava Crkva nije bila u pravu hiljadu godina pre nego što se Luter pozvao na Sveto pismo. Postoji razlog da verujemo da Reformacija mora da se nastavi. To što je Luter prihvatio doktrinu sna mrtvih ukazuje na element procesa restauracije koju su njegovi sledbenici smatrali previše radikalnom za to vreme. Svakako, doktrina Trojstva zahteva detaljno ispitivanje kako bi se moglo dokazati da ne potiče od Očeva i sabora već iz same Biblije.

Čak i predlog da Isus nije Bog u istom smislu kao Otac neki smatraju neoprostivim napadom na Sveto pismo. Sam Isus jeste učinio jasnim to da *postoji samo jedan istinski Bog* i on je tog jednog Boga nazvao Ocem. On je sebe uvek razlikovao od Boga time što je tvrdio da je njegov glasnik. Protivio se tome da je Bog i izjasnio kao Sin Božiji (Jovan 10:34-36). Pisci Novoga zaveta su Isusa stalno oslovljavali kao čoveka, čak i nakon njegovog uskrsnuća. Ni jedan pisac za Isusa ne kaže da je „jedini pravi Bog" niti ga uključuje u frazu „jedini pravi Bog". Pravi se izrazita razlika između Isusa i Boga kad god se oni pominju zajedno. Oni su dve zasebne i različite osobe. Postoji oko 1350 unitarijanskih tekstova u Novom zavetu, pored hiljade onih u Starom. Ovi se javljaju svaki put kada se Otac oslovljava rečju Bog. Svakako, Isus je nazvan Bogom (ali u drugačijem smislu), i to samo dva puta (Jovan 20:28; Jevrejima 1:8). U stihu 1: 1 Jevanđelja po Jovanu stoji da je „reč" koja ne označava Boga u potpunosti – *theos* postala je čovek, čovek Isus. Stalna upotreba reči „Bog" za Oca teško da može da ukaže na to da se misli da su On i Isus „podjednako Bog". U Starom zavetu, reč Bog i odgovarajuće lične zamenice se pominju 11000 puta, što nas obaveštava o tome da je Bog jedan.

Laka meta za napade jeste i halkedonska formula u kojoj stoji da je Isus „pravi Bog od pravoga Boga, začet a ne napravljen, jedna supstanca sa Ocem" i „savršen u Božanstvu, savršen u čovečnosti, istinski Bog i istinski čovek," pa jedan rimokatolički naučnik tvrdi da „zahtev za kompletnu ponovnu procenu crkvenog verovanja u Hrista sve do danas jeste urgentan."[6]

Baili je priznao „da je veliki broj promišljenih ljudi koje je tada intrigiralo Jevanđelje u potpunosti bilo začuđeno doktrinom inkarnacije - idejom da se Bog samo pojavio u Isusu u drugom obliku - u mnogo većoj meri nego što mi teolozi to zamišljamo."[7]

---

[6] Alois Grillmeier, SJ., *Christ in Christian Tradition* (Atlanta: John Knox Press, 1975), 1:557.

[7] *God Was in Christ, 29.*

Jedan od vodećih predstavnika fundamentalne hrišćanske evangelizacije izneo je komentar na nacionalnoj televiziji da ni jedan teolog nije uspeo da mu uspešno objasni doktrinu Trojstva. Ovo izgleda da posredno izržava mišljenje da svako jednostavno mora da ima poverenje u uredbe Crkvenih očeva četvrtog i petog veka i da je to jednostavno to. Ali mogli bismo da postavimo pitanje: Ko je tim grčkim teolozima dao pravo da odrede hrišćansku teologiju za sva vremena? Ko im je dao moć da nepogrešivo izjave da se Bog sastoji od tri večne osobe?

Čim je verovanje u Boga kao u jednu osobu poreknuto, nagađanja su se rasplamsala. U mislima vernika, jedini vrhovni hebrejski Bog više ne vlada bez rivala. Pavle beleži upornu tendenciju ljudskog uma da istinskog Boga zameni drugim božanstvima:

> Jer od kako je svet stvoren... Njegova večna moć i božanska priroda su jasno sagledani, i shvaćeni putem onoga što je napravljeno ... Jer iako su oni poznavali Boga, nisu ga poštovali kao Boga ... već uzalud vodili rasprave ... Zamenili su istinu o Bogu za laž i obožavali i služili stvorenju koje nije Stvaralac (Rimljanima 1:20, 21, 25)

Mi sada pričamo o tome koliko je veličanstvena Majka Priroda. Uklonili smo Oca Boga, Stvaraoca, iz našeg razmišljanja. Ako bi neki isterali svoje, više ne bi bilo prihvatljivo pričati o Bog kao Ocu, osim ukoliko ne želimo da budemo shvaćeni kao seksistički nastrojeni. Gubitak jasne percepcije Jednog Boga otvorilo je branu takozvanom savremenom razmišljanju; svaki čovek sebe proglašava bogom koji čeka samootkriće. Ova filozofija zapravo i nije nova. U pitanju je stari orijentalni koncept koji je prvi put predstavljen Adamu i Evi rečima „Nego zna Bog da će vam se u onaj dan kad okusite s njega otvoriti oči, pa ćete postati kao bogovi i znati šta je dobro šta li zlo." (1. Mojsijeva 3:5). Potraga za znanjem je adekvatna, ali mora biti u pitanju pravo znanje koje se tiče pravog Boga. Sve ostalo je uzalud.

Pomak ka politeizmu je bio neizbežan, čim je Bog Jevreja odbačen. Hrišćanstvo je ispunilo predviđanje Davidovo kada je u Psalmu rekao „Koji žure ka drugome bogu, oni sebi umnožiše jade" (Psalmi 16:4). Kao što je apostol Pavle upozorio Crkvu prvoga veka „Jer ako onaj koji dolazi da propoveda drugog Isusa kog mi ne propovedasmo ... dobro biste potrpeli." (2. Korinćanima 11:4). Nemoguće je u Pavlovim rukopisima pronaći zapis o preegzistentnom Bogu/Sinu osim ukoliko ne zanemarimo njegovu primarnu versku izjavu koja se tiče Sina Božijeg „koji je po telu rođen od semena Davidovog"(Rimljanima 1:3; vidi Galatima 4:4) Glagol kog Pavle koristi ima značenje „postati", „doći u postojanje", od žene (Galatima 4:4) kao Davidov potomak (Rimljanima 1:3). Pavle se čvrsto drži neograničenog jevrejskog monoteizma, vere koja objavljuje najjednostavniji uslov koji glasi: „Jer je jedan Bog, i jedan posrednik Boga i ljudi, *čovek* Hristos Isus." (1. Timotiju 2:5) i da ne postoji drugi Bog osim Oca (1. Korinćanima 8:4, 6).

Kada je hrišćanstvo objavilo „drugog Isusa" koji je bio „sam Bog", automatski su propovedali „drugog Boga" koji je postao deo božanskog trougla. Bog Starog zaveta koji je kroz Mesiju rekao: „razumite da sam ja; pre mene nije bilo Boga niti će posle mene biti ... i slavu svoju neću dati drugom" (Isaija 43: 10; 42:8) bio je jedno biće u mislima Jevreja koji su pripadali Crkvi prvoga veka.

Hrišćanstvo je počelo da *kao Boga* obožava onog ko je bio stvoren. Vera je samim tim spala na idolopoklonstvo. Čitaoci Biblije su zanemarili činjenicu da je Hrist prozvan Sinom Božijim *zbog svog natprirodnog začeća* (Luka 1:35). Isus je počeo da postoji u materici svoje majke i samim tim je bio deo stvaranja a ne sam Stvaralac. Zvanične vere su sankcionisale verovanje u „još jednog Isusa" i „još jednog Boga". Među najklimavijim dokazima stoji, na primer, Pavlovo verovanje da je Bog poslao svog sina, a ideja je propagirana do toga da je Isus postojao pre svog rođenja. Džejms Dan je ukazao na problem:

> Moguće je da u dva pasusa gde on govori o Bogu koji je poslao svog Sina (Rimljanima 8:3 i Galatima 4:4) on namerava da nagovesti to da je Sin Božiji bio preegzistentan i da se ovaplotio u Isusa; ali veća je šansa da mišljenje Pavla zapravo nije išlo toliko daleko i ovde su *on i njegovi čitaoci zapravo Isusa videli kao nekog koga je Bog poručio, ko je u potpunosti posedovao ljudsku slabost, robovao i grešio, i čija je smrt ispunila božiju oslobađajuću i transformišuću svrhu namenjenu ljudima.* [8]

Jasno je da trijadolozi vrše popriličan pritisak na neke „dokazane tekstove" koji su ponuđeni kao dokazi za preegzistentnost Hrista. *Elohim* ne pruža dokaz za množinu u hebrejskom božanstvu. „Poslat od Boga" ne dokazuje da je neko uživao život u raju pre nego što je došao na zemlju. U Svetom pismu, proroci i Jovan Krstitelj su takođe bili „poslati". Jeremija je predviđen ali ne i preegzistentan.[9] Isus je prvo donesen na svet a zatim poslat (Dela apostolska 3:26). U pitanju je početak nakon rođenja a ne stizanje iz preljudskog postojanja.

Utvrđeno izvrtanje monoteizma

Sakriveni problem sa kojim se Crkva danas suočava jeste greška i njenom razumevanju Boga koja je prodrla u hrišćanstvo upravo iz paganske filozofije. Rana Crkva je vodila bitku za verovanje u Boga sastavljenog od jedne osobe i izgubila. Ali ukoliko odlučimo da postignemo objektivnost, i bacimo svež pogled na čvrste dokaze u Bibliji, možemo da dođemo do toga da je koncept trijadološkog Boga samo nešto malo više od teološkog mita za odrasle. Trijadolozi ne mogu da pronađu ni jedan pasus u Bibliji u kome se doktrina Trojstva jasno pominje. Ukoliko prihvatimo reči osnivača hrišćanstva onakvim kakve one jesu, verovanje u Trojstvo

[8] *Christology in the Making,* 46, naglasak dodat.

[9] Uporedi Jer. 1:5 sa 1. Pet. 1:20 i vidi Jer. 1:7; 7:25; Jovan 1:6.

pruža izazov njegovom podučavanju najvažnijim zakonima i tačku fokusa celokupne istinske religije - verovanje u Boga koji je jedno, nepodeljeno biće. Pre svih ostalih razmatranja dolazi pitanje „prve od svih zapovesti", „čuti" i verovati u Boga Izraela koji je „jedan Gospod" (Marko 12:29, Nova jerusalemska Biblija). Pavle podržava Isusa kada kaže da nema ni jednog drugog Boga osim Oca (1. Korinćanima 8:4, 6)

Ovo nas dovodi do važnog pitanja: Da li je zaista važno u šta od toga verujemo? Jedan od najporažavajućih koncepata koji su prodrli u modernu Crkvu jeste upravo taj da su nečija verovanja beznačajna sve dok voli Boga i svoje bližnje. Zar sve verzije religije ne promovišu obožavanje istog Boga? Jednostavna biblijska činjenica jeste ta da Sveto pismo insistira na istini, a ne greškama, kao osnovi obožavanja i samog spasenja. Pavle je brzo povezao spasenje sa tačnim razumevanjem identiteta Boga i Isusa: „Ovo je dobro i prijatno pred Spasiteljem našim Bogom, koji hoće da se svi ljudi *spasu, i da dođu u poznanje istine.* Jer je jedan Bog, i jedan posrednik Boga i ljudi, čovek Hristos Isus (1. Timotiju 2:3-5). Veza između tačnog, tj. biblijski ortodoksnog verovanja i spasenja je ovde neizbežna, kao i u Pavlovim izjavama u kojima je „verovanje u istinu" suprostavljeno posedovanju zlih karakteristika i gde spasenje zavisi od primanja „ljubavi prema istini" (2. Solunjanima 2:10-13)

Prorok Jeremija nije imao iluziju o važnosti poznavanja Boga Izraela kada je rekao: „Mudri da se ne hvali mudrošću svojom, ni jaki da se ne hvali snagom svojom, ni bogati da se ne hvali bogatstvom svojim. ...Nego ko se hvali, neka se hvali tim što razume i poznaje mene ... " (Jeremija 9:23, 24) Nastavio je rekavši da je "Gospod istinski Bog" (10:10), što je bila istina koju je Isus izgovorio vekovima kasnije kada je rekao: A ovo je život večni da poznaju Tebe jedinog istinitog Boga, i koga si poslao Isusa Hrista. (Jovan 17:3).

Uz izuzetnu konzistentnost Biblije koja insistira na jedinstvenoj ličnosti Jednog Boga, stvaraoca i Oca, i neophodnosti poznavanja ovog jednog Boga, Oca, i Njegovog Sina, Mesije. Ovi izrazito

monoteistički tekstovi odbacuju bilo kakvu ideju da može postojati više od jednog istinskog Boga. Sveto pismo se suprostavlja ideji da imamo slobodu da prilagodimo svoju koncepciju o Bogu kulturnom okruženju, ma koliko dobre bile naše namere. Uraditi tako nešto znači prihvatiti paganizam i neizbežni politeizam, koji upropašćuju istinsku veru.

Hrišćani širom sveta su stavljeni pred izazov suočavanja sa pitanjem koje je staro vekovima: „Šta je istina?" Tamo gde se dve konfliktne tačke pojave, odgovornost onoga ko traži istinu jeste upravo ta da odredi koja je od njih istinita, ukoliko ijedna jeste. Ne usuđujemo se da pobegnemo od snage izazova uveravanjem da je istina nedostižna. To bi značilo prihvatanje poznatog pristupa koji je imao Pilat na suđenju Hristu kada je pitao Isusa: „Šta je istina?" (Jovan 18:38). Ovo je bilo više od opšteg pitanja, bila je to filozofija, koja odbija verovanje da je apsolutna istina dostižna. U post-prosvetiteljskom stilu ono je podrazumevalo to da je jedno mišljenje isto toliko validno kao i drugo. Odbacilo je tvrdnju koju je Isus upravo izneo kada je rekao da je došao na svet zarad jedne svrhe a to je da svedoči istinu (Jovan 18:37). Reći da je istina relativna negira Isusovo obećanje da „poznaćete istinu, i istina će vas izbaviti." (Jovan 8:32).

Apostol Pavle ni na trenutak nije prihvatio to da tuđa greška nosi istu vrednost kao i njegova istina. Njegovo ozbiljno upozorenje crkvi Soluna u vezi sa velikom obmanom koja preti svetu, koja će dovesti do uništenja onih koji ne vole istinu, ne bi trebalo da prođe neuvaženo. Jasno kaže da će upavo sam Bog biti taj koji će njima poslati tu veliku obmanu kako bi poverovali u laž „jer ljubavi istine ne primiše, da bi se spasli." (2. Solunjanima 2:10, 11). Ponovio je ovo upozorenje Timotiju da će „doći vreme kad zdrave nauke neće slušati, nego će po svojim željama nakupiti sebi učitelje, kao što ih uši svrbe. I odvratiće uši od istine, i okrenuće se ka gatalicama. (2. Timotiju 4:3-5) Nije govorio o minornim teološkim stavkama, već o ozbiljnim greškama i mitovima koji vode ka duhovnom slepilu, lažnim ciljevima, nepoštovanju Boga i smrti. Hiljadu i devetsto

godina kasnije, vispreni posmatrač savremene Crkve će hteti da zna zašto postoji toliko podeljenih mišljenja kada su u pitanju najvažnija pitanja identiteta Jednog Boga i Isusa. Izvor ovog problema možemo da pronađemo deljenjem najdragocenijeg verovanja od svih a to je da postoji *jedan Bog, Otac* i ni jedan drugi osim Njega. 8:4, 6) Džon Lok je smatrao tradicionalnu teologiju bezvrednom jer se pre svega ne bavi istinom. On snažno ističe poentu u svom eseju *O ljudskom razumevanju* koji je napisao 1661. godine:

> Onaj ko planira da se ozbiljno posveti potrazi za istinom bi trebalo na prvom mestu da pripremi svoj um ljubavlju prema istoj. Jer onaj ko ne voli istinu, neće mnogo planova napraviti da do nje dođe; niti će biti zabrinut ukoliko je propusti. Ne postoji niko u komonveltu koji sebe ne proglašava ljubiteljem istine; i ne postoji racionalno biće kome ne bi smetalo da se o njemu misli kao o nekom ko nije ljubitelj istine. Ipak, može se reći da postoji veoma mali broj ljubitelja istine zarad nje same, čak i među onima koji sami sebe ubeđuju da su to.[10]

Praćenjem perceptivne analize hrišćanstva i izlaganjem opasnoj teologiji Novog doba, sada je trenutak da se fokus usmeri ka ispitivanju hrišćanskog tabora i uzme u obzir invazija paganizma koja datira iz drugog veka. Uticaj grčke filozofije koga je Guž, kraljevski profesor religije na Oksfordu, opisao kao „katastrofu od koje se Crkva nikada nije oporavila",[11] nastavlja da prolazi nezapaženo među većinom iskrenih hrišćana. Međutim, ona pogađa veru pravo u njenu srž. Naivno je pretpostaviti da možemo da prevedemo biblijski, hebrejski koncept Božanstva, koga drže temelji istinske Isusove vere, na grčku misao a da ne rizikujemo katastrofalna oštećenja istog.

[10] Citirano od strane Paul Johnson u *A History of Christianity, 355.*

[11] "Poziv Jevreja" u sakupljenim esejima o *Judaizmu i hrišćanstvu.*

Nestvarno je pomisliti da sistemi Trojstva i Dvojstva, koji tvrde da korene vuku iz Biblije, mogu stvarno da budu dovedeni u harmoniju strogim Isusovim unitarizmom i Svetim pismom. Uporni prigovori Jevreja da je hrišćanstvo izdalo svoje poreklo time što je pokvarilo kardinalnu doktrinu o Bogu, moraju biti priznati.

Isto tako ne treba ignorisati upečatljiva zapažanja savremenih istoričara. Istoričari umeju da jasno sagledaju istinu, dok su teolozi skloni tome da im tradicija zamagli vid. Jan Vilson svedoči protiv nerazumnog načina na koje Trojstvo još uvek vlada, uprkos Isusovom sopstvenom neznanju o bilo kakvom sličnom učenju. On je napisao:

> Ukoliko je Isus hteo da iskaže formulu religije koju je propovedao, postojao je jedan trenutak, opisan u Jevanđelju po Marku, kada je imao savršenu priliku za to. Stoji to kako ga je pisar pitao sledeće: „Koja je prva od 10 zapovesti?" Bila je to prilika kada je Isus mogao da saopšti jedan od takvih karakterističnih obrta, da unese nešto novo, nešto što uključuje njega samog, ukoliko je želeo da verujemo da je on član Trojstva ili da je na istom nivou kao i Bog Otac. Umesto toga, on se bez oklevanja osvrnuo svojim jevrejskim korenima. [12]

Citiranjem „Šeme" - „Čuj Izraele" - Isus je potvrdio najvećim mogućim isticanjem osnovni princip istinskog verovanja. Od nas se traži samo da verujemo da je Hristova vera hrišćanska vera, i da samim tim spaja sve hrišćanske crkve. Ukoliko je *Šema* nekompatibilna sa trijadologijom ni Isusova vera neće odgovarati ortodoksnoj veri. Mnogi ljudi koji odlaze u crkvu ponašaju se kao da je Isus u nekom trenutku rekao (da napravimo kratku parodiju): „Čuli ste da je rečeno da je Gospod, vaš Bog jedan, ali ja vam kažem da je on zapravo tri u jedan".

[12] *Jesus, The Evidence,* 176, 177.

Prvi korak ka oporavku hrišćanstva bi bio iskreno priznanje da je Isus bio Jevrejin i da je kao takav on ograničen na teologiju izraelskih proroka. Priča o neuspehu stanovnika Izraela da spozna Boga leži upravo u njihovoj nesposobnosti da se priklone Bogu kao jednoj osobi, Stvaraocu raja i zemlje. Dok je Izrael pao u ruke Asirskog carstva i Babilona, hrišćanska crkva je bila zarobljena od strane primamljivog sveta grčke filozofije. Ona je napustila izraelskog Boga. „Izrael Božiji" (Galatima 6:16; uporedi Filipinjanima 3:3), novi hrišćanski ljudi, nerazumno su napustili veru Izraela.

Kada je hrišćanstvo modifikovalo svoju prvobitnu veru i usvojilo verovanje u Boga sačinjenog od tri osobe, ono se trampilo za drugog boga - na svoju mnogostruku žalost. Od tog tragičnog događaja, samo svesrdni oporavak biblijskog verovanja u Jednog Boga, Oca, u Isusa kao Boga Mesiju i u njegovu poruku datu u Jevanđeljima u vezi sa dolazećim Carstvom Božijim,[13] može da dovede do slave novog doba.

[13] Matej. 4:17, 23; 9:35; 13:19; 24:14; Marko 1:14, 15; Luka 4:43; 8:1, 12; 9:2, 6, II; Dela apostolska 8:12; 19:8; 20:25; 28:23, 31; 2 Timotiju 4:1, 2) Zarad ispitivanja hrišćanskih jevanđelja koja govore o Carstvu Božijem, vidite Anthony Buzzard, *The Coming Kingdom of the Messiah: A Solution to the Riddle of the New Testament* (Restoration Fellowship, 1988).

XIII. APEL ZA POVRATAK BIBLIJSKOM HRISTU

Trebalo bi da informišem Vas, čitaoče, da što se tiče porekla trijadološke doktrine: Budite uvereni da ne potiče ni iz samog Svetog pisma a ni iz razuma... - Wilijam Pen

Pogrešno tumačenje Jevanđelja po Jovanu od strane Crkvenih očeva

Veliki deo tradiconalnog teološkog jezika u vezi sa prirodom Isusa je baziran na „ponovnom tumačenju Biblije, posebno Jovanovog Jevanđelja. Ali u pitanju je ponovno tumačenje koje menja značenje. Džon Robinson kaže da je „jasno da je patristička teologija bilo koje škole zloupotrebila ove tekstove (u Jovanovom jevanđelju) time što ih je izvadila iz konteksta i *dala im značenje koje očigledno Jovan nikada nije nameravao."*[1] Drugačije rečeno, Jevanđelje po Jovanu su „preuzeli gnostičari".[2] Tendencija koja je samim tim uvedena je i dan danas prisutna.

Tekstovi koji su pretrpeli nasilje u rukama Crkvenih očeva su bili oni koji su se bavili poreklom Isusa. Jovanovim rečima su data nova značenja kako bi se pružila podrška ideji da je Isus bio večni Sin Božiji, a ne ljudsko biće začeto natprirodnim putem u materici svoje majke, kao što to Matej i Luka beleže. Prelaz se desio kada je hristologija korigovana u skladu sa grčkom filozofijom koja nije bila kompatibilna sa biblijskim dokumentima. „Funkcionalni jezik u vezi sa Sinom i Duhom koje je u svet poslao Otac bio je *transponovan* u onaj koji je opisivao večne i unutrašnje odnose između Osoba u Bogu i u reči poput „generisanja" i „procesije" koje

[1] *Twelve More New Testament Studies,* 172, dodat akcenat.

[2] "Dunn on John," *Theology* 85 (Sept. 1982), 235.

su načinjene tehničkim terminima i koje upotreba u Novom zavetu jednostavno ne može da potkrepi."[3]

Avgustin Hiponski, kada se suočio sa stihom 17:3 u Jevanđelju po Jovanu, gde je Jovanov unitarni monoteizam najjasniji, bio je primoran da predloži promenu teksta tako da se i Isus Hrist ubaci u frazu „jedini pravi Bog". On je predložio da se restrukturira stih: „A ovo je život večni da poznaju Tebe jedinog istinitog Boga, i koga si poslao Isusa Hrista."[4] Avgustin je nasledio tradiciju u kojoj je biblijski monoteizam proširen kako bi drugu osobu priključio Vrhovnom biću.

Avgustinova promena Svetog pisma kako bi se uklopilo u njegov sistem je neizbežni rezultat pokušaja da se objasni suštinski hebrejsko Sveto pismo u smislu strane misli ili stranog sveta grčke filozofije. Pokušaj mora da bude napušten. Grčka filozofija razmišlja u smislu „suštine". Stvari su u srodstvu jer su sastavljene od iste „stvari". Predmeti koji su zeleni potiču od „zelene" suštine. Dakle, postbiblijski teolozi su zastupali mišljenje da Otac, Sin i Duh dele zajedničku odliku „Božanstva". Ova činjenica, naravno, nije očigledna ali nažalost predstavlja neadekvatan način da se opiše bogatstvo biblijskih podataka. Ona zamućuje oštre konture biblijske definicije Jednog Boga, Njegovog Sina i Svetog duha. Čini nam se kao da je doktrina Trojstva ista kao kada bismo rekli da su avion, auto i tricikl u suštini ista stvar. Oni poseduju zajedničku osobinu „prevoza". Ima istine u ovome, ali nije u pitanju celokupna istina. Zapravo, ove tri stvari se veoma razlikuju. U pitanju je ona razlika između Oca, Sina i Svetog duha koja je preplavljena dogmom koja nalaže da su svi oni „jedan Bog". Činjenica koju Luka iznosi u vezi sa tim da Sin Božiji ima početak preplavljena je učenjem da Sin nikada nije imao početak. Uticaj grčke filozofije je bio katastrofalan, posebno jer je doveo do očajnih pokušaja da se podese biblijski

[3] J.A.T. Robinson, *Twelve More New Testament Studies, 172,* dodat akcenat.

[4] Pogledajte njegovo delo *Homilies on John,* traktat CV, ch. 17.

tekstovi tako da oni mogu da se uklope u preporučeni kalup kasnijih vera.

Dokumentovanjem promene mišljenja u vezi sa Bogom koja se desila u dobu posle Biblije, još jedan istaknuti analitičar Novog zaveta uvideo je da „ne postoji osnova u Jovanovoj teologiji za kasniju sholastičarsku teologiju u vezi sa procesijom Sina od Oca unutar Trojstva stvaranjem."[5] Ideja o Sinu Božijem generisanim u večnosti je Bibliji strana. Isus iz Biblije je Sin Božiji jer je bezgrešno začet (Luka 1:35) i uskrsnućem označen osobom koja „ima moć" (Rimljanima 1:4). Bez obzira na to, verovanje u večno generisanje Sina je pretvoreno u obeležje ortodoksnog verovanja i u uslov za spasenje.

Rejmond Braun priznaje da je nebiblijski jezik nametnut Jovanovom jeziku kada govori o Isusu koji dolazi od Boga. Pružajući svoj komentar na stih 8:42 Jevanđelja po Jovanu, „Ja od Boga iziđoh i dođoh", on zapaža:

> Fraza „od Boga" pronašla je svoj put do Nikejske vere (nebiblijskim) izrazom „Bog od Boga". Teolozi su koristili ovaj pasus kao opis unutrašnjeg života Trojstva koji ukazuje na to da je Sin nastao od Oca. Međutim, aorist ovde ukazuje na to da se iskaz odnosi na misiju Sina.[6]

Na sličan način, Isus kaže: „Ja iziđoh od Oca" (Jovan 16:28). Braun nas upozorava da „od" *[ek]* ne može biti teološki protumačeno kao da se odnosi na unutrašnji trijadološki odnos Oca i Sina („izašao iz Oca"). Ova fraza ne podrazumeva ono što će „kasnija teologija nazvati procesijom Sina".[7] Štaviše, Braun ukazuje na to da u stihu 8:47 Jevanđelja po Jovanu fraza „od Boga" *(ek tau theou)* se koristi kako bi se opisao običan vernik: „čovek koji

[5] Edward Schillebeeckx, *Christ* (London: SCM Press, 1980), 875, fn. 57.

[6] *The Gospel of John, Anchor Bible* (New York: Doubleday & Co., Inc., 1966), 357.

[7] Isto, 274.

pripada Bogu."[8] Jezik koji se koristi kada se govori o Isusu takođe se odnosi i na hrišćane. Pa se takođe i u stihu 17:8 Jevanđelja po Jovanu „Ja od Tebe izađoh" odnosi na zemaljsku misiju Sina a ne na unutrašnju trijadološku procesiju."[9] Možemo dodati da tekstovi u kojima se pominje „slanje" i koji se ponekad koriste kako bi se podržala večna preegzistencija Sina neće podneti pritisak koji se na njih postavlja. Iste reči se koriste i za vernike, koji su „poslati" baš kao što je i Isus poslat (Jovan 17:18; 20:21).

Uprkos ovom jasnom dokazu, kritike su nastavile da pogrešno tumače Jovanovu nameru kako bi se promovisala Nikejska teologija. Plamer je dogmatski izjavio, ali nije podršku našao u tekstovima, to da „dođoh od" uključuje Večno generisanje Sina." [10] Ovo je izgleda primer čitanja Jovanovih stihova unutar posle-biblijskog okvira, umesto priznavanja činjenice da Jovan nije bio „jednom nogom u grčkoj filozofiji i Nikejskoj teologiji, kao što ga često na taj način predstavljaju."[11]

Takozvani Crkveni oci trećeg i četvrtog veka promenili su jezik Biblije time što su nametnuli sopstvena filozofska značenja biblijskim rečima umesto da su dozvolili da im se sveti spisi sami obrate unutar sopstvenog hebrejskog, mesijanskog konteksta. Kao rezultat bila je rekonstrukcija Isusa kao osobe, koja ga je pretvorila u apstrakciju, suprostavljenu Lukinoj transparentnoj izjavi da je Isus nov, stvoren Marijinim natprirodnim začećem: „Duh Sveti *[pneuma hagion]* doći će na tebe, i sila Najvišeg oseniće te; i *zato* ono što će se roditi biće sveto, i nazvaće se Sin Božji." (Luka 1:35)

Ovo sinovstvo je stvoreno u istoriji, ne u večnosti. Ono je savršeno ispunilo veličanstveni tekst koji služi kao osnova, stih 7:14 u Drugoj knjizi Samuilovoj, a koji predstavlja obećanje Davidu da

[8] Isto, 725.

[9] Isto, 744.

[10] *Gospel of John, Cambridge Bible for Colleges* (Cambridge University Press, 1882), 296.

[11] J.A.T. Robinson, *Twelve More New Testament Studies, 178.*

će Bog, u budućnosti, postati Otac njegovog potomka. U čvrstoj osnovi Mesijinog sinovstva stoji istorijski događaj koji se dogodio oko III veka pre nove ere. Njegovo generisanje se dogodilo kada je Bog doneo Sina u postojanje (Dela apostolska 13:33, koja citiraju Psalme 2:7).[12]

Rezultat toga što su Oci pogrešno protumačili biblijski jezik bilo je stvaranje trijadološkog Isusa koji je po „suštini" jednak Jednom Bogu. Međutim, iz Jevanđelja po Jovanu se jasno vidi da:

> Isus odbija tvrdnju da *je* Bog (Jovan 10:33) ili da na bilo koji način uzurpira Očevu poziciju. Isus je spreman da ignoriše optužbu da je time što je Boga nazvao svojim jedinim Ocem on zapravo rekao da je jednak Bogu (Jovan 5:18) i prihvati da je Sin Božiji (10:36) dok u isto vreme žestoko poriče bogohuljenje koje se javlja kada neko tvrdi da je Bog ili njegov zamenik. [13]

Džejkob Jervel se slaže: „Isus nije Bog već Božiji predstavnik i, kao takav, on u potpunosti deluje u ime Boga i pred svetom stoji na Božijem mestu. Jevanđelje jasno govori da Boga i Isusa ne treba shvatiti kao istu osobu, kao što se vidi iz stiha 14:28 gde Isus kaže: „Otac moj je veći od mene".[14]

Paradoksalno, tradicionalna teologija je Isusu pripisala tvrdnju da je Bog, što predstavlja bogohuljenje koje je on umanjio time što nas je svojom tvrdnjom uverio da je on zapravo *Sin Božiji.* Sin Božiji je legitimna titula za nekog ko je vrhovni predstavnik Boga, jer su same sudije oslovljene bogovima (Jovan 10:34; Psalmi 82:6), *što je po Isusu ekvivalentno Sinu Božijem* (Jovan 10:36). Biti Sin Božiji znači demonstrirati savršenu poslušnost prema Ocu, idealni status Izraela čijim građanima je suđeno da postanu „sinovi Boga živoga" (Osija 1:10). „Sin Božiji" je takođe priznata titula za Mesiju, kralja

[12] Dela 13:34 nastavljaju da govore o *vaskrsenju* Isusa.

[13] Isto, 175, 176.

[14] *Jesus in the Gospel of John* (Mineapolis: Augsburg, 1984), 21.

kog je izabrao Bog.[15] Jovan je i zabeležio čitavo Jevanđelje samo da bi dokazao mesijanstvo Isusa. Svuda u Novom zavetu Isus izjavljuje da je „Gospodar Mesija" ili „Gospodar Isus Mesija".[16] Termin „gospodar" ne znači da je Isus *Bog*, kako se to često misli (i samim tim se stvara „problem" trijadologije). Isus je „Mesija Gospodar" na osnovu stiha 110: 1 u Psalmima gde druga reč „gospodar" predstavlja obećanog Mesiju. Petar je znao da ovaj Psalm opisuje postavljanje Hrista kao „Gospodara" (Dela 2:34-36). Ogroman značaj koji stih 110:1 u Psalmima ima za hristologiju Novog zaveta je u velikoj meri zanemaren od strane trijadologa. Činjenica da je ovaj stih citiran u Novom zavetu češće nego bilo koji drugi stih iz hebrejskog Svetog pisma, trebalo bi da ukaže na njegov ključni značaj. Upotreba reči *adoni*a ne *adonai* kada se misli na Mesiju u ovom božanskom proročanstvu bi trebalo da spreči studente Biblije da pomisle da je Hrist trebalo da bude Bog.

Naravno da Isus jeste tvrdio da Bogu *služi* kao izaslanik. Njegove reči su reči Božije. Njegova dela su dela Božija, i Otac je njemu dao pravo da oprosti grehove, da sudi svetu pa čak i da digne iz mrtvih. Samim tim, upravo oni stihovi iz Starog zaveta u kojima se radi o Jahvi mogu biti primenjeni u Novom zavetu na aktivnosti Sina koji deluje za Jahvu. Trijadolozi ne uspevaju da razumeju hebrejski izaslanički princip kada pokušavaju da uz pomoć ovih stihova pokažu da Isus *jeste* Jahve. On nije Jahve već njegov vrhovni uzvišeni predstavnik. Isusova jednakost po funkciji sa svojim Ocem ne znači da Isus *jeste* Bog. Takva ideja je nemoguća u Jovanovom jevanđelju koje insistira na tome da je Otac „jedini pravi Bog" (17:3) i „onaj ko sam je Bog" (5:44). Robinson kaže: „Trebalo bi da bude zabeleženo to da je Jovan isto toliko svedok koji ne odstupa od fundamentalnog principa judaizma, tj. unitarnog monoteizma, kao i bilo ko drugi u Novom zavetu. Postoji jedan istinski i jedini Bog

[15] Psalam 2:6, 7; 89:26, 27, 35, 36; Matej 16:16; 2 Samuilova 7:14.

[16] Vidi Luka 2:11 radi mesijanskog naziva *christos kurios* - Gospod Mesija.

(Jovan 5:44; 17:3); sve ostalo je idolopoklonstvo (Jovan 5:21)."[17] Čini se da je jedino razumno to da Sveto pismo treba pre svega čitati u okviru svog lingvističkog i kulturnog okvira. Pre svega treba priznati njegovu osnovu u *Šemi* Izraela. Svi sadašnji čitaoci Biblije i kritičari instinktivno „čuju" Jovana na način na koji su ih vere naučile, i čitaju ga gledajući kroz naočari zamućene grčkom filozofijom.

Biblijski rečnik i Sin Božiji

Zanimljivo je zapaziti teškoću sa kojom se „ortodoksna" teologija susreće kada pokušava da opravda novo, nebiblijsko značenje koje su Oci perioda posle Biblije pripisali terminu „Sin Božiji". Sendej govori o terminu „Sin Božiji" i postavlja pitanje da li se ta fraza koristila igde u Novom zavetu kako bi implicirala preegzistenciju. Da li se „Sin Božiji" u Bibliji odnosi samo na Isusa nakon njegovog rođenja, ili može da znači da je postojao kao Sin pre svog rođenja? Pitanje je od apsolutne važnosti za čitav trijadološki problem. Bez večnog Sina nema Trojstva. Koje su to onda biblijske činjenice u vezi sa Sinom Božijim?

> Da li on podrazumeva preegzistenciju ili ne? Šta bi moglo da se zaključi na osnovu Jevanđelja? Ne postoji sumnja da se u velikom broju slučajeva reči odnose na Hristovo ovaploćenje. Svi slučajevi kod Mateje, Marka i Luke imaju upravo to značenje. (Da li Jovan ikada priča o Isusu kao o preegzistentnom *Sinu?) O tome se može diskutovati. Moramo da tražimo izraze koji nisu dvosmisleni. Možda ih i nema mnogo.* [18]

Priznanje da Jovan možda zapravo ni ne pominje Isusa kao preegzistentnog Sina potvrđuje koliko se daleko kasnija ortodoksija udaljila od dokaza u Svetom pismu kada je u pitanju definicija Isusa.

---

[17] *Twelve More New Testament Studies, 175.*

[18] W. Sanday, "Son of God" u *Hastings Dictionary of the Bible,* 4:576, dodat akcenat.

Kasnija dogma u vezi sa verovanjem u „večnog Sina", termin kome Sveto pismo ne pruža podršku,[19] što je neophodno za spasenje, bilo je bazirano, kao što smo videli, na pogrešnom tumačenju Jovanovih reči i zamenom ključnih Jovanovih termina koje on koristi kako bi opisao Isusa novim značenjima. Razvoj hristologije bi mogao da bude sasvim drugačiji da su kritike ili komentari na delove iz Biblije imali značenje termina Sin Božiji kao „najvišeg hristološkog određenja, po poreklu jevreskog i mesijanskog".[20]

Mudrost Džejmsa Denija

Džejms Deni (1856-1971) bio je istaknuti teolog Škotske slobodne crkve koja je osećala da postoji nešto nebiblijsko u vezi sa izjavom da je „Isus Bog", iako je priznao da je trijadolog. U pismima koja je upućivao Nikol V. Robertson izjavio je:

> Čini se da je rečenica „Isus je Bog" jedan od provokativnih načina da se opiše verovanje u Božansku prirodu Hrista. Mislim da je isto tako sporna kao kada bi Mariju nazvali majkom Božijom... U Grčkoj, u prvom veku, moglo se reći da je Isus Bog. Ekvivalent u egleskom jeziku nije „Isus je Bog" (veliko početno slovo B), ali za nekog ko veruje u Njegovo istinsko Božanstvo, „Isus jeste bog" (malo početno slovo b, ne sam bog, već biće koje predstavlja prirodu koja pripada jednom Bogu) ... Oblik predloga koji našem idiomu pridodaje značenje tačne jednakosti Isusa i Boga čini neku vrstu nepravde prema istini.[21]

[19] Uporedi tvrdenje Basvel-a da „sa pouzdanošću možemo da kažemo da Biblija nema ništa da kaže u vezi sa „začećem" kao večnom odnosu između Oca i Sina" *(A Systematic Theology of the Christian Religion,* Zondervan, 1962, 111). Ali bez doktrine o večnom sinovstvu, doktrina o Trojstvu pada u vodu.

[20] Matthew Black, *Romans, New Century Bible* (Marshall, Morgan i Scott, 1973), 35.

[21] *Letters of Principal James Denny to W. Robertson Nicoll,* 124, 125.

Denijevo neslaganje zaslužuje pažnju od strane onih koji insistiraju na tome da Isus *jeste* Bog. Ljudsko biće u kome Božanstvo obitava je dobro kvalifikovano da bude Spasitelj. Ovo je Spasitelj koga je Bog pružio.

Gnostička tedencija u tradicionalnoj doktrini Trojstva

Činjenice u vezi sa crkvenom istorijom nalažu da su gnostički jeretici upotrebili to jevanđelje u pogrešne svrhe: „Jovanovo jevanđelje je usvojeno kao „njihovo" a akcenat u Jovanovim poslanicama o Isusu koji dolazi od krvi i mesa (1. Jovan 4:2, 2. Jovan 7) mora biti posmatran kao reakcija na doketski utisak koji je njegovo učenje očigledno provociralo."[22] Isus koji nije u potpunosti ljudsko biće zaista jeste konstruisan na osnovi pogrešnog razumevanja Jovanovog jevanđelja od strane gnostika. Jovanova reakcija na ovo pogrešno tumačenje njegovog Jevanđelja je bila obeležavanje jednog takvog ophođenja veoma „anarhističkim" (1. Jovan 4:3, 2. Jovan 7). „Bilo je to pogrešno tumačenje njegove namere."[23]

Ali da li je „ortodoksija" izbegla istu zamku kada je prevela Jovanov jezik koristeći grčke filozofske termine? Mnogi su se žalili na to da verska definicija Isusa kao nekog ko je „u potpunosti Bog i u potpunosti čovek" pogrešno predstavlja ono što je Jovan napisao i zanemaruje jednostavne opise ljudskog Isusa koje su dali Matej, Marko i Luka. Mora se uvažiti to da se učenje o „večnom Sinu" skoro u potpunosti oslanja na Jovanovo jevanđelje, čak iako biblijski rečnik priznaje da možda, čak i kod Jovana, ne postoji ni jedan odgovarajući tekst koji bi podržao preljudsko Sinovstvo Isusa.

Pregled i zaključak

Isusova ljudskost je postala nerealna onog trenutka kada je predloženo da on nije došao u postojanje u Marijinoj materici. Odsustvo bilo kakvih biblijskih dokaza za to da je Isus bio *Sin Božiji pre svog začeća* predlaže da široko rasprostranjeno verovanje u

[22] *J.A.T.* Robinson, *Twelve More New Testament Studies, 142.*

[23] Isto

njegovo preljudsko postojanje možda i nije čvrsto podržano u Svetom pismu. Predlažemo da je ono bazirano na pogrešnom tumačenju Jovanovog jevanđelja, i na zanemarivanju čudnog jevrejskog koncepta predodređenja koje se ovde može pronaći. Činjenica da ništa nije rečeno u vezi sa preegzistencijom u jevanđeljima Mateja, Marka, Luke i u Delima Apostolskim (i Petrovim poslanicama) mora da nas natera da se zapitamo da li nam je Jovan zaista dao toliko drugačiju sliku Isusa pripisujući mu svestan život pre začeća. Da li je Jovan zaista postavio „trijadološki problem" koji je prouzrokovao toliko problema u prvih nekoliko vekova?

Tekstovi u Jovanovom jevanđelju koji se smatraju dokazima o bukvalnoj preegzistenciji Isusa su pogrešno protumačeni, jer je premalo pažnje posvećeno jevrejskim kategorijama misli Jovana i Isusa. Posebno je zanemaren fenomen da prošla vremena ne označavaju uvek to da se radnja dešava u prošlosti. Samim tim, Isus nije mislio to da se već „popeo na nebo" (Jovan 3:13), a kamoli to da je bukvalno oduvek bio u raju . Sam on je kasnije rekao da se „još uvek nije popeo" (Jovan 20:17) ali da mu je suđeno da to uradi kako bi ispunio Davidovu viziju o Sinu Čoveka (Jovan 6:62). Njegova slava je bila pripremljena za njega pre nego što je svet počeo da postoji (Jovan 17:5), i on je izabran kao vrhovni predstavnik Boga, Mesija, daleko pre Avrama (Jovan 8:58). Upravo je kao *ljudski Sin Čovečji* on „preegzistirao" u božanskom planu. Ni jedna rečenica u Jovanovom jevanđelju ne govori o „Bogu, Sinu" koji je preegzistirao u raju. Isusovim razmišljanjem dominira pojam da on mora da izvrši ono što je unapred predodređeno u Božanskom planu: „Nije li to trebalo da Hristos pretrpi i da uđe u slavu svoju? ... Sve treba *da se svrši* šta je za mene napisano u zakonu Mojsijevom i u prorocima i u psalmima" (Luka 24:26, 44).

Pojam o stvarnom postojanju pre začeća na kraju je doveo do zastrašujuće kompleksnosti i konflikata oko Isusove prirode koji nikada nisu bili razrešeni. Argumenti su utišani nametanjima dogmatske hristologije (u Nikeji i Halkidonu), koji su izdiktirali

zvanično rešenje tog problema. Međutim, ovo rešenje pokušava da razreši pitanje koje za osnovu uglavnom ima jevrejsku teologiju koju su grci lako i, nažalost, pogrešno protumačili. Nesrećni slučajevi ove rasprave oko prirode Boga i Isusa su bile upravo kardinalne biblijske istine u vezi sa Bogom sačinjenim od jedne osobe i pravom ljudskošću Isusa.[24] Pošto put do večnog života počinje pravim poštovanjem Oca kao jedinog istinskog Boga, i Isusa kao Mesije (Jovan 17:3), čitaoci Biblije bi trebalo da budu upozoreni na moguću ozbiljnu štetu nanesenu veri onog trenutka kada su filozofski nastrojeni Grci pročitali Jevanđelje po Jovanu bez čvrstog osnova u Starom zavetu, ne uzimajući u obzir hristologiju Mateje, Marka, Luke i Dela, koja je prebrzo odbačena kao „primitivna". U vezi sa tim, reči Karla Ranera predstavljaju podsticaj povratku najranijem sloju hristologije. On priznaje da:

> Često smatramo da je tradicionalnu hristologiju teško razumeti ... Na primer, dozvolite da kao centralno uverenje Svetog pisma uzmemo izjavu da je Isus Mesija i da je kao takav postao Gospodar tokom svog života, smrti i vaskrsnuća. Da li se svi slažu da je doktrina metafizičkog Sinovstva, onakva kakvu je prepoznajemo i izražavamo u halkedonskim deklaracijama, učinila ovo uverenje jednostavno zastarelim i da nas sada samo interesuje njegova istorijska strana… ? Da li je u pitanju hristologija Dela, koja počinje odozdo, pukim primitivnim ljudskim iskustvom Isusa? Ili da li ima nešto posebno da nam kaže, nešto što klasična hristologija ne kazuje istom jasnoćom?[25]

Analiza koju je sproveo Karl Raner a koja se tiče upotrebe reči „Bog" u Novom zavetu sadrži ponavljanje: „Ni u jednom tekstu Novog zaveta reč *theos* (Bog) nije upotrebljena na takav način da izjednačuje Isusa sa Njim koji se na drugim mestima u Novom

[24] Jovan 17:3; 5:44; 5. Mojsijeva 6:4; Marko 12:29 1. Korinćanima 8:4-6; Efescima 4:6; 1 Timotejeva 2:5; Juda 25.

[25] *Theological Investigations,* 1: 155ff.

zavetu oslovljava sa *ho theos,* što znači Vrhovni Bog.[26] „Nigde u Novom zavetu se ne može pronaći tekst gde se pod *ho theos* (Bog) bez sumnje misli na trijadološkog Boga kao celini koja postoji u tri Osobe."[27]

Predlažemo da se napravi lažna razlika između takozvane Jovanove „visoke" hristologije i hristologije koja u sinoptici polazi „odozdo". I Jovan i Sinoptika daju opis Isusa koji ne samo da polazi „odozgo" (Matej i Luka opisuju Isusovo božansko poreklo u Marijinoj materici), nego i „otpozadi", po čemu je Isus kulminacija obećanja iz Starog zaveta da će se pojaviti veći sin Davidov. Zapravo, sva hristologija Novog zaveta je mesijanska. Svaki pisac doprinosi, sa akentom na različitim delovima, jednom portretu Isusa kao Sina Božijeg, *u tom mesijanskom smislu.* Upravo je promena termina „Sin Božiji" u biblijksom smislu u „Bog Sin" ta koja se dokazala toliko katastrofalnom kada je u pitanju predstavljanje Isusa od strane apostola. Lampe na silu nameće poentu da uvođenje koncepta bukvalne preegzistencije dovodi u sumnju pravu ljudskost Isusa.

> Hristološki koncept preegzistentnog božanskog sina svodi pravu, društvenu i kulturno uslovljenu ličnost Isusa na metafizičku apstrakciju „ljudske prirode..." Ljudska priroda u skladu sa klasičnom aleksandrijskom tradicijom, bila je hipostazirana u božanskoj Osobi Sina; ona je postala ljudska priroda božanskog ličnog subjekta... U skladu sa ovom hristologijom, večni Sin preuzima bezvremenu ljudsku prirodu, ili je učini bezvremenom time što je učini svojom; u pitanju je ljudska priroda koja ništa esensijalno ne duguje geografskim okolnostima; ona ničemu ne odgovara u stvarnom konkretnom svetu; *Isus, nakon svega, nije stvarno došao od krvi i mesa.*[28]

[26] Isto

[27] Isto, 1:143.

[28] *God as Spirit,* 144, dodat akcenat.

Slično upozorenje u vezi sa opasnošću koja može da se desi pretvaranjem Isusa u biće koje je večno postojalo pre rođenja dolazi od strane Paula Van Burena:

> ne postoji jasna indikacija da je (Isusov) prioritet namenjen da bude u vremenskom smislu. Možemo da zaključimo da kada je u pitanju najranija Crkva, Isusu je dodeljen prioritet koji rabini dodeljuju Tori. Ukoliko bi neko rekao da je u pitanju prioritet u vremenskom smislu, to bi bila tvrdnja da je Isus iz Nazareta, od majke Marije, postojao sa Bogom pre stvaranja sveta. Za ovu tvrdnju se može reći da je gora od nerazumljive. Ona bi uništila svu koherentnost u esencijalnoj hrišćanskoj tvrdnji da je Isus bio istinski ljudsko biće, da je Reč postala *meso*. Isus iz Nazareta je otpočeo svoj život, počeo da postoji u određenom trenutku u prošlosti: Reč je postala *meso.* [29]

Ovaj tom je ispunjen željom da se izbegne jedan takav apstraktni Isus i da se pokrene povratak istorijskog Isusa, obećanog Mesije Izraela. Čitanjem Jevanđelja po Jovanu na način koji mi predlažemo, dozvoljava Jovanovom Isusu, ma koliko uzdignutom, da bude toliko ljudski kao u Sinoptici.

Pronalaženje preegzistentnog Sina u Jevanđelju po Jovanu će objasniti podcenjivački način na koji ,,ortodoksni" kritičari ponekad odbacuju Lukinu hristologiju kao ,,popularnu". Činjenica je da Luka predstavlja uobičajenu mesijansku hristologiju Novog zaveta koja se ne podudara sa onim što je postalo ,,ortodoksno" u dobu posle Biblije. Kada se govori o stihu 1:35 u Jevanđelju po Luki, ,,Ta sveta stvar koja je generisana ...", Strahan kaže, ,,Ovo pripada sredini gde je teološka ideja o preegzistenciji Isusa utrla put popularnijoj koncepciji njegovog fizičkog rođenja."[30] Ali ovo je kružni

[29] *A Theology of Jewish-Christian Reality* (Harper & Row, 1983), 82.

[30] R.H. Strachan, "Holiness" *Dictionary of the Apostolic Church,* 1:568.

argument. Da li je Luka odbacio ideju o preegzistenciji Isusa zarad popularnijeg shvatanja? Umesto toga, izgleda da je postapokaliptična „ortodoksija" razvila tačku gledišta koja je zamenila onu Lukinu i Jovanovu. Pomak je bilo lakše postići polaskom od Jovanovog jevrejsko-hrišćanskog jezika, i za Jovana se tada mislilo da je prikazao Isusa kao izrazito drugačijeg od Sinoptičke slike. Ponovno ustanovljavanje mesijanske hristologije i harmonije između sva četiri pisca Jevanđelja bi doprinelo ujedinjenju vernika oko centralne potvrde koja se javlja u Novom zavetu u vezi sa tim da je Isus Hrist, Sin Božiji, glasnik dolazećeg Carstva Božijeg. Ovo je, pre svega, ono što je Jovan i hteo da dokaže kada je objavio da je život moguće pronaći u Isusu koji je Sin Božiji i Mesija (Jovan 20:31; vidi Matej 16:16). Poziv da se veruje u *tog* Isusa ostaje isto toliko moderan i hitan kao što je oduvek i bio. Povratak Isusu, Mesiji, uključiće ponovno otkrivanje Sinoptičkih jevanđelja i Jevanđelja u vezi sa Carstvom Božijim, dosta zanemarenu poruku o spasenju istorijskog Isusa i Apostola. Veliki deo savremenog propovedanja se nastavlja kao da je *sve* što se računa upravo onih nekoliko stihova iz Pavlovih poslanica i Isusov krst.

Neki od argumenata koji su napredovali u korist doktrine Trojstva izuzetno dovode do zabluda. U Bibliji, rečeno je da postoji jedan koji se naziva Ocem i koji je Bog, i jedan koji se zove Sveti duh koji jeste Bog. Ali mi znamo da postoji samo jedan Bog. Samim tim, mora da postoje tri osobe koje sačinjavaju Boga. Ovo je jedan od izuzetnih načina da se predstave dokazi. Zapravo, postoji jedan u Novom zavetu koji se zove Otac i za koga je preko 1300 puta rečeno da je Jedan Bog *(ho theos)*. On je takođe osmišljen da bude „jedini Bog" (Rimljanima 16:27; Juda 25) „ onaj jedan koji je sam Bog" (Jovan 5:44) i „jedini pravi Bog" (Jovan 17:3). Postoji jedan koji se naziva Sinom, Isus Hrist, kome je dat naziv Boga *(theos)* sigurno dva puta (Jovan 20:28, Jevrejima 1:8) ali nikada nije nazvan terminom *ho theos* koje ima apsolutno značenje „jednog Boga", „jednog koji jeste Bog" ili „jedinog pravog Boga."

Ovi podaci skoro nikako ne govore da postoje dvojica koja imaju isti rang Boga, niti da su obojica Jedan Bog. Dodajte ovom činjenicu da se za Boga u Starom zavetu kaže da je pojedinac hiljadama puta, i trebalo bi da bude jasno da trijadologija nije podržana od strane biblijskih podataka. Štaviše. termini „jedini Bog", „jedan ko sam je Bog" i „jedini pravi Bog", koji se isključivo odnose na Oca, ukazuju na jedinstvenu klasifikaciju Njega kao nekog ko se razlikuje od Sina. Gomila tekstova iz Novog zaveta predstavljaju Isusa kao nekog ko je podređen Ocu, što predstavlja činjenicu koja se često ne slaže sa shvatanjem da je Sin jednak Ocu [31]. Pavle je verovao da je Sin za svagda podređen Ocu nakon što je predao (buduće) Kraljevstvo Bogu (1. Korinćanima 10:34).

Ukoliko je Trojstvo dato u Novom zavetu, očekivalo bi se da će u bar jednom stihu negde stajati da je jedan Bog „Otac, Sin i Sveti duh". Takve izjave nema nigde na stranama Svetog pisma. Čak i kada se Otac, Sin i Sveti duh sastanu u biblijskom pasusu, za njih nikada nije rečeno da su „jedan Bog" (Matej 28:19; 2. Korinćanima 13:14). Izuzetno je to da pozdravi na početku Pavlove poslanice nikada nisu poslati od strane Svetog duha. Svetom duhu se niko nije obratio niti mu se molio.

Međutim, kada Pavle definiše monoteizam kao nešto što se razlikuje od politeizma, on izričito kaže da postoji jedan Bog, *Otac* i da ne postoji ni jedan drugi Bog osim tog jednog Boga, Oca (1. Korinćanima 8:4,6)[32]. Tu u najjednostavnijoj lepoti leži biblijska

[31] Ova teza ima podršku od strane istaknutog egzegete Hauard Maršala koji je napisao. pregled knjige je dao Jervel, *The Theology of the Acts of the Apostles,* u *Evangelical Quarterly* 70: 1, Jan. 1998, 76).

[32] Simptomatički, konfuzija se javlja oko Boga usled toga što učeni ljudi neadekvatno citiraju Pavlovu veru. Samim tim, Klas Runia kaže: „Pavle piše Korinćanima: „Postoji jedan Bog od koga potiču sve stvari i za koga mi postojimo"*(An Introduction to the Christian Faith,* Lynx Communications, 1992, 114). Ali Pavle je zapravo napisao: „Za nas postoji jedan Bog *Otac.* Runija dodaje da Jakov i drugi apostoli, podjednakim akcentom, iskazuju

vera. Svi ostali argumenti bi trebalo da padnu u vodu. Božanstvo nije bilo prošireno. Bog je i dalje sam Otac u Hebrejskoj Bibliji. On je Gospod Bog Isusove vere. Isus jasno sebe definiše kao „gospodara" koji nije jedan Gospod Bog koji se pominje u *Šemi* (Marko 12:35-37). Isus je Gospod Mesija i samim tim je konstantno oslovljavan kao „Gospod Isus Hrist (Mesija)"[33] Njegova mesijanska titula „Gospod" je uzeta iz Psalma 110: 1. To što trijadolozi stalno mešaju vrhovnu mesijansku titulu „Gospod" sa titulom „Gospod" koja ima značenje Gospod Bog, upravo to jeste uzrok svih ovih teškoća. Ne postoji dobar razlog da se pomuti jasnoća između Gospoda Mesije *(adoni)* i Gospoda Boga *(Yahveh i adonai)* (Psalmi 110: 1:5).[34] Još uvek možemo u potpunosti da priznamo to da Isus radi za Boga. Važna poenta je načinjena od strane Kairda kada se osvrnuo na jevrejski običaj da zastupnika oslovljavaju kao da je glavni.

> [U 2. Jezdra 5:43-56] ... Božiji predstavnik, arhangela Urila je ispitao Jezdra kao da je on i Stvaralac i Sudija. Jezdra koristi isti način kada se obraća Urilu („moj gospodu, moj gospodaru") kao i kada se direktno obraća Bogu. Ova praksa tretiranja zastupnika kao da je glavni ima ključnu važnost u hristologiji Novog zaveta.[35]

Mnogi trijadolozi izgleda da su zadovoljni kada vide dva kontradiktorna predloga u isto vreme a ne pokušavaju da ih dovedu u harmoniju: Bog je jedan a opet On je tri. Ovo je ono što se čini da zvanične vere pitaju o njima. Ali Biblija ne zahteva takve mentalne napore. Neki trijadolozi pokušavaju da pobegnu od optužbe da

---

da je *Isus Hrist takođe Bog* (Isto, akcenat njegov). Ali gde tačno Jakov ili Petar navode to da je Isus Bog?

[33] Luka 2:11; Rimljanima. 16:18; Kološanima 3:24. Vidi Luka 1:43 i vankanonska knjiga Solomonovi psalmi 17:32; 18:7.

[34] Na grčkom jeziku iz LXX sve tri reči se javljaju kao *kurios*.

[35] G.B. Caird, *The Language and Imagery of the Bible* (Philadelphia: Westminster Press, 1980), 181.

verovanje u tri osobe, od kojih je svaka Bog, mora da uključi verovanje u tri Boga. Oni odgovaraju time što kažu da Bog i Isus nisu osobe u smislu u kom mi obično koristimo taj termin. Međutim, očigledna činjenica jeste ta da svaki pisac Novog zaveta opisuje Isusa kao nekog ko je samosvestan da se razlikuje od Oca. Ne postoji mistifikacija u vezi sa terminom Sin i ni jedna jedina reč u vezi sa „večnim generisanjem". Kontradiktoran predlog otelotvoren u Trojstvu je bespotreban i nebiblijski. Ima tendenciju da umanji kardinalni biblijski princip da je Bog jedan i da je osnova čitave istine ta da je Isus Mesija, Sin Božiji i sin Davidov (Matej 16:16; 2. Samuilova 7:14; Jevrejima 1:5).

Hrišćani imaju pravo da znaju koje su ideje oblikovale sistem verovanja koji im je predstavljen kao vera. Mnogi nisu svesni kripto-gnostičkog elementa koji nam je predat u okviru trijadološke hristologije. Tokom svog služenja, Pavle se borio da otera opasnost koja dolazi od „lažno nazvanog razuma*(gnosis)*" (1. Timotiju 6:20) U Crkvi koja je usledila u periodu nakon apostola, opsanost da će gnostička filozofija prodreti u veru nije bila izbegnuta. Iako je Crkva tvrdila da odbija javne oblike gnosticizma, ona nije uspela da spreči to da suptilniji gnostički uticaj pokvari prvobitno učenje u vezi sa Bogom i Hristom. Pokušaj da se proglasi Isusova božanska priroda dovela je do neizrecive kompleksnosti koja se javila oko njegove „dve prirode" i usled pozajmljivanja paganskih koncepata koji se nisu mogli naći u Svetom pismu. Beleška istaknutog stručnjaka za rani gnosticizam zaslužuje to da ga čuju široke narodne mase:

> Rani hrišćanski Oci, pre svega Irinej i Tertulijan, naporno su radili na tome da pronađu oblike koje bi preovlađujuću podelu jednog Isusa Hrista učinile razumnom. Strogo govoreći, u tome nisu uspeli. Harnak je bio primoran da kaže: „Ko može da tvrdi da je Crkva ikada prevazišla gnostičku doktrinu o dve prirode ili valentinijanski doketizam? Čak i kasniji sabori Crkve koji su se bavili diskusijom na temu hristoloških problema pokušavajući da ih razreše na komplikovan i danas neshvatljiv način, nisu u

> ovome uspeli; *jedinstvo crkve zavisilo je tačno od ovoga ...* Često se zaboravlja da su gnostički teolozi videli Hrista kao „jednosuštnim" sa Ocem, pre nego što je crkvena teologija ustanovila ovo kao princip, kako bi sačuvali njegovu potpunu božansku prirodu.[36]

Ukoliko hrišćane treba usmeriti ka tome da prepoznaju i da služe Hristu iz Svetog pisma i Bogu, Ocu, onda će oni želeti da poseduju najpreciznije znanje u vezi sa tim ko je Hrist zapravo. Takvo razumevanje će se svesti na prikaz Isusa onakvim kakvog ga predstavljaju hrišćanski dokumenti. Sumnjivo je to da li tradicionalne, ortodoksne definicije Isusa uzimaju u obzir proporcije biblijskog materijala. Jovanov prolog je imao toliki značaj kada je u pitanju definicija Isusa da su svi ostali dokazi morali da se klanjaju prema onome što se u tom pasusu shvata kao istinito. Pavlova poznata hristološka izjava u Drugoj poslanici Filipinjanima je isto tako uzeta kao norma za sve ostale trenutke kada se Isus pominje, iako mnogi ne veruju da Pavle išta kaže u tom tekstu što ima veze sa preegzistentnom osobom. Zapravo, on navodi vernike da žive žrtvujući se kao što se žrtvovao Mesija Isus, koji zapravo i jeste predmet Pavlove izjave (Filipljanima 2:5).[37]

---

[36] Kurt Rudolph, *Gnosis: The Nature and History of Gnosticism* (Harper & Row, 1983), 372, emphasis added.

[37] Uporedi A.H. Mekneilovo gledište da su „mnogi sumnjali u to da li se Pavle bavio jednom takvom providnom misterijom u takvom kontekstu." U Poslanici Filipljanima 2 Pavle „moli Filipljane da prekinu razdor i da se jedni prema drugima ophode ljudski. U 2. Poslanici Korinćanima 8:9 On moli svoje čitaoce da budu liberalni i milostivi. Postavlja se pitanje da li bi za njega bilo prirodno da nametne ove dve jednostavne lekcije o moralu time što će ih slučajno pomenuti (a samo jednom ih pominje) kada je u pitanju ogroman problem oko oblika ovaploćenja. Mnogi misle da bi njegovi skromni apeli mogli da imaju bolji efekat ukoliko bi bili usmereni ka inspirišućom Hristovom poniznošću i žrtvovanju sebe u svom ljudskom životu, kao u 2. poslanici Korinćanima 10: 1: „ molim vas, blagosti radi i dobrote Hristove" *(New Testament Teaching in the Light of St. Paul's,* Cambridge University Press, 1923, 65). Slučaj kada je u Poslanici Filipljanima 2:5 ff. opis ljudskog Isusa ispiran u člancima koje je napisao C.H. Talbert, „Prolem oko preegzistencije u Poslanici Filipljanima 2:6-11" *Journal of Biblical Literature* 86 (1967): 141-153; J. Murphy O'Connor,

Ukoliko se potpun značaj ukaže dokazima koji pružaju Dela apostolska, Sinoptika i poslanice koje nije napisao Pavle, postaje jasno to da se pruža kombinovano svedočenje toga da Isus kao *Mesija* nije Bog u halkidonskom smislu. Isto se može reći i za Jovana. Jovanova sopstvena zaključna izjava u vezi sa svrhom Jevanđelja, koja tvrdi da u Isusa treba verovati kao u nekog ko je Mesija (Jovan 20:31), ukazuje na činjenicu da je on u ravni sa svedocima njegove vere. Čak i Poslanica Jevrejima 1: 10, u kojoj se čini da svi tekstovi opisuju stvaranje Isusovo u Postanku, zapravo to ne radi.[38] Pisac izrazito naglašava to da se radi o „naseljenoj zemlji *budućnosti"* (Jevrejima 2:5) o kojoj je on govorio; a Bog je bio taj koji se odmarao dok je stvarao (Jevrejima 4:4) dok je, kako to Isus tvrdi, Bog bio taj koji ga je „ načinio muškarcem i ženom" (Marko 10:6; uporedi 13:19). Ukoliko u Novoj američkoj standardnoj verziji stoji „kada On ponovo donese prvorođenče na svet" (Jevrejima 1:6), jasno je da autor od nas želi da Isusa po svojoj pomenutoj funkciji shvatimo kao osnivača dolazećeg sveta Kraljevstva (uporedi Isaija 51:16). Povremeni „teški stihovi" ne smeju da zanemare jasne dokaze koji su dati svuda u Svetom pismu.

"Hristološka antropologija u Filipljanima 2:6-11," *Revue Biblique* (1976): 26-50; G. Howard, "Filipljani 2:6-11 i ljudski Hrist" *Catholic Biblical Quarterly* 40 (1978): 368.-387.

[38] Za detaljniji opis Poslanice Jevrejima 1: 10,F.F. Brusova analiza u *New International Commentary* o Poslanici Jevrejima (Erdmans, 1964) je od ključnog značaja. Pisac Poslanice Jevrejima citira tekstove koji se razlikuju značajno od Mazoretskog hebrejskog teksta.

XIV. EPILOG: VEROVATI ISUSOVIM REČIMA

Gospod je Bog naš jedini Gospod -Isus Hrist

Veoma je važna činjenica, koja se često zanemaruje, da Isus izjednačava izvornu veru sa verovanjem u njegove *izreke i reči.* "Ko moju reč sluša i veruje Onome koji je mene poslao, ima život večni" (Jovan 5:24). Ovo insistiranje na Isusovoj poruci i učenjima je takođe veoma naglašeno u sinoptičkim jevanđeljima, i upozorava nas da ne razdvajamo Isusa od njegovih reči gradeći time drugačiju sliku Isusa u nama. Jovan prenosi Isusove reči kada kaže "Koji se odreče mene, i ne prima reči moje... ona će mu suditi u poslednji dan" (Jovan 12:48). "Verovati Mojsiju" je isto što i "verovanje njegovim pismima" (Jovan 5:46, 47), pa je u istom kontekstu "verovati Isusu" ekvivalentno verivanju u *njegove reči* (Jovan 5:47). Izgleda da ovo daje odgovor na svako pitanje o značaju "doktrine" u poređenju sa "praksom", "Koji god... ne stoji u nauci Hristovoj onaj nema Boga" (2. Jovanova 9).[1] Isusova sopstvena vera je u središtu svega što je rekao i uradio. Ali da li naša tradicija verno oslikava tu "jevrejsku" veru? Po Spasitelju, nije moguće verovati njemu ukoliko nismo spremni da verujemo Mojsiju (Jovan 5:46, 47). Neuspeh u prihvatanju vere Izraela i onoga što je Mojsije rekao o dolazećem Mesiji - u 5. Mojsijevoj 18:15-18 - će dovesti do katastrofalnih posledica pri verovanju u Hrista.

Očigledno je da hrišćani treba da veruju u sve što je Isus rekao, bilo da su to saveti za ponašanje hrišćana ili izreke vezane za njega

[1] Zbunjeni smo zato što dr. James Kennedy izgleda da ne shvata ogroman naglasak na Isusovim učenjima. On piše "Mnogi ljudi danas misle da je suština hrišćanstva u Isusovim učenjima, ali to nije tako... Hrišćanstvo nije organizovano oko Isusovih učenja, već oko Isusove ličnosti i inkarniranom Bogu koji je došao na svet da na sebe primi naše grehe i umre umesto nas" "How I know Jesus is God," *Truths that Transform,* 11. Nov., 1989).

samoga. Te dve stvari su nerazdvojne u Bibliji, pa se "doktrina" ne može postaviti nasuprot ponašanju. Odnos sa Isusom se može izgraditi samo kroz njegovu reč. Hristove reči su put ka njegovoj spoznaji. Njima se "atmosfera" i um Duha prenose verniku. Može biti da hrišćani udišu zagađeni vazduh grčke filozofije i da bi osetili značajno poboljšanje svog duhovnog zdravlja kada bi pokušali da udišu čistu atmosferu hebrejske biblijske misli.

Uspešno hrišćanstvo zavisi od Spasiteljevog saveta da "ako ostanete u meni i reči moje u vama ostanu" (Jovan 15:7; 2. Jovanova 9). Svako lažno verovanje je opasno zato što je izgrađeno na odbacivanju onoga što je Isus rekao. Stoga, nema potrebe za pronalaženjem izgovora za pokušaje da se otkrije sta je zapravo, po Jovanu i drugim jevanđeljima, Isus rekao o sebi i svom odnosu sa Bogom. U jevanđeljima je verovanje u Isusa izjednačeno sa verovanjem u ono što je Isus rekao kao i u ono što je činio i što čini - i ono što će učiniti kada se vrati sa moći i slavom kako bi uspostavio svoje carstvo na zemlji. Stoga je veoma važno šta hrišćanin razume i u šta veruje. Trenutni stav nam govori da "doktrina" razdvaja i da je treba izbegavati. Istina je sasvim suprotna: doktrina bazirana na svedočanstvima o Isusovim rečima je jedina nada za ujedinjenje u sadašnjoj haotičnoj podeljenosti u crkvama. Izgleda da je crkva previdela suštinu Isusovog učenja: da pokajanje i oproštaj zavise od obraćenikovog inteligentnog prijema Mesijinog sopstvenog jevanđelja o Carstvu Božjem (Marko 4:11, 12; Luka 8:12).

Marko 12:28 ff. predstavlja Isusa kako afirmiše sopstveno verovanje u unitarni monoteizam Jevreja. Na tom pasusu u Svetom Pismu treba da se zasnivaju sve diskusije o Bogu. Jovanov "jevrejski" monoteizam nikada ne dolazi u pitanje. Otac je ipak "jedini istiniti Bog" (Jovan 17:3), "jedini Bog" (Jovan 5:44), a budući da je Isus očigledno različita osoba od Oca, Isus nije Bog. On je u potpunosti ovlašćeni poslanik Boga, savršeni kralj Izraela za kojim žudi Stari Zavet. Isus savršeno izražava karakter svog Oca i prenosi njegovu poruku o Carstvu (Luka 4:43). Stoga se može reći

da "u Njemu živi svaka punina Božanstva" (Kološanima 2:9).[2] Ali to ne znači da je on sam Bog.

Jovanov potpuno ljudski Isus nije samo Isus predstavljen u kanonskom Svetom Pismu, već takođe privlačniji model za oponašanje od mnogih tradicionalnih verzija Isusa. Onaj koji je stvarno (prerušeni?) Bog bi izgledao toliko uzvišeno iznad nas da ne bismo imali nikakvih izgleda da živimo kao on. Ali Jovanov Isus se, iako je jedinstven zbog vrline duha koji mu je dat "bez mere" (Jovan 3:34), ne distancira od sledbenika, iako bi oni bili nesposobni da urade što je on uradio. On stalno obećava da "kao" što je on poslat u svet, i oni će biti "poslati u svet" da izvrše dela koja su isto toliko velika ili čak i veća od njegovih (Jovan 17:18; 14:12). I "kao" što je on jedno sa Ocem, to će biti i sledbenici (Jovan 17:11,21). Kao što je on poslat da najavi Carstvo Božje (Luka 4:43), i oni su.

Stoga je cilj ove knjige da predloži način za ispravnije verovanje u ono u što je Isus verovao o Bogu i sebi, i da stoga svoje doktrine uskladimo sa tim. "Koji stoji u nauci Hristovoj onaj ima i Oca i Sina" (2. Jovanova 9). Svaka reč koju je izgovorio Mesija je dragocena, zato što reči koje on izgovara nose "duh i život" (Jovan 6:63). Nisu samo reči te koje nas mogu odvesti u "život u dolazećem dobu", život u Carstvu Božjem. Jovan se ne razlikuje od sinoptičkih jevanđelja po čestoj upotrebi izraza "Carstvo Božje". Jovanov Isus o carstvu govori kao o "večnom životu", koji se u skladu sa hebrejskim značenjem pravilno tumači kao "život u dolazećem dobu." Jovanov rečnik se, kako u slučaju Isusovog identiteta, tako i u slučaju njegove poruke, mora prevesti nazad u "hebrejski" original kako bi se prvobitna slika Isusa pojavila ispod slojeva tradicije koje su je iskrivile. Upravo sa ovim na umu mi pozivamo na preispitivanje nekih postbiblijskih načina razumevanja Jovana koji ometaju inteligentno čitanje Biblije i onemogućavaju veru u Isusa i poslušnost u koju je verovao i koju je propovedao.

[2] Veoma sličan jezik o punini Boga koja živi u hrišćanima se pronalazi u Efescima 3:19.

Obnova verovanja u Isusa kao Mesiju će raščistiti maglu konfuzije koja obavija jevanđelje koje je proglasio Isus. Trenutno, savremeni evangelizam deluje kao da Jevanđelje nije propovedano pre Isusove smrti. Pogled na sinoptička jevanđelja pokazuje da to nije tačno. Isus je najavio Jevanđelje *o Carstvu* mnogo pre nego što je i pomenuo svoju smrt i vaskrsnuće.[3] Pogrešno je graditi teološki sistem na određenim tekstovima iz Pavlovih poslanica bez uzimanja u obzir Hebrejske Biblije i sinoptičkih pogleda na jevanđelje koje potiče sa Isusovih usana.

Gubitak jasnog razumevanja o tome ko je bio Isus je odgovorno za ukorenjenu teološku tradiciju da je Isus na neki način prezirao titulu "Mesije" i da se Novi Zavet bori da Mesijanstvo zameni kategorijama koje su bliskije bezbožničkim obraćenicima. Doktrina Trojstva je nesrećno skretanje koje zamenjuje biblijski fokus na Mesiju i njegovo dolazeće Carstvo pitanjima o metafizici i "odnosima" unutar Boga. Hrišćani su predugo gledali u pogrešnom smeru: unazad prema potomku iz raja ili takozvanom "večnom Sinu", umesto unapred ka dolasku Mesije u slavi svog Carstva.

Više nije dovoljno tvrditi da je obična jednačina "Isus = Bog" validno tumačenje novog Zaveta. Isus se nigde ne naziva *ho theos*.[4] Izgleda nam veoma začuđujuće da u Svetom Pismu ne postoji ni jedan slučaj reči "Bog", koja u više hiljada navrata označava vrhovnog Stvoritelja, u kome se može pokazati da označava "Trojnog Boga." Ukoliko "Bog" nigde ne nosi značenje "Bog u tri osobe", koncept Trojstva se urušava. Dokazi snažno pokazuju da je Trojni Bog stran biblijskom otkrovenju. Inteligentna studija Biblije mora potražiti revidiranu hristologiju koja uzima u obzir očiglednu i upornu podređenost Isusa Jednom Bogu. Kategorija Mesije,

[3] Videti, na primer: Marko 1:14, 15; Luka 4:43; Luka 18:31-34.

[4] Jovan 20:28 i Jevrejima 1:8 su izgleda jedini izuzeci. Određeni član se u ovim stihovima upotrebljkava u značenju vokativa. Ni u jednom stihu se Isusu ne obraća kao Bogu u apsolutnom smislu. Uporedi C.F.D. Moule, *An Idiom Book of New Testament Greek,* 116, 117.

vrhovnog i uzvišenog božanskog Božjeg poslanika, je adekvatna za obuhvatanje svega što Novi Zavet ima da kaže o Isusu. Religiozna služba opisana grčkom rečju *latreuo* se u svoja 21 ponavljanja odnosi na Boga Oca, dok se Mesiji pošta odaje kao poslaniku Jednog Boga**.**

Profesor teologije je na kursu hristologije primetio da "naša tradicija najbolje igra uz doketsku muziku."[5] U interesu obnove potpune ljudskosti Isusa, slave njegovog Mesijanstva i jedinstvenog veličanstva Jednog Boga, njegovog Oca, mi predlažemo da ona ponovo treba da igra uz hebrejske, biblijske melodije. Verovatno niko ne orkestrira te melodije bolje od Jovana.

[5] D.M. Scholer, Northern Baptist Seminary, winter quarter, 1986.

BIBLIOGRAFIJA

Abbot, E.A. *Johannine Grammar.* London: A. & C. Black, 1906.
Addis, W.E. *Christianity and the Roman Empire.* New York: W.W. Norton, 1967.
Alford, Henry. *Greek New Testament.* London: Rivingtons and Deighton, Bell & Co., 1861.
Baillie, Donald. *God Was in Christ.* London: Faber, 1961.
Bainton, R.H. *Hunted Heretic: The Life and Death of Michael Servetus.* Beacon Press, 1953.
Barrett, C.K. *Essays on John.* London: SPCK, 1982.
Barrett, C.K. *The Gospel According to St. John.* London: SPCK, 1972.
Baur, F.C. *Church History of the First Three Centuries.* London: Williams and Norgate's, 1878.
Beasley-Murray, G.R. *John, Word Biblical Commentary.* Waco, TX: Word Books, 1987.
Beisner, E. Calvin. *God in Three Persons.* Tyndale House Publishers, 1984.
Bernard, J.H. *St. John, International Critical Commentary.* Edinburgh: T. & T. Clark, 1948.
Berkhof, Hendrikus. *Christian Faith.* Grand Rapids: Eerdmans, 1979.
Bevan, RJ.W. *Steps to Christian Understanding.* Oxford University Press, 1958.
Black, Matthew. *Romans, New Century Bible.* Marshall, Morgan & Scott, 1973.
Boettner, Loraine. *Studies in Theology.* Grand Rapids: Eerdmans, 1957.
Borgen, P. "God's Agent in the Fourth Gospel," in *Religions in Antiquity: Essays in Memory of E.R. Goodenough.* Ed. J. Neusner. Leiden, 1968.
Boyd, Gregory. *Oneness Pentecostals and the Trinity.* Baker Book House, 1995.
Brown, Harold. *Heresies.* Doubleday, 1984.
Brown, Raymond. *The Birth of the Messiah.* London: Geoffrey Chapman, 1977.

Brown, Raymond. *The Gospel According to John, Anchor Bible.* New York: Doubleday, 1966.
Brown, Raymond. *Jesus, God and Man.* New York: Macmillan, 1967.
Bruce, F.F. *The Epistle to the Hebrews, New International Commentary on the New Testament.* Grand Rapids: Erdmans, 1964
Bruce, F.F. *Romans, Tyndale New Testament Commentaries.* Grand Rapids: Eerdmans, 1985.
Brunner, Emil. *Christian Doctrine of God. Dogmatics.* Philadelphia: Westminster Press, 1950.
Buswell, J.O. *A Systematic Theology o fthe Christian Religion.* Zondervan, 1962.
Buzzard, Anthony. *The Coming Kingdom of the Messiah: A Solution to the Riddle of the New Testament.* Restoration Fellowship, 1988.
Buzzard, Anthony. *Our Fathers Who Aren't in Heaven: The Forgotten Christianity of Jesus the Jew.* Restoration Fellowship, 1995.
Cadoux, C.J. *A Pilgrim's Further Progress: Dialogues on Christian Teaching.* Blackwell, 1943.
Caird, G.B. *The Language and Imagery ofthe Bible.* Philadelphia: Westminster Press, 1980.
Carey, George. *God Incarnate: Meeting the Contemporary Challenges to a Classic Christian Doctrine.* InterVarsity Press, 1977.
Cave, Sydney. *The Doctrine of the Person of Christ.* Duckworth, 1925.
Clarke, Adam. *Clarke's Commentary.* New York: T. Mason and G. Lane, 1837.
Colman, Henry. *Valedictory.* n.p., 1820.
Constable, H. *Hades or the Intermediate State.* n.p., 1893.
Cupitt, Don. *The Debate About Christ.* London: SCM Press, 1979.
Dana and Mantey. *A Manual Grammar of the Greek New Testament.* New York: Macmillan, 1955.
Denny, James. *Letters of Principal James Denny to W Robertson Nicoll.* London: Hodder and Stoughton, 1920.
Dewick, E.C. *Primitive Christian Eschatology, The Hulsean Prize Essay for 1908.* Cambridge University Press, 1912.
Dosker, H.E. *The Dutch Anabaptists.* Judson Press, 1921.
Dunn, James. *Christology in the Making.* Philadelphia: Westminster Press,' 1980.

Dunn, James. *Romans, Word Biblical Commentary.* Dallas: Word Books, 1988.
Ehrman, Bart. *The Orthodox Corruption of Scripture.* Oxford University Press, 1993.
Eliot, W.G. *Discourses on the Doctrines of Christianity.* Boston: American Unitarian Society, 1886.
Erickson, MJ., ed. *Readings in Christian Theology.* Baker Book House, 1967.
Fackre, Gabriel. *The Christian Story.* Grand Rapids: Eerdmans, 1978.
Filson, F. *The New Testament Against Its Environment.* London: SCM Press, 1950.
Flesseman, Ellen. *A Faithfor Today.* Transl. J.E. Steely. Mercer University Press, 1980.
Fortman, Edmund 1. *The Triune God.* Baker Book House, 1972.
Friedmann, Robert. *The Theology of Anabaptism.* Herald Press, 1973.
Gesenius, H.F. W. *Gesenius' Hebrew Grammar.* Ed. E. Kautzsch. Oxford: Clarendon Press, 1910.
Gilbert, G.H. *The Revelation of Jesus, A Study ofthe Primary Sources of Christianity.* New York: Macmillan Co., 1899.
Gillet, Lev. *Communion in the Messiah: Studies in the Relationship between Judaism and Christianity.* Lutterworth Press, 1968.
Gore, Charles. *Beliefin Christ.* London: John Murray, 1923.
Goudge, H.L. "The Calling of the Jews" in the collected essays on *Judaism and Christianity.* Shears and Sons, 1939.
Green, F.W. *Essays on the Trinity and the Incarnation.* Longmans,
Green & Co., 1928.
Grensted, L.W. *The Person of Christ.* London: Nisbet & Co., 1933.
Grillmeier, Aloys. *Christ in Christian Tradition.* Atlanta: John Knox Press, 1975.
Hanson, A.T. *Grace and Truth: A Study in the Doctrine of the Incarnation.* London: SPCK, 1975.
Harnack, Adolf. *History of Dogma.* Trans. Neil Buchanan. London: Williams and Norgate. 7 vols. 1895-1900.
Harnack, Adolf. *What Is Christianity?* Trans. T.B. Saunders. Gloucester, MA: Peter Smith, 1978.
Harrison, Everett F. *Romans, Expositor's Bible Commentary.* Grand Rapids: Zondervan, 1976.

Hart, Thomas. *To Know and Follow Jesus.* Paulist Press, 1984.
Harvey, A.E. *Jesus and the Constraints of History.* Philadelphia: Westminster Press, 1982.
Hay, David. *Glory at the Right Hand: Psalm 110 in Early Christianity.* Nashville: Abingdon, 1973.
Heer, Frederich. *God's First Love.* Weidenfeld and Nicolson, 1970.
Hertz, J.H. *Pentateuch and Haftorahs.* London: Soncino Press, 1960.
Hick, John, ed. *The Myth of God Incarnate.* London: SCM Press, 1977.
Hill, Christopher. *Milton and the English Revolution.* New York: Viking Press, 1977.
Hillar, Marian. *The Case ofMichael Servetus (1511-1553) - The Turning Point in the Struggle for Freedom of Conscience.* Edwin Mellen Press, 1997.
Hodgson, Leonard. *Christian Faith and Practice, Seven Lectures.* Oxford: Blackwell, 1952.
Hodgson, Leonard. *The Doctrine of the Trinity.* Nisbet, 1943.
Humphreys, A.E. *The Epistles to Timothy & Titus, Cambridge Bible for Schools and Colleges.* Cambridge University Press, 1895.
Inge, W.R. *A Pacifist in Trouble.* London: Putnam, 1939.
Jervell, J. *Jesus in the Gospel of John.* Minneapolis: Augsburg, 1984.
Johnson, Paul. *A History of Christianity.* New York: Atheneum, 1976.
Knight, G.A.T. *Law and Grace.* Philadelphia: Westminster Press, 1962.
Knox, John. *The Humanity and Divinity ofJesus.* Cambridge University Press, 1967.
Kuschel, Karl-Josef. *Born Before All Time? The Dispute over Christ's Origin.* TransI. John Bowden. New York: Crossroad, 1992.
Lampe, Geoffrey. *God as Spirit.* London: SCM Press, 1977.
Lamson, Alvan. *The Church ofthe First Three Centuries.* Boston: Houghton, Osgood & Co., 1880.
Lapide, Pinchas. *Jewish Monotheism and Christian Trinitarian Doctrine.* Philadelphia: Fortress Press, 1981.
Lindbeck, George. *The Nature ofDoctrine and Religion: Theology in a Postliberal Age.* Philadelphia: Westminster Press, 1984.
Lockyer, Herbert. *All the Divine Names and Titles in the Bible.* Zondervan, 1975.
Loofs, Friedrich. *Leitfaden zum Studium der Dogmengeschichte* (1890). Halle-Saale: Max Niemeyer Verlag, 1951.

Lyonnet, S. "L'Annonciation et la Mariologie Biblique," in *Maria in Sacra Scriptura.* Acta Congressus Mariologici-Mariani in Republica Dominicana anno 1965 Celebrati. Rome: Pontificia Academia Mariana Intemationalis, 1967.

Mackey, James. *The Christian Experience of God as Trinity.* London: SCM Press, 1983.

MacKinnon, James. *The Historic Jesus.* Longmans, Green,1931.

Marshall, I. Howard. *Acts, Tyndale New Testament Commentaries.* Grand Rapids: Eerdmans, 1980.

Mattison, M.M. *The Making of a Tradition.* Ministry School Publications, 1991.

Metzger, B.M. *A Textual Commentary on the Greek New Testament.* United Bible Society, 1971.

Meyer, H.A.W. *Commentary on the New Testament: Gospel of John.* New York: Funk & WagnaIIs, 1884.

McLachlan, H.J. *Socinianism in Seventeenth-Century England.* Oxford University Press, 1951.

McNeile, A.H. *New Testament Teaching in the Light of St. Paul's.* Cambridge University Press, 1923.

Milton, John. *Treatise on Christian Doctrine.* Reprint. London: British and Foreign Unitarian Association, 1908.

Morey, Robert. *The Trinity: Evidence and Issues.* World Publishing, 1996.

Morgridge, Charles. *The True Believer's Defence Against Charges Preferred by Trinitarians for Not Believing in the Deity of Christ.* Boston: B. Greene, 1837.

Morris, Leon. *The Gospel According to John, New International Commentary on the New Testament.* Grand Rapids: Eerdmans, 1971.

Mosheim, J. *Institutes of Ecclesiastical History.* New York: Harper, 1839.

Moule, C.F.D. *An Idiom Book of New Testament Greek.* Cambridge University Press, 1953.

Moule, H.C.G. *Romans, Cambridge Bible for Schools and Colleges.* Cambridge University Press, 1918.

Moulton, J.H., ed. *Grammar of New Testament Greek.* T&T Clark, 1963.

Mounce, R.H. *The Book of Revelation.* Marshall, Morgan and Scott, 1977.
Mowinckel, S. *He That Cometh.* Transl. G.W. Anderson. Nashville: Abingdon, 1954.
Murray, J.O.F. *Jesus According to St. John.* London: Longmans, Green, 1936.
Neusner, I, ed. *Religions in Antiquity: Essays in Memory ofE.R. Goodenough.* Leiden, 1968.
Norton, Andrews, ed. *General Repository and Review.* Cambridge, MA: WilIiam Hilliard, 1813.
Ohlig, Karl-Heinz. *Ein Gott in drei Personen? Vom Vater Jesu zum "Mysterium" der Trinitat.* Mainz: Matthias Grunewald-Verlag, 1999.
Olyott, Stuart. *The Three Are One.* Evangelical Press, 1979.
Ottley, C. *The Doctrine of the Incarnation.* Methuen and Co., 1896.
Paine, L.L. *A Critical History of the Evolution of Trinitarianism.* Boston and New York: Houghton Mifflin and Co., 1902.
Pastor, Adam. *Underscheit tusschen rechte und falsche leer.* Bibliotheca Reformatoria Nederlandica.
Pittenger, Norman. *The Word Incarnate.* Nisbet, 1959.
Plummer, Alfred. *Gospel According to* S. *Luke, International Critical Commentary.* Edinburgh: T & T Clark, 1913.
Plummer, Alfred. *Gospel of John, Cambridge Bible for Schools and Colleges.* Cambridge University Press, 1882.
Priestley, Joseph. *History of the Corruptions of Christianity.* J. & J.W.
Prentiss, 1838.
Purves, G.T. *The Testimony of Justin Martyr to Early Christianity.* New York: Randolph & Co., 1889.
Quick, Oliver. *Doctrines of the Creed.* Nisbet, 1938.
The Racovian Catechism. Transl. T. Rees. London: Longman, Hurst,
Rees, Orme and Brown, 1818.
Rahner, Karl. *Theological Investigations.* Baltimore: Helicon Press, 1963.
Reese, Alexander. *The Approaching Advent of Christ.* Grand Rapids: International Publications, rep. 1975.
Richardson, Alan. *Introduction to the Theology of the New Testament.* London: SCM Press, 1958.

Robinson, J.A.T. *The Human Face of God.* London: SCM Press, 1973.
Robinson, J.A.T. *Twelve More New Testament Studies.* London: SCM Press, 1984.
Rogers, J.B. and Baird, F.E. Introduction to Philosophy. San Francisco: Harper & Row, 1981.
Rubenstein, R.E. *When Jesus Became God: The Struggle to Define Christianity during the Last Days of Rome.* Harcourt, 1999.
Rudolph, Kurt. *Gnosis: The Nature and History of Gnosticism.* Harper & Row, 1983.
Runia, Klaas. *An Introduction to the Christian Faith.* Lynx Communications, 1992.
Runia, Klaas. *The Present-Day Christological Debate.* InterVarsity Press, 1984.
Sanford, C.B. *The Religious Life of Thomas Jefferson.* University Press of Virginia, 1987.
Schaff, Philip. *History of the Christian Church.* Grand Rapids: Eerdmans, 1907- 1910.
Schillebeeckx, Edward. *Christ.* London: SCM Press, 1980.
Schonfield, Hugh. *The Politics of God.* London: Hutchinson, 1970.
Schurer, Emil. *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ.* T&T Clark, 1979.
Schweitzer, Albert. *Paul and His Interpreters.* London, 1912.
Scott, E.F. *The Fourth Gospel.* T & T Clark, 1926.
Selwyn, E.G. *First Epistle of St. Peter.* Baker Book House, 1983.
Simon, Morris. *The Soncino Chumash.* London: Soncino Press, 1947.
Snaith, Norman. *The Distinctive Ideas of the Old Testament.* London: Epworth Press, 1944.
Stott, John. *The Authentic Jesus.* Marshall, Morgan and Scott, 1985.
Sumner, Robert. *Jesus Christ Is God.* Biblical Evangelism Press, 1983.
Tasker, R.V.G. *John, Tyndale New Testament Commentaries.* Grand Rapids: Eerdmans, 1983.
Temple, William. *Foundations.* London: Macmillan & Co., 1913.
Torrey, R.A. *The Holy Spirit.* Fleming Revell Co., 1977.
Turner, Nigel. *Grammatical Insights into the New Testament.* Edinburgh: T&T Clark, 1965.
Van Buren, Paul. *A Theology of Jewish-Christian Reality.* Harper & Row, 1983.

Vaucher, Alfred. *Le Probleme de I'lmmortalite.* n.p., 1957.
Wainright, Arthur. *The Trinity in the New Testament.* London: SPCK, 1962.
Walvoord, John F. and Zuck, Roy 8., eds. *The Bible Knowledge Commentary.* Victor Books, 1987.
Watson, David. *Christian Myth and Spiritual Reality.* London: Victor GolIanz, 1967.
Wendt, H.H. *The Teaching of Jesus.* Edinburgh: T&T Clark, 1892.
Wendt, Hans. *System der Christlichen Lehre.* Gottingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1907.
Wenham, GJ. *Genesis 1-15, Word Biblical Commentary.* Waco, TX:
Word Books, 1987.
Werner, Martin. *Formation of Christian Dogma: An Historical Study of Its Problems.* A & C Black, 1957.
Westcott, 8.F. *The Gospel of John.* Grand Rapids: Eerdmans, 1981.
Wiles, Maurice. *The Remaking of Christian Doctrine.* London: SCM Press, 1974.
Williams, G.H. *The Radical Reformation.* Philadelphia: Westminster Press, 1962.
Wilson, Ian. *Jesus: The Evidence.* Harper & Row, 1984.
Wilson, John. *Concessions of Trinitarians.* Boston: Munroe & Co, 1845.
Wilson, John. *Unitarian Principles Confirmed by Trinitarian Testimonies.* Boston: American Unitarian Association, 1848.
Wright, C.J. *Jesus: The Revelation of God.* Book 3 of *The Mission and Message of Jesus.* New York: E.P. Dutton and Co., 1938.
Wuest, Kenneth. *Great Truths to Live By.* Grand Rapids: Eerdmans, 1952.
Yates, James. *Vindication of Unitarianism.* Boston: Wells and Lilly, 1816.
Zweig, Stefan. *The Right to Heresy.* Beacon Press, 195

INDEKS CITATA

1. knjiga Mojsijeva

1. knj. Moj. 1:1 24
1. knj. Moj. 1:1-3 132
1. knj. Moj. 1:9 27
1. knj. Moj. 1:26 21, 24, 230
1. knj. Moj. 2:24 26, 27
1. knj. Moj. 3:5 311
1. knj. Moj. 3:15 112, 184
1. knj. Moj. 6:6 238
1. knj. Moj. 12:3 221
1. knj. Moj. 14:18-20 76
1. knj. Moj. 15:4, 5 221
1. knj. Moj. 15:18 201, 210
1. knj. Moj. 16:9, 10, 11 ,13 89
1. knj. Moj. 22:18 109
1. knj. Moj. 23:6 55
1. knj. Moj. 24:9, 10 272
1. knj. Moj. 24:12 55
1. knj. Moj. 24:27 55
1. knj. Moj. 35:12 202
1. knj. Moj. 39:2, 3, 7, 8, 19, 20 272
1. knj. Moj. 40:14 196
1. knj. Moj. 42:30 272
1. knj. Moj. 49:10 109

2. knjiga Mojsijeva

2. knj. Moj. 3:14 220
2. knj. Moj. 2:22 63
2. knj. Moj. 7:1 24, 89
2. knj. Moj. 14:31 139
2. knj. Moj. 16:2, 8 234
2. knj. Moj. 16:4, 15 204
2. knj. Moj. 17:1-6 110
2. knj. Moj. 20:1-3 17
2. knj. Moj. 23:20, 21 89
2. knj. Moj. 33:11 18

4. knjiga Mojsijeva

4. knj. Moj. 11:9 204
4. knj. Moj. 13:23 26
4. knj. Moj. 14:24 195
4. knj. Moj. 20:1-12 111

5. knjiga Mojsijeva

5. knj. Moj. 4:20, 35 14
5. knj. Moj. 4:35 28
5. knj. Moj. 4:39 15
5. knj. Moj. 6:413, 18, 25, 26, 30, 35, 47, 179, 230, 272
5. knj. Moj. 6:4, 5 16, 34
5. knj. Moj. 18:15-1846, 169, 173, 340
5. knj. Moj. 32:4 108
5. knj. Moj. 32:39 17

Knjiga o sudijama

Knj. o sud. 11:24 24

1. knjiga Samuilova

1. knj. Sam. 2:2 35
1. knj. Sam. 5:7 24

1. knj. Sam. 12:18 139
1. knj. Sam. 22:12 55
1. knj. Sam. 24:6 276
1. knj. Sam. 24:10 276
1. knj. Sam. 26:15, 16 276

2. knjiga Samuilova
2. knj. Sam. 4:8 55
2. knj. Sam. 7:1442, 63, 322, 335
2. knj. Sam. 22:32 35
2. knj. Sam. 23:2 236

1. knjiga o carevima
1. knj. o car. 8:39 40
1. knj. o car. 9:3 238
1. knj. o car. 11:11 195

2. knjiga o carevima
2. knj. o car. 3:12 196
2. knj. o car. 19:15 28, 41

1. knjiga dnevnika
1. knj. dnev. 28:12 195
1. knj. dnev. 29:20 139, 213

2. knjiga dnevnika
2. knj. dnev. 31:8 139

Knjiga Nemijina
Nemija 9:6 28
Nemija 9:20 229

Knjiga o Jovu
Jov 10:13 195
Jov 12:13 194
Jov 14:5 196
Jov 14:14 223
Jov 15:9 195
Jov 23:10 195
Jov 23:14 195
Jov 27:11 195
Jov 38:7 22

Psalmi Davidovi
Psalmi 2 277
Psalmi 2:2, 6, 7 63
Psalmi 2:7 42, 277, 323
Psalmi 8:4-6 75
Psalmi 16:4 308, 311
Psalmi 18:2 108
Psalmi 25:14 238
Psalmi 27:8 18
Psalmi 33:6 227
Psalmi 33:6, 9 132
Psalmi 45:3-5 292
Psalmi 45:6 24, 78, 292
Psalmi 45:6, 7 126
Psalmi 45:6, 11 89, 126
Psalmi 45:7 292
Psalmi 45:11 304
Psalmi 50:11 195
Psalmi 51:6 227
Psalmi 51:10, 11 226
Psalmi 73:23 196
Psalmi 82:1, 6 291
Psalmi 82:645, 87, 125, 295, 323
Psalmi 82:6, 7 46
Psalmi 83:18 41
Psalmi 85:10 41
Psalmi 86:10 28
Psalmi 89:27 106
Psalmi 102:25-27 78
Psalmi 106:33 234
Psalmi 107:20 132
Psalmi 110:1 47-58, 61, 89, 104
179, 276, 324, 334

Psalmi 119:103-105 132
Psalmi 139:7 227
Psalmi 147:15 132

Priče
Priče 1:23 238
Priče 2:1 196
Priče 8:12 173
Priče 8:22, 30 129
Priče 8:30 191, 194, 258, 284
Priče 11:2 196
Priče 30:1 289

Knjiga propovednikova
Prop. 4:8 25, 272

Knjiga proroka Isaije
Isaija 6:3 181
Isaija 7:14 169, **289**
Isaija 9:6 78, 88, 201
Isaija 11:1-5 84
Isaija 22:21 89
Isaija 40:13 239
Isaija 42:6 103
Isaija 42:8 312
Isaija 43:10 18, 312
Isaija 44:6 18
Isaija 44:8 18
Isaija 44:24 19, 75, 77, 112, 169
Isaija 45:5 19
Isaija 45:12 19
Isaija 45:14 19
Isaija 45:18 19
Isaija 45:21, 22 19
Isaija 49:6 103
Isaija 51:2 25, 272
Isaija 51:16 337
Isaija 55:11 132, 191
Isaija 59:12 196
Isaija 63:9 227
Isaija 63:9-11 234
Isaija 63:10 227

Knjiga Proroka Jeremije
Jeremija 1:5 163
Jeremija 9:23, 24 314
Jeremija 10:10 314
Jeremija 12:3 196
Jeremija 23:28 196
Jeremija 27:18 196

Plač Jeremijin
Plač 4:10 276

Knjiga proroka Jezekilja
Jezekilj 7:5 272
Jezekilj 33:24 25, 272, 273

Knjiga proroka Danila
Danilo 2:46 139
Danilo 7 166
Danilo 7:13 206, 208
Danilo 12:2 208

Knjiga proroka Osije
Osija 1:10 63, 323
Osija 13:4 21

Knjiga proroka Joila
Joil 2:27 21

Knjiga proroka Miheja
Mihej 5:2 83

Knjiga proroka Zaharije
Zaharije 14:9 14

Knjiga proroka Malahije
Malahija 1:6 25
Malahija 2:10 21, 25
Malahija 2:15 236

Jevanđelje po Mateju
Mateja 1:1 189
Mateja 1:16 166
Mateja 1:16, 20 187
Mateja 1:18 168, 222
Mateja 1:18, 20 189
Mateja 1:20 64, 168
Mateja 1:23 169, 289
Mateja 2:2-6 83
Mateja 2:5, 6 83
Mateja 2:6 83
Mateja 4:8, 9 102
Mateja 5:5 66, 153
Mateja 5:9 153
Mateja 5:12 210
Mateja 5:12, 46 211
Mateja 5:17 17
Mateja 5:39 153
Mateja 6:1 211
Mateja 6:20 211
Mateja 6:30 169
Mateja 6:33 115
Mateja 7:18 144
Mateja 8:2 139
Mateja 9:8 43
Mateja 10:2 164
Mateja 10:20 232
Mateja 10:34 305
Mateja 12:28 229
Mateja 13:55-57 59
Mateja 15:9 4
Mateja 16:14 67
Mateja 16:15 58
Mateja 16:15-17 62
Mateja 16:15-19 68
Mateja 16:1642, 63, 77, 332, 335
Mateja 16:16, 18 190, 210
Mateja 16:16-18 169
Mateja 16:18 64
Mateja 16:27 210, 280
Mateja 17:1-9 209
Mateja 17:4 65
Mateja 19:4 169
Mateja 20:21 66
Mateja 22:44 52
Mateja 23:8-10 273
Mateja 24:36 40
Mateja 25:34 165, 211
Mateja 26:24 207
Mateja 26:34 222
Mateja 26:63 42
Mateja 28:19 215, 235, 302, 333

Jevanđelje po Marku
Marko 1:14, 15 32, 66
Marko 1:38 202, 204
Marko 2:5, 7 43
Marko 2:7 42
Marko 2:10, 11 43
Marko 3:5 82
Marko 4:11, 12 340
Marko 5:30 82
Marko 8:29 63
Marko 8:31 206
Marko 9:12 207
Marko 9:31 207
Marko 10:6 77, 169, 303, 337
Marko 10:18 303
Marko 10:21 165
Marko 12:13 33
Marko 12:14 34

Marko 12:28 34
Marko 12:28, 29 131
Marko 12:28ff 340
Marko 12:2913, 25, 26, 35, 85, 87
89, 173, 179, 181, 236, 289, 313
Marko 12:29, 30 16, 34, 92
Marko 12:29ff 121
Marko 12:32 35, 92
Marko 12:34 35
Marko 12:35-37 48, 333
Marko 12:36 25
Marko 13:11 232
Marko 13:19 337
Marko 13:32 40, 82, 83, 288-289
Marko 14:21 207

Jevanđelje po Luki

Luka 1:1-4 69
Luka 1:4 185
Luka 1:17 228, 238
Luka 1:31, 32 70
Luka 1:31, 35 189
Luka 1:35 xiii, 60, 70, 72, 76 163, 228, 235, 277, 28, 303, 312, 321, 322, 331
Luka 2:11 53, 56, 89, 179
Luka 2:11, 26 276
Luka 2:14 305
Luka 2:52 82
Luka 4:43 32, 66, 202, 204, 341
Luka 6:35 71
Luka 8:12 340
Luka 9:20 63
Luka 11:20 229
Luka 12:28 169
Luka 20:42 57
Luka 21:14, 15 232
Luka 21:15 232
Luka 22:20 110
Luka 23:50-52 67
Luka 24:21 64
Luka 24:26,44 328
Luka 24:49 229

Jevanđelje po Jovanu

Jovan 1:1 128, 172, 245, 246 449, 260, 292
Jovan 1:1ff 174-178, 190-200 283-288
Jovan 1:1, 14 309
Jovan 1:1-3 129
Jovan 1:1-4 182, 183
Jovan 1:6 202
Jovan 1:9 204
Jovan 1:9 132
Jovan 1:14 129, 172, 259, 260, 287
Jovan 1:14, 18 132
Jovan 1:15 204
Jovan 1:15, 30 205
Jovan 1:18 260, 292
Jovan 1:39 194
Jovan 1:45 47
Jovan 1:49 63, 276
Jovan 3:2 202
Jovan 3:13 205-210, 328
Jovan 3:34 236, 241
Jovan 3:35 214
Jovan 4:6 82
Jovan 4:22 161
Jovan 4:22, 23 17
Jovan 4:25 219
Jovan 4:26 219, 220
Jovan 4:40 194
Jovan 4:49 222

Jovan 5:18 42, 44, 290, 323
Jovan 5:19 44
Jovan 5:24 339
Jovan 5:27 214
Jovan 5:28, 29 209
Jovan 5:38 132
Jovan 5:44 40, 41, 45, 85, 126, 133, 174, 212, 220, 284, 325, 332, 341
Jovan 5:45 41
Jovan 5:46, 47 339
Jovan 6:15 66
Jovan 6:20 218
Jovan 6:27 41
Jovan 6:33, 38, 50 ,51 ,58 204
Jovan 6:62166 ,205-210, 213, 328
Jovan 6:63 194, 237, 341
Jovan 7:1-5 59
Jovan 7:18 41
Jovan 7:37 110
Jovan 8:24 219
Jovan 8:28 219
Jovan 8:32 314
Jovan 8:38 194
Jovan 8:42 321
Jovan 8:47 202, 321
Jovan 8:55 132
Jovan 8:58 xi, 167, 189, 213 218-223, 328
Jovan 9:9 218
Jovan 9:35-37 219
Jovan 10:24, 25 219
Jovan 10:30 289-291
Jovan 10:32-36 45
Jovan 10:33 323
Jovan 10:34 87, 125, 292, 323
Jovan 10:34-36 46, 220, 291, 309
Jovan 10, 35 132
Jovan 10:36 323
Jovan 11:32 83
Jovan 11:35 82
Jovan 12:44 194
Jovan 12:48 132, 339
Jovan 13:19 219
Jovan 14:9 261
Jovan 14:12 341
Jovan 14:15-18, 26 231
Jovan 14:18 232
Jovan 14:28 323
Jovan 14:29 222
Jovan 15:7 340
Jovan 15:26 233
Jovan 16:2 91, 305
Jovan 16:28 321
Jovan 17:3 xii, xiii, 4, 11, 38, 39, 68, 85, 95, 126, 133, 174, 212, 220, 236, 284, 291, 293, 294, 314, 320, 325, 329, 332, 340
Jovan 17:5 165, 167, 189, 196, 202, 328
Jovan 17:5ff 210-218
Jovan 17:6, 8, 14, 17 132
Jovan 17:8 322
Jovan 17:11 290
Jovan 17:11, 21 341
Jovan 17:18 322, 341
Jovan 17:20, 21 158
Jovan 17:21, 23 237
Jovan 17:22 169
Jovan 18:5 218
Jovan 18:6 292
Jovan 18:36 153
Jovan 18:37 103, 204, 292, 314
Jovan 18:38 314

Jovan 20:17 125, 209, 292, 328
Jovan 20:21 215, 322
Jovan 20:23 44
Jovan 20:28 xi, 85, 86, 87, 125, 291, 309, 332
Jovan 20:31 89, 126, 190, 219, 292, 293, 324, 332, 337

Dela apostolska

Dela 1:6 64, 84
Dela 1:7 65
Dela 2:17 235
Dela 2:22 81
Dela 2:22, 23 69
Dela 2:22, 23, 36 51
Dela 2:30, 31 69
Dela 2:33 208
Dela 2:34 208
Dela 2:34-36 53, 56, 179, 324
Dela 2:36 53, 276
Dela 3:22 46, 173
Dela 3:26 265, 312
Dela 4:25 236
Dela 5:3, 4 234
Dela 6:10 232
Dela 7:5 201, 202
Dela 7:37 46, 173
Dela 7:38 109
Dela 7:53 109
Dela 8:1-3 91
Dela 8:26 227
Dela 8:29 227
Dela 12:21-23 68
Dela 13:33 323
Dela 13:47 103
Dela 14:11 68, 152, 173
Dela 15:5ff 94
Dela 16:6, 7 229
Dela 17:11 5, 126
Dela 17:24 112
Dela 17:31 81
Dela 18:24-28 133
Dela 20:27 100
Dela 20:28 xii
Dela 20:29-31 173

Poslanica Rimljanima

Rimljanima 1:3 109, 172, 311
Rimljanima 1:4 321
Rimljanima 1:20, 21, 25 311
Rimljanima 1:25 282
Rimljanima 3:29 17
Rimljanima 4:17 169, 200, 210
Rimljanima 5:12-15 102
Rimljanima 8:3 312
Rimljanima 8:9 229
Rimljanima 8:17 216
Rimljanima 8:24 216
Rimljanima 8:26, 34 233
Rimljanima 8:27, 34 229
Rimljanima 8:30 201
Rimljanima 9:5 281-283
Rimljanima 11:17 17
Rimljanima 11:34 239
Rimljanima 16:25 200
Rimljanima 16:27 99, 332

1. poslanica Korinćanima

1. Korin. 2:7-9 200
1. Korin. 2:10, 11 229
1. Korin. 8:4, 6 56, 98, 179, 181 182, 283, 311, 313, 315, 333
1. Korin. 8:4-6 95
1. Korin. 8:4, 7 98
1. Korin. 8:4-7 99
1. Korin. 8:656, 96, 97, 115, 157,

161, 179, 274
1. Korin. 10:4 108-112
1. Korin. 10:11 110, 111
1. Korin. 11:7 104
1. Korin. 15:21, 45, 47 81
1. Korin. 15:28 89, 107, 333
1. Korin. 15:45-47 101

2. poslanica Korinćanima
2. Korin. 1:22 216
2. Korin. 3:17 232
2. Korin. 4:4 89, 125
2. Korin. 5:1 164, 165
2. Korin. 5:5 216
2. Korin. 5:19 261
2. Korin. 6:10 103
2. Korin. 8:9 103
2. Korin. 11:1-4 68
2. Korin. 11:3, 4 98
2. Korin. 11:4 138, 311
2. Korin. 11:31 282
2. Korin. 13:14 236, 333

Poslanica Galatima
Galat. 1:4, 5 282
Galat. 2:5 196, 284
Galat. 3:16 184, 273
Galat. 3:19 76, 109
Galat. 3:20 17, 97, 109, 273
Galat. 3:28 274
Galat. 4:4 172, 311, 312
Galat. 4:4, 6 203
Galat. 6:16 317

Poslanica Efescima
Efes. 1:14 216
Efes. 1:17 52, 97
Efes. 3:19 264
Efes. 4:4-6 97, 99
Efes. 4:6 274
Efes. 4:30 238

Poslanica Filipljanima
Filib. 1:19 236
Filib. 2 99-104, 265, 336
Filib. 2:1 236
Filib. 2:5 336
Filib. 2:6 261
Filib. 3:3 317
Filib. 3:5, 6 92
Filib. 4:15 40

Poslanica Kološanima
Kol. 1:5 200, 211
Kol. 1:15 103
Kol. 1:15-17 104-107
Kol. 1:15-18 75
Kol. 1:16 173
Kol. 1:18 77
Kol. 1:19 264
Kol. 2:9 264, 341
Kol. 3:24 164, 276

1. poslanica Solunjanima
1. Sol. 2:6 103
1. Sol. 4:8 234

2. poslanica Solunjanima
2. Sol. 2:10, 11 315
2. Sol. 2:10-13 313
2. Sol. 3:1 132

1. poslanica Timotiju
1. Tim. 2:3-5 313
1. Tim. 2:4, 5 xiii, 81
1. Tim. 2:5 79, 81, 97, 99, 102, 161, 244, 262, 311

1. Tim. 3:16 303
1. Tim. 5:21 228
1. Tim. 6:15, 16 99
1. Tim. 6:20 335

2. poslanica Timotiju
2. Tim. 1:9 217
2. Tim. 3:16 238
2. Tim. 4:3-5 315

Poslanica Titu
Titu 1:4 280
Titu 2:13 279-281

Poslanica Jevrejima
Jevr. 1:1, 2 108, 191, 245
Jevr. 1:2 75
Jevr. 1:5 76, 335
Jevr. 1:6 77, 337
Jevr. 1:8 24, 77, 78, 93, 292, 303, 309, 332
Jevr. 1:10 78, 337
Jevr. 2:2 108
Jevr. 2:5 76, 337
Jevr. 2:6-8 75
Jevr. 2:8 214
Jevr. 2:12 74, 139
Jevr. 2:14, 17 80
Jevr. 2:17 73
Jevr. 2:18 74
Jevr. 4:4 74, 77, 303, 337
Jevr. 4:15 74, 81
Jevr. 5:8 74, 82
Jevr. 5:17 74
Jevr. 7:3 76
Jevr. 7:6 76
Jevr. 7:14 74, 83
Jevr. 9:27 82
Jevr. 10:26 239
Jevr. 11:13 221

Poslanica Jakova
Jakov. 1:1 94
Jakov. 1:13 74, 169
Jakov. 1:17 203
Jakov. 2:19 94
Jakov. 3:15 203

1. poslanica Petra
1. Pet. 1:2 162, 186, 191
1. Pet. 1:4 211
1. Pet. 1:4, 5 217
1. Pet. 1:5 164
1. Pet. 1:20 130, 163, 164, 173 186, 191
1. Pet. 3:15 276

2. poslanica Petra
2. Pet. 1:1 279-281
2. Pet. 2 173
2. Pet. 3:16 99

1. poslanica Jovana
1. Jovan. 1:1 132
1. Jovan. 1:1, 2 140
1. Jovan. 1:2 129, 191, 284
1. Jovan. 1:10 132
1. Jovan. 2:1 231, 232
1. Jovan. 2:5, 14 132
1. Jovan. 2:22 293
1. Jovan. 2:27 237
1. Jovan. 4:1 202
1. Jovan. 4:2 xiii, 68, 128, 129, 137-141, 327

1. Jovan. 4:3 327
1. Jovan. 4:13 235
1. Jovan. 5:6 235
1. Jovan. 5:7 235, 303
1. Jovan. 5:20 293-294
1. Jovan. 5:21 325

2. poslanica Jovana

2. Jovan. 2 196
2. Jovan. 7 xiii, 128, 129, 138, 293, 327
2. Jovan. 9 292, 339, 340, 341

Poslanica Jude

Juda 3 115
Juda 25 20, 332

Otkrivenje Jovanovo

Otkr. 1:1 140
Otkr. 1:8 139
Otkr. 1:17 139
Otkr. 1:18 139
Otkr. 3:9 139, 213
Otkr. 4:11 170, 192
Otkr. 5:10 66
Otkr. 5:12, 13 139
Otkr. 11:15 276
Otkr. 12:10 276
Otkr. 13:8 167, 200, 221
Otkr. 15:3 139
Otkr. 21:2 203
Otkr. 21:6 140
Otkr. 22:8 212
Otkr. 22:12, 13 140

INDEKS AUTORA

Abbot, E.A., 205
Addis, W.E., 144-45
Alford, Henry, 208, 214-15, 281,293-94
Ammon, C.F., 290
Arndt, William F., 199
Artemas, 244
Augustine, 10,38-39,134, 170n, 218n, 320

Baillie, Donald, 241 n, 310
Bainton, R.H., 248n
Baird, F.E., 115-16
Barrett, C.K., 206, 221n
Barth, Karl, 265
Bateman, Herbert, 50n
Bauer, Walter, 41n
Baur, F.C., 185-86
Beasley-Murray, G.R., 40n
Beisner, E. Calvin, 94-96
Bernard, J.H., 206, 214
Berkhof, Hendrikus, 249
Bethune-Baker, J.F. 244-45
Bevan, R,J.W., 120-21
Beverage, William, 302-3
Biddle, John, 189,250-51
Black, Matthew, 326
Boettner, Loraine, 35-38
Bonosus, 247
Borgen, P., 203n
Boyd, Gregory, 27-28
Brady, James R., 42
Brown, Colin, 44
Brown, Harold, 145
Brown, Raymond, 60, 71-72, 77-78,129, 170n, 187-88, 206,213-15,217n, 249, 275-76,280,283,321-22
Bruce, F.F., 128, 198-99,246-47,283,337n
Brunner, Emil, 86
Bullinger, E.W., 56n
Bultmann, Rudolf K., 265
Bunsen, c.c., 297
Buswell, lO., 326n
Buzzard, Anthony, 250n, 317n

Cadoux, C,J., 93
Caird, G.B., 334
Calvin, John, 23n, 143, 152, 154-58,178n,234-35,248, 290
Carey, George, 263-65
Cave, Sydney, 91-93
Clarke, Adam, 278
Colman, Henry, 305-6
Colwell, E.C., 284
Constable, H., 135-36
Cranfield, C.E.B., 172n
Cunningham, John, 108
Cupitt, Don, 159-60
Cyril of Alexandria, 176-77

Dalman, G., 167,224
Davidson, A.B., 29n
Davison, W.T., 273
Denny, James, 231-32, 286, 326-27
Dewick, E.e., 162

Dodd, C.H., 182
Dosker, H.E., 249
Drum, Walter, 52
Dunn, James, 74, 100-1, 105-8, 172n, 191 n, 192-93,203, 256-60,266,287,312

Ehrman, Bart, 57-58
Eliot, W.G., 90n
Ellens, J. Harold, 176-77, 197n
Epiphanius, 242-43
Erasmus, 282, 290
Eusebius, 148, 151

Fackre, Gabriel, 191n
Fennema, D.A., 285-86
Ferre, Nels, 280n
Filson, Floyd, 119
Flesseman, Ellen, 249
Fortman, Edmund J., 29n
Freed, Edwin, 221 n
Friedmann, Robert, 116n
Fuchs, Ernst, 265
Fulton, W., 272-73

Gesenius, H.F.W., 22-23
Gilbert, G.H., 212-13, 221
Gillet, Lev, 30-31
Gingrich, F. Wilbur, 199
Goethe, 175
Gore, Charles, 167,224
Goudge, H.L., 85, 151-52, 245n, 315-16
Green, F.W., 245-46
Gregory of Nazianzen, 225-26
Grensted, L.W., 118-19
Griesebach, Eberhard, 116
Grillmeier, Aloys, 310

Hackett, H.B., 54
Hall, Robert, 2-3
Hamilton, Neill, 117
Hanson, A.T., 255n
Harnack, Adolf, 127, 242n, 265,335
Hamer, Philip, 285-86
Harrison, Everett F., 200-1
Hart, Thomas, 80, 121-22, 241n, 254n
Harvey, A.E., 200
Hay, David, 50
Heer, Frederich, 304
Hertz, J.H., 31
Hick, John, 261
Hill, Christopher, 253
Hillar, Marian, 178n
Hodgson, Leonard, 2, 3I
Hosier, S., 294-95
Howard, G., 336n
Humphreys, A.E., 281
Hurd, Richard, 94

Inge, W.R., 178
Irenaeus, 146,296,335

Jefferson, Thomas, 5-6, 98
Jervell, Jacob, 323
Johnson, Paul, 143, 146-47,299

Kennedy, James, 339n
Kirkpatrick, A.F., 55
Knight, GAT., 116-17
Knox, G.W., 137
Knox, John, 184,253-56
Kuehnoel, e.G., 89-90
Kuinoel, e.T., 233
Kung, Hans, 96-97, 266
Kuschel, Karl-Josef, 194,265-66

Lachmann, Karl, 282
Lampe, GeoftTey, 135,330
Lamson, Alvan, 242
Lapide, Pinchas, 16,20,47, 146
Lindbeck, George, 127-28

Lockyer, Herbert, 49n
Locke,John,252-53,315
Loofs, F., 245-46, 268-69
Luther, Martin, 87, 152, 234, 309
Lyonnet, S., 70-71, 188

Macaulay, T., 241
Mackey, James, 256-58
MacKinnon, James, 187
Macleod, Donald, 57
Marshall, 1. Howard, 57n, 333n
Martyr, Justin, 118, 129-30, 146, 160, 166, 168n, 172n, 197,241-43,296
Masenius, James, 295
Matthews, W.R., 59
Mattison, M.M., 243-44n, 247n, 296
McLachlan, H.J., 251
McNeile, A.H., 336n
Metzger, B.M., 235
Meyer, HAW., 39n, 214-15
Michaelis, J.D., 233, 236
Milavec, Aaron, 188n
Milton, John, 182, 251-53
Moltmann, Jurgen, 146
Montefiore, Claude, 30-31
Morey, Robert, 25
Morgridge, Charles, 303n
Morris, Leon, 192, 204-206, 214-216
Mosheim, J., 135
Moule, C.F.D., 285, 343n
Moule, H.C.G., 201
Moulton, 1.H., 107n, 280
Mounce, R.H., 192
Mowinckel, S., 170-71
Murray, J.O.F., 205

Neusner, J., 203n
Newman, A.H., 250n
Norton, Andrews, 154-57

O'Connor,1. Murphy, 336n
Ohlig, Karl-Heinz, 266-68
Olyott, Stuart, 274
Origen, 134, 146, 162,245-46, 296-98
Ottley, C., 223-24
Owen, D.R.G., 82n

Paine, L.L., 29-30
Pannenberg, Wolfgang, 265
Pastor, Adam, 128, 189,248-49
Paul of Samosata, 189,244-47, 254,259
Penn, Granville, 281
Penn, William, 143, 319
Philo, 125, 132-33, 174, 193, 199,287
Photinus, 189,247
Pittenger, Norman, 254-55
Plato, 117, 136
Plummer, Alfred, 54, 71, 322
Priestley, Joseph, 243, 301
Purves, G.T., 115, 160, 197

Quick, Oliver, 255n

Rahner, Karl, 1,234,275,329-30
Reese, Alexander, 8-9
Reim, G., 292n
Rengstorf, K.H., 203
Richardson, Alan, 228, 232
Robinson, John A.T., 130-31, 181, 204n, 258-61, 319-20, 322, 324-25, 327
Robinson, William Childs, 52-53,243
Rogers, J.B., 115-16
Rubenstein, R.E., 153n
Rudolph, Kurt, 335

Runia, Klaas, 42-44, 87n, 259n, 333n

Sanday, W., 325
Sandius (Sand, Christopher), 249
Sanford, C.B., 5n, 98n
Schaff, Philip, 151,237
Schillebeeckx, Edward, 257-258, 321
Schonfield, Hugh, 182n
Schurer, Emil, 204n
Schweitzer, Albert, 182
Scott, Anderson, 274-275
Scott, E.F., 233
Selwyn, E.G., 160, 163-64, 186, 200
Servetus, Michael, 128, 154-58, 178n,189,248
Simon, Morris, 201
Simons, Menno, 248-249
Smalridge, George, 295
Snaith, Norman, 119-20
Sozomen, 247
Stott, John, 261-262
Strachan, R.H., 331
Strecker, George, 299
Stuart, Moses, 279, 289
Sumner, Robert, 49n

Talbert, C.H., 336n
Tasker, R.V.G., 289-90
Temple, William, 244, 246

Tertullian, 145-46, 197-98,245, 296,335
Theodotus (the tanner), 244
Tischendorf, C., 282
Torrey, C.C., 286
Torrey, R.A., 230
Trypho, 241-242
Turner, Nigel, 279-280

Tyndale, William, 182-83, 198n

Ussher, James, 250

Van Buren, Paul, 330-31
Vaucher, Alfred, 136

Wainwright, Arthur, 294
Walvoord, John, 48n
Warfield, B.B., 61-62
Watson, David, 123n
Wendt, H.H., 211-212
Wendt, Hans, 131-34
Wenham, G.J., 22n
Werner, Martin, 85n
Westcott, B.F., 185, 285
Wilberforce, Basil, 225
Wiles, Maurice, 130, 159, 189-190,259
Williams, G.H., 248, 301
Wilson, Ian, 150-152, 316
Wilson, John, 3n, 271
Wissowatius, B., 218n
Wright,C.J.,174-75
Wuest, Kenneth, 277

Yates, James, 181
Young, Frances, 261-63, 297

Zuck, R.B., 48n
Zweig, Stefan, 248n

INDEKS TEMA

Avram 218-23
Adam 81,102,311
Adonai (Gospod Bog) 23,30, 48-57, 324,334
Adoni (gospodar Mesija) 48-57, 104,179,324,334
Adopcionistička hristologija 187, 242
Alogi 242-43
Anabaptisti 128, 183, 188-89, 217,248-49,259
Anđeli
  Kao zastupnici Boga, 48, 75,108-109,140,184,227,230
  Gavrilo, 70, 73, 159
  Mihajlo, 76, 78n
  Preegzistencija i, 67, 76, 158,171, 173
  titule , 42, 54, 76, 88n, 89, 166,334
  Urijel 334
apokrif, 198
apolinarizam, 255n, 256
apostolska vera, 30
arijanska hristologija,149,164, 168
  vidi i preegzistenciju
atanazijska vera, 30, 128, 134, 177,250,297
Atanazije, 134, 151, 263
pokajanje, 263, 288-89, 299300
Avgustin, 10,38-39, 134, 170, 320

Biblija
  Autentični izvor vere, 14, 3D32, 112, 115-20, 127-28, 158,294,309
  Greške i izmene
  dodaci, podmetnuto, 235, 303
  Isus izjednačen sa Bogom, 3839,47-57,83,139-40, 303-4,319-20
  Isusovo poreklo, 168n, 174n, 277-79
  U drugim izvorima, 49, 53-54,107n,280n
  Duh, značenje, 226
  u nejevrejskim oblicima razmišljanja, 116, 192-93, 198 (vidi takođe grčke načine razmišljanja)
  Vidi takođe prevode Biblije;
  Osporavane biblijske pasuse;
  Probleme sa jezikom;
  posebne biblijske indekse
Biblija, knjige:
  Kološanima, 75, 77, 103-7,164, 173, 200, 211, 264, 341

Korinćanima I & II, 81, 94-99,101-2, 108-11, 125, 138, 165,181,282
Danilo, 139, 166,206-209, 328
Jevrejima,73-81, 93,108,191, 214,303,337
Isaija, 18-21,25, 77-78, 103,113,169, 181,289,311
Jovan
Prolog, 118, 129-34, 140, 174-75,190-200,243, 245,283-88
Sinoptičko poređenje, 182-89
Trijadološke greške, 29n, 3638,61-62, 86-87,9399, 104-11, 144-45, 258,319,332
I Jovan, 137-40
Marko,33-36,43, 168-69, 185-88,206-7,288-89
Matej,42, 168-69, 185-90
Petar, 51-56, 62-69, 81, 162-164, 235, 281
Filipljanima, 40, 92, 99-104, 236, 261, 265, 317, 336
Izreke, 129, 173, 194, 238, 258, 284
Psalm br, 47-57, 61, 89, 179, 276, 324, 334
Rimljanima,102, 109, 281-283
Titu, 279-281
Vidi takođe posebni biblijski indeks
Bidle, Džon, 189,250-251
Binitrijanizam,7, 15,21,57,61, 138,171,316,320
Bogohuljenje, 36, 43-46, 152,250, 290-291,323
Vidi takođe jednakost Sina
Bazard, Antoni, 250n, 317n
Božanstvo Isusa, 30, 54, 60, 121, 253-54, 261, 279-281,288-289, 296
božanstvo Hrista, 30, 54, 60, 121,253-54,261,279-281, 288,296
bezgrešno rođenje. Vidi začeće hristologija
bezgrešno rođenje. Vidi začeće hristologija
Bog
adonai (Gospod Bog), 23n, 30, 48-57,324,334
Da li je bio sam pri stvaranju, 1923,29,74- 77, 107, 112, 133,169
Atributi , 74, 80-84, 99, 136-37,139-140,169, 288-289
Dodeljivanje moći, 9, 4245,66,263
"Bog, Sin," 42, 44, 46, 60, 147,175,177, 330
Priroda , 33-41, 169, 220, 239, 273-276, 288-289, 299-300, 316
pluralitet, 6, 21-27, 31, 61, 98,134-36, 181, 241-247, 272,312
jedinstvo, 20, 25-28, 139-140, 272-274, 289-291

Bogočovek Trojstva, 62, 64-65,67,79,84,100,138,308
Vidi takođe "Bog Sin"
"Bog Sin," 42, 44, 46, 60, 147,175,177,330
Biblija Dobrih vesti (GNB), 193-94n, 286
Bezlična Isusova ljudskost, 73,120-21, 129, 138, 149,154,191-93,255,259-260, 287
Vidi takođe ljudskost Isusovu; Osoba/Osoba
Biblija Kralja Džejmsa, 83, 139, 168n,192, 198,200, 225n, 279,284
Vidi takođe Bibliju, Prevode Biblije
benediktski jezik, 236
besmrtnost
atribut Božiji, 82-84, 99, 136-37,288-289
Vaskrsenje i, 137, 161-62, 164,208
duša, 82n, 116-18, 137, 161-164

Codex Ephraemi, 282
Carstvo Božije na zemlji, 136-137, 153n, 161, 164-65,200-210

Četvrti vaseljenski sabor, 80, 86, 120-21, 128-30, 149, 266, 294, 299, 310
Četvrti vaseljenski sabor; Konstantinopolj, Nikejski sabor, Sabor u Toledu

Ćiril Aleksandrijski, 176-77

doketizam, 128-29, 149, 172n, 249,255-56,259,263, 280n,299,310,327,343
Doktrina o bogu. Vidi Bog, priroda drakonskih obreda, 250
Definicije reči. Vidi probleme sa jezikom
Duh Božiji, 226-39
Vidi i Sveti duh
definicije. Vidi probleme sa jezikom
duša, 66, 82n, 116-18, 136-37, 161-64, 167, 173

Engleska crkva, Članci o, 228, 261, 295
Epifanije, 242-43
Erazmo, 282, 290
esencija. Vidi suština
enhipostaza, 73, 260
vidi hipostaza; bezlična ljudskost

Filo, 125, 132-33, 193, 287
filozofija. Vidi grčke načine razmišljanja
Fotinus, 189,247

Gnosticizam, 101, 129, 160, 166, 173,197-198,249,261,286, 327
Grehovi, moć opraštanja, 42-44, 324

Gospod/gospodar, 21, 23n, 30, 48-58, 107,179,324,334
Vidi takođe adonai (Gospodar Bog); adoni (gospodar Mesija)

Hrist. Vidi Isus
Hristologija
adopcionistička, 187, 242
arijanska, 149, 164, 168
koncepcijska (Vidi koncepcijska hristologija)
Trijadolog (vidi trijadološka hristologija)
unitarijanizam, 31, 37--40, 56, 128,252,290,300-303, 309
Vidi takođe pod jeresima
hipostaza, 73, 132, 175-76,245, 260,299-300,330
Vidi takođe osoba/Osoba; suština

Irinej, 146,296,335
Islam, 153
Isus
Kao Božiji izaslanik, 9, 25, 42-47, 103, 139, 169, 334, 341
"još jedan," 63,83-89, 158, 168,171-73,177,300, 311-12,339
Deli suštinu sa Ocem, 44, 54, 93, 281-83,290-91 (vidi takođe jednakost sa Sinom; suština)
božanstvo, 30, 54, 60, 121, 253-54,261,279,288,296
"forma Boga," 99, 102-4,261
Funkcionalna jednakost sa, 102, 262,291-93,319,324
Kao Bog, problemi vredni razmatranja, 52-58, 22-26,278-83,286,290-91, 309
U Jovanovom prologu, 118, 129- 34,140, 175, 190-200, 243, 245, 283-288
Luka o, 69-73
priroda, 72-73, 81, 120-21, 138,149-54, 191, 255, 299-300, 319-25
personifikacije, 129, 199, 259-260, 287
Petar o, 62-69, 81
preegzistencija, 108-10, 140, 158,165-72,188-89(Vidi o preegzistenciji)
Da li je prisutan pri stvaranju, 19-23,29,74-77,107, 112, 133, 169
vaskrsenje, 67-69, 79-81, 84, 168n, 222-223, 289, 308
Samo-identitet, 4, 50n, 309, 323,339-43
Reč/Reč, 129-35, 190-200, 260,265-66,287
istina, 67-68, 79-81, 311, 313-315
idiomi. Vidi probleme sa jezikom
idolatrija, 95, 308, 312, 325
inkarnacija,

doktrina definisanog,140-141, 202, 259, 310, 336n, 339n
Pavle o, 93-99, 104
preegzistencija i 70-73, 101 (vidi takođe preegzistencija)
Sinoptička tišina, 130n, 188, 275-277
Reč/reč i, 190-194
Vidi takođe večno Sinstvo, Doktrina o; ljudskost Isusa

Jezik vezan za krštenje, 235-236
Jednakost sa Sinom
bogohuljenje, 36, 43-46, 152, 250, 290-291, 323
U vanbiblijskoj literaturi, 49, 112,198
Efekti na jedinstvo Boga, 20, 25-28,139-140,272-274, 289-291
Efekti na Isusovu ljudskost, 134,170-8,246-47,253-68, 309-12,327-32
Justin Mučenik o, 296-97
Origen o, 296-97 369
nebiblijskom, 35, 52-54, 93, 183, 271,279, 294-298
Jednakost Sina sa Bogom. Vidi Jednakost Sina
jeres
adopcionistička hristologija, 187, 242
Alogi, 242-243
apolinarizam, 255n, 256
arijanizam, 149, 164, 168
binitarijanizam,7, 15, 21, 57, 61, 138, 171, 316, 320
Formula 4. vaseljenskog sabora, 80, 86, 120-121, 128, 130, 149, 266, 294, 299, 310
Jehovini svedoci, 164, 172, 289
Jang Franses, 261-63
Jevrejski načini razmišljanja
Vršilac radnje oslovljen kao glavni, 48, 106, 219, 334
večnost, 200, 341
predodređenost, 160-167, 168-173,176-78, 200-202, 220-221,223-224, 328
monoteizam, 13-17,28-31, 37, 95-98, 178-179, 267, 313-317
Predviđajuće prošlo vreme, 167, 200-202, 206-217, 264, 328
duša, 66, 82n, 116-18, 136-37, 161-64, 167, 173
Judaizam. Vidi jevrejske načine razmišljanja
Justin Mučenik, 118, 129-130, 160,
Jezik vezan za „slanje", 202-204, 264-65,291,312,322
Jedinstvo Boga, 20, 25-28, 139-140, 272-274, 289-291

Konstantinopolitska formula, 30,94,237,297
doketizam, 128-29, 149, 172n,
249, 255-256, 259, 263, 280n, 299, 310, 327, 343
gnosticizam, 101, 129, 160, 173, 197-198, 261, 286, 327

monarhizam, 243
neoplatonizam, 116-19, 176-77, 263
nikejska formula, 6, 37, 86, 127-28, 134, 177, 294, 296-297, 299-301
Pavle Samosatski, 189,244-247,259
Fotinjani, 189, 247
Savelijanstvo, 285
Servet, 128, 154-158, 178n, 189, 248
unitarijanizam, 31, 37-40, 56, 128, 252, 290, 300-303, 309
valentinijanizam, 335
Vidi takođe grčke načine razmišljanja; trijadološka hristologija

Kalvin, Džon, 143, 154-58, 178n, 234, 248, 290
Kovelovo pravilo, 284
Koncepcijska hristologija
definicija, 174,242
diskusija, 31, 60, 69-72, 76, 129,168,242,327
Božansko sinstvo, 70, 188, 276, 312,322
Makej o, 257-58
Marija i, 59-60, 70-73, 166-168, 184, 188-189, 228, 247-249, 277, 303, 322
Meno Simons o, 249
Pastor on, 248-49
Pavle Samosatski o, 245-47
preegzistenciji, 184-189,328
Servet o, 248
Vidi takođe o ljudskosti Isusovoj
Konstantin, 144, 146-52, 307-208
Konstantinopoljski sabor, 30, 94, 237, 297
Kušel, Karl-Josef, 265-266
Katekizam, 217-218n

Lok Džon, 252-53, 315
logos, 118, 129-34, 140, 175, 190-200, 243, 245, 283-288
Vidi takođe reč/Reč
LXX. Vidi Septuaginta

ljudskost Isusa
pokajanje, 263, 288-89, 299-300
formula 4. vas. sabora, 121
Marija i, 59-60, 70-73, 166-168, 184, 188-189, 228, 247-249, 277, 303, 322
Starozavetna očekivanja u vezi sa, 46-58
Pavle o, 73-82,91-99
Petar o, 62-69
Efekat preegzistencije na, 134, 170-78,246-47,253-68, 309-12,327-32
Spasenje i, 79-81, 84, 141, 308
Toma o, 85-90
Vidi takođe božanstvo Hrista; Neličnu ljudskost Isusa

Milanski edikt 144
Makej Džejms,

256-58
Martens, Rodolf. Vidi Pastor, Adam
Mučenik, Justin. vidi Justin Mučenik
mučenici, unitarijanac, 189,248-51
Marija
Ljudskost Isusova, 59-60, 70-73,166-68, 184, 188-189, 247-49,277,303
Majka Božija argument, 60, 235,326
Natprirodno začeće Isusa, 70-72, 168, 188-189, 228, 247, 322
kao "surogat majka," 249
Meno Simons, 248--49
Mesija
adoni (gospodar Mesija), 48-57, 104,179,324,334
Sin Božiji, 44-46, 73-79, 125, 158
Vidi takođe Isus; Sin Božiji; Sin Čoveka
Monarhijanizam, 134, 243
monoteizam, 1-2,7-8,31,37-38,96,242,309,320,325, 340
Mojsije, 24, 46-47, 89, 108, 110, 125,167,170
molitva, 38, 52n, 74,146,211, 214-215,297,333
U Kološanima, 104-107
U 1. Korinćanima, 108-111
Jezik vezan za „silazak", 203-204, 258
Dan o, 256
Efekti bukvalnog na Isusovu ljudskost, 134, 170-178, 246-247,253-268,309-312, 327-332
Grčki načini razmišljanja, 160-67,169,173,178-79, 241-253, 242n
Doktrina o inkarnaciji, 70-73, 101
O Jeremiji, 163
Jevrejski načini razmišljanja, 130, 160-64,165-71,200-202, 210-212 (Vidi takođe predodređenost)
Noks o, 253-256
Kušel o, 265-266
Bukvalno, kritika, 129-135, 140,164-167,171,183-185, 192-93,223-224,256
Makej o, 256-258
O Mojsiju, 170
u Filipljanima, 99-104
Robinson o, 258-261
Trijadološki argument o, 231, 243,277-279,325-331,334
Jung o, 261-263
Vidi takođe Večni Sin, doktrinu
Mudrost (u knjizi izreka), 129, 173,284

Noks, Džon, 253-56
Nova američka standardna verzija (NASV), 25-26, 77, 195,308,337
Nova engleska Biblija (NEB), 191n, 286
Nikejski sabor, 6, 37, 86,

127-8,134,177,294,296-97,299-301
Nikejska vera, 30, 94, 100, 255, 321
neoplatonizam, 116-19, 176-77, 263

Osporavani biblijski pasusi
Očigledne kontradikcije, 98, 202
"večni Sin" kontradikcije, 168,235,253-256,278
U potpunosti ljudski i u potpunosti božanski, 300
Isus i Bog, 52-58, 122-26, 235,278-283,286,290-291, 309
Kod Jovana, 29n, 36-38, 61-62, 86-87,93-99, 104-11, 144-145,222-223,258, 283-87,289-292,319,332
Kod 1. Jovan, 293-294
Između Jovana i Sinoptike, 190-193,209
Luterove kontradikcije, 87
Kod Marka, 288-89
Kod Mateje, 289
Sveznanje a neuspeh „spoznaje" 288
Kod Rimljana, 281-283
Množina u jednini, 27, 30, 138, 302
Duh nasuprot osobe, 234-239
"patnja bez patnje," 263
Između Zaveta, 46-57, 110,202
Vidi takođe Bibliju, greške/izmene; gramatičke probleme; jezičke probleme
Ohlig, Karl-Heinz, 266-268
Origen, 134, 146, 162,245-246, 296-298
Oslovljavanje, oblici, 60,63-65, 78-79, 88-89, 176-177, 220, 275-276, 289, 323-326
Osoba/osoba
definisan, 10
Sveti duh, 225-231, 235-339
Isus, 120-29,259-266,273-275,334-335
personifikacija, 128-32, 173, 193, 199, 233, 259-260, 284,287
Vidi takođe ljudskost Isusa, neličnu ljudskost Isusa
obožavanje, 138-39, 212-213, 227

Prevodi biblije
Pojačani prevod Novog Zaveta, 17
Autorizovana verzija (AV), 234
Episkopova Biblija, 198n, 284
Koverdejlova Biblija, 198n
Kranmerova Biblija, 198n
Ženevska Biblija, 198n, 284
Biblija Dobrih vesti (GNB), 193-194n, 286
Velika Biblija, 198n
Jerusalemska Biblija, 18, 238, 286, 313

Verzija Kralja Džejmsa,83, 123, 139, 168n, 192, 198,200, 277,279,284
Živa Biblija, 174n
Živa jevanđelja, 283
Matejina Biblija, 198n
Mofatova Biblija, 55
Nova Američka Biblija, 56
Nova američka standardna Biblija (NASV), 25-26, 77,195,308,337
Nova engleska Biblija (NEB), 191n,286
Nova internacionalna verzija (NIV), 25, 195, 273
Nova revidirana standardna verzija (NRSV), 26, 40, 55
Biblije crvenih slova, 140
Revidirena standardna verzija (RSV), 13, 55, 182, 200, 234, 238, 286
Revidirana verzija, 200, 234
Skofildova Biblija, 54
Septuaginta (Grčki), 41, 51, 87-88,139,194-95,204, 223, 227,276,334n,337n
Tavernerova Biblija, 198n
Tindejlova Biblija, 198n
Vulgata (Latinski), 217n, 235, 257,303-304
Vitingemova Biblija, 198n
Podjednako večan Sin. Vidi večno Sinstvo, doktrina jednosuštnost. Vidi jednakost Sina; sabori o suštini. Vidi
Problemi sa gramatikom
pridevi, 286
predikativne imenice, 285-286
aorist, 222-223, 321
članovi, 284-86
velika slova, 130, 190, 193 371
Kolvelovo pravilo u vezi članova, 284
Složena jednina 25-28, 272-273
veznici, 279
Pravilo Granvila Šarpa, 279
identitet nasuprot karaktera, 199, 284-85
množine, 21-25, 272-73
predlozi, 104, 191, 194-95
zamenice, 17, 166, 181, 191, 225,230-31,264,293-294, 310
Predviđajuće prošlo vreme, 167,200-202,206-17,264,328
interpunkcija, 281-283
rečenična struktura, 293-94
glagolsi oblici ,,biti", 104, 110,
170n, 199, 217n, 218-223, 221n, 284-285
glagoli, 17,272
vokativ, 77, 343n
Vidi takođe probleme sa jezikom
Pravilo Granvila Šarpa, 279
Počast, 138-39,212-213,227
Problemi sa jezikom
pregled, 17-21,28-29
jezik vezan za ,,silazak", 203-204, 258
Jezik vezan za ,,slanje", 202-

204,
264-65,291,312,322
Posebne reči
adonai (Gospod Bog), 23n, 30, 48-57,324,334
adoni (gospodar Mesija), 48-57, 104,179,324,334
aionios, 164n
alethinos (true), 39
autotheos (God in Himself), 296
loš (jedan), 28
pre, 204-5, 264
začet (gennan), 187,264
prići (exerchesthai), 202-203
utešitelj (parakletos), 231-232
davar, 194
echad (jedan), 20, 25-27, 272-74
een (bilo je/imao sam), 217n
ego eimi (Ja sam), 219-220, 221n
od (ek), 202, 321-322
elohim, 21-25, 230, 272-273, 312
en auto (zbog Njega), 107n
en sarki (kao ljudska osoba), 129
et (sa), 195-96
exapostellein (poslati), 203
exerchesthai (doći), 202-203
gennan(začet),187,264
genomenos (postanje), 102n,223
ginomai (dolazak u postojanje), 102n,223
heis (jedan), 273-274, 289
hen (jedan), 289-291
ho theos, 234, 275, 285, 292, 329-330,332,343
huios theou (Sin Božiji), 186
Ja sam [on], 218-223
im (sa), 195-96
latreuo (obožavati), 139, 343
logos, 118, 129-34, 140, 175,190-200,243,245, 283-288
monogenes (jedinstven), 257
monos (jedini), 39-40
a theos, 199n
one,20,25-28,272-274, 289-91
jedini (monos), 39-40
pantokrator (onaj jedan koji dolazi), 139-140
para (sa), 194
parakletos (utešitelj), 231-232
pros ton theon (sa ocem), 191
pros (sa), 194,284
proskuneo (obožavati, odavati počast), 138-39
vratiti (upostrepho), 166
theos, 191,282,285-286, 292,297,309,329,332
unigenitus (jedini začet), 257
upostrepho (povratak), 166
sa, 194-96,284-85
yachid (usamljen), 28
Vidi takođe gramatiku; prevod
posrednik, koncept, 81, 97, 109,

133,273,311
178,181,307,314-16
Vidi takođe grčke načine razmišljanja
Pastor, Adam, 189, 248-249
Pavle Samosatski, 189,244-247, 259
Platonizam, 116, 130, 160, 243
Vidi i neoplatonizam
politeizam, 7, 24-25, 96-98, 178,181,311
preegzistencija
Keri o, 263-265
Prisli Džozef, 30 I
Procesuiranje Sina, 131,257, 319-22
Vidi takođe večno sinstvo
proročanstvo, 46, 103, 112, 187, 201-3,208
Psalm I/O, 47-57,61,89,179, 276,324,334
Vidi takođe zasebni indeks Svetog Pisma
podređenost, 21, 134, 146, 268-69,296-297,323,333
prevodi. Vid biblijski prevodi; problemi sa gramatikom; problemi sa jezikom
Prevodilački Novi zavet, 138
paganizam, 118-20, 160-161, 173

raj, 200-209
Vidi takođe Carstvo Božije na zemlji
Sveti duh, 225-33, 235-39
Vidi takođe Duh Božiji
reinkarnacija, 85
restorationfellowship.org, 247n
Revidirana standardna verzija (RSV), 13, 55, 182, 200, 234,286
Videti takođe prevode Biblije
Robinson, Džon A. T., 258-261
rock symbolism, 18, 35, 108-111, 169
Reč/ reč, 129-34, 175, 190-200,245,258-260,283-288, 309
Vidi i logos

svrhe knjige, 98-99, 127, 143,158,173,177,304-309, 313-317,339-343
Sabellianism, 285
spasenje
uslov za, 81, 199,264, 302,313
Trijadološka pozicija, 112-13,133-34,263,321,326
Satana, 89, 102, 125
Sveto Pismo kao osnov za veru, 14,30-32,112,115-20, 127-28, 136, 158, 294-295, 309
Septuaginta, 41,51,87-88,139, 194-95,204,223,227,276, 334n,337n
Servet, 128, 154-158, 178n, 189, 248
Simons, Meno, 248-49
Sin Božiji
definisan, 19-20,41-44, 46-58, 65, 70-72, 159, 188-89, 257, 291
Različit od Boga, 125

158-60,165,168,174-175, 219
Ljudskost , 159, 188-189,222 (Vidi i ljudskost Isusa)
U Jovanovom prologu, 190-97
Kao Mesija, 44-46,73-79, 125, 158
preegzistencija, 108-10, 140, 158,165-72,188-189,325
Kao titula, 63-65, 176-177, 220
Upotreba termina, 3, 9, 37,4147,63-65,182,242,257, 325
Vidi takođe i Isus
Sin Čovečji
definisan, 166, 205-209, 219-220, 290
Različit od Boga, 53, 209,223
Izvori Starog zaveta, 166, 206,208,330
Vidi i Isus
supstanca (filozofska kategorija), 175-176,260,291, 295,299-300,310,330,335
Vidi i hipostazu proročanstvo „sluge koji pati", 103
Svetski crkveni sabor, 5, 15n,280
"silazak" jezik, 203-204, 258
smrt, 82, 161,208-209,288-289, 309

Šarpovo pravilo, 279
Šeme grčkog načina razmišljanja
kritika, 123n, 124n, 129-135, 138, 245n
Iskvarenost usled (Vidi jeres)
esencija (Vidi suština)
predodređenost nasuprot preegzistencije, 160-67, 168-73, 176-78, 200-202,220-21,223-24, 328
hipostaza, 73, 132, 175, 245, 259-60,299-300,330
"Isus je bog" (malo "b"), 326
neoplatonizam, 116-19, 176-77,263

Tertulijan , 145-46, 197-98, 245, 296,335
Toma, 65, 85-90, 125-26,212, 291-92
titule (oblici oslovljavanja), 60, 63-65,78-79,88-89,176-77, 220,275-76,289,323-26
Toledo Sinod, 247
Trijadološka hristologija
Pregled dokaza protiv, 3-11
pokajanje, 263, 288-89, 299-300
biblijski dokazi (vidi takođe sporne biblijske pasuse)
ustupci, 272-278, 279-298,306-307
Razvojni proces, 168n, 241-47,248-253,267-268
Večno sinstvo, 231, 243, 277-79,325-31,334
dokazi, 29n, 36-38,61-62,86-87,93-99,

104-11, 144-45,258,332
O Isusovoj prirodi, 7, 72-73, 120-21,255,262-63,300 (Vidi takođe bezlična ljudska priroda; Inkarnacija, doktrina o)
paganizam, 7, 24-25, 96-98, 178,181,311
spasenje, 112-13, 133-34, 263,321,326 (vidi takođe spasenje)
Vidi i sabori
Trifo, 241-42
Tom Pape Lava, 261

Uputstvo za disciplinu (Kumran), 198
unitarijanizam, 31, 37-40, 56, 128, 252,290,300-303,309
Vidi i Servet
Univerzalna ljudskost, 135
Vidi i bezlična ljudskost

verovanje. Vidi vera
večno generisanje Sina. Vidi Večno sinstvo, doktrina o
Večnom sinstvu, doktrina o
„dolasku" i „slanju" 202-204, 264-265, 291, 312, 322
definisano, 321-322
kao poricanje natprirodnog rođenja 277-279
Origen o, 134, 296-297
Preegzistenciji i, 325-331
Srvet o, 248
Zavisnosti trijadologa od, 231,243,277-279,334
Vidi takođe preegzistenciju
vera
verovanje poistovećeno sa, 339-342
Biblija kao izvor, 14,30-32, 112, 115-20, 127-28, 136, 158, 294-295, 309
Istina poistovećena sa, 143
Vidi takođe jerese
predznanje. Vidi predodređenost
predodređenost, 160-67, 168-173, 176-178,200-202, 220-224, 328
Valentijanizam,335
Vulgata (Latinski prevod), 217n, 235,257,303-304
vaskrsnuće
Isusovo, 67-69, 79-78, 84, 168n, 222-223, 289, 308
Razdvojiva duša, 82n, 137, 161-162, 216